STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02364

DOS HSIDISHE YUNGEL

Isaac Joel Linetzky

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דאס

חסידישע יונגעל.

דיא לעבענס-בעשרייבונג פון א פוילישען יודען, פון זיין געבוירען ביז זיין פערלוירען.

צו דער צייט פונ'ם אנפאנג דעם פאריגען יודישען יאהרהונדערט.

פון עלי-קצין האצחקואלי מק"ק וציוני.

דיא דריטע פאלקאמען איבערגעארבייטע אויסגאבע. פון מיין

פוילישען יונגעל.

בהוצאת האחים בלעטניצקי באדעססא.

ווילנא, תרסט.

ХАСИДСКІЙ ЮНОША.

Сочиненіе И. І. Линецкаго.

3-ое изданіе.

Изданіе и собственность Бр. Блетницкихъ въ Одессѣ.

1909.

ВИЛЬНА. Типографія «Вдова и бр. Роммъ».
Уголъ Духовскаго и Глухого пер. собств. домъ № 1-2.

דיא פארעדע צו דער 1-טער אויסגאבע.

פינ'ם זעליגען ר' אלעקסאנדער צעדערבוים.

אינ'ם פאריגען יאהרגאנג „קול מבשר“ איז געגאנגען א פעליטאן „דאס פויליש יונגעל“. דיעזע ערצעהלונג האט אזוי שטארק פראינטערעססירט דעם עולם, אז מ'האט מיט אונגעדולד ערווארטעט פון איין וואך צו דער אנדערער דיא פארטזעטצונג. יעדער האט זיך פריער געחאפט לעזען דעם פעליטאן פאר אללע פרישעסטע נייאיגקייטען, אפילו אזעלכע, וואס זענען גאר ניט אבאנירט אויפ'ן „קול מבשר“, האבען געקויפט, צו עליגען דאס בלאטט אום נאר דיעזע ערצעהלונג צו לעזען. נאך מעהר! — חסידים, וואס זענען גאר טויט ברוגז אויף דעם „קול מבשר“, ווער שמיעסט אויף דיעזער ערצעהלונג — גאר להרוג ולאבד! האבען אויך יעדער וואך געזוכט דאס בלאטט אונ האבען מיט פרגניגען געלעזען „דאס פוילישע יונגעל“, חאטשע אין זיך האבען זיי דעם שרייבער דערפין פערשאלטען דיא ביינער

פאר וואס „דאס פוילישע יונגעל“ האט אזוי שטארק נושא חן געווען ביא יודען — קענן יעדער פערשטעהן, אז ער בעטראכט, וויא נאטירליך דער פערפאססער האט אין דעם געשילדערט דאס פויליש-יודישע לעבען מיט דער דארטיגער ערציעהונג דיא קינדער, אזו, אז יעדער האט דאראינען געפונען א וואהרען שפיעגעל פון זיין יוגענד, אונ ווער עס האט אפילו אליין ניט דורכגעמאכט אזא לעבענסווייזע, האט ער עס בייגעוואהנט ביי זיינע בעקאנטע; אודאי זענען אזעלכע זכרונות פין דער יוגענד ביא יעדען זעהר ליעב אונ טהייער! — גאר דיעזע ערצעהלונג האט אבער א סך פערלוירען דער מיט, וואס זיא איז צעריססען געווען אין פארטזעטצונגען, אונ וואס זיא האט נאך דעם צווייטען טהייל ניט געהאט, אונ מיר האבען געהארט אונ געזעהן, אי מינדליך, אי בריפליך, דעם אללגעמיינען וואונש, צו האבען דיעזע בעשרייבונג אין א זעלבסטשטענדיג בוך צוזאממען מיט'ן צווייטען טהייל. אויך דיא געבילדעסטע מבינים, אונטער וועלכען אויך דער וועלטבעריהמטער ה' חיים זעליג סלאנימסקי, האבען דאס זעלבע געאייסערט.

לכן האבען מיר יעטצט — וויא מיר האבען נאר וואס ערהאלטען פינ'ם פערפאססער דען צווייטען טהייל — זיך גענעהמען אבדרוקקען „דאס פוילישע יונגעל“, ביידע טהייל אין א זעלבסטשטענדיגען בוך אונ מיר זענען פעסט פערזיכערט, אז דאס וועט ביי אללע אונזערע אבאנענטען אונ פראוואט-לעזער שטארק אנגעלעגט זיין! אונ אפילו דיע, וואס האבען דעם ערשטען טהייל געלעזען אין „קול מבשר“ וועללען אונז אויך זאגען אגרויסען יישר כח.

דיא רעדאקציאן.

Одесса 15-го мая 1868 г.

(חס"א)

א פארערע צו דער 2-טער אויסגאבע *)

אויסצודרוקען דאס אללעס, וואס איך האב יעטצט, ביי דער צווייטער אויסגאבע, אויפגעטיהן אין דעם „פוילישׁ יונגעל“, איז אזוי מאגליך, וויא עס איז מאגליך אין קורצען צו פערשטעהן גיבען גאנץ דארווין׳ס שיטה, וויא אזוי פין איין אביעזיאנע איז געווארען א מענטש! אונ ווען איך זאל אייך דאס וועללען ערקלעהרען אין ווארטער, וואללט דיא פאררעדע אויסגעקוממען גראסער פינ׳ם ביך אליין ··· נאר דער יעניגער, וואס וועט א בהלן זיין נעהמען דיא ערשטע אדעססער אויסגאבע פין מיין „פוילישׁ יונגעל“ אונ זיא פערגלייכען מיט דיעזער צווייטער „אויסגאבע“, דער וועט זיך איבערצייגען אין מיין שווערער ארבייט, וואס איך האב יעטצט געהאט פאר זיך, איבערצוארבייטען ווירקליך פין איין אביעזיאנע — א מענטשען!...
אונ פאר וואס דאס איז אזוי שווער געווען, איז גאנץ איינפאך: דיא אדעססער אויסגאבע האט דיא רעדאקציע פינ׳ם „קול מבשר“ געדרוקט אונטער מיינע אויגען אונ כמעט אהן מיין וויססען, נאר אזוי וויא דער ערשטער טהייל איז שוין געהאט געדרוקט געוועהן אין קול מבשר פריער, וועלכעס דיא רעדאקציע האט, וויא עס איז, געמוזט אנקוממען יעדער וואך צו מיין רעוויזיאן, איז — חאטשע זיא איז שוין אויך, ארטער וויים סקאווערקעט געווארען פין דער רעדאקציע — דאך ארויסגעקוממען אינ׳ם ביך נאך עטוואס צו דערלויידען ··· דעם צווייטען טהייל אבער, אזוי וויא איך האב איהם אוועקגעשיקט אין רעדאקציע — אזוי האט זיא איהם בצלו, אהן מיין וויססען, געגיבען אין דרוקק, אום ביידע טהייל צוזאממען אבצודרוקען אין איין ביך, פין אידרע אבאנענטען וועגען. אונ איך האב עס שוין אין מיינע אויגען ניט געזעהן, ביז א צייט נאכ׳ן אבדרוקען···
אודאי האבען זיך דערמאנגען געפאצקעט צעהנער פרעמדע האנד פין דער רעדאקציע, וועלכע האבען אזא בעגריף געהאט אינ׳ם פוילישׁ-חסידישען לעבען, פונקט וויא דער פוילישער חסיד האט אבעגריף

געהאט

*) „2-טע אויסגאבע“ מיין איך נאך דער אדעססאר אויסגאבע, ניט רעכענענדיג דיא 10 אויסגאבען, וואס לעמבערג האט געדרוקט בגנבה וגזלה, אונ אללע זענען ניט ווערטה דיא רעד.

המחבר.

געהאט אין ביסמארקס פאליטיק ···· היינט קעננט איהר שוין פערשטעהן , וואס פאר איין ארבייט איך האב געהאט ביים איבערליפטערן דעם גאנצען חלאם פון צוריקק מיט 3 יאהר, אונ מתקן זיין אללעס, וואס פרעמדע , אונגעניהטע האבען קאליע געמאכט , אונ דערביי נאך ניט אבטרעטען פינ׳ם אריגינאל אפילו כחוט השערה ! ?... איהר ווייסט ניט דעם ווייטען חילוק פין איבערנייען , ביז מאכען א ניי מלבוש ···· ?

ווער עס וועט זיך אינטערעססירען צו וויססען, וויא ווייט ארענטליך אונ קונטצליך איך האב דיעזע שווערע אויפגאבע איספעלנעט — זאל פערגלייכען ביידע אויסגאבען איינע געגען דער אנדערער, וועט ער זעהען, אז איך האב דא ווירקליך ניט געטשעפעט אפילו דאס מינדסטע אדערעל פין דער אביעזיאנע : דער זעלבער סקעלעט, דיא זעלבע אברים אונ גידים, מיט איינעם ווארט : דער גאנצער ארגאניזם פין דער אריגינאלער אביעזיאנע וויא ער שטעהט אונ געהט — אונ דאך פין איין אביעזיאנע אויסגעארבייט א פאלקאממענעם מענטש ! —

המחבר.

Одесса 20-го января 1895 г

ערשטער טהייל.

דערצעהל ניט איז ביטטער – עס דרוקקט דאס הארץ וויא א שטיין;
דערצעהל יא איז זאווער — א שאנדע פאר זיך אליין –
נישמעהר שאנד אויף א זייט, וואס שפיעלט כבוד פאר אראלל,
געגען דער טובה, וואס קענן ארויסקוממען דעם כלל!

וויא מיטשען דאס דארף, וויא קראנקען דאס מוז,
אז מע ווייסט ניט, צי איז מען דאס, וואס מע איז?!

דער טאטע זאל געוועהן פיהלען האטשע א טויזענד-חלק'טעל פון דיא צרות, וואס איך טראג היינט איבער — וואלט ער זיך ניט אזוי געשמאלצען אין יענעם תחלת-הלילה, ווען דיא מאמע האט ביי איהם גענעהמען דיא שליססעליך פון דיא האנד ... נישמעהר דיא זאך איז פערפאללען! אוודאי וועלל איך אייביג וועינען אויף יענער ווייסטער מינוט, אין וועלכער איך בין געבראכען געווארען פון אייביגע קעסט אין גן עדן, אונ האב, פון אזא לויטערען, ברייטען הימעל, געמוזט אריינפאללען אין א פינסטערען, ענגען בויך אריין, אונ זיך דארט אבמיטשען, וויא אויפ'ן טויט, 9 חדשים כסדר, אונ דערנאך ערשט פיהרען א לעבען פון א לאנגער, שווערער גסיסה, נאטט, דער הארר, ווייסט נאך, ביז וואנעט אונ פאר וואס .... ? אמת, דיא תורה, וואס דער מלאך האט מיט מיר געלערענט ביי דער מאמען אין בויך, האט מיך אביססעל געטישעט אין מיין פינסטערער לאגע דארט, צום אונגליקק איז אבער מיין מלאך געוועהן א גרויסער פייפער, בעזאנדערס נאך שבת נאכ'ן טשולענט, ווען דער טאטע מיט דער מאמען זענען שוין לאנג אויפגעשטאנען אונ האבען זיך שוין געקוויקט מיט'ן געזאטטענעם ארבעס אונ בארליך-יאך, אונ איך האב בעדארפט אויסהארען זייער שמים וועגען מיר פון וועלכען איך האב ניט פערשטאנען, וואס פאר ברואים זייא זענען .... אונ וואס מיך ערווארטעט ביי זיי אינ'ם לעבען .... א מאל, אין א ערב תשעה-באב ביינאכט, איז זיך מיין מלאך אזוי בעזאפטשנע געשלאפען — ווייל תשעה באב טאר מען דאך ניט לערנען — אונ איך הער פינ'ם טאטען מיט דער מאמען — בעת זיי

זענען געזעסען אויף דער פריזבע אונ ארויסגעקוקט ווען דער הימעל וועט זיך שפאלטען — אזא מין שמים וועגען מיר: „וויא מיינסטו, יאסי — זאגט אזוי דיא מאמע צום טאטען — זאל עס טאקע זיין א יונגעל, הא?“—„וואס פלוידערסטו, שטיא איינע — ענטווערט דער טאטע מיט א בייזער — אז דער רבי האט בפירוש געזאגט „א מאדעל“, פרעגסטו נאך שאלות?“ — „גיה שוין גיה, דיא באזער נארר איינער — זאגט דיא מאמע מיט א ווייך שמייכעלדיגער שטיממע — איך טרייב קאטועס, נעהמסטו עס שוין אן פאר איין אמת? איך זאג עס גלאטט אקעגען דעם, וואס דער יאקטער האט עפיס גערעטען א בורטשע געטיהן, אז איך טראג א יונגעל .... נא, ווייסען זייא, א דיא לייט, פון זייער חיות צו זאגען?“ .... „טפוש׳אבע איינע — האט שוין דער טאטע א זאג געטיהן מיט א ווייכער מונגע — מאהל דיר, ווען עס זאל אפילו באמת זיין א יונגעל, וואללט עס אויך דער צדיק מהפך געוועהן אויף א מאדעל, בפרט, אז ער האט אונז, מיט זיין פה קדוש, בפירוש געזאגט „א מיידעל“ נאך איידער ביסט פערגאנגען אין טראגען! .... נא, איז נאך דא וואס צורעדען?“ .... „ביסטט טאקע זעהר גערעכט, באמונות — זאגט דיא מאמע וויא פערשעהמט — מיר האבען שוין געזעהן, ניט איין מאל, אזעלכע וואנדערליכע מעשים פינ׳ם צדיק, זאל מאריך ימים ושנים זיין!“ — „אזעלכע וואנדערליכע מעשים“ — זאגסטו — האט דער טאטע געאנטווערט מיט איין ערענסט-חוזק׳דיגער מינע — אויך מיר וואנדערליכע מעשים! .... א קלייניקייט! ... א — ווא! .... מאהל דיר, שטיא איינע, אז ער האט דעם פארצעליוקער דוכס פערהארפען אין א וואלפקולאק, צי אז ער האט מיט איין פאך מיט זיין שטעקען, צוטרייבען דיא שווארצע כמארעס אין אשטאק־פינסטערער נאכט, פין קדוש-לבנה וועגען — איז עפיס מעהר גדולות דערפין, האט מען נאך וואס צורעדען פין אזא נישטיגען מופת? הא?..“ — „דער רוח ווייסט זיי, א דיא וואבעריעס — האט דיא מאמע א זאג געטיהן עפיס וויא מיט א קווענקעלדיגער שטימע, שעהמענדיג זיך פאר זיך אליין — וואס זיי זענען אזוי פערקאכט אין דעם אלטען שטורמאק, דעם יאקטער, אז א כלל, וואס ער זאגט נאר, איז ביי זיי תורת-לאקשען, אונ אזוי — זאגען זיי — מוז מקוים ווערען, וויא ער האט געזאגט... וואס האסטו מיר דא פעראיבעל צוא האבען? א יודענע האט לאנגע האאר אונ קורצען שכל ... אט, ווייסטו גאר וואס, יאסי סערדצע, — האט זיא, נאך א מינוט פערטיעפטעס שווייגען, א זאג געטיהן, וויא מיט איין איינשטעללענדיגער מונגע — בשעת דער הימעל וועט זיך שפאלטען, לאמיר ביידע אין איין קול אויסשרייען: רבונו של עולם, א יונגעל! וועט זיך עס שוין אודאי אזויא מקוים ווערען!...“ נאר דער טאטע האט זיך ווילד צובאזערט אויף איהר פאר אזא העזה, צי

צו געהען געגען דעם צדיק׳ס רצון, און האט אויסגעלאזט מיט דיא ווארטער: „ביסט געוועהן אבהמה און וועסט בלייבען אבהמה! און מעהר האב איך מיט דיר ניט וואס צו רעדען!...“

דערהארענדיג אזא שמים, איז אין מיר פערקיהלט געווארען איטלעכס אבר: וועה איז מיר, וואס וועלל איך טיהן, אז איך וועלל חלילה ווערען א מאדעל!? איך האב זיך דערמאהנט דיא וויסטע קארטינעס, וואס איך פלעג אפט זעהן דורך מיין פענסטער אין גן-עדן, וויא מען באקקעט אין גהנים ארייון דיא פוילישע דריפקעס, פערשמאנדערטע, צערקריטשעטע, מאמעמליווע און דערשלאגענע, מיט דיא נאקעט-געגאלטע קאפ און אויסגעפארצטע ציין און אז מע האט זיי עפים אפריג געטיהן מכוח זייערע חוצפות אויף דער וועלט, פלעגען זיי אויסגלאצען א פאאר פערקיסנעטע אויגען, וויא אמויז נאך ערד-ציטטערניש, און פליגען אנקוקען וויא לעהמענער גולם — אודאי פלעג נאך דעמעלט אויף מיר ציטטערען דיא הויט פאר דעם איינציגען פחד: טאמער וועל איך נאך חלילה אמאל דארפען זיין א מאדעל ביי א פוילישען חסיד? נאר דעמעלט האט מיך נאך דיא האפפנונג געטרייסט: הא, אפשר וועל איך נאך דיא זכיה האבען צו זיין א ליטווישעס פרויענצימער אין אידעש-אריסטאקראטישעס הויז אזוי וויא, אשטייגער, דיא אלטע בכבוד׳ע דאממען, וואס מע פלעגט זעלטען ברענגען אין גן-עדן אריין, אזוי ריין, שיין, זויבער, צעקמיט און קליג, אז ס׳האט פשוט דערקוויקט איטלעכס אבר — ציגד אבער, אז איך האב שוין, צום אונגליקק, דערוויסט, וויא הין איך האב מיך פאפאדעט... קענגט איהר שוין פערשטעהען דאס פלאטערניש מיינס: טאמער וועלל איך טאקע איין אמת נאך ווערען חלילה אמיידעל צו דיא אללע גילדענע צייטען! — אמת, פון דיא פוילישע יודלעך אין גהנים האב איך אויך גאר ווייניג וואס נחת געזעהן; אויך פערדריפעטע, קוטינע, פערביסענע און פערגיפטעטע וויא דיא לצים, וואס פון אונטערען שאול התחתיה ארויס — נאר דאך ניט דאס וואס דיא פוילישע דריפקעס; טאקע א לא יצלח, א נמאס ומאוס׳דיגע בריאה, איין אויסגעמאטשעטער וויכעס, איין אויסגעקוועטשטע גרוגרת ד״ר צדוק — נאר אבער א מאנסביל... איהר פערשטעהט, וואס ביי פוילישע חסידים זנאטשעט דאס ווארט „מאנסביל“?... א מאנסביל — א פערשטינקענע וואנץ, א שטימעלעלע, א לעהמענער גולם — איז מושל און דעספאט איבער דער שענסטער, קליגסטער און געראטהענסטער נקבה!... נישמעהר אז איך וועל מיך אפילו שרעקקען פון היינט ביז איבער איאהר — בין איך דאך ביים צדיק אין דיא הענד און עס וועט מיר העלפען אזוי וויא אטויטען באנקעס!

ס'איז מיר אַפילו אַגרויס חידוש געווען; פאַר וואָס איך האָבּ אין
גַן־עֵדן גאָר קיין מאָל ניט געהערט דיא נאָמען, „רבּי, מַגיד, גוטער יוד
כּדומה? — נאָר אַקשיא אויף אַמעשה, אפשר זענען זיי נאָר פערטיהן
אין גיהנום, וועגען מתקן זיין דיא נאַרישע־זינדיגע נשמות פון דיא פוילישע
דריפּקעס... אַ קיצור, איך האָבּ דיא 9 חדשים קאָם מיט דיא צאָן דער־
שלעפּט, פּלאַטערענדיג אַללע מינוט: אַט, אַט ווער איך אַ מאַדעל. —
איהר דאַרפט מיר ניט פעראיבּעל האָבּען, ליעבּע לעזער, פאַר מיין
אומזיסטיג שרעקעניש איבּער אַזאַ פּוסט נאַרעשקייט, דען איהר מוזט דאָך
בּערעכענען, אַז בּייא דער מאַמען אין בויך האָבּ איך דאָך דאָרט דעם
שכל ניט געהאַט צו בּערעכענען, אַז דאָס, וואָס דיא נאַטור מאַכט איין
מאָל אָבּ, קענען עס שוין אייבּיג, אין קיין שום פאַלל ניט איבּערגעאַנדערשט
ווערען! עס זאָלען זיך אַפילו צונויפנעהמען אַללע פוילישע גוטע־יודען,
מיט אַללע ליטווישע ראש־ישיבה'ניקעס און מיט אַללע 36 למ"ד־וואָ'ניקעס
אונטערגעשלאָגען — וועלען זייא ניט איבּערמאַכען אפילו דאָס מינדסטע
אָדערעל, וואָס אונטערען אויערעל פון אַ מילב!... מע זאָל אַפילו מאַכען
אַ פּלאַן פון דעם זאַזולעניצער־מגיד'ס שטעקען מיט'ן נאַזאַרעניצער־צדיק'ס
טלית־קטן און צוגעבּונדען מיט'ן ראַכמעסטריווקער־רבּינ'ס יום־כּפּורדיגען
גאַרטעל, און דער ראש למ"ד־וואָ'ניקעס אַליין זאָל מיט איהם פאַכען
בּיז משיח'ס צייטען — וועט ער ניט אָבּטראַבּען דאָס קלענסטע שטיקעל
כּמאַרע פון זיין אָרט וּבפרט אַ מענש, וואָס איז דיא ערשטע און לעצטע
קונסט אין דער נאַטור, זאָל מען זיך איינרעדען, אַז אַ פּויליש גוטע־יודעל
וועט קענען איבּערמאַכען פון אַ יונגעל אַ מיידעל!!! אוודאי האָבּ איך
נאָך דעמאָלט דעם שכל ניט געקענט האָבּען, נאָר דאָס האָבּ איך יאָ
אויף זיך געגעהמען: באָם, אַז השי"ת וועט מיר העלפען, איך זאָל מיך
אויסדרייען אַ יונגעל — וועל איך דערווייזען דער וועלט, אַז דיא גוטע־יודען
האָבּען אַ סך ווייניגער בּאַם רבּונו של עולם, פון אַ מינדסטע יאַקטערעל
אין סטריזשעווקע... צום אונגליק אָבּער, האָט מיך־בּעת געהן אויף דער
וועלט־דער מלאך אַ שנאַל געטיהן אויף דער אייבּערשטער ליפּ, און איך
האָבּ גאָר פאַרגעססען אין הכּל פּאַקעל... ערשט אַז דער טאַטע איז
געפאָהרען צום רבּי'ן נאָך אַ נאָמען און איך האָבּ נאָכ'ן בּרית דערהערט
מיין נאָמען „יצחק" — בּין איך ערשט געוואָהר געוואָרען, אַז איך בּין אַ
בּנים אַ יונגעל... און דער צדיק האָט נאָך פון זיין ליגען גאָר אַ נייעם
מופת געמאַכט: „אַ־אַ־אַ" — האָט ער מיט פאַרגלאַנצטע אויגען צום הימעל
וויא געקרעכצט פאַר'ן עולם — „אַ־אַ־אַ! דאָס קינד איז זעהר אַ הויכע נשמה,
און בּכדי מיין כּבוד ניט צו רעגען, האָט דיא שכינה כּביכול געמאַכט
אַ רמאות, און מיר געוויזען אין חלום דאָס וואָרט „בּת" בּמקום „בּן"...

נישמעהר (חב"א)

נישמעהר, איך מעג שוין אפילו זיין א נידריגע נשמה — אבי ניט קיין פוילישע דריפקע! — אונ יעטצט וועל איך מיך אומקעהרען צו מיין געבוירען:

1.

ובכן הייב איך אן צופיהרען מיין געשפרעך פון זייט מיין געבורט ביזן אויסנ־אנטשען מעך.

דיא ערשטע מינוט פון מיין קוממען אויף דער וועלט, האב איך בעמערקט ליגען ביי דער מאמען אין בעט א קאלאדאטש מיט איין אלט ספר'ל, אונ אין עטליכע שעה ארום נאך מיין געבוירען, האב איך דערזעהן עפיס מינים בריוולעך, אנגעהאנגען אויפ'ן פירהאנג אונ אויף אללע טיער אונ פענסטער פון מיין קינפעט־חדר. דערזעהענדיג דעם קאלאדאטש, איז מיר ממש פרחא נשמתי געווארען, עפיס האט זיך מיר נאך וויא אין חלום, געמערשטשעט דיא מעשה, וואס דער מלאך אין בויך האט מיט מיר געלערענט פון יצחק'ס־עקידה־האב איך געמיינט, אז דאס ווילל מען מיר, א פנים, אויך מאכען דיא שפיעל מיט דעם קאלאדאטש, נאר אזוי וויא קינדערשע פארשטעללונגען פליהען דאך איבער כהרף־עין, ובפרט נאך ביי א־א נפל'ע וויא איך, האב איך באלד פארגעססען דעם קאלאדאטש אונ זיך גענעהמען בעטראכטען דאס ספר'ל, אונ אזוי, קלעהרענדיג: וואס קענן דאס זיין? האט זיך עס גראדע אליין אויפגעעפענט, אונ איך האב עס באלד דערקאנט מיט'ן ערשטען קוק: „גוואלד! האב איך אויס'געבטל'ט חלומות אין זיך — דאס איז דאך אות באות דאס זעלבע המוש'ל, וואס דער מלאך האט מיט מיר געלערענט אין בויך, אונ וועלכעס מען האט אזוי הייליג געאכט אונ געשאטצט ביי אונז אין גן־עדן, וויזשע דערוואגט מען זיך עס צו לעגען אין א־זא אומריין בעט פון אללערלייא מיתה־משונה קאהלירען!?“...

נאר אינמיטטען דעראינען בין איך אנטשלאפען געווארען, אונ אויפכאפענדיג זיך, האב איך שוין בעמערקט דיא קינפעט־בריוולעך ארום מיר. איך זעה עפיס א קעסטעלע אויסגעמאהלט, אינוועהניג דיא נאמען פון דיא אבות מיט דיא אמהות, אונ אויווען א שיר־המעלות פון דוד המלך עליו השלום; אודאי איז דאס ביי מיר משונה אנגעלעגט געוועהן: דיא גאנצע הברה האב איך פערזאנליך געקעננט אין גן־עדן, אונ דעם שיר־המעלות האב איך דארט ניט איין מאל געהארט אויף קאנצערטען פון דוד'ס מויל אליין, מיט א קאהר פון מלאכי השרת; אודאי האב איך

מיך עפּיס געפּיהלט וויא אין דער היים . . . נישמעהר וויא טאר מיר עפּיס
וואיל בעקוממען ? — מוז מיר דאס שטיקעלע נחת אויך אויספּאללען
באקאפּ : נא דיר גאר, פּונקט איבער דעם קעסטעלע , דעם פיינעם בחור׳ס
נאמען מיט גרויסע אותיות : „שׂ ט ן“ ! אונטער דעם קעסטעלע — די זיססע
בחור׳טע „מ כ שׁ פ ה“ , נאך אין דרייערלייא פאכען געדרייט ! ? . . .
דאס האט דאך מיך געקריינקט אין דער זיבעטער רוּפ : גוואלד , אזעלכע
קליפּות, מחבלים שטעלט מען גאר אויס, וויא שומרים, ארום אזעלכע הויכע,
הייליגע הימעל-מענשען , דיא ערשטע אונ גרעססטע אין דער וועלט ! ? . . .
היינט וואס בעטייט עפּיס דיא אונטערשטע שורה : חאטש צוריים זיך
פערשטעה איך ניט איין ווארט ! . . . ס׳איז דאך נארריש , אויף יענער
וועלט האב איך דאך געקעננט אללע שבעים לשונות וויא א וואססער .
נא ? ס׳זאל אפילו זיין טוטעריש , צו טערקיש , וואללט איך דאך אויך
בעדארפט פערשטעהען חאטש א רמז דרמיזא ? ענדליך האב איך געפּריווט
דיא ווערטער איבערלעגען אויף תשר״ק, אויף א״ת-ב״ש, אויף אח״ס-בט״ע —
ס׳גהעפט ניט ! נאך א מינוט וואללט מיר מיין קליין מוח׳ל געוועהן צושפּריני
גען געווארען טראכטענדיג , ווען דיא באבע זאל מיך ניט פליצעם געוועהן
אריינגעטצען אין א מילטער הייס וואססער . . .

אבער ניט מיט׳ן קינפּעט אליין בין איך שוין אבגעקוממען : נא דיר
איין אלטע מכשפה, א באבע אויף מיין קאפּ ! 4-3 מאל א טאג האט זיא
מיך , וויא א פּאימאניק , וויא איין געווילניק, געבונדען האנד אונ פיסס
ארונטער , געשטיקקט אין א קישען וויא דעם אתרוג אין קלאטשע , כמעט
אללע מינוט אויף מיר געבלאזען , געשעפּטשעט אונ געגענעצט , אונ אז
איך האב , אויף איהר קוקענדיג , אויך א געגעץ געטיהן , פלעג זיא
מיר אנשפּייען א פיל מויל . . . אונ אז איך בין שוין דיא אלטע מכשפה,
צו_אמען מיט׳ן שלישי-למילה פּטור געווארען , האט זיך אנגערוקקט
נייע צרות , נייע שרעקקען : אז ס׳האט מיך געריזעט אין בייכעל , צי
געפּרייעט דיא היטץ , צי געביססען א פלוי , א וואנץ , אונ איך פלעג נעביך
א וויין טיהן פאר וועהטיג-האט מיך דיא מאמע אדער דאס דינסט-מאדעל
אזוי אנגעהייבען קאדוישטשען אין קישען , אז שיר שיר האבען זיך מיר
אללע וויאזעם אויסגעקרימט, אונ דיא געהירען איבערגעקעהרט , אונ
שוין גאר אין בעסטען פאלל האט מען מיר דאס מויל פערשטאפּט מיט
דער בריסט , אז איך בין שיר דערוואָרגען געווארען ; נאך ניט , וואס
דיא ברוסט — אז דיא מאמע פלעג אבער אוועקגעהען אשת-חיל׳ן אין
קראהם , פלעג מען מיר גאר פארשטיפּען דעם פּיסק מיט עפּיס א קויטיג-
זיססליך שטאפּקעלע, מיט וועלכען איך פלעג מיך אבווארגען שעה ע-וויים
בסדר . — צו 2 חדשים אלט , האט מען מיך שוין אריינגעלעגט אין
א וויעגעלע , — אי דאס האב איך די זכיה ניט געהאט זיך צולעגען אין דעם

ביז מע האט ניט פריער אויסגעוויעגט א קאטץ — נא? אין וויעגעלע וואלט
מיר שוין אפילו נישט קשה געוועהן, כלעבען: מע שאקעלט זיך, מע
הוידעט זיך, אוודאי אידאס בעססער וויא צוליגען א קלימפע אין קישען —
נאר וויא טאר איך הנאה האבען פון מיין פערשטינקען לעבען: אוודאי איז
ניט געוועהן דער טאג כמעט, וואס איך בין ניט ארויסגעפאללען פונ'ם
וויעגעלע; היינט האט זיך איינס פון די 4 שטריקלעך איבערגעריססען,
מארגען האט זיך דער צוויאק אין באלקען אבגעבראכען, איבערמארגען
האט זיך א קניפ אויפגעבונדען, אונ פונ'ם שטענדיגען איבערבינדען אונ
איבערקניפען די שטריקלעך, בין איך אללע טאג אלץ אויסגעקוממען
העכער אונ העכער, ביז אין א משך פון א פאאר חדשים בין איך שוין
געוועהן כמעט לייבען דער סטעלי... ניט אומזוסט האט דער צדיק
געזאגט, אז איך בין א הויכע נשמה... דערפאר אבער, וואס העכער
מיין נשמה איז אויסגעקוממען — דעסטא גרעסער איז מיין פאלל געוועהן...
וויעדער אז ס'פלעג זיך מיר, א מאל מאכען אין די צרות, פערגלוסטען
זיך א שפיעל טיהן מיט'ן שטן אויף דער סטעלי, צו קוקען אינ'ם לעבט
אריין, צו זיך אזוי אביססעל באלעווען ביינאכט, אונ די מאמע, צו
דאס דיענסט-מאדעל האבען אבער געוואללט, איך זאל אהן תרוץ נאר
האלטען אין איין שטיק שלאפען, כדי זייא זאלען אויך קענען ריהען-
פלעגען זייא מיך שטענדיג שרעקען מיט א שד, א באבאי, א רוח,
א דאמאניק, א בעטלער מיט דער טארבע וכדומה אזעלכע מורא'שידלעס,
ביז איך האב שוין מורא בעקוממען פאר זיך אליין, אונ עד היום, אז
איך דערזעה ביינאכט מיין שטן געגען דער לבנה, צו א ווייסע ציעג
שלעפט די שטרויא פון א שטריכע, צו אז א שיין פון דער לבנה
שלאגט זיך אב אין א פענסטער פון א פינסטערער שטיב, וכדומה — מיין
איך שוין, אז ס'איז אוודאי א שד, א לץ, א מת, א באבאי... אונ
מיין לעבען איז דעמעלט ניט ווערטה א גראשען!...

אקצור, ניט אזוי גיך טיהט זיך וויא עס רעדט זיך, איך בין יאקאם
אלט געווארען איאהר; איך קריעך שוין אוים אללע ווינקעליך, איך נארע
מיך שוין אוים אין אללע פאסקוטסטוועס, איך עסס שוין דאס אש פון
דער הריבע, איך נהרג מיך שוין 18 מאל אטאג, אונ נאך איטליכען
פאלל צערייסט מיר די מאמע דעם סטאהן, גיעססט אוים אביססעל
וואססער אונ שפרעכט אב דאס ארט מיט א קאלאדאטש... אונ טאקע
ממש וויא מיט די האנד צוגענעהמען!.. איך בלייב אלץ מעהר מיט'ן
וויא-הייסט-מען-עס אין דרויסען, אונ פאלל שוין אויף איין אנדער ארט...
ווען די וועגד פון דער שטיב זאלען חלילה געוועהן זיין בעהאנגען מיט
שפיעגלען, וואלט איך, פון שרעקק אויף מיר קוקענדיג, געוועהן

געשטארבען 10 מאל א טאג: איין אנגעבראקענטע טימענעצע איבערען גאנצען קאפעל: איין אויסגעניארעט פנים׳ל אין סאזשע מיט בלאטע, אפילל מיילעכען מיט סמארק און סלינע: אויפ׳ן ארט פינ׳ם מלאך׳ס שנאל, אויף דער אייבערשטער לופ, אפוילבליך-רויט גארעלע פין דיא שטענדיגער אבגערינענע סטרעמפליך פינ׳ם נאזעל; דיא האנדליך מיט דיא פיססלעך קויטיג, נאסס און גליטשיג, און דאס באלף-מחילות׳ל וויא אין איארמעלקע פין אלט-פערגעהלטען-פערשמאלצעוועטען שפאניער... און באמת, ווער האט זיך געוואלט אבגיבען מיט מיר? דאס דיענסט-מאדעל, וואס פלעג בעקוממען 6 קערבליך איאהר מיט אפאאר אלטע שקראבעס פינ׳ם טאטענס יאלעוויטשענע פאנטעפעל, האט געביך בעדארפט ראמען, ניאנטשען, שמירען, הייצען דיא הריבע, פערזארגען דיא בהמה, טרייבען אין טשערעדע, טראגען פאמייניצעס, פליקקען פעדערען, וויישען דיא נאז און קראצען זיך מיטביידע האנד אין קאפ... און דער מאמען נעביך איז דאך אודאי ניט געוועהן פעראיבעל צו האבען: אחוץ איהר קראהמען און בעל-הבית׳טען און לאטען און מארעוזשען און תחנות-לייענען און קעבלען דעם טאטען פין אחלק עולם-הבא וועגען... האט זיא שוין דעמעלט נעביך געבראכען און ניט געקענט קיקען אויף קיין פלייש... איהר ווייסט דאך אליין, אז צווישען יא און ניין ווערט געבוירען אשאק חסידים׳לעך, עס זאל האטש אנקוממען יעדען גיטען-יודען אפאלק פליאסקעדריגעס אויף זיין חלק... און וואס מעהר דיא צדיקים סטארען זיך, צו פאבריקירען קליינע פיד-רבינטשעקליך — דעסטא מעהר סטארעט זיך דער עולם, אנצופלאדען פין זייערעט וועגען קליינע חסידים׳לעך... נא, וואזשע זאל מיין טאטע נעביך ערגער זיין פין אללע? ובפרט אז ער איז דאך גאר דעם רעבי׳נס לייב-אדיטאנט, און דאס אייבערשטע פינ׳ם שטאססעל ביי׳א איהם!...

ובכן, מאג איך אפילו צוריססען ווערען וועינענדיג, געהרג׳ט און גע׳נזק׳ט ווערען פאללענדיג, אויסגעניקערט ווערען הינגערענדיג און פריהרענדיג און אויסגערויעט זיין אין טנופ, סמארק און בלאטע — איז דאס קיינעמס דאגה ניט, און אזא לעבען האב איך פאוואלי פערבראכט ביז איך בין אלט געווארען 3 פערשריגענע יאהר, און בין, ענדליך, איבערגעגאנגען אויפ׳ן טאטענס פאמפעטשעניע...

2.

דֶער טַאטֶע הַייבְּט מִיךְ אָן פִירְהֶען אוֹיף זַיין סְלִיעד אוּנ ווִילל אִיךְ זָאל שׁוֹין טַאקֶע זַיין אַ פֶאלְנֶע יוד.

ווִיא אִיךְ בִּין נָאר אַלְט גֶעווָארֶען 8 יָאהר, הָאט מִיךְ דֶער טַאטֶע גֶענֶעהמֶען אִין דִיא הָאנְד אַרַיין, אוּנ הָאט מִיךְ אָנְגֶעהַייבֶּען מְחַנֵךְ זַיין מִיט מִצְוֹת אוּנ מַעֲשִׂים־טוֹבִים.... נָאר טַאמֶער וֶועט אִיהר אֶפְשַׁר מֵיינֶען, אַז עֶר הָאט מִיךְ גֶעלֶעהרֶענְט אַזֶעלְכֶע פִּיסְטֶע מִדוֹת, ווִיא דִיא דַאטְשׁוּנֶעס לֶעהְרֶענֶען זַייעֶרֶע קְלֵיינֶע קִינְדֶער, לְמָשָׁל: דֶעם פָּסוּק „תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ“; קִישֶׁען עֶלְטֶערֶען דִיא הָאנְד אוֹיפְשְׁטֶעהֶענְדִיג אוּנ לֶיגֶענְדִיג; דַאנְקֶען פָאטֶער אוּנ מוּטֶער פַאר יֶעדֶען עֶססֶען אוּנ טְרִינְקֶען, וְכַדוֹמֶה? הָאט אִיהר אַמִיאָס'ן טָעוּת! פֶע, אַזֶעלְכֶע מִצְוֹת הֵייסֶען בַּיי עֶהרְלִיכֶע יוּדֶען, אִין פּוֹילֶען, עֲבֵירוֹת, אוּנ מֶע לַייכְט זִיךְ אוֹיס אוֹיף זֵיי דָאס גְרֶעסְסְטֶע גֶעלֶאכְטֶער: אַדְרַבָּא, פִּינְקְט פֶערְקֶעהרְט, אִין אַ זֶעלְכֶע זַאכֶען פְלֶעג מִיךְ דֶער טַאטֶע תָּמִיד לֶעהְרֶענֶען דֶעם הִיפֶּךְ; עֶר פְלֶעג מִיר תָּמִיד הֵייסֶען שְׁטֶעלֶען דֶער מַאמֶען אַ פַייג, אוּנ דִיא מַאמֶע פְלֶעג מִיר תָּמִיד ווַייזֶען, אִיךְ זָאל רַייסֶען דֶעם טַאטֶען בַּייא דִיא פֶּאלֶעס, אוּנ קוֹים אִיז אֵיימֶעצֶער אַרַיינְגֶעקִימֶען אִין שְׁטִיבּ אַרַיין — אַזוֹי פְלֶעגֶען זַייא מִיךְ שׁוֹין בֵּיידֶע מִיטְשֶׁען אוּנ טַארֶען: „אַ נָא, אִיצִיקֶעל, זָאג אִיהם .... נָא, גִיכֶער! ....“ דָאס הָאבֶּען זֵיי גֶעווָאללְט, אִיךְ זָאל זָאגֶען דֶעם אוֹרֵחַ: „שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם אַ גִיטֶער־יוּד אַהַאלְבֶען ת... אָבְּגֶעבְּרִיהט“, אוּנ נָאךְ אַזֶעלְכֶע גֶעשֵׂאדִיגְטֶע חָכְמוֹת... נָא, מֵילָא, אִיז דָאךְ פוּן יֶענֶע מִצְוֹת, וָואס אַ יוּד, אַ זָקֵן, אִיז זֵיי אוֹיךְ נִיט מְחוּיָב צוּ טִיהן עַל פִּי הַתּוֹרָה, אוּנ מוּז זֵייא דָאךְ טִיהן עַל פִּי מוּסָר אוּנ דֶרֶךְ־אֶרֶץ... לְמָשָׁל: עֶר הָאט מִיךְ גֶעלֶעהרֶענְט, נִישְׁט צִיבִּינְדֶען דֶעם קָאלְנֶער פִינְ'ם הֶעמְדֶעל אַזוֹי ווִיא אַ חָארְט.... צִיהַאלְטֶען דִיא גַאנְצֶע נַאכְט דִיא יַארְמֶעלְקֶע מִיט בֵּיידֶע הָאנְד, זִיא זָאל חָלִילָה נִיט אַרָאפְּפַאללֶען, אִין שְׁלָאף, פִינְ'ם קָאפּ ... פּוּרִים זָאל אִיךְ מִיךְ אִיבֶּערְקֶעהרֶען 16 מָאל אוֹיפְ'ן טִישׁ הִין אוּנ צוּרִיקק כְּדֵי מְקַיֵם צוּ זַיין דֶעם „וְנַהֲפוֹךְ הוּא“.... פֶּסַח זָאל אִיךְ מִיט אִיהם אוֹיסְזִיצֶען בַּיים סֵדֶר בִּיז דִיא הָאנֶען קְרֵייעֶן; יוֹם־כִּפּוּר זָאל אִיךְ בִּיז 12 אַזֵייגֶער נִיט טוֹעֵם טַעַם אֲכִילָה זַיין, אוּנ אַ גַאנְצֶע טָאג אַרוּמְלוֹיפֶען אִין דִיא זָאקֶען; סוּכּוֹת שְׁלָאפֶען אִין סוּכָּה אֲפִילוּ אִין דֶער גְרֶעסְסְטֶער קְרִירָא; זִיךְ נִיט קָאממֶען דִיא פֵּאוֹת נָאר פוּן פְרַייטָאג צוּ פְרַייטָאג; אַלֶע עֶרֶב שַׁבָּת גֶעהֶן מִיט אִיהם אִין מֶרְחָץ אַרַיין אוּנ אָבְּגָאלֶען דָאס קָאפֶּעל בִּיז אִין דֶער הוֹיט אַרַיין וְכַדוֹמֶה אַזֶעלְכֶע מִצְוֹת.... נִישְׁמֶעהר, וָואס מִיט דִיא אַלֶע מִצְוֹת אִיז גֶעווֶעהן — רֶעד אִיךְ שׁוֹין נִיט

דאס

נאר דאס מרחץ אללע פרייטאג — דאס איז מיר דערגאנגען מיינע יאהרליך, און ווייל איך וועלל לעבען קענן איך עס ניט פערגעסטען, און ווען איך דערמאהן זיך אין דעם געהט מיר איבער אגרויל איבערען לייב! — שטעללט אייך פאר דאס פינסטערע, ברעננענדיגע יודישע מרחץ אין פוילען ווייא עס קעהר צו זיין, און דארט פלעג מיך דער טאטע אללע פרייטאג ארויפשטאסקען אויף דער אייבערשטער באנק און קאטעווען מיט'ן בערעזעווע באזעמעל אפערטיל שעה כסדר פאר דער מקוה און אמינוט 10 נאך דער מקוה .... און דאס איז נאך ערשט אשפיעלעכען געוועהן אקעגען דער קאמעדיע אליין, איך מיין דיא כשר'ע מקוה זאל לעבען! יענץ האט מיר נאר ווערה געטיהן — און דאס האט מיר טויט-שרעקקען גע-מאכט... און איהר ווייסט עס גאנץ גיט, אז א קינד איז לייכטער איבערציטראגען 10 וועהטיגען איידער איין שרעקק! שטעללט אייך פאר אדריי-יעהריג יונגעל, וואס ווייסט נאר ארומלויפען גאנצענע-טאג אויף דעם שאנעס, שפיעלענדיגען, לעכטיגען דרויסען, האט ער מיך פליצעם ביים האנדעל און פיהרט מיך, אויף דרייסיג פערציג שמאהלע, קרימע, צעבראכענע, גליטשיגע טרעפ, אראפ, אראפ, אין אפינסטערען קאלטען, טיעפען גריב אראפ, ווייא אויף דעם גאנצען מהלך, שטיפען זיך, היין און צוריק, נאקעטע, גליטשיגע מענשען, יודען, איהר פערשטעהט: יודען! ניט מיין גלייכען יונגלעך... וואס מיט יעדען גליטשיגען ריהר זייערען אין מיין לייב, האט מיך אמין גרויל, וואס איך קענן גאר דעם טעם ניט איבערגיבען ... דעמטא שרעקקליכער נאך, וואס ס'איז אין אפינסטערען תהום... און דערציא האט זיך נאך אללע רגע אמין פערבארגענער, ווייטער, טויבער פליוסק אין וואסער, און אפערדומפען קול, ווייא עפיס אשרעקליך ווידער-קול אין אפינסטער-געדעכטען ווילדען וואלד, מיט אפיסטע, כמארנע, ווימטע מדבר הערום, פין וואנעט מע קענן, דאכט זיך, אייביג ניט אריין, ניט ארויס... און אט אין א דיא אללע גרויליכע, שוידערענדיגע שרעקקען, האט ער מיך פליצעם ביי ביידע האנדליך, ווייא א רוח א מלמד, און טיהט מיך אפוטין ראשא ורובא אין וואסער אריין אזוי, אז הערויסגעהמענדיג מיך ווייס איך לחלוטין גאר ניט, וואס מיט מיר טיהט זיך, נאר איך פלאטער ווייא א פער'סמ'טע מויז, איך טערעפעשטשע מיט העגד און פיסם, נאר ווייא איך זיך אינ-דערפינסטער מיין נשמה... איהר האט, ליעבע לעזער, א בעגריף אין מיינע טויט-שרעקקען?... „יא!" — א ליגען, ווייא איך בין א יוד! וויפיעל איהר שטעללט אייך פאר, איז נאך בלעבען קיין טויזענד-חלק ניט דערפין, וואס איך האב איבערגעפיהלט אין דער מינוט!... חוץ דער עפוש'דיגער ריח, מיט'ן טערפקע-ביטטערליכען טעם פון דער מקוה-וואסער. אדער, בעססער געזאגט; פון דער פאמאינער-יאמא... איין אמת בין איך טאקע

פון דעם טאטענס מרחץ'ען און מקוות אזוי ריין און זויבער געוואָרען, אז איך קען מיך נאך עד היום ניט אבוואשען מיט די בעסטע זייפען אין די לויטערסטע פרישע וואססערען... איך האב אייך נאך א סך אזעלכע מצות צו שרייבען, נאר איך ווייס דאך, אז איהר וועט זיך נאר מאכען דערפון א פּאַטיעכאַ — און ביים טאטען איז דאס געוועהן דער גאנצער יסוד פונ'ם יודעשקייט!...

אזוי האב איך מיך אבגעמיטשעט נאך א יאָהר אין דער היים, ביז איך האב דערהערט, אז מע רעדט שוין מכוח אבגיבען מיך אין א חדר. אין פליק בין איך אפילו זעהר צופריעדען געוועהן דערפון, כ'לעבען, מיר איז שוין טאקע אליין נמאס ומאוס געוואָרען די היים, אז איך זעה איך בין הפקר וויא א הונד און ס'איז ניטא, ווער עס זאל זיך אומקיקען אויף מיר חאטש אמאל אין דער וואָך: דער טאטע איז יומם ולילה פערטיהן מיט'ן צונויפנעהמען דאס מעמדות-געלד פונ'ם רבינ'ס וועגען אזוי, אז, א חוץ נאר די מצות, האט ער מיך אין זינען וויא דעם פאראיאהריגען שנעה... און די מאמע איז נעביך דערשלאגען מיט'ן קראהמעל, מיט דער שטיב און, ועל כלם, מיט די פיטצלעך קינדערליך: איינס האט זיך איהר נאכגעשלעפּט ביים פארטוך, דאס אנדערע אויף די האנד און מיט'ן דריטען אויף דער צייט... אודאי וואלט מיר שוין דאס חדר א סך ניחא'ר געוועהן, איך האב געמיינט, אז דארט וועט מען אויף מיר השגחה גיבען, איך זאל חאטש ווערען א שטיקעלע מענש, איך מיין שוין ניט וויא די נגיד'שע קינדער-אבער חאטש וויא די פּראסט-בעלי-בית'שע קינדער אין שטאדט... נאר אז איך האב פליצעם געהערט א שמים, וויא דער טאטע זאגט אזוי צו דער מאמען: „די זעהסט דאך, וויטע, אז איך בין שטענדיג פערטראגען אין דאגות פרנסה, טא נעהם די און גיב איהם אב אין חדר אריין. כ'לעבען, מילא א גמרא-מלמד איז עפּיס אנדערש, אבער נאך מיט א דרדקין מלמד זאל איך האבען צו טיהן, הא? פערשטעהסט דאך אליין, אז ס'איז ניט פאר מיר!" — „ביסט טאקע זעהר גערעכט, כ'לעבען — זאגט די מאמע — איך וועל אודאי ניט זשאלעווע מיין טרוד; נאר זאג זשע די מיר, יאסי, צו וועהמען זאל איך איהם אבגיבען? האסט זיך היע מעהר ניט וויא [2] דרדקי מלמדים: נחמי טראסק און נחמיה מיטצעל, צו צו וועהמען זשע איז נאך דיין חות-דעת גלייכער?" — „איך ווייס...?" — זאגט דער טאטע — מיט'ן דרך הטבע איז גלייכער צו נחמן טראסק"... — „ער איז דאך אבער א ווילדער קאט אויף קינדער און חוץ לזה האט מיר וועכנע די פירזאנגערן אנגימעלט דערצעהלט, אז זיא ווייסט פון א סך לייטישע יודען, אז נחמיה קענן א סך בעססער לערנען פון נחמן'ען!" „מילא, אלץ איז רעכט — זאגט דער טאטע — נחמיה

איז

איז דאך אבער ניט מיין רבי'נס חסיד . . . !" — „נא, וואזשע איז־אנט דיא מאמע מיט א ווייך שמייכעלע — פאהרט ער צום זאדקיוועצער צדיק, אבער א חסיד איז ער דאך . . ." „אי, שטיא ! — ריהפט זיך אן דער טאטע מיט א שוואכען באזער — דיא ווייסט טאקע גאר ניט מה הקאמרי רבי'צען, וויא הייסט ? דער זאדקיוועצער איז דען אויך א גיטער יוד ? איך האב פונ'ם רבי'נס פה קדוש אליין געהארט אז דער זאדקיוועצער איז נאר גאטט'ס מארשעליק, ווייל זיין נשמה איז גענעהמען געווארען פינ'ם עולם־הלצה, א סמן האט דער רבי געזאגט, אז דער זוג מיט איהם איז אויסגעקומען פונקט אין דער בלינדער נאכט, ווארען זיין ברית איז געוועהן אום יום־כפור . . . דיא פערשטעהסט א טייט פון אזא הימעל מענשען, הא ? . . ." — „איך וויים ? — זאגט דיא מאמע, וויא א פערשיל־דיגטע — איך זעה, א וועלט פאהרט צו איהם, איז ביא מיר, נארישע יודענע, זעהר רעכט" — „א א ! — זאגט דער טאטע — א קשיא וואס מע פאהרט ! אלא־מאי מע פאהרט אין דיא ליטווישע ישיבות אריין אויך — נא ? האט עם דען עפים א ממש ? אויך נאר א פערפיהרטע זאך ! . . . קארג האט דער רבי, היינטיגען שבת־שירה, געקרעכטם אויף דיא ישיבות ? ער האט בפירוש געזאגט, אז דיא ישיבות מיט דיא ראבינער־שוהלען זענען ביידע אויף איין מדרגה : פין דארט וואקסען גרייטע אפיקורסים, אונ פון דיא ליטווישע מתנגדים ווערען שפאטער אפיקורסים . . . אונ דיא ישיבה־בחורים זענען נאר בחינת „וגם ערב־רב עלו אתם" . . . אונ דא האט ער געזאגט א תורה, וואס ס'איז ממש בוקע רקיעים . . . נישמעהר, וואס ווייסטי ? ביסט ניט מעהר וויא א כשר'ע בהמה" . . . „נא, — זאגט דיא מאמע מיט א רחמנות'דיג פנים — וואס קענסטי פאדערען פון א־נ־אשה ! ? אודאי פערשטעהסטי אין נאגעל מעהר וויא איך אין קאפ, מא טיה זשע וויא דיא פערשטעהסט . . ." פין אזא זיססען שמיטס האב איך זיך שוין געקענט שטויסען, וואס חדר בעטייט ? אונ אז אין חדר וועט נאך אפשר ערגער זיין וויא אין דער היים . . . אונ כך הוה ! :

3.

נישטא דער רעדנער, דער מאהלער, דיא פעדער, וואס קאנן אפמאהלען א פויליש־יודעש חדר !

אז דיא מאמע האט מיך דאס ערשטע מאל אריינגעפיהרט צו נחמן טראסק אין חדר אריין — איז מיר פינסטער אונ ווייסט געווארען אין

מיינע אויגען: אין שטיב א בלאטע איבערען גארטעל; ביי דער טיער א דייזשקע וואסער און לעבען איהר א פערשימעלטע פאמיניצע מיט א ווערך, און פון אויוען איז ארימגעשווימען דאס, וואס ס'איז המן'ען געפאללען אין קאפ אריין . . . די קליינע 4-טאפלדיגע פענסטערליך זענען פעריאגט געוועהן פינ'ם פראסט אפשר אויף א פינגער די גראב און ־ער פראסטיגער מאך אויף זייא איז צערינצעלט געוועהן מיט פיגורען אין מגן-דוד'ס, איקס-מיקס-דריקסען, קאטשערעט מיט לאפעטעם און נאך פערשיעדענע קרימע און ציקענדיגע רינגעלעך מיט פאסקעלעך, וועלכע טיעפער און שמאהלער איינגעגראבען, און וועלכע ברייטער און נאר פון אויוען-אף געקריצט; וועלכע זענען נאך פריש און העללבליך געוועהן, און וועלכע שוין עלטער און פעריאגטער; זעלטען איז צו־בעמערקען געוועהן נאך גאר א פריש ריידעלע ביז אין גלאז אריין, וואס א יונגעל האט, א פנים, נאר וואס געמאכט מיט א קאפיקע, און פון אללע פענסטערליך איז גערונען אויף די וואנד ביז אין דער ערד אראפ.
3 קליינע קינדערליך מיט פערשפיליעטע העמדליך אונטער די אַרעמליך האבען זיך געראיעט אין דער בלאטע און געקראכען ראטשקאם און כמעט שטענדיג זענען זייא אויסגעקיממען מיט די באלף מחילות'לעך צום פראנט . . . א לאנגער שמאהלער טיש מיט א הוידעוודיקען שטאלען, מיט שטריקלעך איבערגעבינדען און איבערגעקניפט, און מיט א אויסגעפלעקטער, אויסגעברענטער און צוקארדאשעטער דעקק, ארום וועלכען, אויף געמאכטע באנק פון א שמאהלער, סיקעוואטער ברייט אויף 2 האלבע קלאטצליך, זענען געזעסען פערשיעדען-וויקסיקע יונגלעך, איינס אין-עס-אנדערע איינגעוואקסען, און אלע מיט די פלייצעס איינגעקלעבט אין דער נאסער, פראסטיגער וואנד, און כמעט אויף יעדע 10 יונגלעך איז געליגען איין סדור, און דאס איינע איז שוין אויך דריי מאל אזוי גראב און געשוואללען וויא פינ'ם דרוקק ארויס . . . אויפ'ן עק טיש איז געשטאנען איין אלטער גרויסער קאשעק מיט טעפליך, לייבען וועלכען ס'איז געשטאנען א גרויסער ראבער קאטער און האט געלעקט, קלאפענדיג מיט'ן ווידעל איבער א תלמיד'ס קאפעל. אין ווינקעל צום אויוענאן איז געוועהן א שמאהל טיהרעל אן א טיער, דורך וועלכען עס האט זיך געזעהן אין שטיב אריין די אונטערשטע האלב-לאנג רבי'צען, ביינענדיג און שטערכענדיג מיט אקאטשערע אהין, א פנים אין אויבען אריין, און ביי יעדען עפען די פעדערשטע טיער, האט זיא ארויס־געשטעקט דעם קאפ אין א פערשמאלציוועטער קופקע מיט א גליטשיג, פערשווייסיגט פנים, נאר עפיס וויא וואנקע ראַ-טיו-טיו אין פאלאטקע פינ'ם פענסטערעל ארויס . . . דער רבי איז געזעססען אויוענאן ביי דער הריבע, אהן א קאפאטע, מיט א פערגעהלטען טלית-קטן, די אונטערשטע

העלפט איבערגעווארפען פון פארענט און האט זיך געטשעפעוועט אין דער הריבע; א צעשפאלטענע פערסאלעטע יארמעלקע אין פעדערן, וואס איז פון פערעלטערטע קנייטשען שוין אזוי איינגעשרימפען, אז זיא איז שוין מעהר איינליך אויף א פאקרעשקע ווייא אויף יארמעלקע, איז געליגען פערריקט אויף זיין פליכעוואטע געגאלטען קאפ ווייא אגרויסער קיילעכדיגער מיליוטען-מיט-ציקוטען-פלאסטער אויף אגרויסער גולע; אין איין האנד האט ער געהאלטען אגראבען קאנטשיק און מיט דער אנדערער האט ער זיך, דורכ׳ן צעבראסטעט-קויטיגען העמד, געקראצט אינ׳ם וואלד געגרייזעלטע האאר אויף זיין ברוסט. אריינקומענדיג אין שטיב, האבען מיר געטראפען דיא קארטינא, ווייא דער רבי מיט׳ן בעהעלפער האבען געקנאקט מיט דיא קאנטשעקים, דיא חדר-יונגלעך האבען געוואנערט ווייא א סטייע גאנז, דיא קינדערליך זענען איבער־געריסען געווארען פון געוועהן און אינמיטען דעראינען איז דיא רבי׳צען איבערגעלאפען דיא שטיב ווייא א וויכער, האלטענדיג, אין א האנטשערקע, א האלאוועשקע אין דער האנד, און פוטין אין פאמיי־ניצע אריין! א דא אידאס געווארען א פארע מיט א זשוזשערייא איבער דער גאנצער שטיב, ווייא מ׳גיסט אויף אויפ׳ן קעסעל אין באד!... דיא מאמע האט גערעדט א פאאר ווארטער מיט׳ן פראפעסאר און איז אוועקגעגאנגען, און איך בין אליין געבליבען אין דעם נייעם אינסטיטוט.

דיא מאמע איז נאר וואס ארויס פון דער שטיב, איז דער רבי אפירגעגאנגען פון אונטערען טיש גלייך צו מיר מיט דיא ווארטער: „דיא זעהסט א דעם קאנטשיק? דער מיט שמייסט מען א יונגעלע, וואס ווילל ניט לעהרנען“... און דערבייא האט ער שוין דערלאנגט א יונגעל מיט׳ן קאנטשיק איבר׳ן קאפ, כדי מיר צו ווייזען, וואס „קאנטשיק“ בעטייט?... מיט דיא רעד האט ער מיך א שלעפ געטיהן צום טיש, האט געעפענט דאס געוויססע געשוואלענע סדור, און האט מיך א פרעג געטיהן: „קענסטי עפים לעהרנען?“ — „נ-נ-נ-י-י-ן“ האב איך, אין איין פלאטערניש געאנטווערט און האב מיך צו וויינט, „ציט!“ האט ער א האלבען געשרייא געטיהן „וואס האסטי זיך שוין אזוי צוויאכמערט?“ און דערבייא האט ער מיר געטיהן א קניפ אין בעקקעל, אז עס האט מיך אזש אנגעהאפט ביים הארצען... און איך האב מיך נאך מעהר צו וויינט. א דא האט ער מיך אנידער געזעטצט בייא זיך אויף דער קניע, און האט מיר אנגעהייבען ווייזען מיט׳ן טייטעל: איין אל״ף, א בי״ת, נאר בייא דער בי״ת האב איך פערגעססען דיא אל״ף און בייא דער אל״ף — דיא בי״ת. ער האט א קיק געטיהן, ס׳איז שלעכט, האט ער מיר אנגעהייבען איינרעדען, אז קוים איך וועל בעגעהרען לעהרנען, וועט מיר דער מלאך ווארפען א גראשען פון דער סטעלי...

דערהארענדיג אזא גדולה, האב איך שוין גאר לחלוטין פערגעססען דאס
סדור און האב אליין פעררייסען דעם קאפ צו דער סטעלי... א דא האט
ער מיך אנגעהייבען סטראשען מיט אללערלייא פחדים: אז איך וועל ניט
בעגעהרען לעהרנען, וועט מען מיך אויף יענער וועלט שמייסען מיט
אייזערדיגע קאקעריזעס: מלאכי-חבלה'ניקעס וועלען מיך אוועקטאסקען
אונטערען ארון-חושך (הרי חושך); שדים וועלען מיך פערקויפען צו די
ציגיינערס; ביינאכט וועלען זיך מיר חלום'ען מתים, ובדומה אזעלכע
שרעקליכע סטראשידלעס, פון וועלכע ס'איז אין מיר פערקיהלט געווארען
דער מאמעס מילך, עס האט זיך מיר שוין אויסגעוויזען: די אל"ף איז
א שד און די בי"ת — איין אייזערדיגע קאקעריזע און דאס גאנצע סדור-
א ארון חושך... ביז איך האב מיט א מאל אויסגעפלאצט אין א יאממערליך
געוויין, און מע האט מיך געמוזט אבפיהרען א היים; נאר די גאנצע
נאכט האט זיך מיר שוין אלץ פירגעשטעלט, אז רוחות און מתים, מיט
אייזערדיגע קאקעריזעס אין די האנד גלאנצען אויף מיר די אויגען און
שרייען אויף קולי-קולות: „זאג אל"ף! זאג בי"ת!..." און בין א חודש
געליגען אין א גאראטשקע צווישען לעבען און טויט... איך וייס שוין
פאראויס, אז ווען א פוילישער יוד, צי א יודענע וועט לייענען די
ווערטער, וועלען זייא צושמייכלען אין זיך, מיינענדיג, אז איך דערצעהל
זייא עס גאר פאר א פאטיעכע, און מיין גאר ניט זיי... אין אמת אריין
וייס איך, אז אזוי וויא איך האב מיך דעמעלט געשראקען פאר די
רוחות, מתים און אייזערדיגע קאקעריזעס, אזוי האבען אללע פוילישע
יודלעך נאך עד היום מורא אימת-מות פאר שדים, לצים און מתים, אז
דער רוח נעהמט זיי אזש צי, און זיי בערעכענען עס גאר ניט, אז
דאס האבען זיי גאר בירושה פינ'ם זיססען חדר, און האבען קיין
רחמנות ניט אויף זייערע קליינע קינדער, זיי זאלען זיי שוין ערציהען
אויף א בעססערען אופן, אום זיי זאלען שוין פערשפארען פערברענגען
זייער לעבען אין אנקסטען און שרעקק. נישמעהר וויא זאלען זיי די
קינדער אבגעוואהנען דערפין — אז זיי אליין גלעבען נאך דעראינגען וויא
אין גאטט?... קארג גיבט עס מעשות אין פוילען מיט א לץ אין
קעהלער, מיט מתים אין שיהל, מיט א וואלפקולאק, א דבוק און
א ניט-גיטער?... און טאקע דאריבער בעוואהרענען זייא די קינפעט-קינדער
מיט די אללע טערפקע נאמען, וואס אונטער די שיר-המעלות'ן אויף
טיער און פענסטער; דאריבער שלאגען זייא אן שמירות מיט קמעות
אין די קעהלערס און קאממערען... און וואס מעהר זיי בעוואהרענען
זיך — מעהר האבען זיי מורא... און דאך פיהרען זיי די קינדער אויף
דעם אייגענעם דרך, וואס זייערע פאנאטישע טאטעס האבען זיי
געפיהרט; און צום אמת איז דאך עס פארט ניט מעהר וויא נאר

א פערפיהרטע זאך! מע האט נאך דערווייל קיין מאל ניט פערבוטטען
א קינפעט-קינד אויף א שד... מע האט נאך דערווייל קיין מאל ניט
געזעהען מיט דיא אויגען א לץ אין קעהלער... מע האט נאך עד היום
ניט געהערט דאווענען מתים אין שוהל... נא, און אז דער קברות-יוד
אליין גנב'עט דיא תכריכים פון דיא מתים אראפ — האלט ער דען דעמעלט
א שיר-המעלות, צי א שמירה, צי א קמיע אין קעשעניע...? און וואס
טראכט זיך דעם רבי'נס גבאי, בעת ער פערנארט וועהמען איך ווייסס
אין בית-הכסא אריין בייגאכט? — דארט איז דאך געוויס ניטא קיין שמירות
מיט קמיעות!... און וואס דענקט זיך טאקע דער רבי מחילה אליין, ווען
מען ריהפט איהם צום סטאנאוואי, אדער צום ספראווניק...? דארט איז
דאך אויך קיין שמירות ניטא-נא? האט ער זשע דען מורא דארט פאר
א שד, א לץ? אסור, בנאמנות! דארט האט ער גאר מורא, דאכט זיך,
פאר'ן וויא-הייסט-מען-עס... נאך מעהר חדוש. ווען א פויליש יודע,
לייענט עפים א יודעש ביכעל, ציא א גאזעטע וועגען אזעלכע נאררישע
פאנאטיזמוס און אבערגלויבעריי, שמייכעלט ער נאך אונטער און טיהט
א זאג דערבייא: „וואזשע? ער איז דען ניט גערעכט דער שרייבער? האבען
דען ניט אונזערע יודען אין זיך א דיא אללע שטותים און דומהייטען, וואס
ער שרייבט?" און אליין בערעכענט ער זיך גאר ניט, אז דאס איז ער טאקע
אליין דער יוד פון זיינע „אונזערע יודען"... און פערבעסטערט זיך ניט
אפילו אויף א האאר! — איך ווייסס אזוי זיכער וויא איך לעב, אז
איטלערס פויליש יודעל, נאכ'ן אפלייענען א דאס ביכעל מיינס, וועט אויך
ניט איין מאל, קיממענדיג צו רעד, א זאג טיהן: „אפשר ניט גערעכט
דאס פוילישע יונגעל, וואס זאגט דארט דאס און דאס, צי וואס שרייבט
דארט אזוי און אזוי?..." און וועט גאר בסך הכל פערגעססען, אז דאס
אללעס לייענט טאקע אין איהם אליין, נאך אפשר מעהר וויא אין אללע...
און וועט זיך אליין אזוי טשוואניען, גלייך וויא איהם מיינט מען עס גאר
ניט... און איך זאג אייך בפירוש, אז דיא בעשרייבונג מאך איך ניט
פון א מעשה וועגען! איך מיין פשוט, טאמער וועל איך חאטש קעננען
דערמיט אבראטעווען איין פויליש יודעל, ער זאל אויסקווארפען א דיא
אללע פאנאטישע גאנג וואס פערזאמערען איהם זיין לעבען, און זאל
ווערען א שטיקעל מענש! און דעם איינעם מיין איך יעדען... און
אויב דיא טאטעס זענען שוין פערפאללען, לאזען זיי חאטשע זייערע
קינדער ניט פערוויסטען זייער וועלט! — נישמעהר איך בין שוין צו ווייט
פערקראכען; לאם איך מיך שוין אומקעהרען צו מיין דרדקין חדר:

4.

וויא נאך גיבט עס אזעלכע צדיקים אונ לומדים וויא אין פוילען דיא יודישע בעהעלפער אונ מלמדים!?

אין א קערצער צייט בין איך וויא געוואהנט געווארען מיט'ן חדר; איך האב זיך שוין פון דיא יונגלעך אנגעהערט א סך מעשות פון מתים, פון מלאכים פון שרייטעליך: דאס יונגעל האט מיר דערצעהלט, אז זיין טאטע געהט אללע באנאכט אויפ'ן הימעל ארויף אין לעהרענט דארט תורה מיט דיא מלאכים, נאר אז ער חאפט זיך אויף פערגעססט ער ביז איין אות... דער דערצעהלט, אז ווען זיין טאטע פאהרט ערגעץ אוועק, קיממט באנאכט דער דאמאנוק צו זיין מאמען אונ ווארגט זיא... יענץ יונגעל שווערט, אז זיין עלטערע שוועסטער חאפט אפט שרייטעליך אין קעהלער אונ רייסט זייא אראב דיא קאפעלושלעך, ברענגען זייא איהר געלט... א-נ-אנדער יונגעל דערצעהלט, אז זיין טאטע האט א שפרוך צו מכשפות איידער זייא בעקיממען גראווע האאר... איינער האט גאר דערצעהלט, אז זיין טאטע דערקענט דיא מתים וואס געהען ארום אויפ'ן עולם התועה, אונ זייא ברענגען איהם געלט, ער זאל זייא ניט אויסגיבען... אונ נאך אזעלכע מעשות, פון וועלכע עס שטעללען זיך דיא האאר קאפויר, אונ זענען דאך זעהר ציקאווע צום הערען... היינט האב איך מיך אויסגעלערנט דיא אללע ליעדעלעך, וואס זענען פשוט מחיה דיא נשמה, א זטייגער: אבינו מלך; ציגעלע-מיגעלע; איינגע-דעביינגע, שאטש-פאטש; מיזעלע-מאזעלע; בערעלע-בערעלע; פי פי, פי פייגעלע; ארענע-בארענע; אפיי-אנע-פאסעק-אנע; איינס-איינס-אה, וכדומה. א כלל, עס וואלט שוין גאר נישט-קשה געוועהן אין חדר — ווען ניט א דער עכבריש, דער בעהעלפער, קיין גיטען סוף זאל ער ניט האבען! ער איז מיר דערגאנגען דעם עק! ביים לעהרנען האב איך געמוזט אבשטען פאר איהם שעהן'ז-וויס דאס העמדעל פערשפיליעט, אונ ער האט געפיצקעט, ווען ס'האט זיך איהם נאר פערוואללט; דעם איבערבייסען מיט'ן ווארעמעס האט ער כמעט אינגאנצען ביא מיר אויפגעגאשט — האב איך ניט אויסגעזאגט דער מאמען — ביז איך געשטארבען פאר הינגער, האב איך יא אויסגעזאגט — האט ער מיך גע'הרג'עט, גע'ממית'ט; שוין גלייכער ניט אויסזאגען אונ בעססער היטען דיא ביינער! אונ איך וועל טאקע ניט אויסזאגען, אז ווען ער געהט זיך מיט אונז באדען, לאזט ער זיך אראב גרונטעווען אונטערען וואססער

און קומט תמיד ארויס דארט, וויא דיא ווייסע גאנז... באדען זיך. — ווארען ס'איז ניט מיין עסק — אביא ער טשעפעט מיך ניט!...

איהר מוזט וויסען, אז מיט מיין בעהלפער האט מען גאר ניט געקענט מאכען, ווארען ער איז מיט ווילדע תקיפות א בעהלפער געווארען, און אלע מאמענס וואלטען פאר איהם דיא אויגען ארויסגענעהמען! דיא מעשה איז אזוי געוועהן: אז ער איז נאך אלט געוועהן א יאהר 10-12, האט ער געהאט א טיהכטים צו חאפען פליגען און הרג'נען, און פערקויפען זיי דיא ריבאקעס אויפ'ן פינט פאר א קאפיקע, אדער א לעבעל ברויט. דורך דיא ריבאקעס איז ער פערנאנט געווארען ביים באדער פאר א יונג מיט שפארען, און ער האט איהם צוגענעהמען פאר באד-גוי, צוקלינגען אין באד אריין און היטען דאס אנטיהן; דיא דאזיגע שטעללע האט איהם בעקאננט געמאכט מיט אלע שמש'טעס פינ'ס ווייבערשען באדעל און פון דיא ווייבערשע שיהלעכליך, וועלכע האבען איהם אביססעל אויסגעשטוויטשעט, און ער איז, מיט דער צייט, געווארען א גאנצער ביוואלע אין שטאדט-זאכען; ער האט שוין געוויסט למשל, וועלכע בעל-הבית'טע איז א גאשערין; וועלכער מקבל איז א לאטהער, וויפיעל יעדער בעל-הבית האט זיך ליעב צושמייסען אין באד; ווען דיא קהל'ס-לייט וועלען מאכען א וועששערינקע; וועלכע ווייבער גנב'נען ביי דיא מאנגען, ווער וואר... איינגעש... אויף דיא יונגע ווייבלעך ביי תשליך; ביי וועלכער בעל-הבית'טע איז פעטטערע לאטקעס אום חנוכה און וויפיעל פאארליך הונדעקעס האדעוועין זיך ביי יעדער גביר'טע אויף פסח... וכדומה; דערצו האט ער זיך שוין אויסגעלערענט היבשע עטליכע לשון-קודש ווארטער; ער האט שוין געקעננט אויסרעדען: „א פאאר תפלים", „מילעך הוועלאם", „ובקלקלות", „יכנס א רופא", „תנה-תיקף", וכדומה... אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז ער איז געווארען א שלאטען-שמש אין שטאדט, סע הייסט: נאכטראגען דעם לאמטערען, דעם שוחט צו דיא כפרות, און דעם חזן נאכ'ן חנוכה-געלט; ערב-שבועות אנטראגען שאוער אין דיא שוהלען און בתי מדרשים; אשלוח אויף באזע בשורות אנזאגען; אין א גרויסען טוואנן אריבערטראגען ווייבער אויף דיא פלייצעס; לויפען פאר דער מטה ביי אריכען בר-מינן; יום כפור טראגען היי אין שיהל אריין; ביא דיא מצות זיין א רעגלער; סוכות ברענגען סכך צום רב'ס סוכה; ביי אשרפה טרייבען מע זאל ראטעווען, וכדומה... בעת דיא אללע מיני שליחות'ן, פלעג ער, אין איין וועגס, עפעס אבטראגען פון א שטיב, וויא א לעפעל, וויא א מעססער, א שטייסעל, א לאכטער, אלין אזעלכע חפצים, וועלכע ער האט געוויסט, אז ביי יענער און יענער בעל-הבית'טע פעהלט עס, זאל ער עס יענער פערקויפען פאר א שבוש... איבער-

הויפט פלעג ער דיא אללע גנבות אבזועטצען ביי דער שטאדט-גבאי׳טע, א בענאטטעשע געזונטע יודענע, וואס פלעג אללע טאג געהען אין שיהל אריין מיט׳ן גראבסטען קרבן-מנחה אונ א גאנצען פאק תחנות... אונ אללע ווייבער האבען געוויסט, אז איהר ברענגט מען תמיד רפואות פינ׳ם גן-עדן... זיא פלעגט ביי איהם דיא אללע חפצים אויפהאפען וויא איין אבן-טוב, אונ האט שוין געהאט דאס ארט וויא דאס צופערצוקערען... איהם, דעם בעהלפער, פלעג זיא אבקימען מיט גאר א קלייניקייט, היינו: ער איז געוועהן א ווילדער נאשער אויף איינגעמאכטס, אונ דיא מין גבאי׳טע פלעג שטענדיג ארומגעהען קלויבען איינגעמאכטס ביי דיא ווייבער, צו דערקוויקען דיא חלוים אין הקדש... נא, נא! האט ער ביי איהר געלעקקט איינגעמאכטס אונ זיא האט אבגעלעקט אגיט ביינדעל.... דערפאר אבער פלעגט זיא אפט אויף איהם זאגען אגיט ווארט ביי דיא ווייבער, אשטייגער; „טאקע נעביך אגראבער פליעגעל— נאר זעהר אכשר׳ע בהמה“... צי למשל: „אזא געטרייע זאך איז צו זיכען אין דער וויטער וועלט!“ וכדומה אזעלכע פלעסטערליך, ביז זיא האט איהם, מיט׳ן איינשפארעניש פין אסך מאמעס, אריינגעדרעהט פאר אבעהלפער צוא נחמן טראסק אונ דיא טאטעס האבען געמוזט נאכזאגען: אמן!...

קורץ, איך האב מיך מיט׳ן אל״ף-בי״ת אבגעמוטשעט אקעגען אהאלב יאהר אונ האב שוין יאקאם ניט געקענט! ווארען מיין מלמד האט דאך ביים טאטען קיין מאל ניט געזעהן אגראשען שכר-למוד-געלט אין דיא אויגען, ווייל וויפיעל ער האט איהם צוגעזאגט, האט ער עס איהם אלץ אבגערעכענט אויף דעם צדיק׳ס מעמדות-געלט. נישמעהר, וואס האט מיין מלמד בסך הכל בעדארפט דעם שכר-למוד? אין א טרונק בראנפען איז ער, ברוך השם, אין קלייזעל קיין מאל ניט זשעדנע געוועהן! איהר ווייססט דאך, אז אזוי וויא אשניידערשער צעך געהט זיך ניט אויס אטאג אהן פעטץ — אזוי געהט זיך אחסידיש קלייזעל ניט אויס אטאג אהן תיקון!: היינט האט דיא רבי׳צין איינגעל געהאט, מארגען האט דער רבי בעקימען מגידות איבער׳ן גאנץ בראניצקעס שליססעל... איבערמארגען האט מען דעם רבי׳ן געטרעבעוועט צום ספראווניק — קוממט דאך אביסעל בראנפען, מע זאל חלילה ניט אריינפאללען אין עצבות, בחינת מוחין-דקטנות... אט האט איהם דער ספראוויניק פריי געלאזט — קוממט דאך אוודאי אביסעל בראנפען! אט האט מען דעם רבי׳ן געשיינקט אקארעטע; אט איז יאסעלע דעם רבינ׳ס אחתן געווארען; אט האט ווארכיוועקער קהל געשיקקט דעם רבי׳ן אילבערגעם האז אויף כפרות... אונ אזוי ווייטער... היינט יאהרצייטען איז דאך אין קלייזעל מעהר וויא אין אללע שיהלען אונ בתי-מדרשים! ווארען

אסך קראנקע חסידים, וואס וואלטען אפשר געווען געוואָרען, נאר אז זייא הייבען זיך אן פארען מיט'ן רבי'ן, האבען זייא באלד דיא רפואה אויף אייביג... אונ ס'איז גאנץ פשוט: אז מע ברענגט דעם רבי'ן דאס קוויטעל פינ'ם מסוכנ'ם חולה — ווייסט ער דאך געביך ניט, וואס ער זאל דא זאגען... איז ער זיך מישב אונ טיהט אגלאנץ מיט דיא אויגען, א קנייטש מיט'ן שטערען אונ א טיעפען, צעבראכענעם זיפּצן···· אונ דערמיט איז ער שוין געוויסס יוצא לכל הדעות, וואָרען ממה נפשך: וועט דער חולה שטארבען — הייסט דאך עס, אז דער רבי האט עס נאך פריער געוויסט, אונ האט געביך געגלאנצט, געקנייטשט אונ געזיפצט···· אלא וועט ער געזונט ווערען, הייסט דאך עס אודאי דעם רבי'נס מופת, וויא איינער רעדט: ער האט איהם מיט זיין גלאנצען, קנייטשען אונ זיפצען ארויסגעריסען מיט געוואלד פינ'ם מלאך-המות'ס האנד ארויס···· נאר דער וויל, אז דער שלוח קוממט אונ דערצעהלט דעם חולה, וויא דער רבי האט זיך געקנייטשט, געגלאנצט מיט דיא אויגען אונ געזיפצט — פאללט ער געביך שוין טאקע אראב ביי זיך···· אונ פין איינציגען פחד ווערט ער נאך ערגער קראנק ביז ער מאכט א שטארב···· מיילא וויא עס איז שוין דיא מעשה — דערווייל ווערט א נייער יאהרצייט אונ מיין מלמד האט א נייעם טרינק בראנפען! ···· אין איין אנבייסען איז ער אויך ניט זעהר זשעדנע, וואָרען מיין מלמד האט זיך אין שטאדט געדעכענט פאר א מקבל אויך···· אונ ווען אפילו אויפ'ן הונדערטען פאלל, א טאג אהן א קערמעשעל — האט ער דארויף געהאט א סך אנדערערליי פרנסות; ניסן האט ער ארימגעטראגען זעקסטעליך מצה-שמורה צו דיא נגידים: אלול פלעגט ער געהען לייענען דיא ווייבער מצבות אויפ'ן בית-עלמין; סוכות האט ער ארימגעטראגען איין אתרוג מיט א לולב צו זיינע בעלי-בתים; אויף הושענא רבה איז ער געוועהן דער האָרטאווניק פין הושענות, וועלכע טאקע זיינע חדר-יונגלעך האבען גאנץ חול-המועד אנגעריסען פין זייגעטוועגען אויף דער געמפע; כסליו האט ער געגאססען חנוכה-לעכטליך צום פערקויפען; דער ציא האט ער נאך אביססעל צוגעשדכנ'ט, אביססעל צוגעדאוועט פאר'ן עמוד ימים נוראים אין א שני-דערש שיהלעכעל, אביססעל געזאגט קדיש נאך בעזדיטניקעס, אביססעל פין תהילים-זאגען אויף א רייכען חולה; אביססעל פין בריוולעך שרייבען פאר סאלדאטקעס צו זייערע מאנגען אין פאלק אריין, אונ נאך אללעמען פלעג ער נאך מאכען בגנבה פין קארענציעס שמעק-טאבאק אונ פערקויפען אין קלייזעל, א גראשען א פישקעלע; נא, וואס נאך דארף ער דעם טאטענס שכר-למוד-געלט? — אביא ער האט געהאט זיין אויסקימעניש, מאג דאך שוין ווייב אונ קינדער אפילו פעגנען פאר הונגער! ···· איין מאל איז דאך עס קיין נייעס ניט, אז א חסיד האט ווייב אונ קינדער

וויא

וויא דעם פּאר-אַ-יאהריגען שנה, והשגית האט מיין מלמד בּלויז פּיינד געהאט זיין רבּי'צען וויא אַ שטיק חזיר אונ אויך איבּער אַ מעשה:

מיין מלמד, פערשטעהט איהר, איז, אַ צייט מיט יאהרען, געוועהן אַ בּעהעלפער-יונג בּיי אַ פריערינגען מלמד, בּיי וועלכען ס'איז געוועהן אַ דערוואקסענע בּתולה, זעהר אַ מיאוסע בּריאה. נאר אַ גראבּע, אונ דער בּעהעלפער האט אויף איהר איין אויג געוואָרפען··· אַזוי לאנג, אַזוי בּרייט, בּיז ער האט זיך מיט איהר איינגעבעט, אונ אין אַ חדשים 5 ארום איז אויף איהר הענג געוואָרען דאס לייבּטעקענאשעל··· איהר פאטער האט דיא גאנצע שפּיעל זעהר ניט בּעמערקט, נאך פון דער התחלה אן — אונ האט זיך דייקע ניט געמאכט וויסענדיג··· אונ ערשט בּיים 6-טען חודש האט ער דעם סוד איבּערגעגיבּען זיינעם אַ בּרידער, וואס איז געוועהן דעמעלט סטארעסטע אין שטאדט, אונ דיא בּיידע האבּען דעם בּחור אריינגענעמען אין אַ בּעזונדער חדר אונ האבּען איהם מודיע געוועהן קערץ אונ שארף, „אַז דיא וועסט ניט חתונה האבּען תו"מ אויף מיין בּרידערס מיידעל — גיב איך דיך שוין טאקע אָב פאר אַ סאלדאט, אונ ס'וועט דיר ניט העלפען קיין טאטער אונ קיין דאקטאר!···" פערשטעהט זיך, אַז דעם בּעהעלפער איז פּרחא נשמתו געוואָרען, אונ מע האט בּאלד געשטעלט אַ חופּה, אונ צי זיין טרף גליקק איז דער מלמד דאס יאהר געשטארבּען אונ דער בּרידער, דער סטארעסטע, האט זיך אַ סטארע געטיהן, ער זאל ממלא מקומו זיין דעם בּרידער, כּדי זיין מיאוס'ע פּלימעניצע זאל האבּען אַ שטיקעל בּרויט··· דיא שטאדט האט זיך אפילו אַביסעל געקוויינקעלט, נאר מיין בּחור האט זיך מיישב געוועהן אונ איז געוואָרען אַ הייסער חסיד דעם רבּי'נס — אונ דיא זאך איז שוין געגאנגען וויא אויף פּיטטער··· דאס איז דאך אין פוילען דיא גרעסטע סגולה, מכפּר צו זיין אויף כּל עבירות שבּעולם··· אונ אונזער נחמן טראסק איז למזל געוואָרען אַ דרדקי'ר מלמד — אונ זיין מלמד'קע קען ער עד היום ניט אנקוקען!···

קורץ געדעדט: אויפ'ן צווייטען זמן האבּ איך אָנגעהייבּען לערנען טראף, אונ האבּ מן הסתם אַזוי געטראפען, אַזוי וויא דער צדיק האט געטראפען, אַז איך בּין אַמיידעל··· אַ כּלל, אַללסדינג אין דער וועלט האבּ איך געטראפען — נאר שוא פאר'ן וואָרט האבּ איך בּאין ענין ואופן ניט געקענט טרעפען!··· קוים מיט אנקסטען, מיט צרות, האבּ איך געטראפען: פּתח קי"ף-ק, ק-אַ קי"ף-קאק··· אונ אַזוי האבּ איך אָבּגעבּידעוועט נאך אַ זמן אונ האבּ שוין יאקאם קיין טראף אויך ניט געקענט··· אונ אַזוי האט מען מיך טאקע אָבּגענעהמען פון נחמן טראסק אונ אָבּגעגיבּען, אויפ'ן דריטטען זמן, צו אַ חמוש-מלמד, אונ איך האבּ אָנגעהייבּען חמוש צי מזל!···

5.

דאס וועט שוין פערשטעהען פין אייך א יעדער,
אז דאס נייע איז ניט בעססער פ'נ'ם אלטען חדר!

וואס זאל איך אייך זאגען, מיינע ליעבע יודען, וואס פאר צרות איך האב איבערגעטראגען נאך איידער איך האב גאר דערלעבט אנצוקיקען א חמוש אין דיא אויגען! ? אחודש דורכגאנאנד האט מען מיך אבגעמיטשעט אויף עפעס א מין דרשה צום חמוש, וועלכע איך האב בעדארפט האלטען ביים טאטען אין שטיב פאר א גאנץ קהל מאנגער אונ ווייבער. צו דער דרשה האט זיך געפאדערט נאך 2 חדר יונגלעך, פין וועלכע איינער איז געוועהן מיינער א פראגער אונ דער צווייטער — א בענטשער; אללע טאג האט מען אין חדר געמאכט דיא ריפעטיציע 3 שעה כסדר: דער פראגער האט מיך אלץ געקוועטשט ביי דער בארד אונ מיר פארריסען דיא מארדע, ביז איך האב בעקימטען עד היום א קנאפ אין גארגעל, וויא א געגזען איי דיא גראסס, אונ דער בענטשער האט מיר אלץ געהאלטען דעם קאפ אין דרייען געבויגען. ביז איך בין עד היום געבליעבען א סטעלעוואטער .... נישמעהר ס'איז דאך אלעם כדאי געוועהן צוליעב אזעלכע פויגעלדיגע קשיות, וויא דער פראגער האט מיר פארגעלעגט! למשל; „שטייטש חמוש ?" — ענפער איך: 5 — „וואס 5 ? 5 בייגעל פאר א גראשען ?" — ענפער איך: ניין! 5 ספרים אין דער תורה — „וואסער זשע א ספר לעהרענטסטי, מיין יונגעלע ?" — ויקרא — „שטייטש ויקרא ?" — ער האט געריפען — „ווער האט געריפען ? דער שמש אין שיהל אריין ?" — ניין! גאטט האט געריפען צו משה'ן — „וואסער משה ? משה דער בלינדער פון אונטער דיא בערטעם ?" — ניין! צו משה רבינו אויפ'ן בארג סיני — „זאג זשע, מיין יונגעלע, א סדרא געהט, צי א סדרא פאהרט ?" אונ כדומה אזעלכע אייזערנע קלאטץ-קשיות .... נאר א נגון איז געוועהן דערצי, אז איטליכע פראזע האט זיך געצויגען לאנגער פינ'ם יודישען גלות אונ פיסקעס האבען מיר דערביי געמאכט פונקט וויא דיא פעטשערער גבאי'טע ביי קנייטליך לעגען, אונ וויא דער טיווערייווער שוחט ביים שטעלען דעם חלף .... קורץ, דער ערווארטעטער שבת פין דער דרשה איז געקימען! פרייטאג האט מיר דיא מאמע אנגעטהין א יארמעלקע מיט שפאניער, איבערגעניעט פין א טשעפטשעקיל וועלכעס זיא האט, נאך צוריקק מיט א יאהר פינעף, אויפ'ן צדיק'ס הבטחה, צוגעגרייט פינ'ם מיידעלע וועגען .... אונ האט מיך אוועקגעפיהרט צום רבי'ן, ער זאל מיך בענטשען*)

מיר

---

*) פינקט אויף דעם שבת איז דער סירקעווער רבי, צו וועלכען דער טאטע פלעגט פאהרען, געוועהן אין וצוני.

מיר האט זיך גראדע דעמעלט צו שפיעלט דאס בייכעל, אונ אז דער רבי האט מיך אננגענעהמען ביים בעקעל אונ האט מיך א פרעג געטיהן: „וואס ווילסטו, מיין קינד?“ האב איך איהם פשוט געאנטווארט דעם אמת: איך וויל ארויס! .... נא, נא, האב איך עס געלעזט באכענציעס פון דער מאמע, אז ניט ליעב אונ ניט ניחא איז מיר געוועהן! אונ ווען זיא דערציעהלט עס חלילה דעם טאטען — וואלט מיין לעבען ניט ווערט געוועהן א גראשען .... נא, פרעג איך אייך, רבותים, וואס האב איך דא אזעלעכס חוטא בעגל געוועהן, וואס מע זאל מיך אזוי שערטען אונ שלאגען, נאך אין דער יארמעלקע מיט שפאניער! ? ....

שבת נאכ'ן טיש זענען זיך צונויפגעקימען אללע שטאדט בעלי-בתים, גיטע פריינד, קרובים תו'ן חברה פליאסקעס; דער סירקעווער צדיק איז אויך געוועהן אויף מיין דרשה, אונ פאר דעם כבוד האט זיך שוין דער טאטע מוסר-נפש געוועהן פאר זיינע מעמדות .... דער מלמד מיט דיא 2 חדר-יונגלעך זענען אויך געקימען, אללע האבען זיך ארומגעזעצט הערום טיש, דיא מאמע מיט איהרע ווייבער אינמיטען שטיב, אויס-געשלאערט אין יאמפערקעס, שטערנטיכלעך אונ פליערליך, אונ איך מיט דיא 2 יונגלעך האבען מיר אנגעהייבען ארויפקריכען אויפ'ן טיש, אונ בין טאקע אין איין וועגס ארארגעפאללען, אז איך האב שיר דיא צאן געקליבען, א גליקק וואס אין שטוב איז געוועהן א בלאטע איבער'ן גארטעל! דאך ניט אזוי הארט פאר א קלאפ ... אבל, מיר זענען שוין אללע 3 אויפ'ן טיש, איך שטעה אין דער מיטט, וויא חזן אין גן-עדן, דער פראגער שיט מיט זיינע קשיות, דער בענטשער פישטשעט אויף א געליינקעל, דער מלמד ארבעט אויף אללע כלים וויא נאר א פערסם'טע מויז פאר דער מגירה, אונ דיא מאמע מיט דיא ווייבער האבען זיך אזוי צוזאכמערט פאר פרייד, גלייך איך וואלט עפעס גע'דרשה'ט אין אללע שיהלען! .... נאך דער דרשה האט מען אנגעשטעללט א טיש מיט אלערליי מעדני-מלכים: געזאטענעם ארבעס, קיכלעך, עפעל-קוואס, פלעצעליך מיט מאן אונ 3 טשולענט-קיגלען: א לאקשענער, א געקנייטענער אונ א געבלעטערטער .... נאר לייבען צדיק אויוועגאן איז געשטאנען א היבשע פלאש ווימאראזעק מיט 2 ביטעלקים אלטער מייד מיט א געפילעכצעל, גאר א גאטט'ס וואנדער ....

אינ'ם חמוש-חדר איז מיר צוגעקימען שפאגעל נייע מעשות מיט ווילדע תנועות אונ הויות, אשטייגער: שעלטען זיך אין טאטענס-טאטען, אין מאמענס-מאמען אריין, אונ וואס מעהר א מאל „טאטענס“ „מאמענס“ הרי זה משובח! — איין אלטען בעטלער, ציא א בעטלערען זאל מען נאכ-ווארפען שטיינער; חאפען משה רבינו'ס פערדעליך; שפיעלען אין תלין-מלך-שלך-גנב; מאכען פון דער ציינג א פלאם, פון דער ליפ — א וואנשעל,

פון א איבערגעקעהרטער ברייס — א מת אונ פון דיא פינגער א געפלאבטענעם קוילעטש ···· היינט בין איך געוואהר-געווארען פון כשוף-מאכערס, פון לצים, שדים אונ מזיקים; פון דעם מלאך-המות אויגען מיט'ן פלעשעלע סם, פון דער פאפירענער בריקק, וכדומה ···· דערצי האב איך זיך אויסגעלערענט זעהער טהייערע סגולות אונ שפרוכען צו דיא ניט-גיטע ···· איינע פון זייא געדענק איך נאך עד היום, היינו; אז מע דערזעהט א ניט-גיטען, זאל מען באלד צולעגען דעם גוי (דעם גראבען פינגער) צום יודען (צום מינדסטען פינגער) אונ מע זאל זאגען „ארינע בארינע, דעמבענע קארענע, ווייצענע קלייען, גלייך אויפ'ן בית החיים" אונ באלד א געשריי טאהן „שמע ישראל" אונ דריי מאל אויסווישען דאס רעכטע אויג מיט דער לינקער פאה, אונ ביי איטליכען וויש זאל מען אויסשפייען, מיט דיא ווארטער: „געה אין דיין ריה אריין, טפוא! פריטש מיר!" אונ אנטלויפען אויף אלע פיער ···· איין מאל, געדענק איך האט דער בעהלפער אונז געזאגט, אז מיר וועלען איהם אוועקגיבען דיא קנאפליך פון דיא פליעדערען — וועט ער אונז ווייזען א שרייטעלע. מיר האבען באלד מיט דיא צאן אבגעריסען אלע קנאפליך, אונ איהם אוועקגעגיבען, אונ פליצעם דערזעהען מיר עפיס וויא א מין חיה'לע דורכלויפען אין א יארמעלקע מיט א לייבסערדעקק אהן ציצית, אונ דער בעהלפער האט א געשריי געטיהן „שרייטעלע! — שרייטעלע!" אונ א פאטש מיט דיא האנד — איז דאס באלד פערשווינדען געווארען ···· איך זאג אייך, מיר האבען זיך ממש מחיה געוועהן, פשוט א שטיק געזונד איז אונז צוגעקימען! ···· נאר שפייטער, אז איך בין געוואהר-געווארען, אז דאס האט ער אונז גאר אבגענארט מיט א פשוט'ר קאטץ — האב איך מיך א צייט געשעהמט פאר זיך אליין אונ ס'האט מיך פערדראסען אויף סכנות נפשות! — נישמעהר, וואס האט מיך דא צו פערדריסען? א קונץ א קליין יונגעל אבצונארען? מע נארט אב יודען מיט גראווע בארד אונ, ניט נאר עס פערדריסט זיי ניט, ניט נאר זיי שעהמען זיך ניט — אדרבא! זיי קוועלען נאך גאר משונה אן דערפין אונ האלטען זיך עס נאך פאר'ן גרעסטען כבוד! ···· אונ צאהלען נאך דערפאר אין טאג אריין! ···· פאר א קערבעל רעדט מען זייא איין, אז דער רבי חאפט מלאכים; טרייבט ארויס דבוק'ס; איז מתקן נשמות; גיט שנעה אונ רעגען; טאנצט מיט דיא אבות צו דער מלוה-מלכה, האט קפיצת-הדרך, קיקט מסוף עולם ועד סופו; ראנגעלט זיך מיט'ן רעכטען בחור אליין ···· אונ נאר ביי איהם איז דער שליסעל צו אלע עקרות ···· חאטשע קיינער האט ניט אונ זעהט ניט אפילו א רמז דרמיזא פון דיא אלע מינים מאשען-שפיעלען — נאר וואס העלפט עס אבער, אז דער רבי פערגלאנצט פארט מיט דיא אויגען אונ שרייט אויס: „ברוך הבא, אברהם אבינו!"

(יסי״א)

איסקאצעל

איסקאצעל קוממט, שרה רבקה רחל לאה! אוועק, שטן, מלאך המות, סמאל, פון מיין שטיב! ארויס, לילית פון דער אשה! ....״ נא, מוז דאך דער חסיד שוין נאכשטיפען דיא קארעטע .... מיילא מיר, יונגלעך, האבען חאטש געזעהן א קאטץ אין א יארמעלקע — און זיי, אלטע תרח׳ס, זעהען דאך גאר בסך הכל א פייג! .... נישמעהר וואס זאל איך רעדען, אז איך ווייסס, עס וועט פינקט אזוי העלפען וויא א-נ-ארבעס אין דער וואנד אריין! געה טענה זיך אויס מיט תרפ״ט אלפים צבוע׳קעס און מיט 18 שאק פוילישע דריפקעס, וועלכע טיהען אליין אלדעס באז און זענען וואס אין דער קארט .... און אז ס׳קוממט צו עפים איין ענין, א אינטערעס, וואס בעריהרט זייא אין קנאפעל אריין — לויפען זייא סתרים-האלאוואי, צו דיא גיטע יודען און רייסען קברים אויף זייער באז ווינדער! ....

איך מיין, אז ס׳איז דיא גיטע יודען אליין אויך נמאס ומאוס אזא לעבען צו פיהרען; כ׳לעבען, וועלכער עדלער מענש קענן דאס פערדייען, צו פערברענגען א וועלט מיט טויזענדער שלעפציעס און טארבעטראסניקעס, מיט אלפי אלפים צבוע׳קעס, דריפקעס, קארעלאפניצעס, סיפאקעס און פערד-גנבים? נא, און אז ס׳קוממט שוין צו איהם אפילו דער רייכער רענדאר, דער פאטשטאר, דער בעל-טקסא, דער סוחר און שוין דער שטאדט-גביר אליין — איז דאס איהם דען ניט על אפו ועל חמתו, אז ער זאל מוזען האלטען אין איין שטיק מרמה זיין מיט פאלשע הבטחות, יעדען נאך זיין נארישען, צי נאך זיין טרפ׳נעם, הילטייסקע ווינש נאך: דעם צוגיבען א בן-זכר אויף דער עלטער און דעם — א פריץ, וואס זאל קיין ראטע ניט מאהנען .... דעם לויטער כשר׳ע אקסען אהן סרכות און דעם א מופת, זיינע בלינדע קליאטשעס זאלען טראגען דיא פאסאזשירען וויא דיא אדלערס, גאר אהן הא און האבער .... דעם שליטענמאכער שנעה און דעם פאסעסאר — רעגען — ביידע אין איין טאג .... וכדומה מופתים, וואס זענען חוץ מדרך הטבע, און ער ווייסט און פיהלט דאך ביי זיך אין הארצען, אז ער קענן אפילו קיין האנד ניט אריינשטעקקען אין צי-קאלטער וואססער און קיין פיסס — אין צי-א הייס ביטעל און דיא נאז ניט ווייזען פאר׳ן ספראווניק .... און לכן מוז ער גאר שטענדיג האלטען אין איין שטיק גלאנצען און קנייטשען און זיפצען און קרעכטצען, מיט נאך הונדערטער תנועות און הויות, וואס שלאגען איהם נעביך אודאי אליין גיט צום הארצען .... נא? געשיקקט זיך עס צו דענקען, אז ער איז צופריעדען מיט אזא לעבען!? .... נאר וואס דען? יעדער גיטער יוד איז שוין נעביך אויף דער ארענדא ביי זיין גבאי .... און איין עבד-כנעני ביי זיין רבי׳צען .... דיא, מאנן, נארר דיא וועלט, שאברייע מיט׳ן סאוועסט, האנדעל מיט שלעפצים, דראבעס, פליאסקעדריגעס

מוסרים, ממזרים און גנבים — אבי איך זאל טראגען א סך ציעהרונג קליידער, גאלדגעשטיקקטע טופליליעך, בערליאנטענע זאקענבאנדליך, א מאנטעל אויף קאטשקענע קעפליך, וכדומה — און דערוויל ברענגט מען געביך אזוי אוים דיא וועלט; יונגע לייטליך מאכען א תל פון זייערע ביסעלעך נדן; בעל-מלאכות גיבען אב זייער גאנץ דאברע-מזל, בטוחים געהמען ביי אלמנות יתומים און סטראצען אויף פדיונות מיט מתנות כדי זייער קרעדיט אלץ מעהר הייבען, ביז זייא זעטצען גאר אן···· ארימע לייט פערזעטצען און פערקויפען זייערע לעטצטע בעבעכעס, און וואליי צום רבי'ן; דאס לעטצטע קערבעל. דעם חולה אויף א רעצעפט, אויף א ביסעל יאך, טראגט מען אוועק א פדיון — דער רבי גלאנצט און קגייטשט און זיפטצט אזוי לאנג - ביז דא געהט דעם חולה דיא כשר'ע נשמה אוים ···· א כלל, מע טיהט כל הפסלנות — אבי דעם רבי'ן געלט, און ווייטער געלט! און גאטט דער האר ווייסט, וויהין דאס גאנצע יודישע בליטט געהט אוועק? ···· און וועהמען קיממט ארוים דערפין ···· ?

6.

יודישע קינדער, אין פוילען, שטודירען אוים גאר אהן טרוד הלכות דרך-ארץ אין הדר און פאליטיק אין באד!

טפוא! געפאללט אייך אביסעל וויהין איך בין פערקראכען!? נאט אייך גאר פין שרייטעליך אויף גיטע יודען! ···· איך האב, דאכט זיך, גאר דאס ניט געמיינט! איך מיין דאך גאר מיין חמוש לעהרנען — נא, יא נא; הערט זשע אוים דעם עיקר: חמוש האט מיין מלמד מיט מיר געלערענט גאר איין אנטיק אין דער וועלט! עפים אזוי גרינג, אזוי קערץ און אזוי שארף — ממש א פקוח נפש! אשטייגער וויא ער האט מיט מיר געטייטשט; „אשה" א-ג-אשה, „כי תטמא" אז זיא וועט טמא ווערען, „ותקריב" און זיא וועט מקריב זיין, „קרבן" א קרבן, „והקריב" זאל מקריב זיין, „הכהן" דער כהן, „אל המזבח" צום מזבח, „באהל מועד" אינ'ם אהל מועד ···· און אזוי כמעט כסדר ···· שווערליך אביסעל איז מיר נאר אנגעקיממען דיא טייטש פין „לא ישוב עליה שמן" — ער זאל ניט טהין טהון טהיען אריינטהין קיין בוימאעל ··· אזוי איז געוועהן דער חמוש, אויך ניט ערגער דער חבור, און דיא צייט, דערוויל, שטעהט ניט: איך בין שוין געווארען 5 יאהר, דאס זעקסטע; איך האב מיר שוין געפינען המצאות, וויא אזוי ציענטלויפען פינ'ם חדר און וויא זיך אוים-

צוּבעהאלטען .... דאס בעסטע ארט איז פאר מיר געוועהן אין באד, אונ כּפי דיא חסידרניא ראליעט ביז 12 א זייגער אין באד אונ דער מלמד אויך מיט זיי, האב איך זיך דאך ביז 12 ממילא פארשפּארט בּעהאלטען, אונ קוים נאך 12 איז שוין דארט געוועהן פאר מיר א וועלט .... איין מאל, געדענק איך, האב איך, שוין נאך 12, אויך געטראפען נאך א פּאאר אויסגעוויקטע חניאקלעך, זיטצענדיג אויף דער אייבערשטער באנק; איינער האט געזיכט אין טלית-קטן דיא דריטטע מכה, אין וועלכער ער איז, א פּנים, גאר ניט זשעדנע געוועהן .... אונ דער צווייטער האט געבראקט א פּאפּישעל מארכאטקע אויף פערדעכערען צו דיא נקיות .... איך האב זיך באלד ארינטער-געחאפּט אינטערען קעססעל אונ האב זיך פערטייעט נאר וויא א גע'פגר'טער, וויא איך האר, פיהרען זייא צווישען זיך אזא מין שמים.

— הערסטי, חיים חייקעל, וואס איך וועלל דיר זאגען? וועדליג איך זעה ארוים איז מחויב אין גיכען נצמח ווערען א ווילדע מלחמה!"

— פון וואנעט נעהמסטי עס ברוך תנחום?

— „דער תוגר, פערשטעהסטימיך, האט געווארפען איין אויג אויף דער פראנצויזעשער בת-מלכה ...."

— נא? אונ דער פראנצויז וויל זיא איהם ניט נתן'ען?

— „געה שוין, דיא שטיא איינער! דער תוגר איז דאך א מלך בכפה, טראגט דיר, חיים חייקעל, דיין נארישער שכל, אז דאס פראנ-צויזעל וועט נאך פערעבענדיוען מיט איהם .... ? הא? שטעהט איהם אוודאי זיין טאטען קיין כבוד ניט אן, הא? ...."

— נישמעהר וואס? — פרעגט חיים חייקעל

— „נישמעהר דאס!" ענטווערט ברוך תנחום דער קיר'ה איז פערשטעהסטי מיך, געוואהר געווארען דערפון, אונ ארבייט גאר מעשים דער פאר!"

— מן-הסתם קעהר ער מחילה אליין חשק האבען צי'ן איהר!

— „הערסטי! ווער פרעגט דיך? וואס דען? א נארר איז ער, דער קיר'ה? מן הסתם, אז דער תוגר איז א בהלן אויף איהר — איז דאס שוין מן הסתם א גיט שטיק יפהפיה .... !"

— נא, וואזשע איז געווארען דערפון?

— „וואס פרעגסטי? ס'איז שוין גיט געווארען! — דער קיר'ה האט געשטעללט אויף דער גרענעץ [2] אימגעלימפערטע זשאנדארען מיט רויטע, גראבע וואנציעס, אז ווען דיא בת-מלכה וועט דורך-פאהרען, זאלען זיי זיא, גאר אהן טענות ומענות, אויפחאפען אונ אנטלויפען."

— נא? האבען זיי, מן הסתם, פערשלאפען צום רעכטען האקק! הא?

— „א חכם, קיין עין הרע! זשאנדארען שלאפען דען גאר? ....

ס'איז דָאך רוּחוֹת — נִיט קֵיין מֶענְשֶׁען! אַוַדַאי הָאבֶּען זֵיי זִיא גֶע'הַרְגֶ'ט גֶעשְׁלָאגֶען, אַז זִיא אִיז קוים אַלֶעבֶּעדִיגֶע אַנְטְלָאפֶען פִין זֵייעֶרֶע הֶאנְד!"

— אוֹי וֶועה אִיז מִיר! בָּרוּך תַּנְחֵם, ס'אִיז דָאך עֶפֶּעס גָאר מְסוּכָּן נֶפֶשׁ!

— „פֶערְשְׁטֶעהסְטִי שׁוֹין, טִפּוּשׁ, וָואס דֶער פִין קֶענֶען נִצְמַח וֶוערֶען! ?.."

— וָואזְשֶׁע, וָואס? זָאג שׁוֹין בָּרוּך תַּנְחֵם, דָאס אִיבֶּערִיגֶע אוּנ הֶער מִיך אוֹיף צִיהֶען אוֹיף דֶערְאִינְגֶען!

— „וָואס זָאל זַיין שְׁטִיא אֵיינֶער? אַוַדַאי הָאבֶּען אַלֶע מַלְכוּתִים צוּשִׁיקְקְט שְׁטַאכֶּעטֶען אוֹיף פַייעֶרְדִיגֶע פֶערְד, מֶע זָאל חַאפֶּען דִיא זְשַׁאנְדַארֶען, לֶעבֶּידִיג, אָדֶער טוֹיט!" 2

— נָא .... ? הָאט מֶען זֵייא פָּאצִיַאפֶּעט?

— „בַּא בַּא! .... נָאר נִיט אַזוֹי גִיך דֶערְטָאפְּט מֶען זְשָׁאנְדַארֶען אִין דִיא לַאפְּקֶעס אַרֵיין! זֵייא הָאבֶּען זִיך גָאר פֶערְשְׁטֶעלְט פַאר גֵרִים אוּנ בֶּעהַאלְטֶען זִיך אוֹיס, אַ סְבָרָה, בַּייא זְלָאטְשֶׁוֶוער מְלַמֵד אִין קֶעהלֶער, נָאר דֶערְוַוייל טִיהט זִיך חוֹשֶׁך צְווִישֶׁען אַלֶע מַלְכוּתִים, אוּנ דִיא וֶועלְט גֵעהט הָאדָארָאם! ...."

מִיר הָאט דִיא מַעֲשֶׂה זֶעהר גֶעטוֹיגְט: כְּ'לֶעבֶּען, צוּ וָואס דַארְף אִיך דִיא בָּאד, וִויא הוּנְדֶערְטֶער אוֹיגֶען קֶענֶען מִיך זֶעהֶען, אַ מֶעהר אִיז דָאך בַּייא אוּנְז אִין דֶער הֵיים אוֹיך דָא אַ קֶעהלֶער? — נִיט לַאנְג גֶעטְרַאכְט, אוּנ אַרֵיין אִין קֶעהלֶער אַרֵיין! דָארְט בִּין אִיך מִיר גֶעלֶעגֶען רִיהִיג, וִויא בַּיים טָאטֶען אִין וַויינְהוֹיז, פִין קֵיינֶעם קֵיין שָׁארְך נִיט גֶעהָארְט, נָאר אוֹיפ'ן דְרִיטֶען טָאג הָאבּ אִיך דֶערְהֶערְט וִויא אֵיימֶעצֶער גֵעהט — דָאס אִיז דִיא מָאמֶע, אַ פָּנִים, גֶעגַאנְגֶען נָאך דֶער קַאלְטֶער פֶּעצַיַא אוֹיף שַׁבָּת — אוּנ הָאבּ כִּמְעַט וִויא אוּמְגֶעהֶערֶען, אָוֶוארְף גֶעטִיהְן אַ רוּדֶעקֶעלֶע עֶרְד; נָא, נָא, זָאלְט אִיהר גֶעוֶועהן זֶעהֶען, וָואס פַאר אַ קַאלֶעבֶּלִיק אִיך הָאבּ עֶס אָנְגֶעמַאכְט דֶערְמִיט! מַיין כַּוָנָה אִיז נֶעבִּיך גָאר נִיט גֶעוֶועהן אַזוֹי וַוייט — אוּנ אִין שְׁטָאדְט אִיז אַרוֹיס אַ קְלַאנְג, אַז בַּיים טָאטֶען אִין קֶעהלֶער הָאט זִיך גֶעיַאוֶועט אַ לֵץ, וָואס וַוארְפְט מִיט שְׁטֵיינֶער אוֹיף סַכָּנוֹת נְפָשׁוֹת .... דִיא מָאמֶע הָאט שׁוֹין גֶערִיהְפֶּען בַּאבְּקֶעס מִיט שְׁפָּרֶע בֶּערְקֶעס אוּנ דֶער טָאטֶע הָאט גֶעבְּרַאכְט פִינ'ם רֶבִּי'ן שְׁמִירוֹת מִיט קְמֵעוֹת אוּנ דָא אִיז שׁוֹין בְּלוֹיז גֶעוָוארֶען סוֹף זְמַן, וֶועלְכֶעס אִיך הָאבּ גֶעוְוּיסְסְט, אַז סַיי וִויא סַיי, וֶועל אִיך שׁוֹין בַּייא דֶעם מְלַמֵד נִיט לֶערְנֶען — הָאבּ אִיך זִיך אוֹיפְגֶעהֶערְט בֶּעהַאלְטֶען אִין קֶעהלֶער — אוּנ דֶער סִירְקֶעוֶוער צַדִיק אִיז, אוּמְזוּסְט אוּנ אוּם-נִישְׁט, נִתְגַדֵל גֶעוָוארֶען פַאר זַיין נַייעֶם מוֹפֵת, וָואס עֶר הָאט אַרוֹיסְגֶעטְרִיבֶּען דֶעם לֵץ פִינ'ם קֶעהלֶער ....

קוּרְץ גֶערֶעדְט, מֶע הָאט מִיך פִין דֶעם מְלַמֵד אָבְּגֶענֶעהמֶען, אוּנ מֶע הָאט שׁוֹין אָנְגֶעהֵייבֶּען שְׁמִיסֶען מְכוּחַ אַ גְמָרָא-מְלַמֵד פַאר מִיר. מִיר הָאט עֶס אֲפִילוּ נִיט גֶעשְׁמֶעקְט, נָאר כְּפִי עֶס זֶענֶען דָאך בְּלוֹיז גֶעגַאנְגֶען

דיא ימים טובים, וועלל איך דאך ממילא פטור זיין פון חדר — טא וואזשע זאל איך שוין טאקע אנהייבען זארגען פארפריא? די לצרה בשעתה! דער ווייל איז גוט א חיי שעה! ····

מאהלט אייך, איך זאל דעמעלט געוועהן שכל האבען חאטשע אויף איין מינוט זיך גיט אומקיקען אויף מיין לאגע הערום אונ הערום — וואללט איך ניט געוועהן אזוי אנגעקוואלען פון מיינע חי י-שעה׳ן! אשיינע חיי שעה האב איך געהאט! ···· מע קענן אנדערש ניט רעדען ···· הפקר וויא א יאטקע-הונד, ווער אין גאטט האט געגלעבט, דער האט מיך גע׳הרג׳ט געשלאגען; קיין מאל זיך ניט אנגעגעסען זיך צו דער זאטט, ווארען דער טאטע האט דאך געקיקט אויף מיר מיט 18 אויגען, איך זאל ברעכען תאות ···· אונ פאר נאך א ביססען איז געפלויגען פעטש מיט קילוקעס ···· געשלאפען בין איך אויף דער הוילער ערד, מיט א שמאטע אונטערגעבעט אונ מיט א שמאטע ציגעדעקט; געגאנגען בין איך קרועה ובלויה, דיא פאר-צווייאהריגע פאר שיכלעך, וואס מע האט מיר אבגעקויפט פון ר׳ שמואל-סירקעס יונגעל, האבען זיך שוין איבערגעקעהרט מיט דיא פרישוועס אראפ אונ דיא פאדעשוועס ארויף, אזוי אז דיא פינגער פון דיא פיסס זענען שוין פאחאזשע געוועהן אויף ליידערנע קנאפליך, אונ דיא פיאטעס-אויף קאפיטען ···· א יא, א שאנע חיי-שעה! ···· נישמעהר א יונגעל בלייבט א יונגעל, אונ דעם ווארעם אין חריין חלום׳ט זיך ניט קיין זיססערס דערפין ···· דיא מאמא האט פראווידע א זאג געטיהן דעם טאטען: „שוין אפשר צייט, יאסי, מע זאל איהם קויפען א פאאר שיכלעך? וויא מיינסטי?“ — „ווארט נאך צי אביסעל — האט ער געאנטווארט — אויף סוכות, אם ירצה השם, וועלל איך אריינריקען דעם קישקעוויצער רענדאר מיינע צוויי לעבריגע אתרוגים פאר 30 רובעל אסיגנאציא — אזוי וויא ער צאהלט מיר תמיד — דעמאלט וועט שוין זיין א סוויט יאק באנקי ····“ דיא מאמע האט זיך אפילו וויא אנגעהייבען פערהיקען מכוח דער שאלה: סטאטש דיא אתרוגים זענען דאך ניט ראוי לברכה ···· ? נאר דער טאטע האט עס נאך פריער פערהאפט מיט איין אויסרעד: „אונ א מצוה אויף איהם אויף דעם עם הארץ דאוריתא! לאז ער ניט לאזען דעם זיססען אידעם זיינעם פאהרען צום זאדקיוועצער רבי׳ן! ····“ פון דעם שמים קענן שוין א יעדער פערשטעהען, אז שיכלעך יאק שיכלעך — נאר 2 לעבעריגע אתרוגים פאר 30 רובעל סוג, וועט שוין דער קישקעוויצער רענדאר געוויסס האבען! — זעהט איהר, דאס האט דער טאטע יא א זאג געטיהן צו לעצט: „אז ער וועט זיין א-נ-עהרליך קינד אונ וועט זיך, היינטיגען ראש-השנה, גיט אויסוועינען ביים דאווענען, קענן אפשר זיין, איך זאל איהם נאך בין כסא לעשור קויפען א פאאר שיכלעך.“ — מיר זענען דיא ווארטער

אַריין אין קאפּ אַריין און איך האָב מיך מישב געווען: וואס וועלל איך דא אָנהויבען; לאָס איך מיך פּרוּוען! דאַכט זיך ניט פון דיא גרויסע מלאכות וויינען .... און מיט דער דאָזיגער שוואַכער האָפנונג האָב איך יאָקאָם דערלעבט דעם ראש-השנה, אין וועלכען מיר איז געוואָרען 6 יאָהר אויף מיין לעבען.

7.

פון וויינען צו וויינען איז דא אונטערשיעדען: אמת׳ע טרערען איז נאָר ביי פּוילישע יודען!

ס׳איז שוין ראש השנה, און איך בין שוין מיט׳ן טאַטען אין קלויז און פרוּוו מיך וויינען, נאָר וויא איך זעה איז דיא זאַך ניט אַזוי גרינג, וויא איך האָב געמיינט! איך קרימם פּיסקעס, איך קוועטש דיא אויגען, איך קוק מיך אין איין זאַך אַריין עטליכע מינוט — עס געהט ניט! און באמת, וואס זאָל איך וויינען? אויף מעכצי דעם רבי׳נס גבאי, וואס ס׳איז איהם ניט אָבגעראָטהען דיא מעשה אין קעך צו זכור-ברית ....? צי אויף דעם קישקעווזיצער רענדאַר, וואס ער וועט נעביך בעצאָהלען 30 רובעל סר״ג פאַר 2 לעכעריגע אתרוגים ....? וואס דען? דיא תפלות אַליין האָבען מיך ווייניג וואס געריהרט צום וויינען: ראשית האָב איך זיי כמעט ניט אָנגעהויבען צופערשטעהן, והשנית איז מיר גאָר מיין מוח ניט געווען דערביי, וואָרען איך זאָל געווען האָטש עפּעס שכל האָבען, זיך צו-בערעכענען אויף דער ווייסער לאַנגע פּנ׳ם כלל יודען, צי וויינען דיא חטאים פּנ׳ם גאַנצען יאָהר — וואָלט איך זיך שוין אומשטאַנד געווען צו בערעכענען מיין לאַנגע אַוודאי .... און אויף אַזאַ-נ-אופן וואָלט איך דאָך ממילא פערגאָססען טרערען, גאָר אָהן ראש-השנה און אָהן אַ סדור׳ל פאַר זיך .... איך האָב דאָך אָבער דעם שכל ניט געהאַט, און אַ פּאָאר שיכלעך ווילל זיך פּאַרט — הייַנט אויף וואס זאָל איך וויינען? — איך האָב אַ קיק געטיהן, אַז באַלד קאַנטשעט מען דיא שמונה-עשרה, און איך בין גאַנץ וייט, ווייט פון טרערען, האָב איך מיך מישב געווען: אַ נאַ, לאָס איך זיך געהען אונטערהאָרען צי דיא יודען, וואס וויינען זיי — טאָמער וועל איך מיך אפשר אויך אויסלערנען וויינען? .... אומר ועושה און איך בין שוין טאַקע לייבען רב׳ס סטענדער — צו מיין גליקק, אַז דיא יודען וויינען אין דאַווענען, זאָגען זיי שטיללערהייט אויף פּראָסט יודיש אַ סך ווערטער, וואס שטעהען גאָר ניט אין סדור — וויא איך האָר — וויינט אַזוי דער רב מיט הייסע טרערען „ובכן; רבונו של עולם! דיא ווייסט

דאך יא, אז פני, דער שוחט איז א קל שבקלים! קוילען מיט א חלף פגום מאכט ביי איהם אויך ניט אויס .... נאר ווייל איך האב נעביך א פלאטשיגען קאפ, און בין ניט אזא בקי אין דיא ארבעה שלחן-ערוך'ס, און ער איז דאך א חריף, א צנא מלא ספרא — דאריבער קוממט מיר, ער זאל מיך רודף'ן און מבייש זיין ביי יעדער שאלה, ביי יעדען דין-תורה! ?.... שיקק זשע אויף איהם אן, גאטט'עניו, המן'ס מפלה צום נייעם יאהר, ער זאל שוין אפילו פערגעססען וויא ער הייסט .... און לאזען טאקע אין מיר מקוים ווערען דיא ווארטער „וחסידים ברנה יגילו — ועולתה תקפץ פיה“.... וויא איך האב דאס דערהערט, איז מיר באלד איינגעפאללען, א נא, לאם איך זשע הערען, וואס וועינט דער שוחט .... ? איך קום צו צו זיין סטענדער, האר איך, וויא ער וועינט; „ובכן; רבונו של עולם! דיר איז דאך יא גלוי וידוע, אז דער רב איז איין עם הארץ דאורייתא, און חוץ חסידות ווייסט ער ניט א פשוט'ן דין אין שלחן ערוך, נאר מיט'ן תקיפות פינ'ם רבי'ן איז ער שוין 30 יאהר רב, און איז נאר מאכיל טרפות און מרבה ממזרים בישראל מיט זיינע גטין וקדושין .... פאר וואס זשע קוממט איהם נאך א חלק פון מיינע שכירות? ווייז זשע הערוים, גאטט'עניו, דעם כבוד-התורה, און לאז גאנץ קהל זיך צעבינטעווען און איהם מעביר זיין פון רבנות, כדי ס'זאל מקוים ווערען דיא ווארטער „ויעשו כלם אגדה אחת לעשות רצונך בלבב שלם“.... ניט וויט פינ'ם שוחט איז געשטאנען דער קליינשטאדטעלדיגער גביר, א חזיר, א דא בין איך אבהלן געוועהן צו הערען, וואס בעטט ער, און וועינט? — איך געה צו, האר איך: „ובכן; רבונו של עולם! דיא ווייסט, וויא געטריי איך היט דיר אב דיין קאססע, אז אללע יאהר זאל ציקוממען — ניט אבגעהען .... צום סוף שיקסטי אויף מיר אן אללע מאל דיא שיבעניקעס, דיא גבאים, זייא זאלען ביי מיר צאפען ח"י און וויעדער ח"י פינ'ם רבי'נס וועגען, און איך זאל ניט טארען מאכען א קרימע מינע דערביי — אלא ניט, בין איך דאך ניט זיכער מיט מיין גאנץ פערמאגען .... און לא די איך אליין מוז איהם גיבען — האסטי מיך נאך געשטראפט אויף דער עלטער מיט אזא פלאכט, א זיהן, וואס איז פערברענט אינ'ם רבי'ן מיט דיא חסידים ממש אויף מסירת נפש, און וואלט א בהלן געוועהן איבערצוטראסקען צום רבי'ן מיין גאנץ ביססעל האב, איך זאל נאך דארפען חלילה אין דיא הייזער הערומגעהען! .... דערלייכט זשע איהם, גאטט'עניו, זיין נארישען מוח, ער זאל אוועק ווארפען א דיא עבודה-זרה, און עס זאל מקוים ווערען „כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ!“.... אוודאי בין איך א בהלן גלייך פינ'ם גביר צו זיין זיהן! וויא איך האר בעטט ער און וועינט אזוי געשמאק: „ובכן; רבונו של עולם! דער טאטע מיינער, דער קמצן'יוק, איז דאך שוין כמעט איין עובר-בטול — און ליגט נאך אלץ אויף דער טארבע געלט וויא, להבדיל

(הס"א

להבדיל, א הונד אויף דער נבלה! און וואס איך נעהם פינ'ם רבי'נס
וועגען, מאריך ימים ושנים זאל ער זיין, קיממט עס מיר אן מיט ווערים פון
דעם אלטען עבבריש; העלף זשע מיר, גאטט'אניו, עס זאל איהם חאטש
דיא ראיה אבנעהמען, איך זאל חאטשע אויף חנוכה אי"ה קענגען מאכען
דעם רבי'ן א מתנה, א הייס-געגילט זילבערען לעמפעל מיט א מנורה און
2 כרובים, חאטשע אויף איין ארשיען דיא הייעך, און לאז מקוים ווערען:
„ובכן צדיקים יראו וישמחו“... פון דעם חסידישען בן יחיד בין איך
צוגעגאנגען צום סטארעסטעס סטענדער, האר איך וויא ער וועינט אזוי
ערענסט: „ובכן; רבונו של עולם! וויא זענען דיינע נסים ונפלאות, וואס
אונזערע אבות האבען אונז דערציילט פון דיר? פאר וואס מיין זיידע,
מיין טאטע האבען אלע יאהר געהאט א נאבאר — און איך, נאר 1 מאל
אין 3 יאהר...? זייא האבען דאך געפיהרט 10 נעקרוטען אויף איין
קייט — און איך גיב א קייט אויף יעדען נעקרוט בעזונדער... זיי האבען
אבגעגיבען דיא שאנסטע בעלי-בית'שע קינדער אין שטאדט — און איך
לעג מיך אין דער לאנג און אין דער ברייט, איך לאז נאר אבגיבען
פאימעניקעס; מאג זיין מיט א פראשפארט, מאג זיין א זקן פון אריבער
חמשים... אפילו א רב פון א קליין שטעדטעל... אפילו א מאנן פון ווייב
און קינדער; אפילו א בן יחיד ביי איין אלטער בלינדער ארימער מאמע..
איז מיר אליין איינס! איך צערייס דעם פראשפארט און שטעלל מיר
דערמיט איין דאס לעבען; איך פליקק איהם אויס דיא גרויע האאר פינ'ם
קאפ... אכלל, איך טיה כל הפסלנות שבעולם, און גיב זיי אב פאר
סאלדאטען — אבי מיין קהל צו פערהיטען... צום סוף האט מיין זיידע,
עליו השלום, געלאזט נאך זיך א ראד געמאווערטער קלייטען, און מיין
טאטע, זכרונו לברכה, א מאווער אין 3 גארען אויף א גאנצען קווארטאל..
און איך האב מיך, קוים מיט צרות, צוגעשלאגען צו א פריין'עש-האפעל
אויפ'ן פאראדנע-פלאטץ, צו א פערדעשער מיהל, א דוואראנסקי באדעל,
א 5 הילצערנע קלייטליך אומשטיינסגעזאגט, און נאך עפעס, וויים איך
דארט, א יאטקע מיט א 3-2 שיינקען — און א מעשה מיט איין עק!..
אמת פראוודע חתונה געמאכט מיינע 3 מיידלעך, זאלען לעבען — אבער
וואסערע איידעמליך האב איך גענעהמען!? ציאצקעס, תכשיטים'לעך,
אז דיא, גאטט'אניו, אליין מאגסט מיר מקנא זיין אויף זיי... העלף זשע
מיר, גאטט'אניו, און שיקק אריין דעם מיניסטער אין קאפ אריין, ער זאל
גוזר זיין — פרא מיר — חאטש 2 נאבארען אין יאהר! פון דיא הייניטיגע
יונגע אפיקורסים'לעך, דיא בערלינער, וועט אפילו סטייען אויף 3 נאבארען
אין יאהר... לאזען זיי, א דיא פורקי-עול-מלכות-שמים, א דיא הפקר-
יונגען מורא בעקיממען פאר גאטט און פאר לייט, און עס זאל מקוים
ווערען אין זיי „ובכן תן פחדך על כל מעשיך“!... אוועקגעהענדיג פינ'ם

סטארעסטע, האב איך מיך אנגעשלאגען עפיס אין א גאנץ גרויסען סטענדער, איך קיק מיך ציא: דאס איז דער גבאי פון דער חברה-קדישא. „א!“ טראכט איך, לאס איך אונמיסטען הארען, וואס וועינט ער? — איך האר מיך צו, וועינט ער אזוי גאנץ שטילל, קוים וואס מע הארט: „ובכן; רבונו של עולם! גערעכטען האב איך אונמיסטען איבערגערעכענט דעם פנקס פון דיא מתים אין יענעם יאהר — זענען בסך הכל געוועהן 52 שטיק — א חוץ נפל'עך אונ מפיל'עך — דאס הייסט קוים קוים א מת אויף א וואך! אי דאס איז אונטער זיי געוועהן העכער האלב קבצנים... נא, פרעג איך דיך, רבש"ע, קענן איך זשע דען לעבען דערפון חאטשע וויא לייבען לייט?... מילא, דיא קשיא, איך זאל דיך בעטטען אויף א סך מתים — איז עפיס וויא געגען דיין ווילען... בעטט איך דיך, גאטט'עניו, בעשער מיר אויפ'ן נייעם יאהר א 5-6, אזוי... פעטטע, געפאסטע מתים'ליך.. דיא ווייסט דאך, גאטט'עניו, וואס איך מיין... אונ דער נאך וועל איך דיך ווייטער בעטען, דיא זאלסט מיר נאר גיבען דיא געלעהרענטע מיט דיא געבוילבעטע אין דיא האנד אריין, וועל איך שוין וויסען, וויא מיט זיי זיך אבצורעכענען... אט ליגט אשטייגער, דער יאקטער געלעהמט שוין 3 חדשים, וויא א גולם, מיטשעט זיך אונ מיטשעט מיך, דער רוח ווייסט פון וועמט וועגען?... א מעהר מאך איהם שוין אב דיא שפיעל, אונ זיי איהם משלח אהין, אין דיא ווארעם-באדער... צום גהנים-שמש אויף א קאור; אי ער וועט געגעזען ווערען... אונ איך וועל דערווייל אבלעקען א פעטט ביינדעל... אונ לאז שוין גיכער מקוים ווערען דיא ווערטער: „וכל הרשעה כלה כעשן תכלה“... איך בין נאך ביי עטליכע סטענדערס אומגעוועהן, אונ כמעט אלין אזעלכע טרעהרען, וועלכע האבען מיך נאר בערוהרט צום לאכען מיט פיאווקעס... אבער כלל ניט צום וועינען!... אונ וויא איך האב מיך שוין געוואללט אומקעהרען צו מיין שטאדט — דערזעה איך, סאמע ביי דער טיער, שטעהט א יוד מיט א אבגעגאלטען האלבען קאפ, אין א גרויער סוויטע מיט א לאטע אויף דיא פלייצעס, אונ לייבען איהם אסאלדאט מיט א ביקס... א דא בין איך זיך א בהלן געוועהן אבצושטעלען, אונ הארען, וואס קענן ער וועינען? — וויא איך האר, בעטט ער אזוי אונ וועינט מיט בליטיגע טרעהרען: „ובכן; רבונו של עולם! דיא ווייסט דאך דעם אמת, אז מיר איז אפילו אויף דער מחשבה ניט געקוממען איבצומאכען א פאלשען קוויט אויפ'ן פריץ, נאר מיט דער עצה פונ'ם רבי'נס לייב-גבאי אונ מיט דער הסכמה פונ'ם רבי'ן אליין, האב איך מיך בעשלאססען דארויף — אי דאס האט דאך דעם קוויט נאכגעמאכט דעם רבי'נס טייערע סעקרעטאר, מיט זיין האנד... ציינד מוז איך פוילען אין אסטראג, אונ ווער ווייסט, צו וואס איך וועלל פער'משפט ווערען חלילה?... נא, זאל איך זיך ניט געוועהן פערלאזען אויף אזא צדיק,

וואס

וואס אַ וועלט גלעבט אין איהם וויא אין דער תורת-משה, אונ דיא גאטט, אַליין וואַייזט דורך איהם דיינע גרויסע נסים ונפלאות אללע שעה, אללע רגע! ? לאז זשע מיך אויס, גאטט׳אניו, פין גוי׳עשע האנד, אונ לאז מקוים ווערען אין מיר דיא ווארטער „ופתחון פה למיחלים לך!“ ....
אין מיטטען-דערמאָנען האט דער שמש אַ געשריי געטיהן: „10 גילדוין במקום כהן!“ אונ וואַייטער, וואַייטער „18 גילדוין אום שלישי! .. 25 גילדוין אום ששי!“ (דעמעלט איז ראש השנה געפאַללען אום שבת.) אונ מע האט אנגעהייבען לייענען. וויא איך טיה אַ קיק, אַ וועהטיג איז מיר! מיין גבאי דחברה-קדישא געהט אַרויף צו שלישי .... עס האט מיך זעהר פערקלעמט ביים הארצען — נאר איך האב מיך נאך אַלץ געמענטשט אונ זיך איינגעהאַלטען פין וויינען בכל מאמצי כח ... נאר אַז איך האב דערזעהען דעם סטאַרעסטע אַרויף געהן צו ששי — אַ דא האט שוין אין מיר געלאַפּעט דיא גאַלל אונ איך האב אויסגעשאָססען מיט אַ געוויין איבער דער גאַנצער קלויז! .... אונ אַז דער טאטע מיט נאך עטליכע חסידים האבען מיך געפרעגט, וואס דאס בעטייט? האב איך פאַר בושה פאַר לייט ... אונ פאַר מורא פאַר׳ן סטאַרעסטע .... געזאגט אַז יענע נאַכט האט זיך מיר גע׳חלום׳ט, אַז מע האט מיך גענעהמען פאַר אַ נעקרוט, אונ, דערזעהענדיג דעם סטאַרעסטע, האב איך מיך דערמאהנט אינ׳ם חלום, אונ ס׳איז מיר פרחא נשמתי געוואָרען! ... קערץ אונ גיט, צי דורך מיין וויינען, צי דורך דעם, וואס דער טאטע האט, ברוך השם, אַריין געטיהן דעם קישקעוויצער רענדאַר דיא צוויא לעבערדיגע אתרוגים — נאר איך בין ערב-סוכות אַריין אין אַ פּזאר נייע שיכלעך צו מזל! —

8.

אַ נייער פּריץ — נייע גזירות,
אַ ניי יאהר — נייע עבירות!

נישטא דיא זיססערע אונ גליקליכערע צייט פאַר׳ן פוילישען יונגעל וויא דיא עשרת ימי תשובה בכלל אונ דיא 4 טאג צווישען יום-כפור אונ סכות בפרט! דיא צייט איז בין-הזמנים אונ דיא מלמדים האבען קיין שליטה ניט אויף זייערע חדר יונגלעך .... דיא טאטע-מאמעס, ווידער, געהען הערום ביז יום-כפור מיט קאַזיאַנע באַלף-מחילות׳ן פאַר זייער היבש ביסעל חטאים פין אַ גאַנץ יאהר, אַז זייא פערגעסען אַפילו אין

זיי-געזונד ···· און אין די 4 טאג, צווישען יום-כפור און סכות, זענען זיי דאך גאר אין זיבעטען הימעל! ···· א קליינקייט! די אלטע חמאים פערגיבען; די 4 טאג איז מען דאך פריי ווי די נאאמשטשיקעס, נאר לחלוטין אהן דין וחשבון ···· נא, און ביז איבער א-יאהר-ראש-השנה איז נאך גאנץ א פאטער ···· און חמאים זענען שוין דא גרייטע, נאר צום אבפרעססען ··· מע קענן זיך נאך אנזונדיגען, ווי א פאסס, ס'זאל אזש רינגען איבער'ן מויל ···· און פאר שפעטער לאז זיך גאנץ זארגען! ···· אט אין די געצאהלטע לעכטיגע טאג, פאר אזא לאנגען פינסטערען ווינטער אינ'ם פינסטער, וויסטען חדר, האב איך מיך גאר זאטט ניט געקענט אנשטופען און אנהילין, אום זיך נוקם צו זיין פאר'ן גאנצען יאהר! ···· איך האב פון די רעשטליך וועקסענע יום-כפור-ליכט אויסגעקלייבט אללערליי פיגורען אין דער וועלט; איך האב מיך געטויטשעט אינ'ם סכך; געפלאכטען פון לולב קאשעקליך און קראם-פינגערליך; פינ'ם אטשערעט געשנוצט פייפעליך און פאנעס און ציגייער-שפיטצליך; א כלל איך האב געהילעט, געשפרינגען, געבריקעוועט און געארבייט אויף וואס די וועלט שטעהט, ביז דער ליעבער סכות איז געקימען, און דער טאטע האט זיך איבערנייעס דערמאהנט אין מיר! ····

מיילא פון סכות בייטאג איז דאך ניטא, וואס צו דערצעהלען! מע עסט אב די קאלטע לאקשען אין סוכה, און מע לעגט זיך שלאפען. נאר אויף דער נאכט איז זיך צום טאטען צונויפגעקימען די חסיד'ארניא, מע האט אביסעל אונטער געלעבט, און נאך הבדלה האט מען זיך געלאזט געהן און דער טאטע האט מיך אויך מיטגעריהפען, ארויס געהענדיג אין דרויסען, האב איך בעמערקט, ווי עטליכע חסידים טראגען צו עמער וואססער אין די האנד, און אז איך האב א פרעג געטיהן דעם טאטען: וויהין געהט מען עס? האט ער מיר געאנטווארט: „אויף שמחת-בית-השואבה“. מיר האט זיך אויסגעדאכט, אז ער זאגט מיר: „ביי שמחה'ן איז א שרפה“ ···· נא, מיילא, א שרפה איז דאך עפעס אויך פאר מיר א געשעפט! ···· ווי מיר זענען צוגעקימען צו ר' שמואל-סירקעס שטיב, האט זיך א יונג חניאקעל שמיידיג ארויפגעדראפעט ווי א קאטץ אויף ר' שמואל'ס סוכה, צוויי אנדערע חסידים האבען איהם כהרף-עין ארויפדערלאנגט 2 עמער וואססער, און ער זאט זיי אריינגעגאססען אין סוכה אריין, און ווי ער איז נאר אראפ, האט מען שוין געהערט א ביטטער געשריי: „געוואלד מיין ווייב חלוש'ט!“ ···· מיין חברה האבען עס אפילו אין פיאטע ניט געהערט, און מע האט מארשירט צו א צווייטער סוכה, און האבען די אייגענע שפיעל געמאכט ···· אזוי איז מען ארומגעגאנגען אין א שטיקלעך 30 סוכות, פון אומעדים האט זיך געהערט קולות ביז אין הימעל אריין ···· ביז ס'האט אנגעהייבען

טאגען — און די גאנצע חברה האט זיך געלאזט אין מקוה אריין... אוודאי בין איך פֿון אזא נאכט העכסט צופֿריעדען געוועהן, נישמעהר וואס קיממט מיר ארויס דערפֿין, אז מארגען גיט מען מיך אב צום גמרא-מלמד, — כך הוה: דעם ערשטען טאג חול המועד איז צו אונז געקיממען דער גרויסער גמרא-מלמד, ר' אברהם'ל חיריק, א רויט יודעל, מיט גרויסע ברייטען איבער 2 טיעפֿע, גרינע קאטצענע אייגלעך, מיט א בעוואקסענער באראדיזקע אויף דער שפּיץ נאז, מיט 4 טיעפֿע קנייטשען אין שטערען, וואס אין איטליכען בעזונדער וואלט מען געקאנט לייכט בעהאלטען א בינטעל ציצית, די נאז קארפּאטע מיט צוויא ברייטע צעשפּארטע נאז-לאכער, וויא א יאקאר, די אייבערשטע ליפּ אין דריי גארען, ס'הייסט, א ליפּ אונטערגעפּיטרעוועט מיט א שמאהל ליפּעל, אונטער וועלכען ס'איז וויא ציגעליאמעוועט צוויי האלבע, בולבעוואטע ליפּלעך .... א גיפּטיג-שיטער, רויטע צאפּען-בארדעל מיט א שנעל-לויפֿענ-דיגען קנאפּ וויא קוועקזילבער, און די גאנצע פֿיגור וויא די סטראשידלע אין א גאר־טען .... געריעדט האט ער מיט אללע אברים און על פי רוב האט ער אריינגעשטעקט איין גראבען פֿינגער טיעף אין גארטעל אריין, און אללע 5 שפּיטציגע פֿינגער פֿין דער צווייטער האנד האט ער אפּט געשטיפּט אינ'ם צאפּען-בערדעל פֿין אונטען ארויף, פֿערדרייענדיג דער ביי דאס מארדעלע ארויף, און קרימענדיג דעם פּיסק, יאק סערעדא נא פּיאטניצא .... הגם ער האט גאר גערעדט וויא האלבע ווארטער — דאך איז זיין שמים זעהער ריין געוועהן, וויא פֿעריל שיטען זיך פֿינ'ם מויל! אט הארט א שמים פֿין א יודען און שטוינט:

וויא דער טאטע האט איהם א פֿרעג געטיהן: „וואס מאכסטו אברהם'ל?" האט ער איהם באלד געאנטווארט: „עט! וואס זאל מען מאכען? אט, מאכט מען! .... מע מאכט און מע מאכט, נאר וואס מאכט עס, אז נאך אללע מאכענישען — מאכט זיך ניט, חאטש בעמאך זיך? ..."

„וויא פֿיעל קינדער האסטו שוין אין חדר? האט איהם דער טאטע געפֿרעגט.

— ווייסם איך! האט ער א מאה געטיהן, פֿערדרייענדיג דעם פּנים און פֿערציהענדיג די אקסעל — די קשיא עך די אייגענע מעשה; כ'לעבען, וויא זאגט מען עס, דער ענין דערפֿין, ס'הייסט, די גאנצע זאך דערפֿין, איז דאך נאר, אז דער אייבערשטער העלפֿט א יודען, די קשיא: מע איז דאך ניט מעהר וויא-א-א-א-א יוד! — פֿערשטעהסטו מיך, יאסקי: א דאס איז דער גאנצער ענין דערפֿין! נמצא, אז די גאנצע זאך דערפֿין איז טאקע, נאך אמאל דאס אייגענע, ס'הייסט, אז מע וויל קלעהרען אביסעל טיעפֿער אין ענין אריין קען מען ס'הייסט

גאר פשוט פערשטעהען פון זיך זעלבערט, אז דיא גאנצע זאך איז ניט מעהר, וויא טאקע ווייטער דאס אייגענע! איי וואַ־אָ־אָ־ם? נישמעהר גאר ניט!...."

„אבער מיין יונגעל וועסטי מן הסתם נעהמען צו דיר אין חדר?" פרעגט דער טאטע.

— דיין יונגעל? נאך א מאל! איך פערשטעה ניט, באמונות! וויא הייסט? דיא קשיא אויך דיא אייגענע מעשה, הא? דער גאנצער ענין דערפין איז דאך, כ'לעבען, וויא זאגט מען — איך האב מיך פיינד צו נארען, דיא קשיא, וואס טויגען דא א סך דבורים? דער אמת דערפין, ס'הייסט דיא גאנצע זאך דערפין איז דאך אזוי: א מענש, וויא זאגט ער, איז דאך פארט ניט מעהר וויא א־אַ־אַ־אַ מענש, הא? אזוי, פשוט גערעדט, אהן חכמות! וואס זאל מען זיך דא א שטייגער נארען? מיילא מאלע, וואס א זאך מאכט זיך? כ'לעבען, א הין א הער, מן הסתם איז זיך עס, וויא זאגט יענער, א־אַ־א באשערטע זאך! נא מיילא? לאז זיין אזוי, כ'לעבען. איך וועלל מיך דא עפעס מיט דיר, וויא זאגט מען עס־ס־ס־ס.... הא? מיילא, נישט־נישט! אונ ווייטער — צוריקק דיא אייגענע מעשה, ביסט זיך עפעס, כ'לעבען — איך זאג עס אקעגען דעם־ם־ם.... נא, יא, נא! פערשטעהסטי שוין?.... א דאס אי דאס! איי וואַ־אָ־אָ־ם? נישמעהר גאר ניט!....

אונ טאקע אזוי רעדענדיג איז געבליבען, אז מארגען זאל איך שוין קוממען אויף א פאאר שעה אין חדר אריין....

איהר קענט פערשטעהען, וויא גיך דיא נאכט איז מיר איבערגע־פלויגען?.... אונ דיא וויסטע מינוט איז געקיממען! ווילע אהין ווילע א הער — איך געה אינ'ם נייעם חדר אריין! איך בין שוין דא!.... אין שטיב איז אביסעלע רייגער געוועהן וויא ביי נחמן טראסק אין חדר, ווייל דאס גאנצע מיססט מיט'ן סראטש זענען נאך געוועהן אין סוכה....

וויא איך האב נאר איבערגעטרייטען דיא שוועל, איז שוין דער רבי צוגעגאנגען צו מיר, האט מיך אנגענעהמען ביים אויער אונ מאכט אזוי צו מיר כהאי לישנא: „הערסטי, דיא שייגעץ איינער! דיא מיינסט, אז דיא וועסט דא אויך אזוינע וועלטען פיהרען וויא ביי נחמן טראסק, צי ביי אנשיל בוזשעבעס, הא?... דא וועלל איך פין דיר פאסעס שינדען לעבעדיגערהייט! דיא הערסט שיבעניק, צי ניין?!...." „ני טאט טעבע ר' אליקום!".... אונ ביי דיא רעד האט ער פין אונטער דער פאלע ארויסגענעהמען 2 בערעזעווע ריטטער, האט מיך שוין טאקע אריבערגע־לעגט איבער א ביינקעל אונ האט מיר דערווייל געגיבען איין אדאראף... אודאי א שיינער ברוך הבא לכבוד יו"ט... מע קענן אנדערש ניט רעדען... אזא ברוך הבא זאל ער נאר האבען אויף יענער וועלט, רבונו של עולם!

נישמעהר (חס"א)

גישמעהר וואס קענן מען מאכען? — מע מוז זיך האלטען אונ שווייגען; דערפאר האב איך דעם שמחת־תורה אזוי אבגעוואיעוועט, פאר הארץ־וועהטיג, אז איך האב ממש איבערגעקעהרט דיא וועלט הארע־קארען, פונקט וויא דער בוהיי צעבריקעוועט זיך עטליכע מינוט פאר דער שחיטה ····

יאקאס, דער ליעבער סוכות איז אוועק; וויא א ליטוואק פין ווייב אונ קינדער ···· וויא א זוממערדיגע פרעפראנס־נאכט ···· וויא דער לעטצטער אויגענבליקק פין א פאלשער האפפנונג ···· פין דיא שטריימלען איז געווארען גארעסענע מאזניצעס; פין דיא ראצעמארענע זשיפעצעס־פיסטרעגע ברישליעקעס, פין שטערענטיכלעך־פערשמאלציוועטע יאמפערקעס; פין זינגען־קרעכצען; פין פריידען־ליידען; פין פאנטעפעליך־שקראבעס אונ פין יונגע ווייבליך־אלטע באבעס ···· נאר מיר איז נאך פינסטערער פין אללע: מע מוז געהען צו אברהם'ל חיריק אין חדר אריין, אונ עס העלפט ניט, חאטש שריי חי וקים! ····

9.

וויא נאך ערגעץ, גיבט עס, וויא פאר נקבות, אזוי פאר זכרים, אזא ערציהענג, אזא לעהרנען, וויא אין דיא פולישע חדרים?!

קוממענדיג אין חדר אריין האב איך דעם רבי'ן ניט געטראפען, ער איז נאך געוועהן אין באד, ציא אין קלויז, אונ מיר האבען אויף איהם געווארט ביז 12 א זייגער. אזוי איז געוועהן אללע טאג, אונ דאך האבען מיר זיך אללע יונגלעך, געפלייסט, צוקוממען תמיד גאנץ פריא אין חדר, ווייל טיללקא זענען דיא 4-3 שעה געוועהן אונזער גאנץ שטיקעל נחמה, פאר'ן גאנצען טאג! ליידיג זענען מיר, ברוך השם, קיין מאל ניט געזעסען: דיא רבי'צען האט שוין תמיד אויסגעזוכט איין ארבייט פאר איטליכען יונגעל: דער פלעג איהר ארויסטראגען דיא פאמעניצע, דער פלעג איהר דערלאנגען דאס ברויט אויף דער לאפעטע; דער פלעג פערקנייטען לעהם צום פרעפעטשיק אונ דער פלעג געהען צעפליקעם פינ'ם רבי'נס מיידעל וועגען ··· אויף מיר איז כמעט תמיד דער גורל געפאללען, צושארען דאס אש פין דער הריבע אונ, זוממער־צייט, אפלעשען דיא האלאוועשקעס פינ'ם אויווען אין דער פאמעניצע; אונ טאקע דעריבער בין איך נאך היינט אזוי קלאהר אונ צעכטיג, אז ס'איז ממש אין מיין צורה ניט אריין צוקיקען ···· פונקט 12 איז דער רבי געקוממען פינ'ם דאווענען מיט א פאאר פערפלאמטע באקקליך — מן הסתם פין גרויס התלהבות ביים „אחד“ ···· אונ אפשר גאר

פין א קאפ תיקון ? ... די רבי׳צען האט נאר וואס ארויסגענעהמען רעטשענע פלעצעליך מיט מאן פינ׳ם אויווען, אונ דער רבי האט איהר א ווינק געטיהן, זיא זאל אונז פערקויפען צו 2 גראשען א פלעצעלע, מיר זאלען א פנים-האבען, וואס צוטיהן ביז ער וועט אבעססען אונ זיך אויסשלאפען .... דאס מאדעל האט געהאפט דעם קויטיגען האנדטוך, וואס די זיבעטע בלאטע איז אויף איהם געליגען, אונ האט איהם געגרייט צום טיש, אונ ער האט זיך געזעטצט עססען אנבייסען אליין, אהן דעם בני-בית, כדרך כל החסידים .... א טבע האט ער געהאט צו עססען פינ׳ם זאד — עס בריהט דאך אבער ? פלעג ער, טאקע איין אמת, פערקריכען מיט זיין טראך-עטאזשנע לופ ביז העכער א האלבער דערזשעלע .... די מינים תנועות אונ הויות, וואס ער האט געמאכט ביים עססען אונ ביים בענטשען, פלעגען אויף אונז ווארפען אזוינע פחדים, עפים נאר וויא א בייזער משוגע׳נער הונד זאל אויף אונז אנפאללען .... נאכ׳ן בענטשען האט ער זיך געלעגט שלאפען מיט׳ן פנים צו דער וואנד אונ מיט די פערגעהלטע, טערקישע-לאווענטענע-תחתונים אין שטיב ארויס .... ארום 2 אזייגער האט ער זיך אויפגעהאפט מיט איין אנגעקוועטשטען שטערען, וויא א געפיאטנעוועטער אונ פין דער טראך-עטאזשנע לופ האט איהם געסלינעט איבער׳ן צאפען-בערדעל, נאר וויא איינער קוממט פין א וועג אין א ברענענדיגען פראסט ... ער האט זיך טיעף אויסגעבראקעט, אויסגעשנייצט, אבגעווישט זיך מיט׳ן קויטיגען ברייטען ארבעל פינ׳ם העמד, געטיהן א טרינק וואססער, זייענדיג טאקע אויף דעם זעלבען ארבעל .... גענעהמען דאס פעפעראווע ציבעכעל אין דער האנד אונ זיך אנידערגעזעטצט אויוועגאן. באלד האט מען געעפענט די גמרות, אויפגעמישט דעם דף, אונ חאטשע דער דף איז געווען אויסגעפאצקעט פין חלב אונ פערגעהלטע טאבעקע-פלעקען — דאך, אז מע נעהמט זיך ארויס די אויגען — קענן מען, וויא עס איז אנטאפען .... ער האט א קלאפ געטיהן מיט׳ן ציבעכעל אין טיש ארייך אונ האט אנגעהייבען: „נא, קינדער, זאגט!“ „היה רוכב על גבי בהמה“ צווישען די יונגלעך איז געווארען א געשריי, נאר וויא צווישען גאנז, וואס מע טראגט אויף דער קאראמעסלע צום שוחט! — דער רבי האט אנגעהייבען קלאפען מיט׳ן ציבעכעל: „שאט! א רוח אין אייערע מאמעס ארייך! — נאך א מאל: „היה רוכב על גבי בהמה“, אז ראובן האט געריטען אויף א בהמה, (עפים האט זיך אונז פארגעשטעלט אזוי ווילד אונ משוגע: נא דיר גאר אויף א קיא רייטען .... ? [דאס ווארט „בהמה“ ווייסען מיר נאר אויף דער קיא ....] אונ נאך ווער? .... ראובן! ? יעקב אבינו׳ס עלסטער זיהן, דער בכור פין די 12 שבטים, רייט גאר אויף א קיא! ? ....) „וראה את המציאה“ אונ האט דערזעהן א מציאה!“ — איין יונגעל האט זיך פער-

שְׁפֶּעטִיגְט מִיט'ן נִגוּן, הָאט זִיךְ גֶעהָארְט, וְויא עֶר הָאט אוֹיסְגֶעלָאזְט:
אוּנ וויל דְרֵייעֶן דִיא רְצוּעָה" אוּנ אַ צְוֵוייט יוּנְגֶעל הָאט אִיהם פֶּערְרֶעכְט:
„דִיא גִ'יי'עֶן! — אוּנ וְוילל גֶעהן אִין דֶער פָּאלִיצִיֶע" .... אִיךְ הָאבּ מִיךְ
גָאר וָואס גֶעוָואלְט אָנְרִיהֶפֶּען: „אוּנ הָאט גֶעלָאזְט אַ רַאצְיֶע" — נָאר דֶער
רֶבִּי הָאט שׁוֹין גֶעעֶפֶּענְט דִיא 4 קְנֵייטְשֶׁען אוּנ צֶעשְׁפַּארְט דִיא נָאזְלֶעכֶער,
אוּנ הָאט אוּנְז אַלֶע מְכַבֵּד גֶעוֵועהן מִיט אַ צִיבֶּעכֶעל אִיבֶּער דִיא אַקְסֶלֶען:
„אַ מְצִיאָה! אַ רוּחַ אִין אַייעֶרֶע פָאטֶער אוּנ מוּטֶער אַרֵיין! אַ מְצִיאָה!
אַ מְצִיאָה!" — „אוֹי, אוֹי, אוֹי! רֶבִּי'נְיוּא, אַ מְצִיאָה, אַ מְצִיאָה!" אוּנ
אַזוֹי הָאבֶּען מִיר אָבְּגֶעקַאנְיוּטְשֶׁעט דִיא גַאנְצֶע וָואךְ, בִּיז פְרֵייטָאג
פַארְנַאכְט. — שַׁבָּת נָאכְ'ן שְׁלָאף הָאט דֶער טָאטֶע גֶעהֵייסֶען מִיר בְּרֶענְגֶען
דִיא גְמָרָא, עֶר זָאל מִיךְ פַּארְהֶארֶען; אִיךְ בִּין גֶעגַאנְגֶען אִין חֵדֶר נָאךְ
דֶער גְמָרָא, אוּנ בַּיים אַוֶועקְגֶעהֶען הָאט זִיךְ דֶער רֶבִּי מְיַשֵׁב גֶעוֵועהן, עֶר
גֶעהט אוֹיךְ מִיט מִיר צוּם טָאטֶען, אָנְגֶעזָאגְט הָאט עֶר מִיר אַזוֹי: „אַז
דִיא וֶועסְט עֶפֶּעס נִיט וִויסֶען בְּשַׁעַת פַּארְהֶארֶען, זָאלְסְטִי אַ קִיק טִיהן אוֹיף
מִיר, וְויא אַזוֹי אִיךְ וֶועלל מַאכֶען מִיט'ן מוֹיל, צִי מִיט'ן פִינְגֶער, אוּנ
זָאלְסְט בַּאלְד בַּיי מִיר אוֹיסְחַאפֶּען דִיא וָוארְטֶער, גְלַייךְ וְויא דִיא הָאסְט
אַלֵיין גֶעטְרָאפֶען ...." מִיר זֶענֶען גֶעקִימֶען אַ הֵיים, אִיךְ הָאבּ מִיךְ גֶע-
זֶעטְצְט לֵייבֶּען טָאטֶען, דֶער רֶבִּי הָאט אוֹיפְגֶעמִישְׁט דֶעם דַף, אוּנ אִיךְ
הָאבּ אָנְגֶעהֵייבֶּען אוֹיף אַ גֶעלֶענְקֶעל „הָיָה רוֹכֵב עַל גַבֵּי בְּהֵמָה" אַז רְאוּבֵן
הָאט גֶערִיטֶען אוֹיף אַ בְּהֵמָה .... אִיךְ הָאבּ נָאר אוֹיסְגֶערֶעדְט דִיא
עֶטְלִיכֶע וָוארְטֶער, טִיהט מִיךְ פְלִיצֶעם דֶער טָאטֶע אַ חָאפּ: „זָאג נָאר,
וָואס אִיז הַיינְט?" — דֶעם שַׁבָּת אִיז גְרָאד גֶעוֵועהן בַּיי חַיָה רִיקְלֶען — מַיינְס
אַ גֶעשְׁוֶועסְטֶער קִינְד — פָארְשְׁפִּיעל; אַזוֹי הָאבּ אִיךְ אִיהם בַּאלְד גֶעאָנְטְוָוארְט,
אַזוֹי מְשַׁאקְעֶנְדִיג: „הַיינְט אִיז פָארְשְׁפִּיעל בַּיי חַיָה רִיקְלֶען!" „אַ דִיר
אַכְטְצִיג שְׁוַוארְצֶע יָאהר! — הָאט דֶער טָאטֶע אַגֶעשְׁרֵיי גֶעטִיהן — חַיָה
רִיקְעֶל'ס פָארְשְׁפִּיעל לִיגְט דִיר אִין קָאפּ, נִיט דִיא גְמָרָא! הַא?" .... אַ דָא
הָאבּ אִיךְ שׁוֹין אָנְגֶעהֵייבֶּען קִיקֶען אוֹיפְ'ן רֶבִּי'ן, זֶעה אִיךְ וְויא עֶר
קְוֶועטְשְׁט זִיךְ: „אַז נֶעכְטֶען אִיז גֶעוֵועהן פְרַיי.... נָא....?" אִיךְ הָאבּ דִיא
רֶגַע אוּנְטֶערְגֶעחָאפְּט „פְרֵייטָאג!" — נָא .... ? — קְוֶועטְשְׁט זִיךְ דֶער רֶבִּי —
אִיז זִיךְ הַיינְט שַׁ...." אִיךְ הָאבּ ווִידֶער דִיא מִינוּט אוֹיסְגֶעחַאפְּט בַּיי
אִיהם פִּינ'ם מוֹיל „שַׁבָּת!" אוּנ הָאבּ זִיךְ גָאר גֶעשְׁמָאלְצֶען, וָואס אִיךְ
טְרֶעף אַזוֹי גֶעשְׁוִוינְד .... „נָא? — זָאגְט דֶער טָאטֶע — אוּם שַׁבָּת מָאג
מֶען רֵייטֶען?" — יָא! — הָאבּ אִיךְ אוֹיסְגֶעשְׁרִיגֶען מָלֵא שִׂמְחָה — אִיךְ הָאבּ
הַיינְט אֲפִילוּ אַלֵיין גֶעזֶעהֶען דֶעם רֶבִּי'נְס יוּנְגֶעל פָאהְרֶען רֵייטֶענְדִיג אוֹיף
אַ צָאפּ!" ... דֶער רֶבִּי אִיז שְׁטַארְק מְבוּיָשׁ גֶעוָוארֶען אוּנ הָאט מִיר קְלָאמֶערְשְׁט
אַ קְנִיפּ גֶעטִיהן אִין בַּאקֶעל, אַז עֶר הָאט מִיר שִׁיר אַ שְׁטִיק פְלֵיישׁ
אָבְּגֶערִיסֶען! „נָא, נָא, — זָאגְט עֶר — מֵיין יוּנְגֶעל וֶועל אִיךְ שׁוֹין דֶערְפַאר

מקיים פסק זיין, נאר דיא זאלסט וויססען, אז אום שבת טא...." איך האב מיך באלד אנגעשטויסען, און האב אויסגעשריגען מיט א גמרא נגון: טאר מען ניט רייטען!" — „אז מע טאר ניט — זאגט דער טאטע — ווי־זשע קוממט ראובן רייטען אום שבת?" אויף אזא קלאטץ־קשיא האב איך מיך שוין כלל ניט גערעכט, און האב שוין אויסגעגלאצט דיא אויגען אויפ'ן רבי'ן, זעה איך, וויא ער היקקעט: „דהיינו, אז ראובן האט געריטטען אין דער ווא..." „איך האב באלד א חאפ געטיהן: „אין דער וואסקאבוינע אריין!" .... דער טאטע איז געזעססען מלא כעס וחמה, און דער רבי האט מיר, מיט א גיפטיג־פערביססען שמייכעלע א זאג געטיהן: „ביסט זיך א וואיל יונגעל .... האר זיך צו, וואס דיא רעדסט! נאך א מאל: דהיינו אז ראובן איז גע...." — איך האב באין ענין־ואופן ניט געקענט פאללען, וואס ער מיינט, און נאך א פאאר מינוט שווייגען אין איינע אנגסטען, איז מיר אליין אריינגעפאללען דער אמת'דיגער תירוץ אויפ'ן טאטענס קשיא, און איך האב אויסגעשריגען מלא שמחה: דהיינו, אז ראובן איז געוועהן א גוי...." — „אוי, א רוח אין דיין טרייף פארצעווא אריין!" — האט דער טאטע א געשריי געטיהן און האט מיר אבגעלאזט [2] פעטש, אז איך האב שיר אללע צאן געקליבען, און דער רבי האט, וויא ערענסט, א זאג געטיהן: „א פנים, יאסקי, ביסט טאקע גערעכט: חייה ריקעל'ס פארשפיעל ליגט איהם אין קאפ! ווייטער איז ער דייקע ניט קיין באין ... לאז שוין זיין אויף איין אנדערס מאל" און דערביי האט ער צוגעמאכט דיא גמרא און דער טאטע האט מיך ארויסגעווארפען פון אינטערען טיש.

מיילא פון פארהארען נאך אמאל בין איך שוין כמעט בעוואהרענט געוועהן: דער אססען האט זיך צושפיעלט מיט אללע פישטשעווקעס, רעגענס און ווינדען און א עססעריגע קאלט; דער טאטע האט שוין פערלוירען אין דער בלאטטע א פאאר פאנטעפעל מיט א שטיוועל; אין דער היים שטארבט מען פאר הונגער און קיין מעמדות־געלט נעהמט זיך ניט צוגויף א גראשען! אין מיטטען־דעראינען האט מען גאר דעם צדיק געטרעבעוועט אין דער גובערניע אריין .... און דער טאטע געהט ארים אונטער ד־ר־ערד ... היינט וויא איז איהם שוין אין זינגען מיין פערהארען...? נישמעהר מיר איז דערמיט, ניט נאר גרינגער געווארען — נאר נאך א סך ערגער וויא פריער! — ראש־חודש חשון, פערשטעהט איהר מיך, האבען מיר אנגעהייבען געהען ביינאכט! און דאס האט שוין גאר ארויסגענעהמען דאס דם התמצית פון מיינע ביינער! .... דיא [3] קאפיקאוו־לעכטעליך, וואס איטליכם יונגעל פלעג ברענגען, א מאל אין דער וואך, אין חדר אריין אויף ביינאכט, פלעגען, כמעט תמיד, זיין אויסגעשמירט אין בלאטע און צעבראכען אין דרייען, ווארען וועלכעם יונגעל איז ניט

געפאללען 13 מאל אין בלאטע, איידער ער איז געקוממען, אין חדר אריין .... ? היינט, אז דער רבי האט דאס מין לעכטעל אריינגעשטעללט אין א צושפאלטען לעהמענדיג לאכטערעל, אדער פשוט געערדט: אינ׳ם „לעהמעל“, וועלכעס ס׳איז ארימגעקאפעט געוועהן מיט חלב אונ אנגעשפּי־געוועט מיט שנויטצען, (דיא מעשינע לייכטער זענען געשטאנען אויס־געריבען לכבוד שבת.) קעננט איהר זיך שוין פארשטעללען, וויא לעכטיג אונ וויא פריילין ס׳איז אונז געוועהן אויף דער נשמה... ?

10.

פריי זיין נאך מיטטאג, פיהרט מען נאר אין די שקאלעס אוים; ביי אונז לעהרנען — איז לעהרנען! ביז די נשמה זאל ארוים!...

שטעללט אייך, רבותים, פאר: א העננ, נידריג זעמליאנקעלע; פארנע, היים אונ דישנע; 12 יונגלעך הערום א קערץ, שמאהל טישעל, איבער 4 לאנגע גמרות, פין ביידע זייטען טיש, אויף 3 יונגלעך א גמרא, אזוי אז דיא גמרות האבען שטענדיג געהאלטען אין איין בוצקען זיך .... אונ מיט יעדען בוצקע האט זיך דאס זיסע לעהמעל איבערגעקערט אויף איינער פין דיא גמרות, אונ דאס לעכטעל האט זיך פערלאשען .... דיא עטליכע מינוט, וואס ס׳פלעגט שוין יא ברענגען, האט עס געהאלטען אין איין שפריצען, אז ניט איין מאל פלעג מיר אריין א שפריץ חלב אין איין אויג אריין אונ קיין איינציג יונגעל האט ניט געוואללט אויסלעקקען דאס אויג .... ווארען ס׳איז דאך טרייף ... אט ביי דער מין לימענאציא, וואס האט א סך וועניגער געשיינט, וויא דיא שטאדט-קאליזשע אקעגען דער שיין פין א לעכט אין א פענסטער — זענען מיר געזעסען אין דרייען געבויגען, צוגעשפארט מיט דיא הארצער צו דיא גמרות, מיט אויסגעשטארטשעטע אויגען וויא דיא באנקעס .... אונ האבען נאך געמוזט אויסזינגען דעם סקיטשנע, אומענדיגען גמרא-נגון, וואס האט זיך אבגעגיבען ביי נאכט גאר וויא דאס וואיען פינ׳ם ווינד אין א קוימען, אונ מיט איטליכען שאקעל אונזערען, זענען דיא שטן׳ס, פין אונזערע קאפליך מיט׳ן רבי׳נס טראך־טעאזשנע-לופ-טא זיך אויסגעלעגט אויף דיא גמרות, טא זיך אויסגעצויגען איבער דער סטעליע ביז דער הויזענטיער, אזוי אז אפט פלעג זיך אונז אויס־ווייזען, אז מיר זענען עפעס רוחות אין א פיסטער מיהל, אונ עס פלעג אויף אונז פאללען א אימת-מות פאר זיך אליין! .... אונ צו דערעכען זיך פין א דעם טויט-שרעקליכען ברעד פלעגען מיר זיך נאר, בעת דער רבי פלעג

אנצינדען דאס פארלאשענע לעכטעל און פלעגט א געשריי טיהן: „זאגט בלבים, עכברושים! וואס זענט איהר עס פערשטיממט געווארען! ....“

היינט, אז מע האט בעדארפט, נאך אזא אויפדערנאכט, געהען אליין א היים אין א בלאטע, א חשכות, האטש דיא אויגען ארויס־נעהמען! .... א! .... וויפיעל שרעקק און אנגסטען איז אויף מיר גע־פאללען, געהענדיג א היים ביינאכט! ... ווארען א חוץ דיא מעשות, וואס איך האב געוויססט פון דיא פריערינע חדרים — איז דאך מיר דא נאך 3 מאל אזוי פיעל צוגעקיממען .... און וואסערע מעשות? — מעשות, וואס קענגען דעם אשמדי אליין איבערשרעקען אויף טויט .... אברהמ׳ל חיריק האט מיר גאר מודיע געוועהן דיא מעשה פון דעם אבהייבען דעם בר-מינן, וויא אזוי דיא שטרוי שטעכט דאס מת וויא מיט נאדלען און ער שרייט מסוף עולם ועד סופו, נאר קיינער הערט ניט דאס קול, חוץ א שווארצער האן און א משוגע׳ן קעלבעל ....; היינט דיא מעשה פינ׳ם חבוט הקבר: וויא אזוי דער מלאך-דומה צושפאלט דעם מת דעם בויך און רייססט ארויס דיא קישקעס מיט דיא געדערים און ווארפט זייא איהם אין פנים אריין ..; וויא אזוי ער שטיפט אריין דעם מת אין דיא אחורים א קאטשעלקע האלב אייז — האלב פייער .... וויא אזוי ער האפט איהם אויף א שפיז ביים שפיטץ נאז און טיהט איהם א שליידער פון עק וועלט ביז עק, און דערנאך ווארפט ער איהם אין שאול תחתיה אריין, און דארטען קאכט מען איהם אין א קעססעל אזוי לאנג, ביז ער ווערט אויסגעלייטערט פון אללע זיינע חטאים .... און נאך אזעלכע שרעקליכע קארטינעס פון גלגול, פון עולם-התועה, פון שבעה מדורי-גהנים, וכדומה, צו דיא אללע מעשות דארף זיך נאך מאכען, אז צוריק מיט א פאאר וואכען איז געשטארבען נחמן-טראסק און ס׳איז ארויס א קלאנג אין שטאדט, אז ער געהט ארום אויפ׳ן עולם-התועה, דאס אללעס איינאיינעם פלעג זיך מיר פארשטעללען געהענדיג ביינאכט א היים, און דא איז מיר נאך תמיד אויסגעקיממען צוגעהען פערביי דער שיהל .... אזוי איז ניט איין מאל פלעג איך קוים א לעבעדיגער אריינפאללען אין שטיב אריין, און בין עד היום געבליעבען א שרעקקענדיגער האז מיט א מסוכנ׳ער נערוועו-קראנקייט, וואס אללע מינוט בלייב איך אויסען און מיין לעבען איז מיר נאר א לאנגער געמיטשעטער טויט! ....

אזוי בין איך אויסגעניקערט געווארען ביז חנוכה, ווען איך בין אויף אכט טאג אביסעלע אויפגערעכט געווארען: דיא אכט טאג האט מען אין חדר נאר געלעהרענט ביז צוויי א זייגער, אי דאס, ניט קיין גמרא! היינט פלעגען מיר שפיעלען מיט׳ן רבינ׳ס יונגעל אין דריידעל און אין צינגעל ... אמת ער האט אונז אללע אבגעדאצט ביז אין לעטצטען גראשען, ווארען דער רבי פלעג דאך איהם, כלומערשט אונטערוויילכס

ציווייזען אונ אונטערהעלפען ··· נישמעהר, מיר אליין האבען איהם באהבה צוגעלאזט דעם קאהן, כדי ער זאל אונז אויפהערען מסור'ן ביים רבי'ן ···· ביים אוועקגעהן פינ'ם חדר ווארעמעס-פריי פלעג אונז שוין דער רבי נאכשרייען מיט א געלעכטערעל: „ברענגט, קינדער, מארגען אויך געלט, וועט איהר ווייטער אביססעל שפיעלען ···" פערשטעהט זיך, אז איך האב שוין בעדיי ארויסגעגנב'ט דעם לעטצטען גראשען ביא דער מאמען — אביא שפיעלען! ···· אונ טאקע פין דעמעלט אן האב איך ליעב בעקיממען צו שפיעלען אין געלט, אזוי אז שוין נאך חנוכה אפילו, פלעג איך אויך שפיעלען מיט דיא יונגלעך, טאקע ביא דער גמרא, אונטערען טיש, אונ אביא דעם רבינ'ס יונגעל האט געווינען, פלעגט זיך שוין דער רבי נאר אויף צוקלאממערשטען בייזערען ···· אונ פלעגט שוין באלד א שמייכעל טיהן: „איי, ווייסע חברה'ניקעס אייגע! נא, נא, שפיעלט אייך א האלבע שעה, שפיעלט אייך! נאר זעהט זשע, דערנאך צו דער גמרא מיט חשק! ····" א כלל, איך האב מיך שוין אויסגעלערענט אין רעשעטע-אדלער; אין האלבער-צוועלעף, אין איין-אונ-דרייסיג, אין קאשעק, אונ שפעטער, שפעטער אין א קארטעל אויך! אז נאך היינט ברענגן איך צו'ן א קארט וויא א העלליש פייער! ···· אזוי, אזוי, ווערט מען א לייט איבער א סך אונזערע יודישע מדות אין פוילען!: פין א דריידעל ווערט מען א קארטיאזשניק; פין תקון אין קלייזעל — א שכור; פין ארויסנעהמען א טיכעל אויף קאטועס — א גנב, פין חסיד'שע לשון הרע'ס אונ רכילות'ן — א מסור ···· אונ אזוי ווייטער! ···

נאך חנוכה וויעדער דער וויסטער „ביינאכט" נאר ווענ'גסטענס האטש דיא בלאטעס פטור געווארען! איי דיא קרידעס צו מיינע קאזלאווע שיכלעך מיט דיא האלב-פאפירענע פאדעשוועס? ···· איי דיא ביטטערע פרעסט צו מיין זיססען הולך! ·· עט! א טפשות! איבער דיא קרידעס בין איך דאך אפטער געפאללען — האט דאס מיך אללע מאל פארטערראמעט פין דיא פחדים ביינאכט ···· נא, אונ מכח דיא פרעסט איז דאך אודאי ניטא וואס צו רעדען: א פערפרוירענער פיהלט ממילא קיין קעלט ניט! ···· דער וויל האט זיך אנגערוקקט דער חודש אדר, האט דער רבי אנגעהייבען אפטער נעהמען אביססעל בראנפען: „משנכנס אדר מרבין בשמחה" ···· אודאי זענען מיר אביססעלע פרייער געווארען ··· איך פלעג מיך אפט אריינחאפען אין באד, הארען דיא חברה מאכען דיא פורים-שפיעל; פין דער באד זיך אביססעל גליטשען אויפ'ן טייך אונ בינו לבינו איז דער וויל געקיממען דער ליעבער פורים! א, א וועלט מיט קליינע וועלטעליך! איך קויף פורים-גרייט; איך שלאג המן'ען; איך גנב'ע המן-טאשען ביי דער מאמען; איך לויף נאך דיא פורים-שפיעלער; איך שיקק שלוח מנות מיינע חברים: חיים-ברוך'ן שיקק איך א רעטעכעל מיט א פאקעלל — שיקקט ער

מִיר אָפּ אַ פּאַקְעלל מִיט אַ רָעטָעכֶעל ; אָשֶׁר-יוּנְגֶה'ן שִׁיקְק אִיךְ אַ פִּידֶעלֶע מִיט אַ קָאפְּהָאן — שִׁיקְקְט עֶר מִיר אָפּ אַ קָאפְּהָאז מִיט אַ פִּידֶעלֶע. וָועלְכֶעס יוּנְגֶעל עֶס שִׁיקְט מִיר בַּאלְד נִיט אָפּ קֵיין שָׁלוֹחַ מָנוֹת — לוֹיף אִיךְ צוּ אִיהם אַהֵיים אַלֵיין נֶעהְמֶען מַיין שָׁלוֹחַ-מָנוֹת, אוּנ אַז עֶר גִיט נִיט — רַייס אִיךְ אִיהם בַּאלְד אַרָאפּ דָאס הִיטֶעל .... אוֹיף דֶער נַאכְט זֶענֶען צוּ אוּנְז גֶע-קִימֶען דִיא פּוּרִים-שְׁפִּיעלֶער : אַ שִׁיסְטֶער-יוּנְג אִיז אַחַשְׁוֵרוֹשׁ ; אַ רוֹפֵא-יוּנְג — הָמָן ; אַ פֶּערְשְׁטֶעלְט מְשָׁרֵת'ל אִין אַ הִיפֶּע מִיט אַ שְׁטֶערֶענְטִיכֶעל אִיז גֶעוֶעזֶען אֶסְתֵּר ; אַ בֵּייגֶעל-טְרֵייגֶער אִין אַ בּוּנְדֶע מִיט אַ צָאפּ — וַשְׁתִּי, אוּנ דֶער בָּאד-יוּנְג אִין אַ קַאפְּטֶען מִיט אַ סְפָּאדֶעק אִיז גֶעוֶעזֶען מָרְדְּכַי, אוּנ הָאט גֶערֶעדְט אוֹיף אַלֶע שִׁבְעִים לָשׁוֹנוֹת, נַאר קֵיין פְּרָאסְט יוּדֶעשׁ הָאט עֶר נִיט גֶעקֶענְט .... אַ כְּלָל, סְ'אִיז גֶעוֶועזֶען שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה אוֹיפְ'ן הֶעכְסְטֶען אוֹפֶן, אוּנ תֵּיכֶף נָאךְ פּוּרִים הָאט מֶען אוֹיפְגֶעהֶערְט גֶעהֶען בַּיינַאכְט אוֹיךְ ! — שׁוּשַׁן-פּוּרִים בַּייטָאג הָאט אוּנְז דֶער רֶבִּי גֶעהֵייסֶען, מִיר זָאלֶען זִיךְ צוּנוֹיפְ-לֵעגֶען אוֹיף אַ סְעוּדָה בַּיינַאכְט ; אִיטְלִיכֶם יוּנְגֶעל הָאט גֶעבְּרַאכְט אַ פִּיטַאק מִיט אַ הָמָן-טַאשׁ, דֶער רֶבִּי הָאט גֶעקוֹיפְט בְּרָאנְפֶען מִיט דַארֶע קִישְׁקֶעס, דִיא רֶבִּי'צִין הָאט אָבְּגֶעבַּאקְקֶען רֶעטְשֶׁענֶע פְלֶעצֶעלִיךְ, דֶער רֶבִּי הָאט גֶעטְרוּנְקֶען לְחַיִּים אוּנ פוּן דֶעם טְרָאפֶּען אוֹיפְ'ן דְנָא, הָאט עֶר אוֹיף אִיטְלֶעכֶען יוּנְגֶעלְס אַרוֹיסְגֶעטֶעלֶעפֶּעטֶע צִינְג אוֹיסְגֶעזִיגֶען אַ טְרָאפֶּען, אוּנ גֶעגִיבֶען אַ רֶעפְּטֶעלֶע דַארֶע קִישְׁקֶע, אַזוֹי דִין, וִויא אֵיין אָבְּגֶעְרִיבֶּענֶער גִילֶען, צוּ פֶערְבַּייסֶען, אוּנ יֶעדֶען אַ הַאלְב פְלֶעצֶעלֶע אִין קֶעשֶׁענִי אַרַיין .... בַּיים אַוֶועקְגֶעהֶען הָאט עֶר אוּנְז אָנְגֶעזָאגְט, אַז אוֹיפְ'ן וֶועג אוּנ אִין דֶער הֵיים זָאלֶען מִיר זִיךְ כְּלוֹמֶערְשְׁט מַאכֶען שִׁכּוֹר .... נָא, נָא ! וִויא מֵיינְט אִיהר ? אִיךְ בִּין דָאךְ תָּמִיד אַ מַזָל'דִיגֶער הָאז — אַוַדַאי דַארְף אִיךְ אָנְטְרֶעפֶען, זִיךְ שִׁכּוֹר מַאכֶען אוֹיף אַ גְלִיטְשׁ, אוּנ זָאל פָאלֶען אוּנ זִיךְ אוֹיסְבְּרֶעכֶען אַ פִיסס .... מֵילָא, מִן הַסְתָּם אִיז מִיר אַזוֹי בֶּעשֶׁערְט ! .... אִיךְ בִּין אָבְּ-גֶעלֶעגֶען אוֹיפְ'ן פִיסס קַארְגֶע אָנְדֶערְהַאלְבֶען יָאהר, וֶוען סְ'אִיז מִיר אַבִּיסֶעל גְרִינְגֶער גֶעוֶוען דֶער וֶועהְטִיג, פְלֶעג דֶער טַאטֶע מִיט מִיר אָבְּרִיקֶען אַ פֶּרֶק-מִשְׁנָיוֹת, אַ בְּלֶעטֶעל עֵין-יַעֲקֹב, אוּנ אַזוֹי בִּין אִיךְ פַּאוָואלִי אַלְט גֶעוָוארֶען 9 יָאהר ; פוּן קֵיין חֶדֶר אִיז שׁוֹין גָאר קֵיין רֶעדֶע נִיט גֶעוֶוען : אִיךְ הָאבּ גֶע'שַׁ"ס'ט אִין שְׁטָאדְט פַאר אֵיין עִלּוּי, אַ חֲרִיפוּת'דִיגֶען קָאפּ .... וָוארֶען, וָואס אַ גְרֶעסֶער שֵׁייגֶעץ, אַ וַוייסֶער-חֶבְרָה'נִיק דָאס פּוֹילִישֶׁע יוּנְגֶעל אִיז, אִיז דָאס אַלְץ מֶעהר סִמָן, אִין פּוֹילִין, אוֹיף אַ חָרִיף, אַ ווילְדֶען בַּר-שֵׂכֶל !

11.

אין קלויז ווערט מען א מאנסביל, א זכר: ארויס פין „יונגעל", אריין אין „בחור"!

אין אמת אריין שמיעסען, האט מיר טאקע מיין קאפעל, קיין עין-הרע, אזוי געשפיעלט, אז ניט איין מאל נאר האט מען עס בעדארפט אויסשמירען מיט שארע-זאלב .... וכבן, אז קוים איז שוין פאר מיר קיין מלמד ניטא — דארף מען דאך שוין אנהייבען געהען אין קלויז אריין, צו-רייבען זיך צווישען דיא סקארבאווע קלויזנער בחורים, וועלכע פאהרען שוין בחור-ווייס צום רבי'ן אויף שבת-תשובה, און קימענדיג א היים מוזען זיי זיך עפעס סוד'ען מיט'ן רופא .... איך בין אריין אינ'ם טאטענס א פאאר פאנטאפעל; א חאלאטעקיל האט מען מיר איבערגעניית פינ'ם אונטערשלאק, וואס פין דער מאמעס היפע; א יארמעלקע האב איך געהאט, וואָרען אויף ראש-השנה האט דער רבי געגיבען דעם טאטען זיין אלטע ווייסע יארמעלקע — האט מיר דער טאטע אוועקגעגיבען זיין שווארצע יארמעלקע .... זיא איז אפילו געוועהן צו גרויס אויף מיר, נישמעהר קיין גרויסער חסרון אידאס ניט געוועהן, וואָרען דער פארך איז נאך גרעסער געוועהן .... נא? וואס נאך האט מיר געפעהלט? — א פאאר לאנגע גרייזעליך מיט איין אויסעצויגען גערגעל'ע — דאס האב איך ביי קיינעם ניט בעדארפט לייען .... וכבן, מיינע ליעבע לעזער, מאג איך שוין בעזאפעטשנע, דאכט זיך, געהען אין קלויז אריין? הא? — יא?! — נא, חאט זשע מיר א גיטיגען טאג! איך געה שוין טאקע אין א גיטער שעה, מיט'ן רעכטען פיסם! איך בין שוין טאקע אין קלייזעל!

געקוממען בין איך הערום [1] א זייגער; קיין גרויסער עולם איז שוין ניט געוועהן, נאר עטליכע יונגע-לייטליך זענען געזעססען אונטערען עמוד ביים ארון-קודש און האבען געטרונקען לחיים .... איהר מיינט חלילה וואס .... ? אסור, ניט קיין נסך! פשוט אביסעל בראנפען! .... נאר וואס דען? דאס איז געוועהן אביסעל מצוה-משקה: אויף דעם בראנפען האבען זיך צונויפגעלעגט [2] קלויזנער בחורים, פין וועלכע איינער האט זיך גע-קלאגט, אז שוין פין א צייט מאכט זיך איהם, אז ווען ער זאגט שמע ישראל, שטעללט זיך איהם, רחמנא לצלן, פאר א צלם, און דער אנדערער האט זיך נעבאך מתנצל געוועהן, אז געכטיגענדיג יענע נאכט אין קלויז, האט זיך איהם גע'חלום'ט, אז דיא ערילות, וואס האט געשמירט דיא קלויז, איז איהם תובע .... דארויף קויפען זיי אביסעל תקון, בכדי דיא קליפות און מחשבות-זרות זאלען צו זיי קיין שליטה ניט האבען .... דריי יונגע לייטליך האבען זיך הערומגעדרייט אין קלויז; איינער מיט

אַ לִילְקֶע-צִיבֶּעבֶּעל אִין מױל — אַ סִימָן, אַז עֶר אִיז זִיךְ עֶרְשְׁט מְכִין צוּם דָאוֶוענֶען ··· אוּנ 2 מִיט דִיא טַלֵיתִים אוֹיף דִיא אַקְסֶעל, אוּנ דְרֵייעֶנְדִיג אַלֶץ דִיא צִיצִית, אַזוֹי וִויא דֶער רָאטְהַמַאנְן דְרֵייט דֶעם גְרָאבֶּען קִיטֶעס פוּן זַיין זַיידֶענֶעם חַאלַאט, בֶּעט אַיין אָרִימַאנְן וֶועיִנְט אִיבֶּער אִיהם, עֶר זָאל בַּיי אִיהם נָאר נֶעהמֶען 10 קֶערְבְּלִיךְ פַאר אַהַאלְבּ-יָאהְרִיגֶען פַּאסְפָּארְט . . . בֵּיידֶע זֶענֶען אַלֶץ גֶעגַאנְגֶען הִין אוּנ צוּרִיקְק, שְׁטַארְק פֶערְטִיעפְט אִין אַשְׁמִים, אִין וֶועלְכֶען אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערֶען שְׁפַּארְט אַלֶץ אִיבֶּער אוּנ דְרִינְגְט אִיהם אוֹיס מִיט׳ן גְרָאבֶּען פִינְגֶער, אַז ס׳אִיז פוּנְקְט קָאפּוּיר! — אִיךְ בִּין דָא בַּיי זִיךְ שְׁטַארְק גֶעפַאלֶלֶען גֶעוֶועהן, זֶעהֶענְדִיג, אַז אִיךְ בִּין עֶפִּים בָּטוּל וּמְבוּטָל בַּיי אַלֶלֶע כְּקְלִיפַּת-הַשׁוּם — הָאט זִיךְ מִיר זֶעהר פֶערְוָואלֶלְט הָארֶען זֵייעֶר שְׁמִים, בִּכְדֵי טָאמֶער וֶועלל אִיךְ עֶפֶּעס נַאשֶׁען פוּן זֵייא, אוּנ חָאפֶּען דֶעם סְטְרִיא פוּן קְלוֹיזְנֶער ··· אַ דָא הָאבּ אִיךְ עֶס מִיךְ פֶּער־קְלִיבֶּען עֶט אִין וִוינְקֶעלֶע, בַּייא דֶער הְרִיבֶּע, אוּנ הָאבּ אָנְגֶעשְׁטֶאלְלְט אַ פָּאאר אוֹיעֶרֶען וִויא אַ הָאז — וִויא אִיךְ הֶאר, מַאכְט אַזוֹי דֶער עֶלְטֶערֶער צוּם אִינְגֶערֶען :

„גְלֶעבּ מִיר, פְּרוֹיקֶע, אַז דִיא שְׁווִיגֶער אִיז דָא בְּסַךְ הַכֹּל גָאר נִיט שׁוּלְדִיג! אָט פְּרֶעג קִינְד אוּנ קַייט, וֶועט יֶעדֶער זָאגֶען, אַז הֶעלְקֶע דִיא טִיקֶערִין אִיז אַ כְּשֵׁר׳ע יוּדֶענֶע אוּנ אַ מֶזֶג-טוֹב; נָאר וָואס דֶען? פָּשׁוּט אִיז פָּשׁוּט: דָאס וַוייבֶּעל אַלֵיין אִיז טַאקֶע אַ גְרוֹיסֶע כְּלֵב׳טֶע! אוּנ פוּן וָואנֶעט דָאס נֶעהמְט זִיךְ? — וֶועלל אִיךְ דִיר זָאגֶען: זִיא אִיז, פֶערְשְׁטֶעהסְטִי מִיךְ, גֶעוֶועהן אַ פָּאקְאיָאוֶוע בַּיי ר׳ שְׁמוּאֵל סִירֶקֶעס, אוּנ ר׳ שְׁמוּאֵל׳ס לֶעהרֶער — יִמַח שְׁמוֹ וְזִכְרוֹ זָאל עֶר וֶוערִין — קֶענְסְטִי דָאךְ מִן הַסְתָּם! נָא, נָא! וִויא מֵיינְסְטִי, פְּרוֹיקֶע ····?

— וִויא הֵייסְט? — הָאט זִיךְ פְּרוֹיקֶע אַחָאפּ גֶעטִיהן וִויא אַיין אָבְּגֶעבְּרִיטֶער — הָאט זִיא דֶען חָלִילָה עֶפִּים חוֹטְא גֶעוֶועהן מִיט׳ן לֶעהרֶער!? אִי פֶּע, גְדַלְיָה, בְּנֶאֱמָנוּת! מֶענְכְט זִיךְ שֶׁעהמֶען, אַז דִיא בְּרֶענְגְסְט גָאר פַאר מִיר אַזֶעלְכֶע וֶוארְטֶער פַאר׳ן מוֹיל! ····"

„חַס וְשָׁלוֹם — אַנְטְוָוארְט גְדַלְיָה — אִיךְ זָאג דִיר דֶען חָלִילָה, אַז זִיא הָאט עֶפֶּעס פִיר גֶעהָאט מִיט׳ן לֶעהרֶער! אִיךְ מֵיין עֶס גָאר עֶפֶּעס אַקֶעגֶען אַיין אַנְדֶער עִנְיָן; אִיךְ בִּין דָאךְ אַסוֹפֵר — מַאכְט זִיךְ מִיר אָפְט, אַז אִיךְ שְׁלָאג אַלֵיין צוּ מְזוּזוֹת בַּיי דִיא יוּדִישֶׁע גְבִירִים. אַ מָאל הָאט זִיךְ עֶס מִיר גֶעמַאכְט בַּיי ר׳ שְׁמוּאֵל סִירֶקֶעס אַלֵיין — אוּנ דֶעמָאלְט הָאבּ אִיךְ פוּן אִיהר גֶעזֶעהֶען אַ זַאךְ, וָואס גֶעהֶער נִיט צוּ קַיין יוּדִישֶׁער טָאכְטֶער! ····

— וָואזְשֶׁע הָאסְטִי עֶס פוּן אִיהר אַזוֹינְס גֶעזֶעהן, גְדַלְיָה? אַדְרַבָּא, לָאם אִיךְ הֶערֶען וָואס אִיז אַזוֹינְס?"

„דִיא קַשְׁיָא אוֹיךְ דִיא אֵייגֶענֶע מַעֲשֶׂה — זָאגְט גְדַלְיָה — וָואס זָאל אִיךְ דָא אוֹיסְבֶּעהַאלְטֶען פוּן דִיר: אַוַדַאי טִיהט מִיר טַאקֶע זֶעהר וֵועה

מיין

מיין הארץ אויף דיר קוקענדיג — נאר אויך דיא אייגענע מעשה: אז מע רעדט-דערמעדט מען זיך צו עפעס .... איך דערצעהל דיר, פרויקע, מעשה כהויה: איך קומם פאר א יאהרען אריין צו ר' שמואל'ן אין הדר'ל צו־שלאגען א מזוזה — טרעף איך דעם זיססען לעדערער ביים טיש איבער א טרף-פסול אונ זיא, דיין יפהפיה, זיטצט אונ הייצט דיא הרובע אונ וויינט .... וואס פריהער איז געוועהן, ווייסס איך ניט! נאר אויף דיא רעד בין איך אנגעקומען, וויא זיא זאגט אזוי: „טאקע נאר איך בין אין אזא פינסטער מזל געבוירען געווארען: איך האב געמיינט, אז נאכ'ן אבדיענען עטליכע יאהר, וועלל איך מיך קעננען צו שלאגען צו עפעס א רעכטען שדוך, אז איך זאל שוין פארשפארען דיענען אונ הארעווען אויפ'ן שטיקעל ברויט — צום סוף האט מיך דיא מאמע פערשלייערט פאר א חניאק, א פליאסקעדריגע, וואס ווייסט נאר קוועטשען דיא באנק אין קלויז, אונ טויג ניט אויף דער ווייסער וועלט! אונ ערשט איטצט וועלל איך דארפען אויסגעריססען ווערען אונ פערשווארצט ווערען, איך זאל איהם נאך הארעווען, וואס ער וועט מיר פאק אנטיהן א מענטליק אויף יענער וועלט מיט זיין פליעסקין ביים דאווענען אונ טאנצען ביים רבי'ן .... אוי, אז אך אונ וועה איז צו מיינע יונגע יאהר!" — ביי דיא רייד האט זיא זיך אזוי צעהלופעט, אז איך ווייס ניט כ'לעבען צי האב איך נאך א מאל אזוי געוועינט יום-כפור ביים ונתנה תוקף .... נא, פרויקע, היינט וועט דיר שוין ניט זיין קיין חדוש, פאר וואס זיא זאגט דיר חסרונות אויף דער מקוה? הא ... ?"

— גוואלד! — זאגט פרויקע מיט הארץ-וועהטיג — איך ווייס דאך אבער פארט, אז מיך גופא האט זיא כ'לעבען גאר ניט פיינד ...."

„וואס טויג מיר דיא פוסטע גדולות — זאגט גדליה מיט פעראכטונג — אזעלכע דבורים זאגען, כ'לעבען, נאר א בזיון פאר א חסידישען יונגען-מאנן! וואס מיר ליעב, פיינד! א חרפה בנאמנות! .... איך זאג דיר, פרויקע, אז זיא איז ניט פאר דיר: ....

— וואזשע קימט מיר צוטיהן, נאך דיין חות-דעת נאך? פרעגט פרויקע וויא פערלוירען.

„וואס הייסט „וואס?" — זאגט גדליה — ס'איז שוין גאר ביי יודען קיין תרופה ניטא צו'ן א ווייב, א מרשעת? .... איך ווייסס, ווען איך האב אזא סחורה, וואס זאל מיר זאגען דעות אין יודעשקייט אריין, וואללט איך מיט איהר א מינוט ניט געוואינט ...."

— וויא הייסט? — זאגט פרויקע, וויא איינער בעטט זיך נעביך ביי א גזלן — זיא זאגט מיר דען חלילה דעות אין יודעשקייט? — גלאטט, זיא וויל ניט איך זאל מיך שווענקען אללע טאג אין מקוה, צי איך זאל טראגען א טלית-קטן מיט דיא ציצית ביז אין דיא פאנטעפעל

אריין, צי איך זאל ניט גאלען דעם קאפ ביז אין דער הויט, וויא א-נ-ארים-טאנט .... נא, וואזשע קימט איהר דערפאר, גדליה, הא? ....

„אזוי גאר, פרויקע? האט גדליה אשפרינג געטיהן א שפאנן אינטער זיך — ביסטי זיך טאקע גיט אין דער ארבייט! — וואס רעדסטי, יונגעל; ס'איז נאך א שאלה, צי דאס איז יודעשקייט!? .... וואס דען איז יודעשקייט. אז ניט דאס? .... נישמעהר, איך זעה, אז דיא האלסט שוין גאר ווייט.— נא, הויב אזוי — איז שוין רעכט ארום אונ ארום! ....“

— יא רעכט — ניט רעכט! — זאגט פרויקע מיט א ביטטער געמיטה — גאר איבער אזויגע קלייניקייטען גט מען זיך נאך ניט! .... דיא האסט פארגעססען, גדליה וואס דיא היילינע גמרא זאגט, אז פין שלום-בית וועגען מאג מען אפילו א שם הויה אבמעקען! ובפרט אזעלכע דקדוקי סופרים ....

„קלייניקייטען“? — האט גדליה אויסגעשריגען, מיט א פאאר אויס-געשטארטשעטע אויגען אונ מיט אגיפטיגען לאך — נא, נא, היינט גע-פאללט איהר ניט דיין מקוה, מארגען וועט זיא לאכען פין דיינע זמירות אונ איבערמארגען — וועט זיא דיר זאגען חסרונות אויפ'ן רבי'ן, אונ דייטער, ווייטער, ביז זיא וועט דיך טרייבען, זאלסט געהן קויפען א מעסטעל תבואה אויפ'ן מארק! .... אודאי ביסטי אויף א שאנעם גראד! ....“

— נא, וואזשע מיינסטי, גדליה — זאגט פרויקע וויא מיט איין איינשטעלעניש — ס'איז אפשר שלעכט, אז מע ווייסט אי דאס אי יענץ.... זאגט דאך דיא משנה „טוב תורה עם דרך ארץ“ — פין א מעסטעל תבואה קויפען ווערט מען מיט דער צייט א סוחר — איז זשע דען ניטא אונטער חסידים גאנץ פיינע בכבוד'ע סוחרים? איך זאל נאר אזוי פיהל יאהרען לעבען אין נחת, רבונו של עולם! — אט קוק אן חאטש אהרעלע, ר' שמואל'ס איידעם, כ'לעבען, ער זאל נאר וועלען — וואללט דאך איהם זיין שווער באהבה געגעבען אייביגע קעסט — פריטאם, זעהסטי דאך, וויא ער הארעוועט יומם ולילה אין געשעפט, פאהרט ארום, קויפט אויף תבואות ביי דיא פריצים, דינגט פיהרען — אונ ווען ער האט גאר צייט, מבי-תיתי, קיקט ער אין א ספר אריין אויך, אונ לעהרענט א בלאטט גמרא אויך, אונ איז צווישען חסידים זעהר א טהייערער יונגער-מאנן!

איך האב מיך פיינד צו נארען, גדליה דאס איז דען א תכלית, אף צו זיין אין קלויז אונ בראטטען קארטאפליעס? — ס'איז נאך גיט וואס דיא שוויגער גיבט דערוויל קעסט; זיא איז דאך אבער שוין ניט קיין יונג מענטש .... נא, וואס וועט זיין שפעטער? .... הער נאר אוים, גדליה! כ'לעבען, מע האט דיא ווייבער אויך ניט וואס חושד צו זיין! אז מע וויל זיך נאר גיט בעקלעהרען, ווערען זיי גענינ אויסגעריססען ביי אונז! אונ וואס? זיי וועלען האבען עולם-הבא פין אונזער העפפען אין איינע תחתונים ביים רבי'נס מלוה-מלכה? .... איך ווייס ניט,

כ׳לעבען! נישמעהר וואס דערנאך וועט שוין זיין — דערווייל וויל זיא מיט דיא קינדערליך נעביך עססען; א פאאר שיך דארף זיא אויך האבען, אונ חאטש א מאל אין א יאהר, עפעס א שטיקעל מלבוש, — נאקעט קען מען דאך פארט ניט געהען!.... אונ א דאס אללעס וועללען זיי, פון מקוהות אונ מלוה-מלכות, געוויסס ניט האבען! אז אויף מיר איז פאק א שמחה, אז איך טאנץ אזש אין איינע תחתונים — וועט זיא דערמיט זאטט זיין?.... ניין, כ׳לעבען! —

„א-א-א, פרויקע! — זאגט גדליה מיט א פערביססענער גיפטיגער מינע — שנייטסט דיא זיך א פנים, אויף דעם בערלינער דרך!.... דער מאנן זאל הארעווען אונ דאס ווייב זאל זיטצען אין דער היים וויא א פריצה!.... נא, נא! טאמער וואלסטי איהר שוין טאקע בעצייטענס צוגענעהמען א דיענסט אויך, זיא זאל זיך ניט איינרעכטען דיא הענדעליך ביים פריפעטשיק.... הא?....

— אוי, אוי, אוי, — זאגט פרויקע בעהארצט — איך זאל נאר האבען פאר עפעס — וואללט איך איהר אודאי, מיט אללע כבוד׳ן ציגענעהמען א דיענסט! — דיא היילינע גמרא זאגט דען ניט „חיב אדם לכבד את אשתו יותר מגופו“? שא, שא, גדליה, דער רבי איז דאך א צדיק יסוד עולם, א יא? אודאי ניט פון דיא בערלינער, להבדיל באלף אלפי אלפים הבדלות! — נא, פיהרט ער דען ניט דיא רבי׳צען וויא א מאנארכיניא — הא? — איך זאל עס נאר דערלעבען זעהען, אהן איהר שאדען, א טויזענד-חלק אויף מיין ווייב, רבונו של עולם!....

„חא, חא, חא! — האט גדליה אויסגעשאססען א גיפטיגען לאך, וויא דער בכור שטן אליין — א דיא שייגעץ איינער! דיא ארציע פליאסקע, עזות-מחוצף-פנים איינער! דיא גלייכסט זיך צום רבי׳ן להבדיל, אונ דיין יפהפיה — צו דער רבי׳צען!?.... א זאסיע, דיא אפיקורוס איינער! איך וועלל דיר שוין ווייזען, שייגעץ, ווער עלטער איז!....“ אונ ביי דיא ווארטער האט ער אנגעמאכט א ליארעם צווישען אללע אין קלויז אזוי, אז מע האט באלד פרויקע׳ן אריבערגעלעגט איבער׳ן טיש, אונ מע האט איהם אריינגעווארפען אפשר א מאה הייסע פאנטעפעל, אז ער איז כמעט א טויטער געבליבען אונטער דיא האנד.... געשמיססען האט מען איהם מיט מיינע פאנטעפעל, אונ פון דער מינוט האב איך מיך איינגעקויפט אין דער חברה, אונ בין געווארען דער גלאווני שאלאטען-שמש ביי דיא סקארבאווע בחורים....

12.

מיינע הפצית אין קלויז מאכען מיר אשם ביי לייטען און כלות רעדט מען מיר פון אללע זייטען!

דאס ערשטע שליחות מיינס איז געוועהן אויף אזא-נ-אופן: איין אלטער סקארבאווע בחור, אפשר פון א יאהר 18.... ריהפט מיך פליצעם אזוי צו און פרעגט מיך: דיא ווייסט, וויא טריינע דיא סעדעכע וואינט?"

„יא, — האב איך געאנטוואָרט — איך וויים!" — „טא געה זשע צו טריינען אהיים — זאגט דער בחור — און זעה, אויב קיינער איז דארט ניטא אין שטיב חוץ איהר מאדעל, זאלסטי איהר זאגען — ס'הייסט דעם מאדעל — אז זיא זאל דיא מינוט ברענגען עפפעל אין קלויז אריין; און אויב דיא מוטטער וועט יא זיין אין דער היים — זאלסטי גאר ניט זאגען מכוח עפפעל, נאר זאלסט זיך זעהען בריה'ש אוים דרייען.... דיא פערשטעהסט, צי ניין?...." — „א! איך פערשטעה זעהר גיט! — האב איך געאנטוואָרט — איך וועלל זאגען טריינען, זיא זאל אבשפרעכען דער מאמע מיינער א-נ-עין הרע...." — פלאות, בנאמנות! — האט דער בחור אויסגעשריגען מיט א פערביססען שמייכעלע — ביסט אמאלאדעץ! נא געה זשע און מאך קיין פלעק!"....אז איך בין שוין געוועהן פין יענער זייט טיהר, איז ער מיר נאכגעלאפפען, און האט מיר נאכגעשריגען אויף א פערדומפפען קול: „אז דיא וועסט זעהען, זיא געהט שוין מיט דיא עפפעל — זאלסטי אריינגעהען צום דין, און איהם פרעגען פין מיינעטוועגען: ווען מע הייבט אן זאגען „טל ומטר"?.... גיכער זשע געה ווארען דיא חברה וועלען נאך אנקיממען — וועט ניט סמייען קיין עפפעל...." איך בין אוועקגעלאפפען פייל אויפען בויגען, האב ארויספראוואדעט דאס מיידעל מיט דיא עפפעל אין קלויז אריין און אליין בין איך אוועקגעגאנגען צום דין. אין א פערטיל שעה ארום, אז איך בין צוריקק געקיממען אין קלויז אריין — האב איך שוין דאס מיידעל ניט געטראפפען, נאר דער בחור איז געוועהן פארפאליעט וויא א שניידעריונג פינ'ם צעך ארוים.... און ער האט זיך עפעם אזוי צוגעלאזט צו מיר, גלייך איך וואללט איהם עפעם אויסגעקויפט פין גוי'עשע האנד!....

קערץ, איך בין מיט אללע בחורים און יונגע-לייטלעך געווארען א גאנצער פאני-בראטציע: זיי האבען מיט מיר פערשטיפט אללע לאכער, און זעגען שטענדיג פון מיר העכסט צופריעדען געבליבען! — א מאל האט מען בעדארפט צושניידען דעם גבאי'ס סדור אויף לאקשען; א מאל-

דעם

דעם טאלנער מלמד׳ס סטענדער צוברעכען; דאנערשטאג, ביים איף זיין ביינאכט, האט מען באדארפט גנב׳נען בארען, קאוועניס, צי דינגיעס ביי דיא גוי׳עשע פערעקעפקעס; א מאל-אריינוואַרפען איינעם דאס אנטיהן אין מקוה אריין; צונויפקניפען דיא טליתים, בעת שטעהן שמונה-עשרה, וכדומה ···· אונ צו׳ן אללמען בין איך געוועהן א חוואט ···· אויף איין זאך נאר וועלל איך אייביג חרטה האבען — נאר ס׳איז שוין פערפאללען!: דיא חברה האט זיך א מאל, אין א דאנערשטאג ביינאכט, פערלעגט, מע זאל אבטיהן אשפיצעל דעם אלטען לייבצי ר׳ נפתלי׳ס, דערפאר, וואס ער לאזט ניט רעדען ביים דאוונען ···· האבען זיי זיך מישב געוועהן, סאמע ביי חצות, ווען לייבצי קיממט תמיד אין קלויז אריין — אונ האבען מיך אנגעטיהן אין א טלית מיט א קיטטעל איבערן קאפ, האבען מיך אנידערגעשטעללט אויף דעם בעלעמער, אונ מיר געגיבען א שופר אין דיא האנד אונ האבען מיר אנגעזאגט, איך זאל שטעהן אויסגעצויגען וויא א מת, אונ וויא לייבצי וועט זיך נאר יאווען אויף דער שוועל-זאל איך א בלאז טיהן מיט׳ן שופר אונ אראפשפרינגען פינ׳ם בעלעמער גלייך אויף איהם ארויף ···· כך הוה; זיי האבען אללע לעכט פערלאשען, א חויך א קאנעצעל אונטערען עמוד, אונ וויא לייבציא האט זיך נאר געיאוועט — אונ איך האב אפגעמאכט דיא קונץ — איז ער באלד געפאללען, אונ חלשות געבליבען! — מיר זענען זיך אללע צולאפען פין דער קלויז, אונ ערשט צום טאג האט מען איהם קוים מיט צרות אונ דאקטורים, אבגעראטעוועט, נאר ער האט דעם שרעקק ניט געקענט איבערטראגען אונ, נאך א צוויי-חדשים׳דיגער מסוכן׳ער קריינק, איז ער געשטארבען ····

נשמעהר, וואס דארף איך צרות האבען דערפון, אז איך ווייס אז אין קלויז האט זיך עפעס בעסערס דערפין אבגעטיהן, אונ קיין האן האט אפילו קיין קריי ניט געטיהן ···· דערווייל בין איך אין קלויז כל ילך, אונ דיא חברה לעקקען פין מיר דיא פינגער! ···· בינו לבנו בין איך געווארען א בחור פין 11 יאהר אונ שדכנים פון אללע זייטען שלאגען ממש אב דיא טיהרען ביים טאטען! — דער קיממט מיט א שדוך פין שטינקעוויץ: אמיידעל פין א יאהר 9, נאר א בלינדע אויף א-נ-אויג; קיין נדן איז ניטא א גראשען, נאר וואס דען? — זאגט דער שדכן —: דער מחותן האט בירושה פינ׳ם גרויסען ר׳ גאדי׳ן זיינע א פאאר פאנטעפעל, פאר וועלכע אלטע חסידים האבען איהם שוין געוואללט גיבען 30 רויטע רענדליך, אונ ער האט עס אפילו ניט אין דער לינקער פיאטע ···· אצינד וויל ער איין פאנטאפעל איינלעגען נדן, אונ דעם אנדערען פער-זעטצען אויף הלבשה אונ הוצאות-החתונה, אבער בתנאי, אז דער חתן איז איהם מחויב אויסצולעזען, אונ טאר זייא בעידע אייביג ניט פערקויפען פאר כל הון דעלמא! — דער טאטע איז שוין אפילו באלד מוסכם גע-

וואָרען, נאָר די מאַמע האָט זיך שוין דאָ אַרויסגעשטעלט פאַר'ן עזות-פּנים און האָט געזאָגט, אַז בלויז זאָל דאָ אַפילו פערגאַסען ווערען, וועט דאָס קיין שידוך ניט זיין! —

אַ צווייטער שדכן האָט פאָרגעשטעלט אַ שידוך פון טראָסקעוויצע אַ מאַדעל פון אַ יאָהר 18-19, אַ יתומה אָהן אַ טאַטען, אַ ווילדע מיוחסת געלט האָט זיא אויך ניט נאָר אַ גאַרדעראָבע-בגדי-מלכות! דהיינו: זיא האָט גע'ירשה'ט דער קלאַטשקעוואַטער רבי'צענס אַ וואַטאָווע לייבטיקע-נאַשעל אויף העקעליך מיט איין איילקיטייענער קערטקע אין אַ פּאַסקעלע, און אַ ברוסטיך מיט שפּאַניער האָט זיא נאָך פון דער קאַלטענעוואַטער מאַגיד'קע; נאָר בתנאי, אַז דער טאַטע זאָל בעצאָהלען דאָס שנידערגעלט פאַר'ן איבערנייען אויף איהר מאָאס, און דער פאַר וועט מען מיר שיקען אַ מתנה דעם פּאַטערס אַ פּאָאַר רבינו-תם'ס-תפלין, וואָס ער האָט זייא נאָך פונ'ם דרעליוועקער סופר זצ"ל. דעם טאַטען איז דער שידוך זעהר שטאַרק געפאַלען. נאָר ער האָט פשוט ניט געהאַט צובעצאָהלען דערוויל דאָס שנידערגעלט....

אַ מאָל, ווייא איך זיץ מיר אַזוי אין קלייזעל און שפּיעל אַ ציעגען-וואָלף, קומט צולויפען מיין ברידערעל פערסאַפּעט און טראָגט מיט זיך דעם טאַטענס שבת'דיגע זשיפּעצע „נאַ — זאָגט ער מיר — טוה זיא אָן גיכער און קום אַ היים, וואָרען ס'איז געקומען אַ שדכן מיט אַ פּריזווער דיך פאַרהערען!"···· עס העלפט ניט, מע מוז געהען! נאָר ווייא אַזוי איך האָב מיך אין דער זשיפּעצע פערשלעפּט אַ היים··· ? ווייסט איין גאָטט דעם אמת! מיט יעדען שפּאַן האָב איך אין איהר אויסגעזעהען

גאָר ווייא די זשאַבע, וואָס שטעקט אַרויס די קעפּעלעך פון דער טשערעפּאַכע אַרויס···· איך בין יאַקאָס געקומען אַ היים, און ווייא איך בין נאָר אַריין אין שטוב, מאַכט אַזוי דער פּריזווער צום טאַטען: „אַט דאָס איז אייער יונגעל?" — „יאָ" זאָגט דער טאַטע. „אַזוי?" זאָגט דער פּריזווער, און אומקעהרענדיג זיך צו מיר, האָט ער מיך שוין אַ פרעג געטיהן: „וואָזשע פאַר אַ מסכת לערענסטי היינט?" — איך האָב איהם אַזוי געקענט געפינען אַ תירוץ אויף זיין קשיא, פּונקט ווייא דער קאָלדאַט, וואָס קריכענדיג אויפ'ן בוידעם עפּיס צו גנב'נען, פאַללט פליצעם אין סוכה אַריין, און מע פרעגט איהם „טשטאָ טעביע נאַדאָ?"···· קוים מיט צרות האָב איך מיך דערמאָהנט. וואָס איך האָב נאָך פאַר 4 יאָהרען געלערענט אין חדר, און האָב איהם אין איינע אַנקסטען געאַנטוואָרט: איך לערען מסכת שבת" — „אַ נאָ — זאָגט ער — ווייז נאָר אַ הער די גמרא!" — איך בין ווייא אַ פּריטשמעליעטער אָוועקגעגאַנגען נאָך דער גמרא, און אונטערוועלכס האָב איך געהערט, ווייא דער שדכן באַזערט זיך אַביססעל אויף דעם פּריזווער, פאַר וואָס ער שלאָגט מיר אַזוי ראַפּטעם

אין קאפ אריין ? דאס האט מיר זעהר גיט גענוטצט···· אונ ברענגענדיג די גמרא, האב איך אנגעהייבען קוקען אויפ'ן שדכן מיט א רחמנות פנים, וויא א נעבעכעל ···· (איך האב דאך דעמעלט קיין שכל ניט געהאט צו בערעכענען, אז דער שדכן מיינט ניט אזוי מיך, וויא דאס שדכנות-געלט ····) דער פריווער האט א עפפען געטיהן די גמרא, אונ ס'האט זיך אויפגעמישט די משנה „כירה שהסיקוה בקש ובגבבא“ — דער שדכן האט א קיק געטיהן אויף מיר, אז איך בין טויט וויא די וואנד, האט ער א חאפ געטיהן פאר מיר: „נא זאג מיין קינד: כירה שהסיקוה בקש ובגבבא — איין אויוועץ, וואס מע האט איהם פרייטאג אויסגעהייצט מיט שטרויא אונ מיט שפענדליך —“ — וויא דער שדכן האט נאר אויסגערעדט די עטליכע ווארטער, האט איהם שוין דער פריווער א האפ געטיהן אויפ'ן באס מיט אזא קלאטץ-קשיא, אז ער איז געבליבען שטעהן, חאטש מעלק איהם אויס ···· א דא האט זיך עס דער טאטע אריינגעמישט אין דער מיטט, אונ צווישען די דריי איז געווארען א געקוועטשעריי מיט א געדרינגעריי, מיט א מין טיטצען די גראבע פינגער אין אללע זייטען, אז, אין דעם געטימעל, האט מען גאר לחלוטין פערגעססען אין מיר ···· „דער פריווער שטיפט דעם גראבען פינגער אריף אונ שרייט „א דאס איז דער קוועטש פין דער משנה!“ ···· דער טאטע קוועטשט דעם אייגענעם פינגער אראפ אונ לעגט גאר איין די וועלט: „סטייטש, איז דאך קשא די מציעתא! ····“ אונ דער שדכן ציהט אויס אללע 4 לאנגע פינגער וויא א באבע אונ דריגגט אויס „פונקט קאפויר! איז דאך דער חתן גערעכט! ····“ בינו לבינו האב איך אויך עפעס אריינגעוואורפען א ווארט, אונ בין געבליבען דאס „וואילע יונגעל ····“ אונ מע האט געמאכט א ווארט ···· נדן האט מען צוגעזאגט 50 רו"כ באופן, אז האלב זאל מען משליש זיין תיכף אחר החופה ···· אונ די אנדערע העלפט — נאכ'ן ברית, אם ירצה השם ···· מתנות האט מען מיר שוין געבראכט גרייטע, היינו: דעם אלטען ר' אייבישס א פיקסען מיטצעל, וועלכעס די גאנצע וועלט ווייסט, אז ס'איז, 18 יאהר נאך ר' אייבישס פטירה, אליין ארומגעקראכען אויפ'ן טיש ···· (די לצני-הדור האבען אפילו געזאגט, אז ס'איז אנגעשלאגען געוועהן מיט לעבעדיג חיל פין דער דריטטער מכה ···· גישמעהר ווער פרעגט אויף די אפיקורסים ····) אונ איין אלטען צעטריפעטען גארטעל, נאך פינ'ם גרויסען מגיד זצ"ל ···· חוץ לזה האבען זייא געבראכט פינ'ם מחותן אליין א יחוס-בריף, אז ער איז שוין 52 דורות כסדר פין לויטער מקבלים ···· אויף דער כלה האט מען ניט אנגעהייבען פרעגען, ווארען די מתנות האבען אזוי פארבלעשטשעט די אויגען, אז ס'איז שוין כלל גאר ניט נאטהיג געוועהן דאס איבריגע ···· אונ אזוי בין איך, צוא מזל, א חתן געווארען פין

קדאקעדילעווקע"! — דיא חתונה האט מען אבגעלעגט אויף 2 יאהר, זיא זאל אויסקימען איינאיינעם מיט דער בר-מצוה, כדי איך זאל שוין אריין אין דיא תפלין מיט'ן טלית איינאיינעם...

13.

דער טימעל „חתן" הייבט מיר מיין מוח;
איך בין כל ולך און פעדיען שוין געלט אויך!

ציינד בין איך שוין א פאלנע מענטש! איך טרייט שוין אריין אין צעטיל פין אללע סטאטסקי, סקארבאווע בחורים און האב שוין בעקימען דיא אללע פראוועס וואס זיי, למשל: אוועקשיקען א ש"ס-גמרא פין דער קלויז אין שענק אריין א משכון פאר א שקאליק בראנפען; ארומגעהן מיט אפאפיראס אין מויל ווען דער גאנצער עולם שפרינגט קדושה; ווארפען דעם שמש דיא שמאטע פינ'ם קוימען אין פנים אריין; אונטערשלאגען א בחור דיא האנד, בעת תפלין-לעגען, ער זאל אראבלאזען א תפיל, כדי ער זאל דארפען פאסטען, אדער זיך אויסלעזען מיט א האלבער אקע בראנפען... איינטינקען א יארמעלקע אין וואססער מיט סאזשע און אויסשמירען א שטאדט-בעל-הבית דאס פנים; צושטעללען ביי נאכט אפאמיי־ניצע מיט אקאטשערע בייא דער טהיר, כדי דער דין זאל זיך נהרג'ען ביים אריינגעהן אין קלויז; אים תשעה-באב ווארפען בוזיקעס אלטע יודען אין דיא באָרד אריין; הושענא-רבא ווארפען דיא אבגעשלאגענע הושענות גלייך אין דער פאהן, וואס אין מזרח-וואנד, און נאך אזעלכע טויזענטער פראוועס ... היינט בין איך שוין געווארען איין עסקן-במצות; אללע פרייטאג בין איך, מיט נאך אסטאטסקי בחור, ארומגעגאנגען אין שטאדט נאך נדבות; וויפיעל מיר האבען געמאכט, האבען מיר אבגעגיבען דעם סטארשע, סקארבאווע בחור, וועלכער האט זיך דער מיט שוין מתעסק געוועהן נאך זיין חות-דעת נאך ... נאר דאס ווייסס איך, אז ווען ס'איז ניט געוועהן קיין ביסעל תקון אין איומא-דפגרא למשל: פורים-קטן, פסח-שני, זאת-חנוכה, כ"ט כסליו, חמש-עשר-בשבט, ל"ג בעומר, כ' סיון, חמש-עשר-באב, דיא נשיאים, וכדומה — פלעג ער קויפען תקון פין דיא נדבות-געלטען .. אויך בייא אגרויסער נויטה, האט ער מיט דעם געלט ארויסגעהאלפען, למשל: אז חברה האבען זיך געשלאגען און האבען צובראכען א טאפליע אין קלויז, צו איין אנדער שאדען געמאכט ... אז א בייזע סעדעכע האט באין אופן ניט געוואללט אבטרייטען פין דער קלויז,

ביז מע זאל איהר, אהן תרוץ, בעצאהלען פאר די גנבה'שע קאוועגעס ביי נאכט ... אז ס'איז שוין געוועהן אסתר-תענית נאך מנחה, אונ מע מוז שוין, אהן תרוץ, אויסלעזען די פערזעטצטע מגילה אין שיינק ... אז איין עבירות האט זיך ארומגעטראגען אויף א מארק-טאג מיט א בחור'ס א טלית-קטן צי א יארמעלקע, צו פערקויפען ... וכדומה אזעלכע קלויזנער טיינעס, וויא עס שמעקט מיט א-נ-עין-הרע ... אדער חלול-השם ... אזוי האב איך פריילעך אונ טומעלדיג פערבראכט די צייט ביז ראש-חודש ניסן.

ראש חודש ניסן האבען מיר, קלויזנער בחורים, זיך אנגעהייבען פערזארגען מיט לאפעטקעליך אויף שמירה-קלויבען: אללע יראים ושלמים אין שטאדט פלעגען ברענגען זייערע טארבעליך מצה-שמירה-ווייץ מיט דער מאאס אונ וואג, אונ מיט סמנים, אויף די טארבעלעך, וועהמען יעדעס געהער? אונ איטליכער בחור האט אויף זיך גענעהמען איבערצו-קלויבען ניט ווייניגער פין א טאפ שמירה א טאג. אויף די לעטצטע 2 טאג איז אויף מיר אויסגעקוממען צוקלויבען דעם דין'ס 2 טאפ שמירה, בעמקח א גראשען פאר יעדער ציבולקע אונ 2 גראשען פאר יעדען זריסט. אינ'ם דין'ס שמירה האב איך אויסגעקליבען 122 ציבולקעס אונ 16 זריסטען — איז מיר נמצא, פין איהם גענקוממען 154 גראשען; איך בין מלא שמחה געלאפען מיט דער כשר'ער מציאה צום דין אהיים, איך זאל שוין בעקוממען מיין שכר ... אונ וויא איך האב איהם שוין אבגעצעהלט די ציבולקעס מיט די זריסטען — האט ער זיך מיט א פערביסענעם שמייכעל צובאזערט אויף מיר: „א די קונדס איינער, ביי מיר ווילסטו אויסנארען געלט אומזיסט!?... א נא, צעהל נאך א מאל איבער!" איך האב נאך א מאל געצעהלט, אונ ער באזערט זיך אלץ אונ הייסט אלץ נאך א מאל צעהלען... קורץ איך האב אפשר א מאל צעהן אלץ איבער געצעהלט פין מיין האנד אין זיין האנד אריין, (זאל איך זאגען, אז דאס האט ער אלץ אומיסטמען דורכגעלאזט דורך די פינגער א סך זערנעס, באופן איך זאל ניט בעמערקען?...) ביז צום לעטצטען מאל איז איינגאנצען אויסגעקוממען בסך הכל 50 ציבולקעס מיט 3 זריסטען, אונ פין דעם מספר וויל ער מיר נאך גלאטט אבבייסען עטליכע גראשען... מיך האט עס פשוט אנגענעהמען ביים הארצען, אונ איך האב שוין נאר וואס געוואלט אפירנעהמען מיין עזות-פנים — פליצעם ריקקט זיך פינ'ם אלקעריל ארויס א גרויסער ספאדעק, אונטער וועלכען עס שיינט ארויס א פנים'ל וויא א פייג... איך פרעג דעם דין: ווער אידאס? — זאגט ער מיר: דאס איז א בעל-שם'סקי איינקעל; ער פארט נעביך ארום אויף חתונה מאכען זייגע א בת יחידה, מיט'ן רבי'ן ר' מלך'ס איין איינעקעל, גאר א צאצקי א יונגער מאנן!" — דאס איינעקעל איז צוגעקוממען צום טיש, אונ מאכט

אַזוי מיט אַ זִלידנִיש שְׁמֵייכֶעלֶע : „הָאֶרְט אוּיס, ר׳ צֶמַח סֶערְדְצֶע , אִיהר דַארְפְט זִיךְ מִיט דֶעם בָּחוּר׳ל גָאר נִיט שְׁפַּארֶען ! דָאס בָּחוּר׳ל זָאגְט , אַז עֶר הָאט אִין אַייעֶר שְׁמִירָה אוּיסְגֶעקְלוֹיבֶּען 122 צִיבּוּלְקֶעס מִיט 16 זְרִיסְטֶען , אַיי, אַיי, אַיי, מָרָא דְעַלְמָא כֹּלָּא ! אִיהר זֶענְט דָאךְ , ר׳ צֶמַח , גָאר פוּן דִיא גְרוֹיסֶע חֲשׁוּבִים בַּיי קוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא , אִין דֶעם מִסְפָּר זֶעהְט מֶען בֶּע-שַׁאנְפֶּערְלִיךְ ווִיא דִיא הַשְׁגָחָה עֶלְיוֹנָה בָּעהִיט אַייךְ פוּן אַ מַשֶּׁהוּ חָמֵץ אוּם פֶּסַח, אוּנ אִיז נָאךְ מְרַמֵּז , אַז דָאס מֵיינְט זִיא טַאקֶע בְּפֵירוּשׁ נָאר אַייךְ ! אוֹי , לֶעבֶּעדִיגֶער פָאטֶער ! אַיי , אַיי , אַיי ! נָא , יָא , נָא , אַזוי אִידָאס טַאקֶע : 122 אִיז טַאקֶע בְּגִמַטְרִיָא „בֶּצֶל“ , ס׳הֵייסְט דִיא צִיבּוּלְקֶעס , אוּנ אִינְאַיינֶעם מִיט דִיא 16 זְרִיסְטֶען אִידָאס בְּגִמַטְרִיָא „צֶמַח“ , צֶמַח הֵייסְט אַ זְרִיסְט , אוּנ צֶמַח אִיז טַאקֶע אַייעֶר נָאמֶען ... הַיינְט אִיז דָאךְ „צֶמַח“ דִיא אוֹתִיוֹת „חָמֵץ“ אַיי אַיי אַיי , גְבוּרוֹת הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא ! דֶער אֵייבֶּערְשְׁטֶער אַלֵיין בַּאהִיט צֶמַח׳ן פוּן אַ מַשֶּׁהוּ חָמֵץ ! ... וָואס פַאר אַ זְכִיָה אִיהר הָאט ר׳ צֶמַח סֶערְדְצֶע , דוּרְךְ דֶעם דָאזִיגֶען בָּחוּר׳ל ! — גִיט זְשֶׁע אִיהם אָב , ר׳ צֶמַח סֶערְדְצֶע , וָואס אִיהם קִימְמְט , אוּנ עֶר וֶועט מִיר גִיבֶּען 2 מָאל ח״י גְדוֹלִים אוֹיף מַיין הַכְנָסַת-כַּלָּה ... „מִיר אִיז דֶער גִינְצִיגֶער רֶמֶז זֶעהר גֶעפַאלֶען אוּנ דֶער דִין הָאט נֶעבִּיךְ בְּחֶרְפּוֹת-בּוּשָׁה מִיר גֶעמוּזְט אָבְגִיבֶּען אִינְגַאנְצֶען מַיין גֶעלְט , פוּן וֶועלְכֶען אִיךְ הָאבּ בְּשִׂמְחָה רַבָּה אַוֶועקְגֶעגִיבֶּען דֶעם אַיינִיקֶעל דִיא ב׳ פֶּעמִים ח״י , אוּנ בִּין גֶעלָאפֶען אַהֵיים מִיט אַזָא שִׂמְחָה אוּנ אַזוי פֶערְטִיעפְט אִין מַיין בִּיסֶעל מִינְץ , אַז שׁוֹין כִּמְעַט בַּיי אוּנְזֶער שְׁטִיבּ הָאבּ אִיךְ מִיךְ , פוּן אִימְפֶּעט אָנְגֶעשְׁלָאגֶען מִיט׳ן בּוֹיךְ אִין אַ דִישֶׁעלל , אַז אִיךְ הָאבּ שִׁיר גֶעטְרִיסְנֶעט אוֹיפ׳ן אָרְט , אוּנ עֶרְשְׁט אִין אַ 10 מִינוּט אַרוּם הָאבּ אִיךְ מִיךְ סְפָּאמְנֶיעגֶעטְט אוּנ הָאבּ דֶערְזֶעהֶען עֶפִּיס אַ דְרָאבִּינֶע מִיט אַ קְלַיאטְשֶׁע לֵייבֶּען אוּנְזֶער טֶהִיר .. אוּנ אִין דֶער מִינוּט הָאבּ אִיךְ דֶערְהֶערְט דֶער מָאמֶעס קוֹל פוּן דֶער שְׁטִיבּ אַרוֹיס : „אִיצֶעקֶעל , אִיצִיקֶעל ! קוּם גִיכֶער אִין שְׁטִיבּ אַרַיין !“ — אִין שְׁטִיבּ הָאט מִיר דִיא מָאמֶע מוֹדִיעַ גֶעוֶועהן , אַז דָאס הָאט מֶען גֶעשִׁיקְט נָאךְ מִיר פוּן קְרָאקָאדִילֶעווְקֶע אַ פִיהר מֶע זָאל מִיךְ נֶעהמֶען צוּ דֶער כַּלָּה אוֹיף פֶּסַח ... „אָט אָ דִיא דְרָאבִּינֶע ?“ הָאבּ אִיךְ נָאר וָואס אוֹיסְגֶערֶעדְט , הָאט זִיךְ פְּלִיצֶעם , פוּנ׳ם טָאטֶענְס אַלְקֶערִיל , גֶעוָואוֶוקט עֶפִּיס אַיין אַלְטֶער יוּד מִיט אַ בַּייטְשׁ אִין דֶער הַאנְד אוּנ מַאכְט אַזוי צוּ מִיר , ווִיא אֵיינֶער קְרִימְמְט זִיךְ נָאךְ : „אַזוי חָתָן׳יוּ „אַ דְרָאבִּינָא“ זָאגְסְטִי ? — גֶעפַאלְט דִיר אַוַדַאי נִיט , הַא ? — זָאלְסְט אָבֶער ווִיסֶען מִיט ווִיפִיעל צָרוֹת דִיא דְרָאבִּינֶע אִיז אָנְגֶעקוּמֶען בַּיי אַזָא סְלְיאטֶע אִין דְרוֹיסֶען ? אַ גְלִיקְק , וָואס דֶעם לֶעדֶערְס ווַייבּ הָאט אַמִיתָה-מְשׁוּנָה אַיינְגֶענֶעהמֶען — ווַייטֶער וָואלְט אַ דִיא דְרָאבִּינֶע אוֹיךְ נִיט גֶעוֶועהן !“ „וָואס קֶעהר זִיךְ אָן בּוֹידֶעם מִיט לָאקְשׁ“ הָאט אִיהם דִיא מָאמֶע גֶעפְרֶעגְט . „עֶס קֶעהר זִיךְ מְשׁוּנָה אָן ! — זָאגְט דֶער אַלְטֶער — ווַייל זִיא אִיז גֶעוֶועהן מְחִילָה אַגְרוֹיסֶע הִילְטַייקֶע ,

אִיז תָּמִיד גֶעגַאנגֶען מִיט דִיא אֵייגֶענֶע הָאאר אוּנ אִיהרֶע שְׂרָצִים קֵיין מָאל נִיט גֶערִיהרֶען מִיט קֵיין יוּדִישֶׁען נָאמֶען, נָאר „מַארְקוּס אוּנ „פִּיפֶּע“ אוּנ „לִיזֶע“ אוּנ „קְלַאהרֶע“, אֲפִילוּ דֶעם מַאנן אִיהרֶען, דֶעם יִמַח-שְׁמוֹנִיק הָאט זִיא אוֹיךְ נָאר גֶערִיהפֶען „וִויקְטָאר“.... אוּנ נָאךְ אַזֶעלְכֶע שֵׂאנֶע חֲפָצִית....— אַוַדַאי, אַז דֶער וָואס לֶעבְּט אֵייבִּיג הָאט אַ נֵס גֶעטִיהן, וָואס זִיא הָאט פְּלִיצֶעם אַ מִיתָה מְשׁוּנָּה אֵיינְגֶעגֶעהמֶען — הָאט קֵיין שׁוּם קְרֵיימֶער נִיט גֶעוָואלְט פֶערְקוֹיפֶען קֵיין שְׁוֶועבִּישׁ אִיהר אוֹיף תַּכְרִיכִים; זֵיי זָאגֶען, אַז זִיא אִיז נִיט קְרַאנְק צוּלִיעגֶען אִין אַ רֶעדְנֶע .... אַוַדַאי הָאט דֶער זִיסֶער מָאנן אִיהרֶער גֶעמוּזְט דִינְגֶען אַ פִּיהר אוּנ שִׁיקֶען אַהֶער, קֵיין וִיצְוֹנִי, נָאךְ תַּכְרִיכִים, אוּנ דֶערְוֵוייל אִיז דֶעם מְחוּתָּן גֶערָאטְהֶען מִיךְ צוּשִׁיקֶען, אִין אֵיין וֶועגֶס, נָאךְ דִיר חָתָן'יוּ, אוֹיף יוֹם טוֹב .... פֶערְשְׁטֶעהסְטִי שׁוֹין, וָואס פַאר אַ דְרָאבִּינֶע דָאס אִיז? .... דָאס אִיז אַ ....“ נָאר אֵיידֶער עֶר הָאט אוֹיסְגֶערֶעדְט דָאס אִיבְּרִיגֶע, הָאט מִיךְ דֶער טָאטֶע פְּלִיצֶעם אַרִיהף גֶעטִיהן צוּ זִיךְ אִין אַלְקֶער אַרֵיין אוּנ אִיךְ הָאבּ גֶעמוּזְט דִיא מִינוּט אַוֶועקְגֶעהן.

14.

צוּ אַ מֶענְטְשֶׁען, וָואס שְׁרֵייבְּט לָשׁוֹן קוֹדֶשׁ אַזוֹי זִיסם, מַאג מֶען שׁוֹין לוֹיפֶען, כְּלֶעבֶּען אֲפִילוּ צוּ פִיסם!

אַרֵיינְקוּמֶענְדִיג צוּם טָאטֶען, הָאבּ אִיךְ אִיהם גֶעטְרָאפֶען זִיטְצֶענְדִיג אִיבֶּער אַ בְּרִיעף, אוּנ וִויא עֶר הָאט מִיךְ דֶערְזֶעהֶען, הָאט עֶר מִיךְ אַ חָאפּ גֶעטִיהן בַּיים אַרְבֶּעל מִיט דִיא וֶוערְטֶער: „נַא פְּרָאפֶּעס, זֶעה אַ לָשׁוֹן-קוֹדֶשׁ-בְּרִיעף פִינ'ם מְחוּתָּן זָאל לֶעבֶּען, אַז ס'אִיז מִיר נָאר אַ חֶרְפָּה, אַ בּוּשָׁה, דִיךְ צוּ שִׁיקֶען צוּ אַזַא לַמְדָן מוּפְלָג בְּתוֹרָה, וִויא עֶר אִיז, אַז אִיךְ וֵוייס וָואס פַאר אֵיין עַם-הָאָרֶץ דְאוֹרַיְיתָא דִיא בִּיסְט, אַז דִיא קֶענְנְסְט אֲפִילוּ קֵיין יוּדֶעשׁ וָוארְט נִיט אָנְשְׁרֵייבֶּען וִויא מֶע דַארְף!“ — „וָואזְשֶׁע בִּין אִיךְ שׁוּלְדִיג? — הָאבּ אִיךְ אִין אֵיין פְּלַאטֶערְנִישׁ, גֶעאַנְטְוָוארְט דֶעם טָאטֶען — הָאסְטִי מִיךְ גֶעזָאלְט אָבְּגִיבֶּען צוּ יֶעקֶעל, דֶעם לֶעהרֶער, וָואלְט אִיךְ אוֹיךְ גֶעקֶענְנְט גְלֵייךְ מִיט אַנְדֶערֶע יוּנְגְלֶעךְ ....“ — „צוּ יֶעקֶלֶע'ן! — הָאט דֶער טָאטֶע אַ גֶעשְׁרֵיי גֶעטִיהן נִיט מִיט זֵיין קוֹל — אַ דִיר אַבְּצִיג שְׁוַוארְצֶע יָאהר! — צוּ יֶעקֶלֶע'ן זָאגְסְטִי? זָאלְסְט גֶעוֶועהן וֶוערֶען אַזַא תַּכְשִׁיט וִויא עֶר, הַא? ... זָאלְסְט אוֹיךְ, וִויא עֶר, גֶעהֶען מִיט אַ קוּדְלֶע פִין אוּנְטֶען, אוּנ שַׁבָּת אִין שׁוּהל אַרֵיין מִיט גֶעוֶועקְסֶעלְטֶע שְׁטִיוֶועל אוּנ מִיט אַ טַלִית'ל אוֹיפ'ן הַאלְז, וִויא אַ שַׁארְפֶּע? הַא? .... זָאלְסְט אֶפְשַׁר אוֹיךְ טְרָאגֶען לַאנְגֶע פַאנְטַאלָאנֶעס

מִיט קֶערְצֶע פֵּאָה׳קֶעלִיךְ, אַהִיטֶעל מִיט אַדַאשֶׁעק אוּנ צוּגֶעבִּינְדֶען דֶעם הָאלְז וִויא אַחָארְט! .... יֶעקְלֶען וָואלְלְסְטִי גֶעוָואלְט, דִיא פְּרַאפֶּעס אֵיינֶער, אַדִיר אַכְצִיג שְׁוַוארְצֶע יָאהר! ....״ — „נָא־הָאבּ אִיךְ אִיהם אִין אֵיין צִיטֶערְנִישׁ גֶעאַנְטְוָוארְט — הָאסְטִי מִיךְ אַלֵיין גֶעוָאלְט לֶעהְרְנֶען שְׁרַייבֶּען ....״ — „אִיךְ! ? — הָאט עֶר אַגֶעשְׁרַיי גֶעטִיהן מִיט רְצִיחָה — אִיךְ בִּין אַשְׁרַייבֶּער ? ! מַיינֶע אָבוֹת אֲבוֹתֵינוּ זֶענֶען קֵיין שְׁרַייבֶּערְס נִיט גֶעוֶועהן! נָאר וָואס דֶען ? — וִויפִיעל אַיוּד דַארְף — הָאבֶּען זֵיי עֶס אוֹיס־גֶעלֶעהֶרְנְט פּוּן זִיךְ זֶעלְבֶּערְט, אוּנ אִיךְ אוֹיךְ דָאס אֵייגֶענֶע .... פַאר וָואזְשֶׁע הָאסְטִי זִיךְ, פְּרָאפֶּעס, אוֹיךְ נִיט גֶעזֶעהֶען אוֹיסְלֶעהְרְנֶען פּוּן זִיךְ אַלֵיין ....?״ — אֶפְשַׁר הָאט אִיהר, רַבּוֹתִים, עֶפֶּעס אַתֵּרוּץ אוֹיף אָדֶער קְלָאטְץ־קַשְׁיָא, מִכִּי־תֵיתִי אַנְטְוֶוערְט אִיהר! אִיךְ הָאבּ אוֹיף אִיהר קֵיין תֵּרוּץ נִיט, חָאטְשׁ דֶער׳הַרְגֶ׳ה׳ט מִיךְ אוֹיפ׳ן אָרְט .... נָאר וִויא אִיךְ בִּין דָא אַזוֹי גֶעבְּלִיבֶּען שְׁטֵעהֶען וִויא אַגוֹלֶם מִיט אוֹיסְגֶעגְלָאנְצְטֶע אוֹיגֶען — טִיהט עֶר מִיךְ אַשְׁלֶעפּ צוּם טִישׁ, חָאפְּט דָאס בְּרִיוֶועל אִין דִיא הָאנְד אוּנ טִיהט אַגֶעשְׁרַיי: „הָאר, פְּרָאפֶּעס! לָאם אִיךְ דִיר חָאטְשׁ אִיבֶּערְלֵייֶענֶען זַיין בְּרִיעף, טָאמֶער וֶועסְטִי זִיךְ חָאטְשׁ אַמוּסָר נֶעהֶמֶען דֶערְפּוּן, אוּנ וֶועסְט זִיךְ אוֹיךְ סְטַארֶען עֶפֶּעס צוּ קֶענֶען ....״ אוּנ מִיט דִיא וֶוערְטֶער הָאט עֶר מִיר אָנְגֶעהֵייבֶּען לֵייעֶנֶען דֶעם מְחוּתָּנ׳ס בְּרִיעף, פוּן וֶועלְכֶער אִיךְ בִּין אַזוֹי נִתְפַּעֵל גֶעוָוארֶען, אַז נָאךְ עַד הַיּוֹם שְׁטֵעהֶען מִיר דִיא וֶוערְטֶער פַאר דִיא אוֹיגֶען אוֹת בְּאוֹת, פוּן אַלֶ׳ף בִּיז תָּ׳ו .... אוּנ ס׳אִיז כְּדַאי, בֶּאֱמוּנוֹת, מְפַרְסֵם צוּ מַאכֶען אַזַא טְהַייעֶרֶען דָאקוּמֶענְט — לָאזֶען דִיא דַייטְשׁוּנְגֶעס, דִיא גֶעבּוּלְבֶּעטֶע זֶעהן, וִויא אַזוֹי, אָהן זֵייעֶרֶע רֶקְרוּךְ אוּנ אָהן זֵייעֶרֶע לֶעהְרֶערְס קֶענְן מֶען קִימֶען צוּ אַזַא הוֹיךְ לָשׁוֹן־קוֹדֶשׁ, אַז זֵיי אַלֵיין מֶעגֶען זִיךְ נָאךְ לֶעהְרְנֶען בַּיי דִיא חֲסִידִים אַזַא טְהַייעֶרֶען סִגְנוֹן שְׁרַייבֶּען, מִיט אַזַא זִיסֶם אוֹיסְלֶעגֶעכְטֶס! .... אָט אִיז דִיא בְּרִיעף אוֹת בְּאוֹת:

ב״ה יום ד׳ פָּרָשָׁה צו פה ק״ק קְרָאקֶעדִילְיָיקֶע. *)

אֶל יַד מְחוּתָּנֵנִי הַמּוּפְלָג בְּתוֹרָה וּבִירְאָה, וָתִיק וְחָסִיד, כְּשׁ״ת מו״ה יָאסְקִי נ״י. אֲנִי מְשַׁלֵחַ פֹּה סוּסֵי־עֶגְלָה (אַ פֶערְדֶען־וַואגֶעלֶע) שֶׁשִׁלַמְתֶּנִי לְפָנֶיהָ (וָואס הָאבּ בֶּעצָאהְלְט פַאר אִיהר) אַחַר־חֲצוֹת־צִפֳּרִים, (אַנְדֶערְטְהַאלְבֶּען פוֹיגֶלֶען־קֶערְבְּלִיךְ־) כְּדֵי שֶׁתֵּדְעֶתֶם, (אוּם אִיהר זָאלְט ווִיסֶען) שֶׁלֹּא קִמְצַנְתֶּנִי מַדְרֵכֵי בָּתֵּי־הַחָתָן (אִיךְ הָאבּ נִיט גֶעקַארְגְט פוּן מַיין מַאכְטֶערְס חָתָן וַיעגֶען). לָכֵן נָה וְנָה, שֶׁתְּשַׁלְּחֶתֶם לוֹ לִי (אִיהר זָאלְט מִיר אִיהם שִׁיקֶען). זֹאת רֶגַע עִם כּוֹתְלֵי־מִטָּה, (מִיט׳ן בֶּעטְגֶעוַואנְד) בּאשר

*) פַאר פְּרָאסְטֶע מֶענְשֶׁען שְׁטֶעלל אִיךְ דָא נְקוּדוֹת מִיט שְׁטְרֶעכְלֶעךְ, אוּנ גִיבּ דֶעם אִיבֶּערְזֶעטְץ אוֹיף זְשַׁארְגָאן. הַכּוֹתֵב.

באשר שלא יש ל כותלי-מטה לנתן לו על שכיבה, (ווייל איך האב נ͏יט קיין בעטגעוואנד איהם צו גיבען אויף אנגעלעגער) וד״ל ···· גם שלא תשתכחם (איהר זאלט ניט פערגעססען) עם-לנתן אליו (איהם מיטצוגיבען) את המיטצעל של ר׳ אייביש זצ״ל, מפני בלאוו המיטצעל, הוא יהיה יש פנים כחזק ···· (וועט ער האבען א פנים וויא חזק) גם שתנתנתם את זקן מוכ״ז (איהר זאלט גיבען דעם אלטען) טוב משתה י״ש בעד הדרך (א גיטען טרינק בראנפען פאר׳ן וועג).

נאום מחותנכם, אשר ימשאלותכם (וואס ווינשט אייך) כל טוב עם הפסח כשר, ושתהיתכם בריא עם פלוניתתכם ובית-בריאכם, (איהר זאלט זיין געזונד מיט אייער ווייב אונ מיט אייער הויז-געזונד)
שרגא פייוויש בן שמריה כ״ץ זללה״ה.

„אט א לשון קודש! — האט דער טאטע אויסגעשריגען מיט א ברענגענדיגען התפעלות — איך ווייסס גאר ניט בנאמנות, וויא קימט עס צו אזא ירא ושלם וויא ער איז?!....“

א קצור מע דארף פאהרען! קיין קעסטעל, קיין זאק, קיין קלימעק איז ביי אונז, אין אונזער גאנצען גבול ניט געוועהן! וואס טיהט מען····? נאר דיא מאמע, זאל מאריך ימים זיין איז געפאללען אויף א שכל: זיא האט ארויפגענעהמען פינ׳ם קעהלער דאס ליידיגע פעססעל פין דיא געזייערטע אייגערקעס, אונ האט מיר דעראיינגען איינגעפאקקט דאס גאנצע בעטגעוואנד פינ׳ם קינד׳ס וויעגעלע, מיט אללע מיינע בגדי-שבת-ויום-טוב (איהר ווייססט דאך זיי שוין אויסעטוועניג····) מיט נאך דארטען שאר ירקות···· א כלל, אללעס פיקס אונ פערטיג כדבעי! נאר אינ׳ם עיקר האט מען גאר פערגעססען: סטייטש, אונ דאס מיטצעל?! וויא איז דאס מיטצעל?···· „יא יא — זאגט דער טאטע — דאס מיטצעל!“ — „דאס מיטצעל····? — זאגט דיא מאמע — אט וועלל איך עס באלד געהען אויסזיכען!“ — „יא יא, — זאגט דער אלטער — דאס מיטצעל, התן׳יו זאלסטו מיטנעהמען!“ — „נא, מאמע, וויא איז דאס מיטצעל?“ — „נא?“ — שרייט דער טאטע — דיא גיסט שוין א מאל דאס מיטצעל!?····“ — נא דיר א מיטצעל אויף מיין קאפ! — זאגט דיא מאמע, זיכענדיג דאס מיטצעל — דאכט זיך ערשט ניט לאנג געזעהן — אונ וויא אין דער ערד אריין דאס מיטצעל!····“ „אפשר אידאס ערגעץ אוועקגעקראכען — פרעגט דער אלטער — ס׳איז דאך ר׳ אייביש׳ת מיטצעל!····“ מיילא מיטצעל א הין, מיטצעל א הער — ניטא דאס מיטצעל! אוים מיטצעל!····— (דערווייל האט מען דא אנגעמיטצעלט 15 מאל מיטצעל, אונ ווען דאס בעל-שם׳סקי איניקעל וואללט דא געוועהן — וואללט ער שוין געמאכט א רמז, אז 15 מאל מיטצעל אויף מספר קטן, איז בגמטריא „וכובע-

יְשׁוּעָה״ .... אוּנ אִיךְ וָואלְט אִיהם גֶעזָאגְט, אַז 15 מָאל מִיטְצֶעל אִיז בְּגִמַטְרִיָה „צִילִינְדֶער-הוּט״ מִיט דִיא אוֹתִיוֹת ... אוּנ גִמְצָא, אַז אַ צִילִינְדֶער-הוּט אִיז דֶער אֶמֶתְ׳ר כּוֹבַע יְשׁוּעָה!....) פְּלִיצֶעם, וִויא מֶע טִיהט אַקִיק: דָאס מִיטְצֶעל קְרִיכְט פִינ׳ם אוּנְטֶערְן אוֹיוֶוען אַרוֹיס, אוּנ דִיא מָאמֶע הָאט זִיךְ גֶעבִּיךְ גֶעמוּזְט מוֹדֶה זַיין, אַז נָאךְ אֵיינְגֶעכְטֶען הָאט זִיא מִיט׳ן מִיטְצֶעל צִיגֶעדֶעקְט דֶעם פַארֶעוְונִיק מִיט סֶערָאוֶועטְקֶע; דֶער טָאטֶע הָאט זִיא גִיט אוֹיסְגֶעזִידֶעלְט דֶערְפַאר, אַז זִיא וֶועט שׁוֹין, דַאכְט זִיךְ, פֶערְזָאגֶען דֶעם צֶעהְנְטֶען ... אוּנ מֶע הָאט יַאקָאס דָאס מִיטְצֶעל פַאר-פַּאקְקְט אִין פֶּעסְסֶעל אַרַיין, אוּנ אִיךְ פָאהר שׁוֹין אִין אַנִיטֶער שָׁעָה צוּ מַיין כַּלָה אוֹיף פֶּסַח.

פָאהרֶענְדִיג אוֹיפ׳ן וֶועג הָאט זִיךְ דֶער אַלְטֶער שְׁטַארְק צִיגֶעלָאזְט צוּ מִיר אוּנ מַאכְט אַזוֹי: „וִויא דִיא קִיקְסְט מִיךְ אָן, חָתָן׳יוּ, בִּין אִיךְ אַ גַאנְצֶער חָשׁוּב אִין קְרַאקָאדִילֶעוְוקֶע! דָאס גַאנְצֶע שְׁטֶעדְטֶעל וָואלְט פַאר מִיר קֵיין זַאק בָּארְשְׁט נִיט גֶענֶעהְמֶען! אַ יָא, דִיא שְׁמַייכֶעלְסְט צִי, חָתָן׳יוּ? דִיא הָאלְטְסְט מִיךְ פַאר אַ פְּרָאסְטֶען שְׁמַייסֶער, הַא? ... זָאלְסְט אָבֶּער וִויסֶען, וָואס פַאר אַ רָאלְיֶע אִיךְ הָאבּ אַ מָאל גֶעשְׁפִּיעלְט, וָואלְלְסְטִי גָאר אַנְדֶערְשׁ גֶעקִיקְט אוֹיף מִיר! — אִיךְ בִּין, פֶערְשְׁטֶעהְסְטִי מִיךְ, אַלֶע מַיינֶע מִיטְלֶע יָאהְרֶען גֶעוֶועהן פַאקְטֶער בַּיים שְׁמִירֶעוְוקֶער דוּכָּם אוּנ הָאבּ גֶעסְמָאלֶעט וֶועלְטֶען ... צוּ 20 יָאהר הָאבּ אִיךְ חַתּוּנָה גֶעהַאט אוֹיפ׳ן קְרַאקָאדָאלֶעוְוקֶער סְבָּארְשְׁטְשֶׁעקְס אַ מֵאדֶעל, אַ יְפַת-תּוֹאַר אִין דֶער וֶועלְט, נָאר דֶער אֵייבֶּערְשְׁטֶער הָאט מִיךְ גֶעשְׁטְרָאפְט, אִיךְ הָאבּ מִיט אִיהר קֵיין קִינְדֶער נִיט גֶעהָאט, אוּנ דָאס הָאט מִיךְ אָפְּגֶעקָאסְט מַיין גַאנְץ פֶערְמֶעגֶען, וָוארֶען ס׳אִיז נִיט גֶעוֶועהן דֶער גִיטֶער-יוּד, וָואס אִיךְ בִּין צוּ אִיהם נִיט גֶעפָאהְרֶען מִכּוֹחַ קִינְדֶער, אוּנ יֶעדֶען הָאבּ אִיךְ גֶעגִיבֶען מִיט דֶער פִילֶער הַאנְד ... נָאר ס׳הָאט גָאר נִיט גֶעהָאלְפֶען! — דֶעם זַאדְקִיוֶועצֶער אַלֵיין הָאבּ אִיךְ אִיבֶּערְגֶעגִיבֶען אֶפְשָׁר מֵאָה פְּעָמִים ח״י רו״כ אוּנ עֶר הָאט מִיר אַלְץ פִין יָאהר אוֹיף יָאהר אַזוֹי וִויא מַבְטִיחַ גֶעוֶועהן אַקִינְד — אָבֶּער אַלְץ נִיט מִיט׳ן פִילֶען מוֹיל .... מִן הַסְּתָם הָאט עֶר, מִיט זַיינֶע לֶעכְטִיגֶע אוֹיגֶען, אַרוֹיסְגֶעזֶעהן, אַז ס׳אִיז נָאךְ נִיט דִיא צַייט! .... אִיךְ הָאבּ סוֹף כָּל סוֹף אַקִיק גֶעטִיהן, אִיךְ בִּין שׁוֹין אַ יוּד פִין אַרִיבֶּער שְׁלשִׁים אוּנ קֵיין קִינְד אִיז נִיטָא — אוּנ דָא גֶעהֶען מִיר פָּשׁוּט אוֹיס פִינ׳ם חַיוּת נָאךְ אַ קִינְד, הָאבּ אִיךְ מִיךְ מְיַשֵּׁב גֶעוֶועהן, אֵיין מָאל אִיבֶּער אַלֶע מָאל, אוּנ הָאבּ גֶענֶעהְמֶען מַיין יְפַת-תּוֹאַר מִיט זִיךְ, אוּנ וָואלַיי גְלַייךְ צוּם זַאדְקִיוֶועצֶער בְּאוֹפָן, אַז מִיר זָאלֶען אִיהם נִיט אָבְּטְרֵייטֶען, בִּיז עֶר מוּז אוּנְז גִיבֶען אַ קִינְד! .... מִיר זַיינֶען בְּשָׁלוֹם גֶעקִימֶען צוּם רֶבִּי׳ן, אִיךְ הָאבּ אִיהם אַנִידֶערְגֶעלֶעגְט מַיין לֶעטְצְט בֵּיסֶעל קַאפִּיטַאל אַ פִּדְיוֹן י״ד פְּעָמִים ח״י וְחָצִי רו״כ, אוּנ אִיךְ מִיט

מיין

מַיין פְּלוֹנִית׳טֶע הָאבֶּען זִיךְ צוּרֶעוֶועט אוֹיף אַ קוֹל וְויא קְלֵיינֶע קִינְדֶער: „רֶבִּי! מִיר וֶועלֶען אַייךְ נִיט אָבְּטְרֵייטֶען, אִיהר מוּזְט אוּנְז גִיבֶּען אַ קִינְד!....“ אוּנ בַּיי דִיא וֶוארְטֶער זֶענֶען מִיר אִיהם גֶעפָאלֶען צוּ דִיא פִּיסם, אָבֶּער טַאקֶע אַזוֹי וְויא אִיךְ זָאג דִיר, חָתָן׳יוּ, מַמָשׁ צוּ דֶער עֶרְד גֶעפָאלֶען, אַזוֹי וְויא אִיךְ וַוייז דִיר, אָט אַזוֹי אָ....“ אוּנ וַוייזֶענְדִיג מִיר זַיין פָאלֶען דֶעמֶעלְט — אִיז עֶר אַזוֹי אַרָאבְּגֶעפָאלֶען פִּין דֶער קֶעלְנֶיע אוּנ הָאט זִיךְ פֶּערְפְּלָאנְטֶעט אִין דִיא שְׁלֵייֶעס, אַז נָאךְ אוֹיף אֵיין הָאאר, וָואלְט עֶר צוּטְרֵייטֶען גֶעוָוארֶען אוּנְטֶער דֶער קְלַיאטְשֶׁע מִיט דִיא רֵעדֶער! צוּם גְלִיקְק הָאט זִיךְ דִיא אַלְטֶע קְלַיאטְשֶׁע אוֹיךְ בֶּענוּטְצְט מִיט דֶעם צוּפַאלל, אוּנ אִיז אוֹיף דֶער מִינוּט גֶעבְּלִיבֶּען שְׁטֵעהְן, אוּנ בִּיז דֶער אַלְטֶער הָאט זִיךְ סְפָּאמְנֶיעִטֶעט אוּנ אַרוֹיסְגֶערָאטְשְׁקֶעוֶועט פִּין אוּנְטֶערֶען וָואגֶען אַרוֹים, אִיז דֶערְוַוייל דֶער שְׁמִים אִיבֶּערְגֶערִיסֶען גֶעוָוארֶען אוֹיף אַ פֶערְטֶעל שָׁעָה, אוּנ אִיךְ, פִּין אַיינְמִיהֶדֶעכְטֶם מִיט׳ן אַרוֹים הֶעלְפֶען דֶעם אַלְטֶען, בִּין דֶערְוַוייל אַנְדְרִימֶעלְט גֶעוָוארֶען.

15.

לֶעבֶּען אוּנ טוֹיט אִיז נָאר אִינ׳ם רֶבִּי׳ן גֶעוֶוענְד — נָאר דָאס אַלֶעס טִיהט זִיךְ דוּרְכְ׳ן גַבָּאִי׳ם הַאנְד...!

דוּרךְ אַ שְׁטַארְקֶען סְטִיק מִיט דִיא רֵעדֶער אִיבֶּער אַ שְׁטֵיין, הָאבּ אִיךְ מִיךְ צוּ דֶערְכַאפְּט, אוּנ דֶער אַלְטֶער הָאט זִיךְ אוּמְגֶעקֶעהְרְט צוּ זַיין פְרִיעֶרִיגֶען סִפּוּר הַמַעֲשֶׂה —: „אַזוֹי אַזוֹי, חָתָן׳יוּ, הָאבֶּען מִיר זִיךְ מַמָשׁ מוֹסֵר־נֶפֶשׁ גֶעוֶועהְן, אוּנ דֶער, וָואס לֶעבְּט אֵייבִּיג הָאט, סוֹף כָּל סוֹף, רַחֲמָנוּת גֶעהָאט אוֹיף אוּנְזֶערֶע יוּנְגֶע יָאהר: דֶער רֶבִּי הָאט אוּנְז גֶעהֵייסֶען אוֹיפְשְׁטֵעהֶען; הָאט פֶּערְטִיעֶפְּט גֶעלֵייעֶנְט אוּנְזֶער קְוִויטֶעל אוּנ הָאט אַלְץ גֶעקִיקְט, מִיט זַיינֶע לֶעכְטִיגֶע אוֹיגֶען, טָא אוֹיף מַיין פְּלוֹנִית׳טֶע, טָא אוֹיף חַלַאוְונֶע, דֶעם לַייבּ־גַבָּאִי, וָואס אִיז גֶעשְׁטַאנֶען בַּיים אַנְדֶערֶען עֶק טִישֶׁעל, בִּיז עֶר הָאט זִיךְ, עֶנְדְלִיךְ, גֶעוֶוענְדֶעט צוּ מִיר בְּזֶה הַלָשׁוֹן: „הֶער זֶשֶׁע אוֹיס, לֶעמֶעל! אִיךְ זֶעה בְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְאִירָה, אַז דֶער מִדַת־הָרַחֲמִים רַייסְט זִיךְ בְּכָל מַאֲמַצֵי כּוֹחַ צוּ מִיר, נָאר עֶפֶּעס אִיז דָא מְעַכֵּב אִינ׳ם פִּדְיוֹן! אַיי, אַיי, אַיי! אוֹ וַוא, אוֹ וַוא, אֵיין עִכּוּב אִין׳ם עוֹלָם הַנְשָׁמוֹת דָארְט!.... (דֶערְבַּיי הָאט עֶר פֶערְגְלָאנְצְט דִיא אוֹיגֶען מַמָשׁ כְּלוֹת הַנֶפֶשׁ, אַז ס׳אִיז אוּנְז פָּרְחָא נִשְׁמָתָא גֶעוָוארֶען, קִיקֶענְדִיג אוֹיף זַיין הַיילִיגֶער צוּרָה....) יָא, יָא, יָא! צוּם פִּדְיוֹן פֶעהְלְט נָאךְ ב׳ פְּעָמִים ח״י מִיט אַ נַיי

זילבערנע קערבעל···· אמת אמת! וועט אויסקומען דער מספר 298 דאס איז בגמטריא „רחמים" איי איי איי! און דאס זילבערנע קערבעל, כסף טהור, בחינות לבנונות, ס'הייסט המתקת-הדינים בסוד „הלבן חט"איגו"... יא, יא, יא, אזוי אידאס! לעג זשע נאך, לעמעל, צו ב' פעמים ח"י מיט ארובעל כסף טהור, דער מדת הרחמים זאל גובר זיין דעם מדת הדין און דיין פדיון זאל עולה יפה זיין····" — הארענדיג מפיו הקדוש אזוינע ריינע ווארטער, בין איך דיא מינוט אוועקגעלאפען אויף מיין אכסניא, (מיין פלונית'טע האט דער רבי דערוויל געהייסען חלאונע'ן אריינלאזען אין זיין יחידות-שטיבעל אריין, זיא זאל דארט מהרהר בתשובה זיין, ביז איך וועל מיך אומקערען···) איך האב נאך אויסגעזיכט עטליכע טהייערע חפצים וועלכע ס'איז אויך געוועהן ר' אייביש'ס מיטצעל זצ"ל, וואס ער האט עם מיר, נאך בחור-וויים, געשיינקט פאר א סגולה, איך זאל נושא-חן זיין ביים שמירעווקער דוכס, (נישט קשה, דיא סגולה האט מיך אבגעקאסט מי יודע וויפיעל!··· נאר ר' אייביש זצ"ל איז ווערטה געוועהן, וואס קיין מלכות קענן ניט בעצאהלען!····) און האב געהאפט אויף זיי, טאקע ביים בעל אכסניא גופא דיא ב' פעמים ח"י מיט א ניי זילבערן קערבעל, און בין געלאפען צום רבי'ן. איינס מיט'ן אנדערען האט עס געדאוערט א פאאר שעה, און קוממענדיג האב איך געטראפען מיין פלונית'טע וויא פערשלאפען און עפעס ווילד צוטראגען, אז זיא האט עפעס גאר ניט געוויסט, וויא זיא איז אין דער וועלט···· איך האב באלד פערשטאנען, אז דאס האט זיא, א פנים, דער צדיק געבראכט אין א בחינת איינערפלעט, בכדי איבערצובייטען איהר נשמה פון עקרה אויף א נייער נשמה···· און כך הוה! כ'האב אנידערגעלעגט דעם פדיון, דער רבי האט געהאט עלית נשמה און פליצעם האט ער געעפענט דיא אויגען, און האט מיך אנגעהאפט ביי דער האנד, און האט מיר האסטיג א זאג געטיהן: לעמעל! פאהר אהיים, דיין פלונית וועט אי"ה גאר אין גיכען נפקד ווערען מיט א זרע חיא וקימא!"···· דוא הערסט, חתן'יו, ווארטער!?···· כך הוה! איך בין נאר געקוממען אהיים איז מיין פלונית נפקד געווארען און האט מיר צו 9 חדשים···· געהאט א מאדעל צו מזל!····

מיילא דאס, וואס איך בין אויסגעבראכט געווארען צוליעב א קינד האבען, אזוי אז פון דעמעלט אן האב איך שוין ניט געקענט צו מיינע כוחות קוממען, און האב מיך שוין געמיטשעט אויפ'ן שטיקעל פרנסה וויא אויפ'ן טויט, און דאס, וואס מיין פלונית האט עפעס אנגעהי בעו טשאכנען און איינגעהען וויא א לעכט···· האב'ך נאך מקבל-באהבה געוועהן צוליעב דעם קינד — נאר וואס דען? עפעס דאס קינד גופא איז מיר עפעס תמיד געוועהן וויא א שטיין אויפ'ן הארץ···· איך האב

געוויסט, אז איך האב עס מיט געוואלד אויסגעבעטען ביים רבי'ן... און עס האט זיך מיר עפעס שטענדיג געשראקען מיין הארץ... ווער שמיסט, אז זיא איז אלט געווארען א פאאר יאהר און מיר האבען דערזעהן, וואס פאר א יפת-תואר דאס איז, אז ממש ס'איז אין איהר צורה ניט צוקוקען — האט עס אונז נאך מעהר עפעס געשראקען... און וזה ראיה: וואס זיא איז אלץ עלטער געווארען — האט זיא עפעס אלץ מעהר ארויסגעוויזען אזעלכע מיני תנועות און פארטלען, וואס מע זעהט עס גאר ניט ביי קיין שום יודעש קינד אין פוילען... למשל: אז זיא איז שוין אלט געוועהן א יאהר 5, געדענק איך, אז מע האט זיא א מאל אויף ציקאוועסט א פרעג געטיהן: „וועהמען ווילסטו בעסער, קריינדעלע, (אזוי האט איהר דער רבי א נאמען געגיבען, נאך דער אלטער רבי'צען ז"ל.) פאר א חתן, דעם חזן צי דעם דאקטאר?" אודאי האט זיא זיך פערגינט אנטווארטען: „פע דער חזן! איך וויל דעם דאקטאר!..." און דער חזן, מאהל דיר, איז געוועהן א יונגערמאנן א תכשיט פינ'ם רבי'נס הייסע חסידים... היינט פערשטעהסטו שוין, פאר וואס מיך האט דאס קינד אלץ ניט געלאזט רוהען...? א כלל, וואס א טאג עלטער זיא איז געווארען — מעהר שלעכטער איז זיא געווארען! דאס האט זיך איהר גאר מיט יונגלעך געוואלט שפיעלען אין ניסס; דאס האט זיא זיך נאכגעקרימט דער פירזאגערען וויא זיא צערעפעט דעם פסק ביי דיא קנייטליך לעגען; אט האט זיא זיך פליצעם, פאר א גאנצער שטיב מענשען, צולאכט פין דער מאמעם שלייער און האט פשוט געזאגט, אז דיא שרייבערקע געהט אזא שאנער פארפוצט דעם קאפ... אט האט זיא גאר איינמיטענדעראיננען אויסגעלאכט דיא חסידים און האט זייא געריהפען פליאסקעדריגעס... וכדומה אזעלכע שטיקעס, וואס געהער ניט צו קיין יודעש קינד, און נאך א מאדעל!... איך פלעג אפילו אפט דילען דעם רבי'ן וועגען דעם, און חלאווע פלעג מיר שטארק ציהעלפען דערציא; ער האט זיא עפעס אזוי ליעב געהאט, אז ער פלעג זיך ממש אוועקלעגען פאר איהר ביים רבי'ן! איך זאג דיר, פשוט וויא איין אייגען קינד!... נאר דער רבי פלעג אלץ אנטווארטען: „ווארט, לעמעל, אויף אללעמען קיממט זיין צייט! איהר עזות קיממט איהר נאר פין איהר שאן פנים'ל... ווארט זשע ביז דער איבערשטער זאל עפעס א נס טיהן, זיא זאל פערליערען איהר גדלות..." איך האב עס זעהר ניט פערשטאנען, אז ס'איז טאקע גאר איבער איהר יולדען שאנקייט, און עס האט מיך געקריינקט אין טיעפען הארצען! כ'לעבען, וואס טויג דאס שלעכטע ביער אינ'ם שאנעם פאסס...? און זיא ווערט וואס א טאג ערגער!...

קערץ, זיא איז אלט געווארען 10 יאהר; זיא בליהט ממש וויא

א רויז, און וואַרפט אַרויס אַזוינע שטיקעס, אַז ס'איז גאָר ניט צום אויסהאַלטען!... מאָהל דיר, אַז זיא האָט זיך געקענט פערגינען זאָגען אונז עלטערען אין די אויגען: „איי איז דער יונגער דוכס אַזאַ שאַנינקער, אַז מע מעג איהם אויסקישעו איטלעכם אבר!...“ נאַ, פערשטעהסטי שוין, וואָס דאָס איז געוואַקסען?... אַז אַך און וועה איז מיר, אַז איך, טאַטע אַליין, דערצעהל דיר דאָס אַללעס! נישמעהר, צינד דער-צעהל איך עס שוין אין פריידען! וואַרט, וועסטי הערען דעם איבערשטענס נסים דורך דעם צדיק, מאריך ימים ושנים זאָל ער זיין! — הער אַ מעשה: ויהי היום ווערט זיא פליצעם עפּעס ניט געזונד; עס געהט אַוועק אַ טאָג ס'איז ערגער, און אויפ'ן דריטען טאָג איז זיא שוין געליגען אין איין פייער, אַז זיא ווערט ממש פערברענט! מע האָט איבערגעטיהן אַללערליי באַבסקע רפואות — עס העלפט ניט! דאָס קינד ברענט וויא אַ העלליש-פייער! — אַ קיצור איך האָב געריהפען דעם דאָקטאָר; ער האָט זיא גוט בעטראַכט און האָט געזאָגט, אַז דאָס גליהט זיא אויף פּאָקקען, און זיא איז אין אַ גרויס געפאַהר, דערפאַר וואָס מע האָט עס גאַנצע [3] מעת-לעת פערלאָזט. איך האָב דאָס נאָר דערהערט — וואַליי קיין זאַדקיוועץ צום רבי'ן; איך האָב אַנידערגעלעגט אַ פּדיון און אין קערצען איבער געזאָגט דעם רבי'ן דעם דאָקטערס רעד, און האָב מיך זעהר שטאַרק צוּוויינט. דער רבי האָט זיך ווילד פערטיעפט אין עולמות... און מאַכט אַזוי צו מיר פליצעם: „הערסטי, לעמעל! מע האָט מיר געוויזען מן השמים דאָס וואָרט „אש“ און די ווערטער „פנה הדה — פנה וזה“. איי, איי! רבונו דעלמא כלא!: „אש“ איז בגמטריא „פּאָקען“ און די ווערטער „פנה הדה פנה וזה“ איז אויך בגמטריא „פּאָקען“ מיט'ן כולל... איי איי! קלויב דיר אויס, לעמעל, איינס פון די ביידע: אָדער זיא זאָל חלילה פערברענט ווערען איבער איהר אש זרה... אָדער זיא זאָל אָנוואַהרען איהר שאָן פּנים'ל“ איך האָב אין איין ציטערניש געענטוואָרט: „רבי! לאָז שוין זיין, וואָס ס'וויל זיך — אַביא זיא זאָל מיר לעבען בלייבען!“ — „נאַ — זאָגט דער רבי — דערפאַר וואָס די ביסט איין עומד בנסיון, וועט דיין מאַדעל אם ירצה השם האָבען אַ רפואה שלמה; פאָהר זשע דיא, לעמעל, באַלד אַ היים, און לא יאוחר פון איבערמאָרגען, פונקט ווען די פּאָקקען וועלען שוין אַללע זיין אָנגעפוללט, וועל איך צושיקען מיין חלאווגע'ן קיין קראָקאָדילעווקע צו דיר מיט מיינע סגולות און מיט מיינעם אַלחש נאָך פינם זיידען זצ"ל, מיט וועלכען ער וועט משביע זיין אַללע שדים, מזיקים און כוחות רעות, זיי זאָלען זיך אָבטיהן פון דיין קינד... און וועט איהר אויפהענגען מיינע אַ קמיע אויפ'ן האַלז... נאָר זעה, לעמעל, זהיר ווזהיר, אַז בעת אויפהענגען די קמיע, זאָל קיין בן-אדם

(א"

ניט זיין אין שטיב, חוץ חלאַוונע מיט׳ן חולה!... פֿאַהר געזונד און השם-יתברך וועט איהר צושיקען אַ רפואה שלמה בתוך שאר חולי ישׂראל". — איך בין אַהיים געקומען און האָב שוין געטראָפען אַללע פּאַקען אויסגעשאָטען און דאָס קינד איז אין איין העללעש-פֿייער; מיין פלונית׳טע האָב איך דערצעהלט דעם רבי׳נס ווערטער, נאָר מכוח, וואָס דאָס קינד וועט חלילה מוזען איהר שאַנקייט פֿערליערען... האָב איך איהר ניט געדאַכט אַ וואָרט... אויפ׳ן דריטטען טאָג האָט אפילו דער דאָקטאָר געזאָגט, אַז דאָס געפֿאַהר איז שוין איבערגעגאַנגען; און אַז מיר זאָלען נאָר אַכטונג גיבען, זיא זאָל ניט בעריהרען דאָס פּנים מיט דיא האַנד, זיא זאָל חלילה ניט בלייבען געשטיפּעלט... דער דאָקטאָר איז נאָר אַוועקגעגאַנגען איז אָנגעקוממען חלאַוונע... איך געדענק׳עס וויא היינט, וויא אַזוי ביי זיין אַריינקוממען אין שטיב, איז מיין פלונית׳טע געוואָהרען טויט און רויטה און איז שיר חלשות געבליבען... אַ פּנים דאָס האַרץ האָט איהר געזאָגט, אַז דעם קינד וועט עפּעס געשעהן נישט קיין גיטע זאַך... קורץ, חלאַוונע האָט אָבגעטיהן אַללע סגולות און השבעות און וויא ער האָט אַרויסגענעהמען דעם רבי׳נס קמיע, בין איך מיט מיין פלונית׳טע אַוועק אין אַלקער אַריין און טאַקע תוך-כדי-דבור האָבען מיר דערהאָרט אַ שרעקליכען קול כמעט פֿינ׳ם קינד... און חלאַוונע האָט שטיללערהייט אַ זאָג געטיהן: „שאַ מיין טהייער קינד! (ביי דיא ווערטער איז מיין פלונית׳טע חלשות געבליבען...) פֿאַר דיין שאָן פּנים האָט דיר גאָטט געשאָנקט, פֿין היינט אָן, אַ גיט האַרץ!..."
מיין פלונית׳טע האָט מען יאָקאָס דערמינטערט און מיין קריידעלע האָט געהאַט אַ רפואה-שלמה, נאָר זיא איז אויף איבּיג געבליבען געשטיפּעלט וויא אַ רעשעטע, און מיאוס וויא דער טויט. גערעכטער אָבער, עהרליך, גיט און פֿרומם, ממש וויא דיא אַלטע רבי׳צען ז״ל, נאָך וועלכער זיא הייסט... וואָס זאָגסטו, חתן׳יו אויף אַזוינע גבורות הבורא...? נאָר וואַרט! ביסט נאָך ניט פֿאַרטיג!... לאָם זיך נאָר אויף אַ רגע אָבדאַווענען מנחה וועל איך דיר דערצעהלען דאָס איבריגע... קריך אַראָפּ וועללען מיר זיך וואַשען דיא האַנד און דאַווענען מנחה."

16.

שאן איז דער טאטע, נאך שאנער דער ווידע
און דיא כלה נאך שאנער פון זיי ביידע!

נאך מנחה האבען מיר זיך ווידער אויפגעזעטצט אויף דער דראבינא, אונ דער אלטער דערצעהלט ווייטער זיין מעשה: „מיין קריינדעל —זאגט ער— איז שוין אלט געווארען 15 יאהר; פון קיין שדוך פאר איהר איז לא יזכר ולא יפקד: ראשית איז זיא נעביך זעהר ניט שאן, והשנית האב איך איהר ניט צו גיבען א גראשען נדן, והשלישית האבען נאך דיא הילטייעס, דיא אפיקורסים אויסגעטראכט א שם — ימח שמם וזכרם זאלען זיי ווערען! — אז בוצים מיין קריינדעל איז גאר ניט פון מיר, נאר פון חלאוונע דעם רבי'נס... נא, וואס זאגסטי, חתן'יו, אויף אזא חוצפית, אזא חלול השם פון אזעלכע הילטייעס, אפיקורסים! ?.. נישמעהר דאס אללסדינג האט דוקא געפיהרט צום גיטען, ווארען אז איך האב זיך פאר'ן רבי'ן בעקלאגט אויף דיא הילטייעס, האט ער מיר געאנטווארט כהיי לישנא: „שוטה שבשוטים איינער, דאס דארף דיך גאר פרייען, ניט קריינקען!···· דיא וועלט זאגט א ווערטעל: אז דארט וויא הונד בוללען — איז א ישוב...! אט וייל זיי בוללען, דיא כלבים, וועט ערשט דיין טאכטער געהעכט אונ געקריינט ווערען ביי אללע אונזערע אנשי שלומינו... אונ זיא וועט אי"ה בעקימען איהר זוג, אז גאטט אונ לייט וועללען דיר מקנא זיין! אונ דעמעלט וועט אין דיר מקוים ווערען „לא יחרץ כלב לשונו“... פאהר א היים אונ ווארט נאך ציא א ווייליע דיין זוג וועט צו דיר א היים קוממען!...“ דער כשר'ער, פרוממער חלאוונע, זאל מאריך ימים זיין. האט מיך אויך זעהר געטרייסט, אונ האט מיר מבטיח געוועהן אויף זיינע הייל'גע נאמנות, אז ער וועט דעם רבי'ן גיט לאזען ריהען וועגען מיר, אונ השי"ת וועט אודאי העלפען על צד היותר טוב!... א כלל ס'איז אוועקגעגאנגען נאך 4 יאהר, מיין קריינדעלען געהט שוין דאס 20=סטע יאהר אונ פון קיין שדוך איז נאך מאן דכר שמיה... בין איך שיר שיר געהאט אריינגעפאללען אין א שטיקעל ספקות אין אמונת-חכמים, רחמנא לצלן, סאמע דעמעלט, ווען מיין גליקק איז מיר שוין געשטאנען כמעט אונטער דיא פלייצעס! אט וועסטי הארען אונ גאפען!: איך בין מיט א פערביטערט הארץ געלאפען צום רבי'ן מיט דער מחשבה-זרה, איך זאל איהם עפעס כמו וויא א פארוואורף מאכען אויף זיין הבטחה צו מיר... נאר וויא איך בין גאר אויף זיין שוועלל געקוממען, טיהט ער אזוי וויא ברוגז'ליך א מאך צו מיר

„איי, לעמעל, ביסט שוין אויסגעוועפט! ביסט שוין געווארען פון די קטני-אמנה ר״ל!? הא? איך האב דאך דיר איין מאל געזאגט, אז דיין זוג וועט צו דיר אהיים קוממען – ווילסטו דעם אייבערשטען צו נסיון ברענגען...? נישמעהר דיין צער איז מכפר אויף דיין טפשות... לויף זשע שוין מאקע אהיים, וואָרען דיין טאכטערס זוג ווארט שוין דארט אויף דיר!“... איך בין נבהל ומשתומם געווארען אויף אזא נביאות פון א איש-אלהים און האב שוין גאר ניט געסמיעט צו פרעגען: וויא אזוי און וויא וועלל איך וויסען דעם בעשערטען זוג? און האב מיך שוין געלאזט אוועקגעהן; נאר חלאוונע האט מיך ארויסבעלייט און האט מיר געזאגט בשם הצדיק, אז פרייטאג אין קראקאדילעווקער מרחץ אויף דער אייבערשטער באנק וועט זיין מיין טאכטערס זוג, און איך וועל איהם דערקענען אין די ווערטער, וואס ער וועט אלץ שרייען: „איי פארע–נאך פארע! דאס – זאגט ער – איז בגמטריא „לבי שלהבת יה“... אז די וועסט נאר צו איהם צוגעהן, זאלסטו איהם זאגען די 2 ווערטער: „במזל טוב“ וועט ער שוין וויסען וואס מע מיינט, וואָרען די 2 ווערטער זענען בגמטריא „למ״ד וי״ו... ער איז, פערשטעהסטו מיך, פון די ל״ו צדיקים... פאהר געזונד, און פערשטעה, וואס די האסט צוטיהן...“

כה הוה! פרייטאג אין מרחץ האב איך דעם בחור דערקענט, און וויא איך האב איהם אויסגערעדט די 2 ווערטער „במזל טוב“ – איז ער געווארען מלא כעס, און האט א געשריי געטיהן: „הא! האט ער מיך אויסגעגעבען, דער צדיק!... נא, פערפאללען!... ער האט מיר אנגעטיהן א ספאדעק און די ווילסט מיר אנטיהן א קריינדעל!?... נאר זאלסט וויסען, אז איך וועלל דיין טאכטער ניט נעהמען אהן ר׳ אייביש׳ס מיטצעל!... די 3 מינים כובע: „ספאדעק, קריינדעל, מיטצעלל“ איז בגמטריא „מצנפת בד קדש“ יענע מיט די ווערטער און דאס-מיט׳ן בולל...“ – קענסט פערשטעהן, חתן׳יו וויא נבהל-ומשתומם און וויא בטול ומבוטל איך בין געווארען פאר אזא צדיק יסוד עולם אז ס׳האט מיר ממש אבגענעהמען דאס לשון און איך האב איהם שוין ניט געסמיעט צו בעטטען צו זיך אויף שבת.... כ״לעבען, וויא קוממט אזא מגושם, אזא זונדעגער בשר ודם וויא איך צו׳ן אזא קדוש-עליון, צו׳ן אזא אור עולם!.... נאר ער האט מיך שוין אהאפ געטיהן ביים ארבעל און האט מיר אזאג געטיהן כהיי לשנא: „נא, קומם צו דיר אויף שבת! און אז דעם בורא עולם איז ניחא איך זאל דיין איידעם זיין – איז מיר אודאי ניחא, נאר זהיר וזהיר, אז די וועסט מיך חלילה פאר איימעצען אויסגיבען ... דעמעלט שפיעלסט די מיט דיין גאנץ בני-בית מיט׳ן לעבען!... קומם זשע גיכער, וואָרען דאס בת-קול

שרייט שוין מסוף עולם ועד סופו „לכה דודי לקראת כלה!“ ... „מ׳ר זענען געקימען אהיים, אפגעפראוועט דעם שבת, און מוצאי-שבת נאך הבדלה איז געוועזען תנאים צו מזל ... נאר מ׳ין פלונית׳טע ע״ה האט, אין גיכען נאך דעם, אבגעגעבען דעם אייבערשטען איהר כשר׳ע נשמה, נאך א לאנג, לאנג פערביטטערטעס שטילשווייגען און משאכנען אין זיך ... א גיטע מליצה זאל זיא דארט זיין פאר אונז אללע!“

— זענט איהר, הייסט עס דער כלה׳ס א זיידע? האב איך איהם געפרעגט — „יא יא! — זאגט דער אלטער מיט א שמייכעלע — און דעם גאנצען ספור האב איך דיר דערצעהלט אקעגען דעם נאר, מחמת וועדליג איך זעה ארויס ביסטו נאך גאר א קינדס, און אין מיטטען דעראינען קענן דיר נאך אפשר דיא כלה ניט געפאללען ... זאלסטו וויססען ווער און וואס דיין מחותנת׳טע איז? .... און וע׳ כלם ווער דיין מחותן איז? .... און אז אזא קדוש-עליון האט ניט געקיקט אויף א שאן פנים׳ל — מאגסטו אוודאי ניט קיקען! .... דיא מיינסט אפשר, אז דאס בריוועלע צום טאטען האט דער מחותן געשריבען? חס כלהזכיר! פאר כל הון דעלמא וויל ער זיך ניט נתגלה מאכען אליין, ביז דיא רעכטע צייט וועט קימען, ווען ער וועט מן השמים נתגלה ווערען ... און דאס בריוועלע האט אונזער רב געשריבען פאר איהם, אויך א ווילדער ירא ושלם, טאקע דעם רבי׳נס א שלישי ברביעי — דיא פערשטעהסט? ....“ און אזוי רעדענדיג זענען מיר אריינגעפאהרען קיין קראקאדילעווקע.

דיא גמרא זאגט: „איזהו עשיר שמח בחלקו? כל שיש-לו בית-הכסא סמוך לשלחנו“ — אט א דער שמח בחלקו איז מיין מחותן געוועהן נאך מיט א יתר שאת: ער האט געוואינט כאמע אונטער דער באד, טאקע ממש לייבען דעם עשירות ... און ניט נאר איינער, גאר 12! .... אין שטיב איז ניט בעססער געוועהן וויא ביי נחמן טראסק אין חדר, נאר מיט צייניגע שנוים: דיא סטעלי נאר וואס אויף איינציוואלגערען זיך; כמעט אללע טאפליעס אויסגעשלאגען און פערשטעקט מיט פערפישטע קישעלעך, א לאקשען-טאפ, א דנא פין א דיישקעלע און מיט א טשו-לענט-ברייטעל; אינ׳ם מיטטעלסטען באלעק איז געוועהן 4 קרוטשאקעס, וואס אויף איינעם איז געהאנגען א וויעגעל, אויפ׳ן אנדערען — אין איבער-געקעהרט שטרייטעל, וואס האט שוין א פנים געהאט פין א קרענצעל היפקע .... אויפ׳ן דריטטען — א פאר-א-יאהריגער לולב מיט הדסים און אויפ׳ן פערטען — א טארבעלע מצה-שמורה ... דיא דיישקע וואססער מיט דער פאמיניצע — דייקע אויף דער טיהר, וואס צום אלקעריל .... דער מחותן, אין א הולך ממש בגדי-מלכות .... האט מיר אבגעגעבען שלום;

דיא געשטיפעלטע מחותנת'טע האט צו מיר א שאקעל געטיהן מיט'ן קאפּ, מיט א פערפינסטערטען פערצווייפעלטען שמייכעל אויף דיא טויט-בלויע לופען; דאס איבריגע בני-בית האבען זיך אויך, וויא עס איז, געגריסט צו מיר אונ איך האב מיך ממש מחיה געוועהן, וואס איך בין אריינגעקוממען אין א שטיב פון אללעם גיטען! .... איינס האט מיר נאך געפעהלט: דיא כלה האב איך געוואללט זעהן! — איך וואַרף אויגען אויף אללע זייטען אונ איך זעה זיא נישט .... דער זיידע האט זיך, א פנים, אנגעשטויסען, וואס איך מיין, אונ מאכט אזוי צו מיר: „דיא זיכסט אוודאי דיא כלה, איא? — אט איז זיא פאר דיינע אויגען!" — אוי, א דונער האט מיך דערשלאגען! שעללט אייך פאר: ניט גענוג בין איך קיין עין-הרע געוועהן א בעל-קומה, אפשר גראססער מיט א קאפּ פון א הונד .... האט זיא נאך אויסגעזעהן אקעגען מיר וויא א פליידערמויז אקעגען א אדלער! איך זאל געוועהן האבען אין דיא עלענבויגענס אויגען — וואללט איך איהר אפשר געקעננט קיקען גלייך אין פנים אריין .... גישמעהר וואס זאג איך „אין פנים אריין"? אז דאס קאפּעל איז כמעט געליגען צווישען 2 עוקר'ס, וויא דיא הארבעס ביי א ווערבליוד, אזוי אז מע וואללט עס בסך הכל גאר גאנץ לייכט געקעננט דורכסולען דורך א לעבעל פון א זאק-נאדעל .... היינט וויא האט איהר שוין א פנים ....? בינו לבינו טיהט זיא דער זיידע א פרעג: נא, ציימעלע, (עס וואללט שוין גלייכער געוועהן „שרייטעלע" ...) געפאללט דיר עפעס דער חתן?" זאלט איהר געוועהן הארען דעם אויסגעשטעללטען אנטווארט אויף א מין קל'בען, וויא א סקרופּ פון א טיהר: „אבי ער געפאללט דעם טאטען!" ... אונ איז באלד אנטלאפען אין קעך אריין; דאס קל'בען מיט דעם אנטלויפען איז מיר פארגעקוממען דיא קארטינא פינ'ם חדר, וויא אזוי עס יאגט זיך ביינאכט דער לץ, וואס האלט זיך איף אונטער דיא לעטאקעס פון א פיסטער מיהל .... אונ איך בין, אין געהאקטע ווינדען, געבליבען שטעהן, אז איך האב ניט געוויססט, וויא בין איך אין דער וועלט! ? ... אונ האב ביא זיך אליין א פנים געהאט, פינקט א שטייגער, וויא א דאס ביכעל מיינס וועט א פנים האבען ביי איין אויסלאנדערשען יודען, אדער אפילו ביי איין געבוירענעם אדעססער יודישען אריסטאקראפּ, וועלכען, אז מע דערצעהלט יא א מאל פון א פוילישען-גיטען יודען גלאנצט ער אויס א פאאר באלעבעס אונ מיינט, אז מע רעדט עפעס פון א וואלפקולאק מיט הארנער אויף דער פאטוליצע ... ער לאכט אויך גלייך מיט אללע, נאר פרעגט איהם בחרם: וואס ער לאכט? וועט אויסקוממען דאס לאכען פון דער סטריזשעווקער יודענע ביים דערטרייקענעם... איך זאג אייך דעם אמת, מיינע ליעבע לעזער: איך ווייס ניט בנאמנות, אין וואס פאר א זכות אזעלכע מענשען לעבען?... וויא אזוי קינדלען זיי

אהן דעם רבי'נס מופתים...? וויא אזוי עקסיסטירען זיי אהן שמירות
און קמיעות...? וויא אזוי מאכען זיי מיט'ן פריץ שאכער מאכער אהן
דעם רבי'נס הסכמה דארויף...? פון וואנעט נעהמען זיי שפע, ברכה
והצלחה, אז זיי האפען קיין מאל ניט קיין שורים מיט א י"ב חלות-
פייגעלע...? בכלל פערשטעה איך ניט: וויא אזוי איז מען עס יוד אהן
א שטיקעל התלהבות, התפעלות, א ברענן, א צופ און א חסידי'שען
בריה...! און וואס ווייסען גאר ניט דעם טעם-גן-עדן, דעם תענוג-
רוחני פון א חסיד'עש ריקידל, פון א פאנטאפעל אין א פרעמדען וויא-
הייסט-מען-עס... פון א קראטץ אין ביזעז, א טשעכעווע ביי דער הריבע
און א ריהר דעם רבי'נס שפיטץ-פינגער... וכדומה...? הייגט וואס פאר
א פנים קענן ביי זיי האבען אזא מין ביכעל...? אט, זעהט איהר, ביי
אייך, מיינע טהייערע פוילישע יודעלעך, האט דאס גאר איין אנדער
ווערטה! אמת טאקע, פון איין זייט, וועט איהר מיר פערשעלטען
מיין געביין, און דיא גיטע-יודען וועלען מיך מחרים זיין בזה ובבא,
און וועלען זיך אפילו ניט פוילען ארויסצוגיבען א התיר אויף מיין ביססעל
וואססעריג בלוטט און א הכשר אויף מיין תם'וואטע נשמה'לע באופן,
אז פון מיין פערשטינקען גוף'ל זאל ערגעץ ווערען פליצעם א גל של
עצמות... דערגעגען אבער, פון דער צווייטער זייט, וועט מען מיר
אנווינטשען א פילען פאדעלעך מיט ברכות, און א סך וועלען מיר נאך
אפשר טראגען פדיונות מיט קוויטלעך "להתפלל על הצדיקים ועל החסידים
ועל הגבאים ועל האייניקליך ועל הרבי'קעלעך ועל הרבי'צענס, ועל
החברה בארשט וכל הנלוים עליהם... זיי זאלען האבען א רפואה
שלמה אויף זייער מסוכנ'ם חולי-הנפש און השתוללות-הרוח ברנ"ך שאר
חולי ישראל אמן"...

17.

א פסח מיט א תורה גאר פלאות בנאמנות, און צום פערבייסען א פנקס מיט תקנות.

ערב פסח אין מרחץ האב איך מיך איבערצייגט, אז מיין מחותן
איז טאקע באמת א נסתר פון דיא ל"ו: בעת איך בין גלייך מיט איהם
ארויסגעגאנגען פון דער שוויטץ-באד אין פירהייזעל אריין, זיך אבצו-
קיהלען, האט ער עפעס אונטער דיא האנד ניט געסטייעט... און דאס
האט ער זיך ארויסגעחאפט אויף א אונטערטיהרעל, אהין, לינקס, אונטער

דער

דער וואנד און האט זיך דארט געשטעלט קוקען אין א שפאריגע פון
א פערשאליעוועט פירוואנדעל... בוצים ער האט נקבים קטנים... ערשט
חול המועד בין איך געוואר-געווארען, אז דאס פירוואנדעל, קומט
אריין אין ווייבערשען באדעל אריין···· נישמעהר גאר ווייסס, וואס אזא
פערבארגענער צדיק מיינט דערמיט···· ? א כלל דער פסח איז געוועהן
כיד המלך: אין שטיב איז געוועהן ריין חאטש מיהלשטיינער קלויבען····
און פאר וואס זאל דען ניט זיין ריין אין אזא גראמקייט, אהן עין-הרע ?
מאהלט אייך, א שטוב מיט איין אלקער אודאי אזוי גרוים וויא דיא
גרעסטע סוכה אין פוילען···· נא ? וויפיעל איז דען אינגאנצען דעם
מחותן'ס בני-בית געוועהן ? : דער מחותן מיט דער מחותנת'טע,[2] אויס=
געגיפענע זיהן מיט זייערע ווייבער און [5] קינדערליך, מיין כלה, איך,
דער זיווג און דעם מחותן'ס [3] קליינע קינדער···· נא, וויפיעל דארף דאס
אללעם פערנעהמען···· ? היינט איז דאך נאך עפעס דא א קעך מיט איין
אויפ'ן-זונ-אונטערן-אויווען···· : וויא איז דער אונטערען-פריפעטשיק····?
נא, און פון [illegible] און משקהות איז דאך אודאי ניטא, וואס צורעדען !
דער מחותן איז אללע פאר-פסח געפאהרען מיט'ן רב אויפ'ן פאוויעט
נאך מעות-חטים צו דיא רענדארע'ס, און אין איין וועגס פלעג דער רב
דערוויל אנברענגען, פון זיינעט וועגען, א פאאר הינדעקעס, עטליכע
גאנזליך, א האלב צעהנדלינג קאפהינער און א פאאר קארען קארטאפ=
ליעס···· מיט'ן דרך הטבע האט דער רב דעם מחותן אויך עפעס ארויב=
געגיבען דערפון···· א חוץ, וואס ער האט אפגעלאטכענט פינ'ם רב בלא
ראיה···· אזוי, אז קוממענדיג א היים פלעג ער אנברענגען אזא בארג,
אז ער האט עס געמוזט אזש מיט ביידע האנד, קוים אין איין מאל
פערנעהמען פינ'ם וואגען אין שטיב אריין ! און איהר מוזט וויססען, אז
מיין מחותן איז געוועהן א גבר נאך מעהר וויא א נסתר···· היינט קענט
איהר פערשטעהן, וויא אזוי מע איז, אהן עין-הרע, צוזעטצט געווארען
עססענדיג גאנץ פסח ? ···· אז מע האט אזש ניט געקענט מיט דיא פיסס
פלאנטען···· נא, און ראזשינקעס-ווין האט זיך דאך אודאי געגאססען
אויפ'ן שטיין ! ווארען דיא מחותנת'טע האט אין גאנץ קראקאדילעווקע
גע'שם'ט פאר דער ערשטער בריה'טע אויף שטעללען ראזשינקעס-וויין :
פון א פינט ראזשינקעס איז ביי איהר תמיד אויסגעגאנגען העבער [5]
עמער ליטער, געזונגע, ריינע וואססער ! אללע מאנסבלען אין שטיב
האבען געגעססען שמירה און דיא ווייבער-מצה'דיגס, און האטשע אללע
קראקאדילעווקער שמירה'ניקעס, און מיך אויך אין כלל, האבען מיר
ערב-פסח איינגענעהמען רוצען-אעל צום אפפיהרען דעם חמץ — פריטאה
האט דעם מחותן'ס עלטערער זיהן ניט געקענט אויסהאלטען און האט
מאקע דעם ערשטען טאג פסח, ארויסגע'גנב'עט א מצה'דיג קניידעל פינ'ם

זאד, און איז אַריינגעלאָפען אין בית-הכסא עס אויפעסען, אַז פון אייליניש און פון לורקייט איז ער שיר דערוואָרגען געוואָרען!.... אַ גליקק, וואָס מיין נסתר האָט אַפּירגענעהמען זיין קליינגעל ... און האָט איהם אויסגעריסען בחזקה פינ'ם מלאך-המות האַנד אַרויס....

שביעי של פסח האָט מיך דער מחותן געפיהרט גוט יום טוב ביטען צום רב, און דער רב האָט אַזאַ זיסע תורה נאָכגעזאָגט פינ'ם רבי'נס וועגען, אַז אייביג וועט זיא מיר פינ'ם זכרון ניט אַרויס!.... האָרט און שטוינט: „פסח — זאָגט ער — איז בחינת חתן „משום שפסח על בתי בני ישראל" ווייל איטליכער חתן געהט זיך הערום געזעגענען פאַר דער חופה אין דיא יודישע הייזער נאָך דרשה-געשאַנק.... און כלה איז בחינת מצה; מצה איז טייטש „קוכען" און קוכען בלעז הייסט „אהבה" וויא זייא ריהפען עס: „קוכאַנאַ" — דאָס איז כלה, בבחינת „אהבת כלולותיך".... פינ'ם יחוד חתן וכלה קיממט הערויס אַ קינד, בחינת מרור-דאָס מיינט מען היינטיגע קינדער, בעוונותינו הרבים, וואָס געהען אַראָב פינ'ם אַלטען דרך, און פערביטטערען דיא עלטערען זייערע יאָהרען.... און דאָס קוועטשט דער בעל-הגדה דייקע „זו": „מרור זו שאנו אוכלים על שום מה"; גלייך וויא עס וואָללט געשטאַנען: „מה אנו אוכלים שום על מרור זו?" — צו וואָס עסען מיר קנאָבעל אויף היינטיגע קינדער.... ? כידוע על פי הגמרא, אַז פרייטאָג צו נאַכטס דאַרפמען עסען שום.... אָבער אַז היינטיגע קינדער וואַקסען דאָך אויס גוים—צו וואָזשע העסען מיר נאָך קנאָבעל צוליעב זיי....? איז אַ תירוץ דאַראָף: „משום שמררו המצריים את חיי אבותינו" — ווייל דיא מצריים האָבען געמאַכט קינדלען (שמררו) אונזער עלטערין, מיט'ן גיבען זיי אַ סך קנאָבעל.... וויא דער פסוק זאָגט „את השום ואת הבצלים ..." איבער דעם מוזען מיר עס היינט אויך טיהן פאַר זכר ליציאת-מצרים.... און דאָס איז ווייטער מרמז דער בעל-הגדה „בחמר ובלבנים אשר עבדו בהם בפרך" דאָס איז געזאָגט אויף היינטיגען דור, וואָס דיא קינדער דיענען דיא עבודה זרה „בחמר" — מיט גאַללע חומריות „ובלבנים" און מיט דיא ווייסע מאַנישקעס, וואָס דאָס קיממט נאָך פון דעם אַלטען זוהמת-מצרים, בחינת „חמור" און בחינת „לבן הארמי".... נאָר מיר האָפפען צו קודשא בריך הוא, אַז מיר זאָלען עס נאָך מתקן זיין דורך דיא „רפ"ח" נצוצות הקדושים, וואָס ליגען אין דעם זוהמת מצרים, כידוע ליודעי חן.... און דאָס מיינט מען מיט'ן „בפרך".... און דאַריבען לעגען מיר דעם מרור אַקעגען דער ביצה, כדי מתקן צו זיין דעם חטא פון „ביצת-ישראל-ממצרים".... נאַ, פערמאָגען אַללע זייערע געבולבעטע און אויפגעלעערטע אַזאַ גילדענע תורה, אַזאַ טהייערען שאַטץ?!.... אסור בנאמנות!....

אסרו-חג, פאר'ן פאהרען, איז געקוממען צו מיר א גאנצע חאפטע יונגע-לייטליך מיט בחורים, מיט עפעס א מין ספר אונטער דער פאכווע ביי איינעם, אונ זאגען מיר: באשר, איך וועלל דאך אין גיכען אי"ה ווערען א קראקאדילעווקער יונגער-מאנן (א גדולה אויף מיר! ....) ווילען זיי, איך זאל מיך איינשרייבען אין דעם פנקס פון זייער „חברה אסור לדבר בשבת“.... מיט'ן דרך הטבע בין איך באלד מוסכם געווארען דארויף, אונ זיי האבען מיר פארגעלייענט אללע תקנות פון דעם פנקס, אות באות:

פנקס דחבורא אסור לדבר בשבת:

„איתא בזהר הקדוש: כגונא דאינון מתיחדין לעילא אוף הכא איהי איתאחדות לתתא ברזא דאחד“ וכו'.... לכן הסכמתנו כלנו החתומות מטה, שלא לדבר דברי-חול בשבת, כי כל יחוד הולך בשתיקה, כמאמר האר"י ז"ל: „יחבק לה בעלה ובסודא דילה“.... וד"ל.... וכל העובר על התקנות הנ"ל, יהי' בארור וישכנו נחש!....“

ואלו הן התקנות:

א.) פון נאך לעכט-בענשען ביז נאך הבדלה טאר מען ניט אויסרעדען קיין שום דבר-חול אפילו פון פקוח-נפש וועגען....

ב.) דיא דברי חול, וואס האפען זיך ארויס ביים דאווענען מחמת התלהבות אין עבודת הבורא, זאלמען באלד נאך זיי אויסשפייען אונ זיי זאגען אויף לשון קודש, כדומה למשל: דיא ווארטער „טאטע זיסער“ זאל מען זאגען: „אבי מתוק“; „לעבעדיגער פאטער“ — „אבי חיים“ — „אללמאכטיגער גאטט“— „כל מעשה אלקים“ וכדומה....

ג.) דיא גאנצע צייט, וואס מע איז אין מרחץ שבת, איז דאך ניט כדאי צורעדען לשון-קודש — זאלמען גאר לחלוטין שווייגען, א חוץ דיא ווארטער „מקוה“ „הכנות און „בית-הכסא“.

ד.) אפילו קיין פראסטע נאמען זאל מען ניט ריהפען אום שבת, א שטייגער „נחום'צי, איציק, הערשקי, יאסעלע, מעכצי; קריינצי, גאלדע, זיסעל, וכדומה .... זאלמען ריהפען „אחריו-אל, רותחין, צבי-פרה, הן-סלה, אותי-אל; עטרה, זהבה, מתוקה וכדומה....

ה.) נאטהיגע ווארטער וויא אין לעבען אריין זאלמען אויספיהרען אויפ'ן ווינק, אונ גאר ביי א נויטה מעג מען זאגען „אי נא“.

ו.) אללע שבת'דיגע מאכלים זאלמען אויך נאר ריהפען אויף לשון-קודש, למשל: „פארפולל, צומעס, לייבערליך, קיגעל“ וכדומה: לפני-מלא, אל-מת, חי-יושר, פרה-מרה א. ז. וו.

ז.) אז א גוי וועט עפעס פרעגען, זאלמען איהם אנטווערען: „אסור לדבר בשבת“; אז ער וויל אבער שלאגען — זאלמען איהם זאגען: „רשע,

שאַבּעש ! .... אונ איהם וַוייזען מיט דיא פינגער אויף דעם מויל ....

ח.) אַללע חֶבְרָה-לייט זענען מחויב איבּערצוגיבּען איינם דעם אַנדערען אַללעם, וואס איימעצען וועט איינפאַללען אַ מין שווערע העתקה פון יודישע אויף לשון-קודש ווארטער אונ מע איז מחויב יוֹמָם וָלַיְלָה צי צוטראַכטען אַ זעלבע ווארטער, וויא לְמָשָׁל: „מויל-מֵעהל — פֶּה-קֶמַח; אונטער-חַזָן — חַזָן-אָחוֹר; שטריימעל — תֶּבֶן-פַּרְסָה; זייגער — יונג הוא .... וְכַדוֹמֶה.

ט.) דאס גלייכסטע איז מע זאל זיך גאר אָבּהיטען פון רעדען אום שַׁבָּת אֲפִילוּ לְשׁוֹן קוֹדֶשׁ אונ נאר זעהען אויסקוממען אויפ'ן ווינק אונ מיט פערשיעדענע סִמָנִים לְמָשָׁל: אֲפִילוּ אויף „אונטער-חַזָן“ איז אַלי'ן גלייכער צו האַלטען איין האַנד אונטערען גאַרגעל אונ איינע ביים אָחוֹר ....

י.) נאר דעם רבּי'ן מאג מען אונ מע איז מחויב צו ענטווארטען אויף פּראָסט יודעש, ווארען שַׁבָּת איז נאר „אוֹת הִיא לְעוֹלָם“ וְצַדִיק יְסוֹד עוֹלָם ! ....

פאר'ן פאהרין אַ היים, ביים געזעגנען זיך, האט דער מחותן מיך געגיבּען אַ גרויסען, אָבּגעבּארעטען קעלבּערנעם תְּפִלִּין-זאַק, מיט דיא ווארטער: דיא דאַרפסט דאך באַלד חֲתוּנָה האָבּען; שיינק איך דיר, מיין קינד, אַ דעם תְּפִלִּין-זאַק, וואס איך האָבּ איהם בִּירוּשָׁה נאך פינ'ם גרויסען ר' גאד'ן, וואס ער האט איהם פון זיינעם איין עלטער-זיידען, וועלכער האט איהם בְּפֵירוּשׁ געזאגט, אַז זיינער איין עלטער פעטער האט איהם אַליין געקויפט אין צְפַת פון אַ גרויסען קְדוֹשׁ-עֶלְיוֹן .... איך האָבּ בְּאַהֲבָה צוגענעהמען דיא זיססע מַתָּנָה אונ בין, טאַקע מיט דער אייגענער דְרָאבִּינָא, אַן היים געפאהרען, נאר שוין ניט מיט'ן זיידען, נאר מיט אַ גוֹי לְהַבְדִיל ... נאר קוממענדיג אַ היים איז געווארען אַ געשריי עַד לֵב הַשָּׁמַיִם: דער גוֹי מאהנט שְׂכַר עֲגָלָה אונ שועלט וויא אַ באַרג, אַז דער מחותן וועט איהם ניט צאהלען .... אונ דער טאַטע האט ניט אַ גראָשען ביי דער נְשָׁמָה אונ וויל טאַקע פָּשׁוּט ניט בּעצאהלען, פאַר אַזא-נ-עַזוּת פינ'ם מחותן געגען איהם .... קערץ, מע האט פערזעטצט ר' אייבּישע'ס מיטצעל בְּתְנַאי, אַז דער מַלְוֶה זאל אויך פאהרען אויף דער חֲתוּנָה, אונ דארט בּעקוממען פינ'ם מחותן זיין געלט .... אונ מע האט בּעצאהלט דעם גוֹי, אונ מע הייבּט זיך אָן צוגרייטען אויף דער חֲתוּנָה ....

.18

א 13-יאהריגען בחור כ'לעבען שוין צייט איהם חתונה מאכען—ועט ער זיין א לייט!

וואס זאגט איהר, מיינע טהייערע לעזער? איז שוין צייט א 13-יאהריגען בחור וויא מיך חתונה צו מאכען, הא? .... יא? .... צי ניין!? — איהר שווייגט .... ? מיין טאטע מיט'ן מחותן שרייען שוין נאך צוריקק מיט א יאהר, אז ס'איז שוין צייט-אונ איהר שווייגט .... ? איהר זענט זיך ערשט מיישב, א פנים, וואס צו אנטווארטען .... ? הערט זשע אויס, מיינע ליעבע: איך בין אזוי קליג וויא איהר כ'לעבען .... איך פערשטעה גאנץ גיט, וואס אייער שווייגען בעטייט .... ! דאס הייסט וויא איינער רעדט: „קיק איהם נאר אן, דעם לייטישען פערשוין, וועהמען מע גיט דא א ווייב!? ער איז דאך נאך פין דיא קינדערשע שיכלעך ניט ארויס!“ — א, יא דאס טראכט איהר! .... איז דאך עס ערשטענס מחילה א גרויסער ליגען; איהר ווייסט דאך זעהר געזונד, אז איך געה שוין א פאאר יאהר אינ'ם טאטענס פאנטעפעל — נמצא, אז איך בין שוין פין דיא קינדערשע שיכלעך לאנג ארויס .... אונ דאס, וואס איך געפעלל אייך ניט פאר קיין לייטישען פערשוין — דאס ארט מיך שוין גאר וועניג וואס — אבי איך געפעלל, ברוך השם, דער כלה מייגער! אט פרעגט זיא אינמיסטען — וועט איהר שוין הערען! זיא זאגט; „א כפרה אללע דאטשינעס פאר מיין מינדעסט נאגעל!“ א סימן האט איהר: זיא האט אליין געזאגט דעם זיידען, אז זיא האט זיך פער־ליעבט אין מיין שטן .... א, יא איהר לאכט? .... אונ ביי מיר איז דאס זעהר צו גלעבען: איהר זאלט זיך אמאל פריווען צוקיקען צו א פולישׁ חניאקעל, בעת ער געהט אין גאסס ווען דיא זינן שיינט אונ א ווינדעל בלאזט איהם אקעגען פנים — וואלט איהר, כ'לעבען, אנ־געקוועללט קיקענדיג וויא אזוי ער לעגט זיך אויס אויף זיין אייגענעם שטן!: וויא דיא 2 לאנגע גרייזעליך, וויא 2 פלעכטליך, פליהען אין דער לופט אונ דאס צאפען-בארדעלע טארטשעט פאראויס; דיא פאלעס פינ'ם קאפטענדעל שפרייטען זיך אויס וויא 2 פליגעל פין א זשוראוועל אזוי אז מע זעהט בולט דיא פאאר ליטקעס וויא 2 מאקאהינעס אויף וועלכע עס באמבלען זיך דיא בענדליך פין דיא ווייסע תחתונים, אונ ביי יעדען שפאן טהיילט זיך אפ אויפ'ן שטן דיא פיאטע פינ'ם פאנטאפעל אויף איין ארשין דיא לאנג, צווישען וועלכע עס חאפט זיך אללע מאל ארין דיא זינן ... אונ ביא יעדען מאל אנטריטען מיט דער פיאטע

צוריקק

צוריקק, קלעמען זיך אריין דיא פעדערשטע ציצית פינ'ם טלית קטן אין פאנטעפעל אריין אונ דיא אונטערשטע ציצית ציהען זיך אוים אין דער לופט, פונקט וויא דיא צוויא פיסס פון א טשארנעהוז בעת פליהען.... אט א דיא גאנצע קארטינא זעהט מען אויפ'ן שטן מיט אללע איהרע פישטשעווקעס.... נא? קענן מען זיך אפשר ניט פערליעבען אינ'ם שטן פון אזא שאנער, זיסער פיגור....? היינט פערשטעהט, אז אין מיין שטן איז זיך נאך א סך לייכטער געוועהן צו פערליעבען, ווארעז איך בין דאך אליין געוועהן א קליינער אונ געטראגען האב איך א גרויסע פאאר פאנטעפעל מיט נאך א גרעססער מיטצעל אזוי, אז פון מיין פיגור האט מען טאקע כמעהר ניט געזעהן וויא א שטן!.... נא? זנאטשעט שוין עפעס אייער לאבען אומשטיינסנעזאנט? .... איי וואס? — וואס „וואס"? איהר וועט אפשר זאגען, אז איך וועלל קיין פרנסה ניט קעננעז גיבען א ווייב? הא?....? — חא, חא, חא! מעהר קיין דאגות זאל איך ניט האבען. וויא דיא דאגה! .... אודאי פאר דיא, וואס ווערען מגודל אין דיא שקאל'עס אונ קוקען זיך ניט איין דאריבער אין דיא הנהגות פון זייערע עלטערען אין שטיב, אודאי איז דאס ביי זיי א דאגה: זיי מיינען אויף דער אמת'ן, אז זייא דארפען הארעוועז אויפ'ן ווייב; שלאגען זיך קאפ אין דער וואנד אונ צושטעללען דער פאמיליע פון כל טוב; מיר, חסידי'שע קינדער אבער, ווערען מגודל אין דער היים, אונ מיר זעהען ברוך השם, וויא אזוי טאטע מאמע פיהרען זיך בכל תפוצות ישראל אין פוילען — ווייסען מיר שוין דאנקען גאט וואס הייסט פרנסה גיבען? אט וויא למשל מיין טאטע, זאל מאריך ימים זיין, האט זיך דאס גאנצע לעבען זיינס נאר אבגעגיבען פינ'ם רבינ'ס וועגען, אונ דיא מאמע, זאל לעבען, האט מפרנס געוועהן דיא שטיב, איי פון וואס? — פון וואס ניט....?: פון קנייטליך-לעגען, פון גאארען מעסטען, פון עין-הרע'ס שפרעכען, פון באבסקי סגולות אונ רפואות גיבען, פון מצות קאטשען, זאקען ארבייטען, פון באבעריי, פון סארוועריי אונ פון טיקקעריי, אונ דאס איבעריגע פינ'ם קראמעל.... דערציא נאך פיהרען א שטיב, זייגען אונ ניאנטשען קינדער, קאכען אונ באקקען, מארעזשען אונ לאטען, הייצען אונ טראגען פאמייניצעס, אונ אללעס, וואס צו'ן א שטיב גיהער — אונ נאך דעם אללמען, אז דער טאטע פלעגט, קיממענדיג פינ'ם דאווענען, חלילה אמאל ניט טרעפען פארטיג דעם אנבייסען, האט זיא שוין געהאט איהר עהרליך אויסקיממעניש .... אונ זיא האט עס מקבל באהבה געוועהן, אונ האט איהם נאך דעם גרעססטען כבוד אבגעגיבען: דאס שאנסטע שטיקעלע פיש, דאס בעסטע שטיקעלע פלייש, דאס ווייסטע זעמעלע „פון יאסים וועגען!" אונ אליין עססען שטרוי אונ הארעחוועניקעס „אבי קישקע נאפחאטע...." נא? ווייסם איך שוין וויא

אזוי מאנן און ווייב זענען זיך מפרנס אין פוילען .... ? הײנט וואס זאל איך דא זארגען ? .... וויפיעל מיין פלונית'טע וועט נאר קענען — וועט זיא הארעווען און וועט מיך האדעווען מיט דיא קינדערליך .... און אז זיא וועט אמאל קראנק ווערען אויף אצייטעל, איז אויך ניט קיין אומגליקק — דארף איז דא א רבי אויף דער וועלט, פאהרט מען אוועק צום רבי'ן אין דער חברה-באַרשט, און ווייב און קינדער לאזען זיך דארט אזוי לאנג מיטשען, ביז זיי וועלען זיך איבערמיטשען ! .... מיר האבען א גרויסען גאטט, וואס שפייזט פינ'ם ווערעמעל ביז אין וויעזעלטהיער ; ניט איך דארף זייער פערזארגער זיין ! .... נא, בין איך גערעכט, הא ? .... נישמעהר וואס האב איך אייך גאר בסך הכל א דעה צופרעגען וועגען מיין חתונה ? איך ווייס, אז פרא אייך, וואָלט איך נאך זעהר געמאגט זיטצען א בחור א 5—6 יאהר .... איי וואס דיא הייליגע גמרא מיט דיא מוסר-ספרים ארבייטען מעשים, און לעגען גאר איין דיא וועלט, אז מע זאל נאר חתונה האבען צו 12-13 יאהר .... ? דאס אארט אייך דייקע-גאר ניט ! הא ? — נא, אז אייך אארט ניט דאס — אארט מיך ניט יענץ .... פייף איך מיך אוים אויף אייער לאבען און חוזק מאכען און האב חתונה צו 13 יאהר, אייך אויף צו להכעים און געהט ריהפט מיך קנאק-ניסעל ! ....

קורץ גערעדט, מע נעיט מיר שוין צו מזל חתונה-קליידער ! א גארדיראב, רבונו של עולם, אויף אללע גיטע-יודעשע קינדער געזאגט געווארען ... 2 טערקעש-לייוענטע העמדער מיט 2 פאאר תחתונים ; א סיראטשקען קאפטענדעל אויף דער וואכען און א איילקיטייעס אויף שבת און יום טוב ; א וואטאווע פיסטרענע טשאיקע און א ראצעמערען ראזעוואללקעלע, איבערגעגעיט פון דער מאמעס חתונה-איפע, גאר קיין ארבעל האט ניט געחאפט — האט מען אריינגעשטעלט א פאאר ארבעל פינ'ם טאטענס א פאאר אלטע אטלעסענע, ווינטערדיגע תחתונים, וואס דער רבי האט זיי איהם געשיינקט צו זיין חופה דרשה-געשאנק ... און א בערשידער טלית-קטן מיט א פאאר יאלעוועטשענע פאנטעפעל ... אין א דיא בגדי כבוד האט מען מיך אנגעפרינדעט דעם שבת אינדערפריא, וואס פאר מיין בר-מצוה, און מע האט מיך געפיהרט אין קלויז צום אויפריהפענס ... איך געדענק נאך וויא הײנט, אז בעת איך בין, נאכ'ן ברייטען „יעמוד חתן !“ ארויפגעגאנגען אויף דעם בעלעמער, און האב שוין נאר וואס געוואללט מאכען דיא ברכה אויף דער תורה, האט מיך דער בעל קורא, אויף א ווארטעל, א פרעג געטיהן : „קענסטו שוין בענטשען מזומן ?“ — און פון מבולבלקייט האב איך, אנשטאט דיא ברכה אויף דער תורה, אויסגעשריגען בקול רם „האַרט צי רבותים מיר ועלען בענטשען !“ — און דער גאנצער עולם האט זיך צולאכט....

מיילא אלסדינג בין איך יאקאם איבערגעקומען, נאר איין זאך וועלל איך ווייל איך וועלל לעבען ניט פערגעססען, אונ ווען איך דערמאהן זיך אין דעם, רייסט מיר מיין הארץ אין טויזענד שטיקקער פון בושה אונ שפלות פאר זיך אליין; מיין לעבען איז מיר דעמעלט איבערדריסיג אונ פינסטער וויא דער קבר אונ דיא וועלט ווערט מיר העננ אונ קליין אויף צו אנטלויפען פון זיך אליין! .... דעם טאג וואס פאר'ן ארויספאהרען אויף דער חתונה, האט מיך דער טאטע ארויסגעשיקקט מיט'ן שמש, אין מיינע יום-טוב'דיגע בגדים, איך זאל זיך ארומגעהן געזעגענען מיט דיא נגידים אונ שטאדט-בעלי-בתים אין וצוני .... אונ דיא כונה דערביי איז, צו חאפען דרשה-געשאנק .... אזוי זענען זיך אין פוילען, מקדמות דנא אן, נוהג אללע כלי קודש אונ שאנע מקבלים, אונ אזוי האט זיך מיין טאטע אויך נוהג געוועהן .... אוי, פערשאלטען זאל דער טאג ווערען פאר וואס איך בין אין איהם בעססער ניט פערטשאכנעט געווארען אין איין הרף עין, איידער אזא גהנים איבערגעהן קראסטרוי לעבעדיגערהייט! .... מיילא וויא איך בין נאר אריינגעקוממען אין א נגיד'שער שטיב, האבען זיך אללע ווייבליך אונ מאדליך צולאכט אויף א קול, אז ממש א גריב האט זיך אונטער מיר געעפענט אונ איך בין געפאללען אין א פינסטערען תהום אריין .... ווארען א חוץ דאס שאנקייט פון אזא זיסען מנהג, פון אזא מין ארומפיהרען דעם בעער .... בין איך דאך גלאטט זעהר א שיינע פיגורע געוועהן בכלל אונ פאר א חתונה-בחור בפרט ... היינט וויא זאל מען ניט לאכען פון אזא וויסטער קאמעדיע! .... נא, אונ אז דער נגיד, צי דער בעל-הבית אליין האט שוין ניט געלאכט מיר אין פנים אריין גלייך .... האט ער מיר אויך מיט א פערביססען שמייכעלע געאנטווארט: „פאהר געזונד", אונ איך האב נאך געמוזט, אין געהאקטע ווינדען, שטעהען אונ ווילליען אונ מינגען זיך אין אללערליי פארבען ביז ער וועט ארויס מיט'ן דרשה-געשאנק.... איינער האט, פאר רחמנות אויף מיר קיקענדיג, עפעס אריינגעשטיפט מיר אין האנד, אונ 10 האבען געפרעגט: „נא, וואס שטעהסטו נאך....?" נא, אונ דיא גאסס דערעבגעהען מיט דיא בגדי יו"ט אונ מיט'ן שמש, וויא אללע קראמערס קראמערקעס, משרתים אונ דערעבגעהער, האבען זיך אויסגעשטעללט אויף דיא טיהרען, טייטענדיג אויף מיר מיט דיא פינגער אונ לאכען — אין דעם האט איהר דען א מינדסטען בעגריף, וואס דאס הייסט!? .... א... קראסטראי צווישען טויזענט ראזגעס מיט שבעה מדורי גהנים זענען, כ'לעבען, א סך ניחא'ר איידער אזא שאנדליכער שפאציער! .... זהיר וזהיר, זאג איך אייך אן, פוילישע חתנים'לעך, לאזט זיך ניט פיהרען אין דיא הייזער געזעגענען פאר'ן חופה-טאג, עס זאל אייך אפילו אבקאסטען אייער לעבען! .... געהט ניט, ברידערליך, געהט ניט!

װאָרען איהר װעט אײביג אײער סאָװעסט ניט קענען אָבװאשען פֿין אַ דער אונמענשליכער שאַנדע, פֿין אַ דעם נידריגען שפלות און חרפות בושה פֿאַר זיך אַליין!.... איך זאָל דאַס קענען פֿאַרגלאַטען מיט'ן טויט — װאַלט איך, גלײבט מיר איהם אַקעגען געלאָפֿען װיא צום טאַנץ.... נאָר פֿערפֿאַלען, איין נאַררישע מינוט פֿאַרענטװערט שוין ניט אַ גאַנצע עװיגקייט!....

דיא פֿיהרען שטעהן שוין גרייט; חוץ עלטערען און נאָענטע קרובים, פֿאָהרען נאָך אויף מיין חתונה ר׳ אַברהם׳ל חיריק, דער קלויזנער שמש, עטליכע הייסע חסידים פֿינ׳ם רבי׳נס מקורבים און דער מלוה פֿינ׳ם מיטצעל... מע האָט נאָך געכאַפּט דאָס לעטצטע ביסעל בראַנפֿען און מע פֿאָהרט!...

19.

ביד־חזקה — ובמורא־גדול שתים
האַבען יודען אין זיך נאָך פֿין מצרים:
אַ תקיף און אַ ניונקעלע טאַקע מניהדוביה..
דאָס איז דער סימן פֿין אַיין אמת׳ן לאַקיי!

אַז יודען, װער שמיסט חסידים, פֿאָהרען אויף אַ חתונה, האָרט מען עפּעס אַ װעלט? האַ? מאָהלט אייך, איין יוד נאָר, װען ער פֿיהלט זיך נאָר עפּעס תקיף ביי זיך, װערט ער אַ גאַנצער פּריץ, אַ מושל און אפֿילו אַ דעספּאָט איבער קלענערס און שװאַכערס פֿין זיך... ובפרט אַ מנין יודען צוזאַממען!... אַװדאי פֿאָהרט מען פֿריילוך, לעבעדיג און קיראַזשירט, און מע האָרט דיא גאַנצע װעלט װיא דעם קאַטער!: װיא מע בעגעגענט אַ גוי געהען מאַכט מען איהם פֿין דיא עק־פּאַלעש אַ חזיר׳־שען אויער... און עטליכע באַמשען אויך... אַ גוי פֿאָהרען — שלאָגט מען איהם אַב אַ־נ־אַקס, אַ נאַשילניק, אָדער מע װאַרפֿט איהם אַראָב פֿינ׳ם װאָגען... אַ גוי פֿיהרענדיג עפּעס אין מאַרק אַריין צום פֿערקויפֿען — געדאַמט עס ביי איהם ציא און מע שעלט איהם נאָך גיט אויס... אַ כלל, מע פֿאָהרט תקיף „ביד חזקה"... מע טיהט יעדען פֿאַקעסט, װיא װייט מען קאָנן און מע זינגט און מע לאַכט ביד רמה — אויפ׳ן װאָהר־הייט!... און אינמיטטען דעראַינגען טראָגט אַן דער רוח אַ גלאַק! און מע האָרט אַ געשריי „סטוי!..." אַ גלאַק און סטוי! — אָ דאָ װערט פֿין דיא נאָר װאָס געװעזענע באַניטעס, פֿאַקעסטניקעס און תקיפים —

ביונקעליך, צעטרייטענע ווארעמליך, חנופה'ניקלעך און ת.. לעקער'ליך—פינ'ם „ביד-חזקה“ ווערט מניה וביה א „ובמורא גדול“ חאטש לעג איהם אין איין אויער אריין, חאטש מאך פון איהם מאנדריש מיט דיא גלאקליך!... יא, הארענדיג דעם גלאק מיט'ן „סטוי“, איז אללע פערקיהלט געווארען אין פיפעק... גלייך זיי האבען אין זייער לעבען ניט געטשעפעט א פליג אויף דער וואנד און זענען נאר גאטס דיא נשמה שולדיג און דער יודענע פאר מילך... דער גלאק איז צוגעפאהרען און מע האט געזעהען אין דער בריטשקע זיטצען [2] איהרע; איינער אין א רויטען קאלנער און דער אנדערער מיט א קאקארדא נאר ביים קוזעראק. דער רויטער קאלנער האט א פרעג געטיהן „אטקודא אי קודא!?“ —

—„וואס דבר'ט ער“ — האט דער טאטע מיט א פלאטערניש געפרעגט דעם עולם.

—„וואס הארסטי דעם ערל טמא?“ האט זיך אברהמ'ל חיריק אנגע־ריהפען אין איין ציטערניש...

—„יודעלעך, זייט מהרהר בתשובה!“ האט דער שמש א זאג גע־טיהן ניט טויט ניט לעבעדיג...

„נא, דא! — זאגט דער רויטער קאלנער מיט א פערביסענער מונגע פון חוזק מאכען — א פאספארטוא או וואס יעסט?“

—„א-א-א, דיא מעשה?... — האט זיך אנגעריהפען אברהמ'ל חיריק און האט זיך אומגעקעהרט צום רויטען קאלנער מיט א זלידניעש-חנופה'־דיגער מונגע: פאנע, נאשטשא נאס פראשפארט, יאק מעני סאם טאטעטשקע?...

דער קאלנער איז ווילד אין כעס געווארען און האט א קריטץ געטיהן מיט דיא צאהן: „סטופיי אוק משארטוא, זשידאווסקאיא כארא טוא, עטאקאיא! טאקאי פארכאטוא זשיד סטראיט מעניע אולובעטשקי.. סיא מינוטאי טשטאבוא בוללי מעניע פאספארטוא, א טא יא וואס...! קאטארוי מעזש וואמי סטארשיי?“

—יודעלעך, בעט גאטט! — האט זיך דער מלוה פינ'ם מיטצעל אנגעריהפען, קלאפענדיג א צאהן אויף א צאהן — בעט גאטט ווארען מיר זענען פארביי!“

„טוי סטארשיי!?“ — האט דער רויטער קאלנער געפרעגט, ווענ־דענדיג זיך צום טאטען.

—„געוואלד, אברהמ'ל! וואס דבר'ט ער?“ האט דער טאטע קויב א לעבעדיגער געפרעגט.

—„נעהם דעם רבי'נס שמירה אין דער האנד אריין — האט אברהמ'ל, אין איינע פחדים, געאנטווארט שטיללערהייט, קוים וואס מע האט געהערט... ער פרעגט דיך אודאי, וויהין דיא פאהרסט...“

—„אַ־אַ־אַ···· הָאט זִיךְ דֶער טָאטֶע אַייִנְגֶעשְׁטֶעללְט מִ׳טְ׳ן לֵעבְּעֶן, און הָאט, אוֹיךְ מִיט אַ זְלִידְנִיֶעש־זָאוֶוער שְׁמֵייכֶעלֶע, גֶעזָאגְט דֶעם רוֹיטֶען קָאלְנֶער: פַּאנֶע גֶע זְנַייֶע יַאק מֶענוּא יְהַאלֶע ···· ? מֶענוּא יְהַאלֶע נַא וֶועסֶעלֶע! ····“

„אַךְ טוּא טְשׁוּטְשֶׁעלָא גָארָאהָאוָואיֶע! — הָאט דֶער קָאלְנֶער פֶּערִ־בִּיסֶען אַ גֶעשְׁרֵיי גֶעטִיהֶן — טוּא נַא סְוַואדְבָּא יֶעדְיֶעטְשׁ? אַ זְשֶׁענִיךְ גְדֶיע?“

—דֶער טָאטֶע הָאט אִיהם אָנְגֶעקִיקְט מִיט בְּלָאנְזֶענְדִיגֶע אוֹיגֶען, וִויא אַ מוֹיז, וָואס פֶערְלִיעְרְט דִיא נָארֶע, נִיט וִויסֶענְדִיג וָואס עֶר מֵיינְט····

„דֶער חָתִים, דֶער חָתִים!“ הָאט זִיךְ אָנְגֶערִיהֶפֶען דֶער וָואס אִין דֶער קָאקַאדְרֶע.

—„אַ פַּאנֶע, — זָאגְט אַבְרֶהָם׳ל חִירִיק, טְרֶעסְסֶעלְדִיג מִיט דִיא פֵּאוֹת — דֶער חָתָן? — אָט אִיז עֶר!“ און הָאט אָנְגֶעוִויזֶען דֶעם קָאלְנֶער אוֹיף מִיר.

אִין מִיר אִיז פָּרְחָא נִשְׁמָתִי גֶעוָוארֶען, און דֶער רוֹיטֶער קָאלְנֶער הָאט אוֹיסְגֶעשָׁאסֶען אַ גֶעלֶעכְטֶער, אַז עֶר הָאט זִיךְ אַזְשׁ גֶעהַאלְטֶען בַּיי דִיא זַייטֶען: „טַאק עֶטָא מֶוָואי זְשֶׁענִיךְ!? ···· אַטְלִיטְשְׁנָא! ···· אַ גְדֶיע יֶעוָוא מֶעטְרִיטְשֶׁעסְקַאיֶע סְוִוידֶיעטֶעלְסְטְוָוא?“

דֶער טָאטֶע הָאט וִויעדֶער וִויא אַ פֶערְוִוירְטֶער גֶעקִיקְט אוֹיף אַלֶע זַייטֶען און פֶּערְצוֹיגֶען מִיט דִיא אַקְסֶלֶען···· בִּיז דִיא קָאקַארְדָא הָאט זִיךְ וִויעדֶער אָנְגֶערִיהֶפֶען: „מֶעטְרוּקָא, מֶעטְרוּקָא!“

—אַ, אַ! דִיא מֶעטְרוּקֶעס! — הָאט זִיךְ אַבְרֶהָם׳ל חִירִיק אַרוֹיסְגֶע־שְׁטֶעללְט מִיט אַ זָאוֶוער חֵן׳דֶעלֶע צוּ דֶער קָאקַארְדָא — יֶיע בָּאהה פַּאנֶע יֶע, טַאם וִיוו טְלִימֶעק! אָט יַאק יָא מַאיוּא בָּארְד און פֵּאוֹת! ····“

„אָטְקְרַאיטֶע וַואשׁ זְשִׁידָאווסְקִי הָלַאם — פָּאסְמָאטְרִים!“ הָאט גֶעשַׁאפְּט דֶער רוֹיטֶער קָאלְנֶער, אָנְוַוייזֶענְדִיג אוֹיפְ׳ן טְלִימֶעק.

—„שְׁלֶעכְט בְּרִידֶערְלִיךְ! — הָאט פְּלַאטֶערֶענְדִיג דֶער שַׁמָשׁ קוֹים אוֹיסְגֶערֶעדְט — מִיר זֶענֶען פַּארְבַּיי!“

וִויא מֶע הָאט נָאר גֶעעֶפֶענְט דֶעם טְלִימֶעק אִיז דָאס עֶרְשְׁטֶע אַרוֹיסְגֶעפָאלֶען ר׳ אֵייבִּישׁ׳ס מִיטְצֶעל — דֶער רוֹיטֶער קָאלְנֶער הָאט וִויעדֶער צוּלַאכְט, אַז עֶר אִיז זִיךְ אַזְשׁ פֶערְגַאנְגֶען אוֹיף 10 מִינוּט כְּסֵדֶר····דֶערְנָאךְ הָאט עֶר מִיר אָנְגֶערִיקְט דָאס מִיטְצֶעל אִיבֶּער דִיא אוֹיעֶרֶען און פְרֶעגְט מִיךְ: „עֶטָא דְלַיא נִיֶעוֶועסְטוּא····?“ פוּן שְׁרֶעקְק הָאבּ אִיךְ מִיךְ שִׁיר בַּ······ און הָאבּ אוֹיסְגֶעשָׁאסֶען אַ גֶעוויין···· בִּיז דִיא קָאקַארְדָא הָאט זִיךְ אָנְגֶע־רִיהֶפֶען צוּם רוֹיטֶען קָאלְנֶער: „אוּם קֶיעם טָאט יֶמֶיעטְט דְיֶעלָא! אָסְטַאוְוטְיֶע עֶטִיךְ דִיַקָארֶיי, פּוּסְט סֶעבְּיַא יֶעדוּט אוּק טְשָׁארְטוּא נַא קוּלִיטְשְׁקִי! בְּרֶרֶךְ, גָאדָאסְט עֶטַאקַאיַא! ····“ און דֶער רוֹיטֶער קָאלְנֶער הָאט אַשְׁמִיטְץ גֶעטִיה־

דָאס מִיטְצֶעל אִין דֶער-עֶרְד אַרַיין , אַ שְׁפַּיי גֶעטִיהן מִיט'ן פִּילֶען מויל און הָאט זִיךְ אַרַיינְגֶעזֶעטְצְט צוּרִיק אִין בְּרִיטְשְׁקֶע אַרַיין .

דֶער גְלָאק אִיז אַוֶועק און מַיין חָסִיד'אַרְנֶיע הָאט אַ נֶעהם גֶעטִיהן אַ פְרִישׁ צַאפְּעלְדִיג נִגּוּן'דֶעל מִיט דִיא וֶוארְטֶער : „דֶעם רֶבִּי'נְס זְכוּת זָאל אוּנְז טַאקֶע תָּמִיד בַּיישְׁטֶעהֶען ! ....“

—„הָאסְטִי גֶעזֶעהֶען, יָאסְקִי, ווִיא עֶר הָאט אָנְגֶעקְוָואלְט פוּן ר' אֵייבִּישׁ'ס מִיטְצֶעל ?“ — פְּרֶעגְט אַבְרֶהמְ'ל חִירִיק דֶעם טָאטֶען .

—„נָאךְ אַ שַׁאֲלָה, צִי אִיךְ הָאבּ גֶעזֶעהן ! ? ... זָאגְט דֶער טָאטֶע מִיט'ן נִגּוּן פוּן בְּתְמִיָה ....

—„וָואזְשֶׁע אִיז דָא דָאס חִדוּשׁ — פְרֶעגְט אַזוֹי עֶרְעגְּסְט דֶער שַׁמָשׁ — נָאךְ פַאר ר' אֵייבִּישׁ'ס מִיטְצֶעל זָאל אַזַא עֶרֶל נִיט בָּטֵל וּמְבוּטָל וֶוערֶען ! ? ....“

—„מִיר אִיז נָאר אַ חִדוּשׁ — זָאגְט דֶער מַלְוֶה — וָואס עֶר הָאט אַזוֹי גֶעלַאכְט.... !“

—„גֶעלַאכְט“ ? — זָאגְט דֶער טָאטֶע — ס'הָאט עֶר גֶעלַאכְט מִיט פִּיאוּוְקֶעס ! אַ סִמָן הָאט אִיהר, אַז דָאס מִיטְצֶעל הָאט אִיהם שִׁיר דִיא טְרֵפָה'נֶע יַד זַיינֶע אוֹיסְגֶעדְרֵייט, און וֶוען עֶר טִיהט עֶס בַּאלְד נִיט אַוֶועקְ פוּן זִיךְ — בְּלַייבְּט עֶר אָהן אַ הַאנְד ! ....“

—„וָואס דֶען ? — זָאגְט דֶער שַׁמָשׁ — מֶע הָאט נִיט גֶעזֶעהֶען בַּאשַׁאנְ פֶערְלִיךְ, ווִיא עֶר הָאט שׁוֹין בֶּעקוּמֶען דִיא נִכְפֶּה, רַחֲמָנָא לִצְלָן, און ס'הָאט אִיהם שׁוֹין טַאקֶע אָנְגֶעהֵייבֶּען שְׁלָאגֶען דִיא טְרֵפָה'נֶע פִינְגֶע פִּינ'ס מויל , אַז עֶר הָאט זִיא קָאם אוֹיסְגֶעשְׁפִּיגֶען....“

—„מִן הַשָּׁמַיִם אִיז אַזוֹי ! — זָאגְט דֶער טָאטֶע — זַיין גְלִיקְק , וָואס יֶענֶער בַּעַל הָרַע'נִיק, מִיט'ן קֶנֶעפֶּעל אִין קַאשְׁקֶעט , הָאט אִיהם אָבְּגֶערָאטֶעוֶועט פוּן אַ-נ-אוּמְגְלִיקְק ! ....“

—„יֶענֶער — הָאט זִיךְ אָנְגֶערִיהְפֶען אַ חֲנָיאקֶעל, וָואס אִיז דִיא גַאנְצֶע צַייט גֶעזֶעסֶען ווִיא אַ פֶערְשְׁטֵיינֶערְטֶער פוּן שְׁרֶעקְק, חָאטְשׁ לֵעג אִיהם אַ לֶעבֶּעדִיגֶען אִין דֶ-ר-עֶרְד אַרַיין.... יֶענֶער קֶענֶען-אַוַדַאי זַיין אַ גִלְגוּל פִינ'ם אַלְטֶענְס פַאנְטָאפֶעל זצ"ל....“

—„נָאךְ דַייקֶע פִינ'ם פַאנְטָאפֶעל ! ? — הָאט אַבְרֶהמְ'ל חִירִיק גֶעזָאגְט מִיט אַ בְּאזֶער — נִיט דֶערְלֶעבֶּען זָאל עֶר עֶס ! .... און אַז פִינ'ם אַלְטֶענְס לִילְקֶע אִיז אִיהם קַארְג ?....“

—„אוֹ וַוא, אַ שֵׁיינֶע חֲטִיבָה ! — זָאגְט דֶער שַׁמָשׁ מִיט אַ פֶערְבִּיסֶענֶעם שְׁמֵייכֶעל — דִיא ווֵייסְט דֶען, אַבְרֶהמְ'ל, פוּן וָואנֶעט דֶעם אַלְטֶענְס לִילְקֶע קוּמְט אַרוֹיס ? .... דֶעם אַלְטֶענְס פָאטֶער זצ"ל, פֶערְשְׁטֶעהְסְטִי מִיךְ, ס'הֵייסְט, דֶעם גְרוֹיסֶען מַגִיד זצ"ל, נָאךְ דֶער פְּטִירָה, הָאט דֶער מַלְאַךְ מִיכָאֵל גֶעפִיהְרְט צוּ מְתַקֵן זַיין דִיא נְשָׁמוֹת אִין גֵיהִנֹם — נָאר כְּפִי דֶער

מגיד זצ״ל האט אנדערש קיין תקון ניט געמאכט סיידען מיט דער לילקע־ציבעק, האט מען באלד פין אהרן׳ס שטעקען געמאכט א ציבעק, אונ פאר א לילקע האט זיך פערשטעללט דער פרימער רבה׳לעס נשמה, וואס האט בעדארפט א תקון דערפאר, וואס א חסיד האט זיא א מאל געזעהן נאקעט בעת זיא איז געגאנגען אין א פאלאנקע אריין פאר׳ן חצות אפרעכטען, אונ האט דע׳מיט געבראכט דעם חסיד לידי הרהור ר״ל···· חאטשע זיא האט גאר ניט געוויססט דערפין! — דיא ווייסט דאך, אז קודשא בריך הוא איז מדקדק מיט דיא צדיקים כחוט השערה··· נא, מילא דער מגיד זצ״ל האט מיט דער לילקעציבעק אבגעמאכט דעם תקון, אונ אויף דער צווייטער נאכט האט ער דיא זעלבע לילקע (דעם ציבעק האט מיכאל אבגעגיבען אהרן׳ען צוריקק למען הכבוד) געבראכט אין חלום דעם אלטען זצ״ל — היינט ווייסטי שוין ווער דיא לילקע איז ··· ?״

—„מאהל דיר אז איך האב דאס גראד ניט געוויססט — זאגט אברהם׳ל חיריק, וויא קאנפוזיעט, פערשטעהט מען עס דען ניט פין זיך עלבערט, אז אללע בגדים דעם אלטענס, דיא קארעטע, דיא פערד מיט איטלעכם פיטצעלע זיינם, זענען פין גאללע נשמ״ת? ! ····״

—„א נייעס ···· שרייט אוים דער טאטע מיט א פערביססענער מינע — ווער ווייסט ניט ד״א מעשה, ווען דער אלטער זצ״ל איז א מאל, אין אל״ג־בעומר, געפאהרען אין פעלד אריין שיססען מיט׳ן פייל־אונ־בויגען, האט זיך זיין ווייסער אגער עליו השלום געשטעללט דובאם, אונ האט באין אופן ניט דערלאזט דעם אלטען שיססען קיין מזרח־זייט... אונ דער אלטער זצ״ל האט אויפ׳ן ארט געזאגט דעם עולם, אז אין מזרח זייט שטעהט דעם אגערס טאטענס נשמה אונ בעטט א תקון... ערשט, אז דער אלטער זצ״ל האט דיא נשמה מתקן געוועהן— איז דער אגער שטילל געבליבען, אונ דער אלטער האט אויסגעשאססען לצד מזרח..״

אזוי האט מען זיך אבגעשפארט אונ געראנגעלט דעם גאנצען וועג, פין וואס דער כפרה׳ניק אינ׳ם קנעפעל קענן זיין א גלגול... ? ביז ס׳איז געבליבען בהסכם כלם, אז ער מוז נאר זיין א גלגול טאקע פין ר׳ אייבישעס איין אבגעשגיגענער מאזאלי, וועלכע איז איינליך געוועהן אויף אזא מין קנאפעל... אונ אזוי רעדענדיג איז מען פאוואלי אריינגעפאהרען קיין קראקאדילעווקע. —

20.

אללע ווייבליך און מיידלעך קוקען אויף מיר און קוועללען,
טאקע נאר אזוינס וויא איך קען זיי געפעללען!

שוין ביי דער רעגאטקע האבען מיר דערזעהען איין אומגעלימפערטע דראבינא מיט 2 קליאטשעס פאהרען שוין אקעגען דעם חתן; דיא דראבינא איז געווען, אנגעשטאפט מיט יודען, יונגע-לייט, יונגע-לייטלעך און בחורים, זיטצענדיג, און ליגענדיג און שטעהענדיג און שווימענדיג אויף דיא קאפ; אללע מיט א געזינגעריי און א געפליעסקריי עד לב השמים!... נאך דער דראבינא, וויא אשיפעלע נאכ'ן קאראב, האט זיך געשלעפט א וועגעלע מיט א בלינדער שקאפע, אנגעזעצט מיט ווייבער פולל מיט א ווערך, און אויף דיא 4 רעדלעך און אויפ'ן זאדאק און פין אונטער'ן ביים וועגעלע, איז אנגעשלאגען געווען מיט אבגעריסענע יונגלעך און מאדלעך וויפיעל פליגען אויף א צעיאטרעטען טשערעק.... מיך האט מען באלד אריינגעחאפט אין דער דראבינא, צווישען דיא בחורים, און מען האט אנגעהייבען מאכען דיא הקפות 7 מאל ארים דיא קלייטען.... „מילא וואס זאל איך אייך דערצעהלען: וויא נאר אקעגען יודענע, א דיענסט-מאדעל, א סעדערע איין אבאראוואנין; אפילו דיא גוי'עשע פערעפעטקעס זענען זיך צונויפגעלאפען קוקען אויף מיין באז-ווינדער!.... בלי-זמר זענען געגאנגען פריער א שטיק 6: איינער מיט אפויק פין א ציבער מיט 2 קאטשעלקעס, דער אנדערער מיט א פאאר טאטצען פין 2 געגלאזטע פאקרישקעס, דער דריטער מיט אפידעל פין א קאפיקעס 20 נייערהייט... דער פערטער האט געבלאזען אין א האלזעל פין א אבגעבראכענער בוטעלקי פאר א פלייט, דער פינפטער האט געטארקעט דעם זעקסטען אין דיא אויערען פאר א באסס און דער זעקסטער האט געפייפט אין דיא זשמעניעס פאר א פאלצעט.... טאמער האב איך אפשר דיא אינסטרומענטען ניט אזוי גיט בעמערקט? — גאנץ מאגליך! נאר על כל פנים קענן אזא מוזיקא פין קיין אנדערע אינסטרומענטען ניט זיין!... אללע ווייבליך און מאדליך האבען געקוועללט אויף מיר קוקענדיג און האבען זיך געווינשען אזוינע קינדער און חתנים וויא איך.... א סימן האט איהר: זיי האבען מיר באלד איין עין-הרע געגיבען און איך האב אנגעהייבען גענעצען....

לאנג לעבען זאלען טאקע אונזערע פוילישע ווייבער, וואס קוקען גיט אויף דיא לאנגע פאנטאלאנעס מיט דיא קערצע סערדעטען, און

בעלאדענען זיך ניט, אז מע מאכט זיך פון זיי א פלאסקע קאפעליוש! ····
ניט אזוי וויא דיא געבולבעטע דאממען, וויא באלד זיי בעמערקען
עפעס אזא שאגע תנועה – בעלאדענען זיי זיך באלד! עס שטעהט זיי
זייער טאמען ניט אן, אז אונזערער א יונגערמאנטשיק, א כלי שלמה,
רעדט מיט זיי אונ טיהט זיך בעת רעדען א קראצען אין ביזעם, צי א
שנייץ דיא נאז אין דער ושמעני, צי אויפ'ן פאל, צי אגענעץ איהר
אין פנים אריין, ווער שמיסט חלילה אשפיי אויף איהר שלעפ ····
אונ איבערען הונדערטען פאלל חלילה זיך ארויסחאפען מיט ניט אזא-
ב-עדעל ווארט ···· הייסט ער שוין באלד פיי זיי, וויא ריהפען זיי עס:
„ניוועזש, גראביאן, דיקאר" וכדומה אזעלכע טערקעשע ווארטער ···
זיי האבען נאר ליעב, מע זאל מיט זיי רעדען פאליטישנע, געשליפען
מיט פליטערליך, אונ מע זאל זיי נאר טאקען קאמפלימענטען אונ
מאכען חן'דלעך – גליך זיי זענען פריצות, פיינע בריות – ניט
קיין יודישע טאכטער ···· א! אונזערע פוילישע ווייבליך קענען ברוך-
השם, אויף אלסדינג בעשטעהען אונ אללסדינג פערדייען ··· חאטש
קראצען זיך, חאטש שפייו, חאטש שנייצען דיא נאז, חאטש געה מיט'ן
קאפ אראפ אונ מיט דיא פיסס אראף – איז ניט נאר עס הייבט זיי ניט
אן אארען, נאר אדרבא: וואס מעהר ווילדע תנועות, וואס מעהר
פאסקודנע הויות – מעהר געפעללט ער איהר, מעהר קוועללט זיא אן פון
איהם ···· אונ זיא וועט זיין קנאפעדיג גערגעלע ניט בייטען אויף אגאנצען
אויסגעצאאגענעם דייטשון! ···· אונ, באמת, איז זשע דען ניט גיט אזוי? ····
וואס דען? געה שאפקאווע נאר פאר וואבעריעס, אונ היטט זיך פאר זיי
מיט איין איבריג ווארט, איין איבעריגע תנועה! ···· אויך מיר
מענטשען! ··· אי האבקא ליודי! ···· נישמעהר וועהמען האט מען
צודאנקען דערפאר, אז ניט א דיא געבולבעטע דראבעס, הילטייעס אונ
הפקר-יונגען, וואס האבען איינגערעדט, אז דיא נקבה איז גאר חשוב'ר
פינ'ם מאנסבעל!? ···· „דאס פרויענצימער – זאגען א דיא ימח-שמו'ניקעס–
איז א צארט וועזען, איין עדעל באשעפעניש, א מבין אויף אללעס
עסטעהטישעס (שאנם, פיינם אונ עדעלם) מעהר וויא דער מאנספערזאן,
אונ נאר זיי בילדען אויס דעם גייסט אונ דיא געפיהלען פון דיא מאנגער
מיט זייער אונטערהאלטען זיך מיט זיי ···· אונ דאריבער דארפען זיי
אללע מאנגער בכלל אונ יעדער מאנן בפרט, שאטצען אונ עהרען אונ
זיך היטען פאר זיי מיט א מינדעסטער תנועה, א ווארט אונ ניט לאזען
אויף זיי קיין פול, קיין אומטיידערעל פאללען!" נא, וויא געפאללט אייך
אזא מין מוסר השכל ···· ? חא, חא, חא! אונזערע עלטערין, דאכט זיך
אביססעל קליגער געוועהן פון דיא היינטיגע פיינעבריות – האבען זיי
געהאלטען דיא נקבה פאר א פשוט'ר בהמה ···· אזוי וויא דיא הייליגע

גמרא זאגט מכות דיא ליט ···· אונ טאקע דאריבער האבען ביי זיי דיא ווייבער תמיד געהארעוועט מיט'ן בלוטיגען שוויים, אונ ניט געסמיעט אנאז אריינשטיפען דארט, וויא דיא מאנסבלען האבען זיך אונטערהאלטען צווישען זיך ···· ווער שמיסט חלילה, א רעה זאגען, צי א ווארט אריינטיטצען אין זייערע רעד—זאל דער איבערשטער שומר ומציל זיין! ····

נישמעהר ווער הארט זיי, א דיא נארישע פאליטראנטען, א דיא געבולבעטע שוטים!? מיר וועלען זיך, מיט גאטט'ס הילף, פיהרען אויף אונזער אלטען שטייגער ···· אונ דיא ווייבער וועלען אונז קעבלען, דאנקעווען אונ דעם גרעסטען כבוד אבגיבען! ···· מיינט ניט, איהר פערשייטע מחברים'לעך, אז מיט אייערע שרייבעכצען וועט איהר עפעס פועל'ען ביי דיא פוילישע ווייבער! אסור, בנאמנות! „אז איהר וועט זיי זאך טויזענט מאל דערנוויזען, וויא אזוי זיי ליגען בייא דיא מאנען 9 אייכען אין ד־ר־ערד ···· וויא אזוי זיי זנאטשען ביי דיא מאנער פינקט וויא דיא קאטץ אין שטיב ···· וויא אזוי דער נישטיגסטער, עסליבסטער אונ לא־יצלח'דיגסטער מאנן איז מושל אונ דעספאט איבער דער שאנדמער, פיינסטער אונקליגסטער פרוי, אונ מאכט פין איהר דאס גרעסטע געלעכטער ···· וויא אזוי זייער וועלט פערפליהעט וויא א כמארע, אהן א חיי שעה, אהן א פרייער מונגע דאס גאנצע לעבען, אונ שטארבען אין אנקמטען, אין דער פינסטער אהן א צייט ·· אונ נאך אוועלבע מויזענטער בימענעקארעס מיט פיסטע חלומות... איהר מאגט אפילו אנשרייבען „דאס פוילישע מאדעל“ וועט אייך פינקט אזוי העלפען, וויא א טויטען באנקעס! ... ווארען „איין מאל איבער אללע מאל — זאגען אונזערע פוילישע ווייבער — שטיינער וועלען מיר טראגען, ערד וועלען מיר גראבען, בזי בזיונות וועלען מיר ליידען — אונ אונזערע מאנען וועלען מיר מפרנס זיין אונ דעם גראסטען כבוד אבגיעבען! ווארען א בערשידער טלית־קטן מיט א צעבראסטעט גערגעלע איז אונז ליעבער פין אללע אויסגעפיצטע דייטשען — אונ דאס שטיקעלע חלק עולם־הבא פין אונזערע חסיד'שע מאנערס תפלות, מקוהות, מלוה־מלכה'ס, טאנצליך ביים רבי'ן, תקון'ס אונ הכנות איז פארט בעסער אונ חשוב'ער ביי אונז פין אללע זייערע תענוגי עולם הזה!..

קורץ, מע איז שוין יאקאם צוגעפאהרען צו דעם פאלאץ, וויא דער חתן מיט דיא מחותנים דארפען איינשטעהען... ערגער פין מיינע חדרים מיט'ן מחותן'ס שטיב איז דער פאלאץ דייקע ניט געוועהן... נאר דיא מעבלירואווקע איז אביססעל אנדערש געוועהן וויא דארט: אין מיטען שטיב איז געשטאנען א לאקשענברייט אויף א דיישקע — פאר א טיש אונ א אונטערטהיר אויף צוויי זשליקטעס, פאר א באנק; דער טיש איז

געוועהן געדעקקט מיט דער מחותנת'טעס איין אלטע שאלל, אונ אויפ'ן טיש לעקעך אונ בראנפען כיד המלך... אללע וואנד אין שטיב זענען אונטען ארומגעוואקסען געוועהן מיט פוילע פיטשערציעס... מיך האט מען געזעצט אויף איין איבערגעקעהרט דיישקעלע, אויוועגאן, דער עולם אויף דער באנק אונ מע האט נאר וואס אנגעהייבען טרינקען לחיים — קיממט פליצעס אריין א בלינדער אויף ביידע אויגען מיט א גרויסען אויסגעקרימטען שטעקקען אין דער האנד, מיט א שווארצער קרייקע אונטערגעגארטעלט טיעף אונטערען בויך, מיט א צעשפאלטענעם דאשעק אינ'ם קאשקעט, וואס דער דעניק איז שוין איינגעקלייבט געוועהן אויף זיין קאפ וויא איין אלטע יארמעלקע ... אונ מיט א פאאר גרויסע צערעפעטע יאלעוויטשענע שטיוועל ... דאס פנים נאר פון א שכור'ן העקקער אין יאטקע אונ א יונגעל, איין אבארוואנעץ פון א יאהר 15 — נאר וויא איין אלטער גנב פון איאהר 50 — האט איהם געפיהרט ביי א האנד... צווישען עולם איז געווארען א שמחה: „שאט! דער בדחן געהט!“ אונ ער האט בלינדעוהייט, באלד געטראפען גלייך צום פלעשעל... האט אנגעגאסען א היבשע כוסה אונ האט זיא אויסגעזעטצט וויא אין א ים אריין ... דערציא האט ער, וויא א קראקאדיל, אריינגעווארפען אין זיין געשמדען האלז אריין א שטיק קארענעם לעקעך אונ, קנאקענדיג נאך מיט דיא פיסקעס, האט ער שוין אויסגעשריגען: „שאט, רבותים! וועלל איך אייך זאגען אביסעלע גראמם לכבוד דעם חתן; איי כלי-זמר, אויפגע-שפיעלט!“ ... אונ מיט דיא ווארטער האט ער צוגעטרייטען צום טיש, אונ האט אנגעהייבען מיט'ן געוויסען פלאקסיווע נגון:

21.

א חופה, א שיהל, אזוי ... ס'זאל האבען א פנים! אונ מוסר זאלמען הערען פון פוילישע בדחנים ...

חתן לעב, חתן לעב, הער אוים מיינע דבורים:
היינטיגער טאג איז ביי דיר יום-הכפורים!
„כפורים“ מאכט, נאך מיינע פלפולים.
כל פשעיך ורחמיך יה מחולים! (?)
חתן לעב, חתן לעב, חתן לעב!
צו גאטט אין הימעל טיה א שוועב,
צעברעך דיין הארץ מיט הייסע טרהערען,

אַז דַיין זוּג זָאל לַאנג גֶעוֶוהערֶען
מִיט דַיין כַּלָה אִין אַ גִיטֶער שָׁעָה,
וִויא „חָתָן“ מַאכְט: חַיִים תְּגַדְלֵנִי נָא!
חָתָן לֶעב, טְוּה תְּשׁוּבָה אוֹיף דַיינֶע חֲטָאִים!
דִיא זָאלְסְט הָאבֶּען אַ דוּר פִּין גָאלֶע תַּנָאִים,
וַויים, וָואס הַיינְט אִיז אוֹיף דִיר פַאר אַ טָאג:
דִיא גֶעהַסְט צִי דֶער חוּפָּה מִיט יָאמֶער אוּנ קְלָאג.
וַוייסְטִי, מַיין קִינְד, וָואס חוּפָּה בַּאטַייט?
שַׁאט, רַבּוֹתַים! שַׁאט נָאר שַׁאט!
חוּפָּה בַּאטַייט אַזוֹי, מַיין קִינְד,
הֶאר נָאר מַיינֶע דִבּוּרִים אַצִינְד:
חוּפָּה קֶענְן מֶען טֵהַיילֶען אוֹיף חוּ־פָּה
דִיא טְוּה נָאר תְּשׁוּבָה אוֹיף דֶער הַייסֶע שָׁעָה
וִויא „חוּפָּה“ מַאכְט הִין אוּנ צוּרִיק כְּפְלַיִם:
חוֹמֶר וְיוֹצֵר פְּלָאוֹת הַבֵּט, הַלְוִיָה פַּלְטֵנִי וְגַם חַיִים! (?)
חָתָן לֶעב, הַיינְט אִיז אַ שִׂמְחָה וְצָהֳלָה,
גֶעהַסְט הַיינְט צוּ דֶער חוּפָּה מִיט דַיין כַּלָה!
וָואס הַייסְט דֶען אַזֶעלְכֶעס כַּלָה? — כַּלָה הַייסְט —
וֶוער ס'הָאט אַ זְכִיָה אוּנ וֶוער עֶס וַוייסְט?
כַּלָה הַייסְט — הֶאר וָואס אִיךְ וֶועל דִיר זָאגֶען —
אוֹיף אַזוֹינֶע וֶוערְטֶער דַארְפְמֶען קְלָאגֶען;
„כַּלָה“ מַאכְט אַי אַ הִיען, אַי אַ הֶער,
וִויהִין דִיא וֶועסְט נָאר טִיהְן אַ קֶעהר,
זָאלְסְטִי בַּאטְרַאכְטֶען דָאס וָוארְט בִּשְׁנֵי עֵינֶיךָ:
כֻּלָם לְךָ הוֹדוּ, הַתְּשׁוּבָה לְמִצְוַת כְּבוֹדְךָ! (?)
חָתָן לֶעב, הֶאר אוֹיס מַיינֶע לֶעטְצְטֶע וֶוערְטֶער:
קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אַלַיין אִיז דַיין בֶּעשְׁעֶרְטֶער! (?)
זָאלְסְט נָאר צוּ'ן אִיהם דַיין פָּנִים וַוייזֶען
וֶועט עֶר דִיךְ מִיט דַיין זוּגָתִי שְׁפַּייזֶען
טְוּה זְשֶׁע, חָתָן לֶעב, מִיט טְרֶעהֶערֶען אַ גִיסס
אוּנ גֶעה צוּ דֶער חוּפָּה מִיט'ן רֶעכְטֶען פִיסס
אוּנ בֶּעטְט גָאטְט אַזוֹי פַאר דַיין זוּגָתִי:
אַזוֹי וִויא אִשָׁה מַאכְט אָנָא שְׁמַע הַבְּצַעֲקָתִי!
אוּנ מִיךְ בֶּעלוֹיעֶן וִויא עֶס קֶעהר צוּ זַיין
וֶועט דַיין זוּג אַוַדַאי עוֹלֶה יָפֶה זַיין!....
אִיךְ הָאבּ דַייקֶע זֶעהר גֶעשְׁמַאק גֶעוֶוענְט אוֹיפ'ן בַּדְחָן'ס קָאפּ אוּנ אוֹיף מַיין וִויסְטֶער דָאלְיֶע.... מִיר אִיז דֶער טָאג פוּן מַיין חוּפָּה דַייקֶע גִיט נִיט
(חס"א)

פארגעקומען וויא יום-כפור, נאר וויא ערב יום-כפור .... פונקט וויא ערב יום כפור עסט היינט דער עולם לעקעך; איך וועל צו מנחה זאגען ודוי, איך וועל אנטיהן א קיטעל; טאטע מאמע וועלען מיך בענשען; נא, און א כפרה וועך איך דאך היינט אודאי אויף אייביג פאר מיינע עלטערענס חטאים .... און די כלה ווערט מיין כפרה .... נישט מעהר נאר, וואס ערב יום כפור שלאגט מען מיט ווייסע כפרות, און איך מיט מיין כלה זענען שווארצע כפרות .... איין אמת טויגען מיר טאקע ביידע אויף קיין סאט כפרות! .... איי מע שלאגט מיך היינט קיין מלקות ניט .... ? איז ראשית וועלען מיר נאך די ווייסע-חברה׳ניקעס אריינלעגען אונטער דער חופה קניפ מיט שטעכעלקעס וויפיעל ח״י פעמים מלקות .... והשגית בין איך שוין אזוי דערשלאגען, אז ס׳איז שוין גאר גיטא מעהר וויא הין צושלאגען... קורץ, מע האט מיך אנגעהייבען אנטיהן אין׳ם קיטעל און צעשפילען און צעבינדען אלע בענדליך און היינגעלעך אויף מיר .... נישט קשה: איין אקס צו דער שחיטה מוז מען בינדען און קניפען, אבער א פוילעש חתן׳דעל געהט צו דער שחיטה אליין פראנק און פריי... נאר איין ווינק פינ׳ם פוילעשען טאטען — דארפמען שוין קיין איזערנע קייטען ניט!... וויא מע וויל מיך שוין נאר וואס ארויספיהרען צום בעדעקענס, האט דער מחותן דערזעהען, אז איך טראג עפעס איין אנדער היטעל, און האט א געשריי געטיהן ניט מיט זיין קול: „וואס אידאס? וויא איז ר׳ אייבישע׳ס מיטצעל?!״ — „דאס מיטצעל?“ — זאגט דער טאטע — און פאר דער פיהר דעמעלט האט איהר בעצאהלט, הא?....“ — „עט, איהר זענט א שוטה!“ זאגט דער מחותן — „עט, איהר זענט א טפוש!“ זאגט דער טאטע... א ווארט פאר א ווארט ביז ס׳איז געפלויגען אין — טאטעס מאטען... אין די שטיב איז געגאנגען חאדאראם... ביז מענשען האבען זיך אריינגעלעגט און מע האט געעקט מיט׳ן מלוה, ער זאל אפגיבען דאס מיטצעל און פינ׳ם דרשה-געשאנק זאל מען איהם בעצאהלען זיין חוב, און מע האט מיך יאקאם אוועקגעפיהרט צום בעדעקענס. — דארטען ביי די ווייבער האט מען זיך בעזונדער געריססען די שלייערס: די מאמע איז געוועהן מלא כעס וחמה, וואס מע האט איהר קיין וויים העמד ניט געשיקקט פאר דער חופה, כנהוג... און די מחותנת׳טע איז געוועהן להרוג ולאבד, פאר וואס מע האט דער כלה קיין פעלענע מושקע ניט געגיבען... א קצור איך בין ארוין צווישען די נשים און האב א קיק געטיהן אויף מיין יפה-פיה — דער לעטצטער קיק פאר דער שחיטה... וויא זיא זיטצט, וויא די מאלפע צווישען א חאפטע ווייסע-חברה׳ניקעס, און 18 ווייבער שלעפען ביי איהר, יעדערע א צאפעל צו זיך אזוי, אז זיא האט אויסגעזעהן צווישען די

אויסגעצויגענע צאפּלעך, גאר וויא דיא אלטע גרויסע שפּונן אין איהרע פערוואָרפענע פּאַוועטונגיע-פּיידעם .... אונ ווען איך וואַרף דיא רגע אויף איהר ניט אראָף דעם דעקקטיך — וואָללט איך שוין געוויסס ניט דער לעבט צו דער חופּה צוגעהען .... דיא ווייבער האָבען מיך בעוואָרפען מיט דיא האָפּפען — כדי דיא ראשטשינע, וואס טאטע-מאמע פערראשטשינען, זאל אויפגעהען וויא אויף אייוען ... אונ מע האט אונז געפיהרט צו דער חופּה.

עס האט עפּעס גאר ניט לאנג געדויערט דער גאנג — מע שטעהט שוין טאקע ביי דער חופּה.... מיר איז אפילו ווילד קשה געוועהן: פאר וואס מע פיהרט אונז ניט צו דער שיהל? נאר איך האב מיר געטראכט: מן הסתם ווייסט דער מחותן וואס ער טיהט.... ? זאל איך מיך רעכטען, אז דאס שטעהען מיר עס טאקע לייבען א שיהל! ? .... מאהלט אייך: א קליין איינגע'עוקר'ט שטיבעל אונטער א פערגרינטען שטרויענעם דאך מיט איין אויסגעציפּטער סטריכע; דיא וואנדליך ארומגעשפּארט מיט איבערגעפוילטע פּאדפּארקעם; אין דיא פעדערשטע[3] פענסטער זענען עטליכע טאפּליעס פערקלעבט מיט געהלע שמות, עטליכע מיט אלטע צעטריפּעטע שטיקלעך פּרוכת אונ עטליכע גאר לחלוטין אויסגעשלאגען; דיא לעדם אויף דיא ווענד צוטרעסקעט, אונ אויף איינגע ערטער גאר אבגעפאללען, אז ס'זעהט זיך ארויס דער זאמיט; דיא דרום-וואנד מחילה מעוברת, הייגט מארגען אויף מפּיל זיין .... אונ אין דער מזרח-וואנד, סאמע אין דער מיטט איז אויסגעבראכען א שטיק זאמיט אויך, דורך וועלכען עס קיקט ארויס א פערפוילט שטיקעל ארון-קודש, פין וועלכען דער שמש גראבעלט אפּט אב מויל-מעהל צו'ן א ברית-מילה .... א יא, א וואוילע שיהל! ? .... נאר וויא איך שטעה אזוי פערטימעלט, קיקענדיג אויף דער מין שיהל, הער איך פּליצעם א ווילד געזינגעריי מיט א פּליעס-קעריי, אז א דאס מעוברת'ע שיהל-וואנדעל פאללט אקערשט ניט איין! דער טאטע האט א פרעג געטיהן דעם עולם, וואס דאס בעטייט: האט מען איהם געאנטוואָרט: „דיא כמארעסטריקעווער חסידים היע האבען געמאכט זייער רבי'ן א זילבערנעם סאמאוואר פאר 200 רו"כ, אונ היינט באנאכט פיהרען זיי איהם אוועק צום רבי'ן, לכן האט מען געמאכט א קערמעשעל אין קלויז אונ דאס געהט מען פין דער קלויז באלייטען דיא שלוחים מיט דער מתנה צום רבי'ן .... נא, זאלען טאקע ניט לעבען אונזערע פּוילישע יודעלעך ביז משוח וועט קימען? .... וויא נאך האט איהר אזא פאלק אין דער וועלט, וואס זאל זיך אזוי מפקיר זיין פאר צדיקים וויא זיי! ? .... אליין דארעו אונ קווארען, הונגערען אונ פריערען, געהען נאקעט אונ בארפיסס, אפילו א שטיקעל רעכטע שיהל ניט האבען — אביא דעם רבי'ן א זילבערנעם סאמאוואר, כ'לעבען, פארט א הימעל-

מענטש, דאַרפֿעמען דאָך איהם הייבען דעם מוח... און וואס באמת טאקע זנאַטשעט אַ שיהל אַקעגען רבי'ן? דער גאַנצער יחוס פֿין שיהל איז דאָך נאר דאס דאַוועגען אין איהר... אַז דער רבי איז דאך אָבער אַליין תּפלה!... האָט זשע דען דער גרויסער ר' הילי ניט געזאָגט אויף דער אַלטער רבי'צען, בעת זיא איז מעוברת געוועהן, אַז זיא טראָגט 2 ספר-תּורות?... (ער האָט געמיינט 2 זיהן, אַ צווילינג—...) איי זיא האָט גאר געהאַט אַ מיידעל מיט אַ מאַנקאַלב...? נאַ מיילא? אָבער אַ קיק איז דאָך עס... נאַ? איז עפּעס שייך צו זאָגען, אַז אַ שיהל איז ביליכער פֿינ'ם רבי'ןס סאַמאָוואַר...! מאהלט אייך פֿאַר פּאַדאַט צאהלען האָט עפּעס דער יוד אַביסעל מעהר מורא וויא פֿאַר דער שיהל... וואָרען יענש שמעקט דאך שוין טאַקע מיט אַ רויטען קאָלנער, און דאָ איז נאך ווייט צום געלעבטער... פּריטאַה, לאָזען זיך דיא קראַקאַדילעוועקער יודלעך טאַסקען דיא לעטצטע קישעלעך אין סטאַן אַריין און זיך אַליין—
18 מאל אין יאהר זעטצען אין קלאַטין, און קיין פּאַדאַט צאהלט מען פּאַרט ניט! וואָרען פֿין וואַנעט זאָל מען געהמען, אַז ס'איז פּאַרט ניטאָ...? פֿין זיך קענען מען דאך ניט מאַכען קיין געלט!... קוים מיט צרות, מיט ליידען, שלאָגט מען צונויף אַ ב' פּעמים חי אויף אַ פּדיון צום רבי'ן מיט אַ שלוח מיוחד פֿין גאַנץ קהל, און דער רבי, זאָל מאריך ימים ושנים זיין, איז מבטיח, אַז דער פּאַדאַטנע-ספּראַווניק, צי דער סטאַנאָוואי וועט אַראָב פֿינ'ם באַנקעל... און כך הוה: דער אַלטער געהט אַראָב און איין, טויזענט-מאָל ערגערער, נייער קוממט אַראַף... און מאַכט אין שטאָדטעל חורבן-ירושלים — און קיין פּאַדאַט צאהלט מען טאַקע אַלץ ניט! נישטאָ, איז נישטאָ! וואס קענן מען מאַכען...? אַז מען קראַצט שוין יאָ אויס, פֿין דיא לעטצטע בעבעכעס, דיא בידנע פּאַאר הונדערט קערבליך— זאָלמען אַזאַ בלוטיגע געלט צאהלען פּאַדאַט, ציא גיבען אויף אַ שיהל, אויף אַ הקדש, אויף אַ תּלמוד-תּורה, צי אויף לחם-אביונים פֿאַר מענשען, וואס ווערען געשוואָלען אין גאַסס פֿאַר הונגער און קעלט...? פֿערקעהרט, אַדרבא, איך פֿרעג אייך אַליין: זענען דיא אַללע זאַכען ביליכער פֿין אַ זילבערנעם סאַמאָוואַר דעם רבי'ן!?... אַ יאָ, איהר שווייגט שוין!... נאַ שווייגט זשע טאַקע וויא אַ... און לאָזען זיך אונזערע כמאַרעסטריקעווער חסידים משמח זיין מיט'ן רבי'נס סאַמאָוואַר; לאָז זיך דאס מעוברת'ע שיהלעכען אויסטראָגען זיין צייט... לאָזען זיך דיא קראַקאַדילעווקער חולים, קינפּעטורענס, קאַליקעס, אַלמנות און יתומים דערוויל קוויקען מיט חלשות... און לאָם איך מיר פּאַוואָלי בעטראַכטען מיין ווייענדיגע קאָמעדיאַ אונטער דער חופּה!...

22.

מזל טוב, יודען! איהר האט שוין אייער פאדיאקע: נאך איין באלאטשקא אויף אייער אלטער מכה!...

אקיצור, דיא אונטערפיהרערס האבען שוין געמאכט ארום מיר דיא 7 הקפות מיט דער כלה, אונ איך שטעה וויא חויזק אין גן-עדן... דער רב האט שוין מסדר-קדושין געוועהן; דער חזן האט שוין אבגעלע־הענט דיא כתובה אונ אבגעטערעלעקעט דעם לעצטען „מי אדיר“— ועל כלם: איך האב שוין אנגעטיהן דער כלה דאס קדושין-פינגערעל, אונ שוין ארויסגעלאזט פון מיין אייגענע מויל מיין טויט-פריגאוואר מיט דיא קליינע 2 גיפטיגע ווערטער „הרי-את“... אונ אלעס געהט, דאכט זיך, גישט קשה... פליצעם דערפיל איך א טרייט אויף דער מאזאלי, אז איך האב שיר געלאפענט אויפ'ן ארט! דאס האט מיר מיין יפהפיה אזוי געטריי אנגעטרייטען אויפ'ן רעכטען פיסס, זיא זאל אויף מיר ממשלה האבען נאך דער חתונה... אודאי איז מיר נאך דיא פוילע סגולה אב־געגאנגען דערמעלט צו מיינע אללע גילדענע צייטען... אונ ס'איז דאך, באמת, גאר איין איבריגע זאך! ווער ווייססט עס ניט, אז יעדער פוילישע מאדעל אונטער דער חופה, טאקע בעת זיא טרייט אן דעם חתן אויפ'ן פיסס, ווייססט זיא, אונ וויל עס מיט'ן גאנצען הארצען, אז דער מאנן זאל איהר דערפאר דאס גאנצע לעבען טרייטען אויפ'ן קאפ!?... נאר גלאטט, מע מוז נאך טיהן דאס אלטע נארעשקייט... היינט, מאהלט איך, אז מע מוז נאך מיט אזא פיסס צעברעכען דאס גלאזעל!... אויך איין אלטער מנהג, פאר א זכר אויף חורבן-ירושלים — אונ אויפ'ן חורבן פון טויזענטער יונגע פאארליך, צוצעקעס, וואס בלייבען נעביך אומ־גליקקליך זייער גאנץ לעבען אונ אפשר נאך אויף דור דורות... דאראף איז ביי יודען קיין זכר, קיין קרעכטץ, אפילו קיין מחשבה ניטא!... נישמעהר, איך בין שוין דאס אויך איבערגעקוממען! „מזל טוב! מזל טוב! מיט מזל זאלט איהר לעבען!...“ הארט מען פון אללע זייטען; אזוי פערלאזט זיך אלץ דער יוד מיט זיין לעבען אויפ'ן מזל, אונ אליין קיין האנד אין קאלט וואססער ניט טיהן וועגען דעם לעבען... אונ זיי פערגעססען גאר, אז דיא גמרא אליין זאגט „אין מזל לישראל“ גאר „וברכתיך בכל אשר תעשה“ — טיה, וועט גאט העלפען!... אכלל מע פיהרט אונז שוין געארעמט פון דער חופה, (טאקע גאר איין מאל אינ'ם לעבען... אי דאס פינ'ם געוויססען סמן וועגען...) „מזל-טוב, מזל טוב! דאס „פוילישע יונגעל“ שוין געווארען א „פוילישער יונגער־

מַאנְטְשִׁיק״. אַ גְדוֹלָה, אַ שִׂמְחָה מִיט אַ פּוּיק: מֶע טַאנְצְט דֶעם גַאנְצֶען וֶועג, מֶע זִינְגְט, מֶע פְּלֶיעסְקֶעט, אוּנ דִיא [2] מְחוּתָּנִים, מִיט זֵייעֶר כָּבוֹד, אַלֵיין גֶעהֶען, אִין דְרוֹיסֶען פַאר דֶער שְׁטִיבּ, אַ קָאזַאטְשְׁקֶע אַזוֹי... פַּאנֶע-בְּרִיָה׳ש... בְּנִמוּס... אוּנ פֶּערְטִיעפְּט עֶט, עֶט ··· אַזוֹי וִויא אַזוֹינֶע [2] בְּעַיַאהְרְטֶע שְׁוֶוערֶע הֵייסֶע חֲסִידִים אוּנ גֶעקְאוֶועטֶע יוּדֶען דַארְפֶען צוּ זַיין... אוּנ אַלֶּע וַוייבֶּער פְּלֶיעסְקֶען צִי, אוּנ טְהֵייעֶן מַמָשׁ קִיקֶענְדִיג אוֹיף דִיא [2] הִיסְטֶע יְרֵאִים וּשְׁלֵמִים... גְלַייךְ זֵיי שְׁלִינְגֶען דִיא שְׁכִינָה וָואס רִיהֶעט אוֹיף זֵיי ···· בַּיי דֶער טִיהר אִיז מֶען אוּנְז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען אַקֶעגֶען מִיט אַ גֶעפְּלָאבְּ-טֶענֶעם קוֹילֶעטְשׁ — אַ פָּנִים צוּ וַוייזֶען, אַז מִיר וֶועלֶען זִיךְ שׁוֹין קֵיין מָאל נִיט צֶעפְלֶעכְטֶען — וִויא דֶער קוֹילֶעטְשׁ — בִּיז דִיא צָרוֹת אוּנ לֵיידֶען וֶועלֶען אוּנְז נִיט אוֹיפְטָאטְשֶׁען מִיט זֵייעֶרֶע שַׁארְפֶע טִיגְרֶעשֶׁע צֵאהְן אוּנ אַיינְשְׁלִינְגֶען וִויא דֶער קֶבֶר!... מֶע הָאט אוּנְז אַרֵיינְגֶעפִיהְרְט אִין שְׁטִיבּ, גֶעזֶעצְט אוֹיוֶוענָאן אוּנ מֶע הָאט אוּנְז דֶערְלַאנְגְט דִיא גִילְדֶענֶע יָאךְ... אוּנ וִויא אַזוֹי זִיא אִיז שׁוֹין גֶעוֶועהן נִיט „גִילְדֶענֶע״ אוּנ נִיט „יָאךְ״... בִּין אִיךְ שׁוֹין דָאךְ גֶעהֶערֶען גֶעוֶועהן צוּ חָאפֶּען חָאטְשׁ אַ עֶרְ'טֶען לֶעפֶעל, בְּ׳לֶעבֶּען פָּארְט נָאךְ אַ תַּעֲנִית... נָאר חֶבְרָה חֲסִידִים הָאבֶּען בַּאלְד אַרֵיינְגֶעטִיטְצֶעט דִיא לַאפֶּעס אִין שִׁיסֶעל אַרֵיין אוּנ הָאבֶּען זֵייא אוֹיכְ-גֶעלֶעקְט בִּיז דֶער שְׁפֶּענְטֶע.

קוּרְץ גֶערֶעדְט מֶע הָאט זִיךְ גֶעזֶעטְצְט צוּ דֶער חוּפָּה-וֶועטְשֶׁערֶע, דִיא כְּלֵי-זֶמֶר רִימְפֶּלֶען אוּנ מַאֲכָלִים גֶעהֶן אוֹיפ׳ן טִישׁ נָאר בְּגְדֵי-מַלְכוּת... נָאכ׳ן עֶסֶען אִיז מַיין בְּדְחָן אַרָאפּ אוֹיפ׳ן טִישׁ, הָאט אַנִידֶערְגֶעשְׁטֶעלְט אִין מִיטֶען טִישׁ אַ גְרוֹיסֶען קָארֶענֶעם טֶעלֶער פַאר דְרָשָׁה-גֶעשַׁאנְק, הָאט צוּשְׁפְּרֵייט דִיא הֶאנְד אוּנ הָאט אַ גֶעשְׁרֵיי גֶעטִיהְן: „שָׁאט רַבּוֹתִים! אִיךְ וֶועלל אַייךְ מְשַׂמֵחַ זַיין מִיט אַ שְׁפִּיצִיג פְּשַׁט׳ל, פַאר׳ן דְרָשָׁה-גֶע-שַׁאנְק! אִין פָּסוּק שְׁטֵעהְט „וַיִּקַח קֹרַח בֶּן יִצְהָר״ — אִיז דָאךְ מִמָה-נַפְשָׁךְ קָשֶׁה: אִיז קֹרַח גֶעוֶועהן אַ נְקֵבָה — וָואזֶשֶׁע שְׁטֵעהְט „בֶּן יִצְהָר״ — וָואלְט דָאךְ בֶּעדַארְפְט שְׁטֵעהֶען „בַּת״ יִצְהָר... ? אֶלָא אִיז עֶר גֶעוֶועהן אַ זָכָר — וָואזְשֶׁע הָאט עֶר גֶענֶעהְמֶען יִצְהָר׳ן פַאר אַ וַוייבּ?... אַ בָּחוּר מִיט אַ זָכָר שַׁייט זִיךְ דָאךְ...? דֶער תֵּירוּץ דֶערְפִין אִיז אַזוֹי. קֹרַח אִיז טַאקֶע גֶעוֶועהן אַ זָכָר, נָאר יִצְהָר — אַ נְקֵבָה אוּנ דֶער „בֶּן״ אִיז דִיא טַייטְשׁ „אַלְט״, ס׳הֵייסְט „דִיא אַלְטֶע יִצְהָר״ — אוּנ אַ דָאס פְרֶעגְט טַאקֶע רַשִׁ״י דִיא קַשְׁיָא: „קֹרַח שֶׁפִּקֵחַ הָיָה מַה רָאָה לְשְׁטוּת זֶה?״: דִיא, קְלוּגֶער קֹרַח, וִויא קִימְמֶסְטִי דָאס נַארֶעשְׁקַייט טִיהְן אוּנ נֶעהְמֶען אַיין אַלְטֶע מוֹיד...! ? נָא, רַבּוֹתִים, קִימְמְט מִיר אַ כַּלָה...? אַיי, הַרֵיי הַרֵיי הַרֵיי, חָתָן׳ס צַד דְרָשָׁה-גֶעשַׁאנְק!״ — דֶער טָאטֶע הָאט אַרוֹיסְגֶענֶעהְמֶען פִין דֶער בֵּיוֶעבּ-קֶעשֶׁענִי אַ כְּתָב מִיט חֲתִימוֹת פִין אַלֶּע וְוִּנִי׳ר חֲסִידִים, אַז אִיבֶּער הוּנְדֶערְט יָאהְר קֶעהְר מִיר דִיא אַגֶענְטוּר פִין׳ם רֶבִּי׳נְס מַעֲמָדוֹת

געלט . . . און האט עס אריינגעוואָרפען אין טעלער אריין .... דער איבעריגער עולם פון חתן׳ס צד שווייגט .... דער בדחן ווערט שיר איבערגעריסען שרייענדיג — מע שווייגט וויא דיא ערד שווייגט .... אלוואי אלדעם באז זאל אזוי שווייגען .... ענדליך שרייט אויס דער בדחן: איי, הריי, הריי, הריי, כלה׳ס צד, דרשה-געשאנק!“ — דער מחותן האט א פירגענעהמען פון אונטערען געזאס א שטר-חצי-זכר אויף זיין גאנצען מאיאנטעק .... און אויך אריין אין טעלער אריין .... דער בדחן שרייט ווייטער: „און ווייטער חתן׳ס צד, צד חתן, כלה׳ס צד, דרשה-געשאנק!“ — א שטילשווייגעניש וויא דער טויט! .... „איי, מימעס, פעטערס, זיידעס, באבעס, גוטע פריינד, אלטע שקרזבעס, חתן׳ס צד, צד חתן, כלה׳ס צד, בייט אויס א קאפיקע אויף מינץ, דרשה-געשאנק!“ קוים מיט צרות האט זיך ארויסגעריקט דער קראקאדאלעווקער נגיד און האט אריינגעוואָרפען 6 אלטע קופערנע פיטאקעס, אז דער טעלער האט באלד געטרעסקעט אונטער זיי .... און ווייטער א שטילשווייגעניש, חאטש ווער צעריסען שרייענדיג .... צעבראכען דער טעלער, איז דיא מחותנת׳טע אין כעס געוואָרען; דיא מחותנת׳טע אין כעס — איז דיא מאמע ברוגז געוואָרען; דיא מאמע ברוגז — האט זיך דער טאטע אנגעבלאזען, דער מחותן אראבגעלאזט דיא נאז, דיא אונטערפיהרערס פערכמורעט, דיא געסט — וויא אומגעדרייט .... א כלל, ס׳איז געוואָרען א פאמאטאכע מיט א קאלעבליק — דערווייל האט דער מלוה זיך מיישב געווען: „ניטא קיין דרשה-געשאנק .... ?“ און רייסט מיר אראב דאס מיטצעל און אנטלויפט! ....

שטעללט אייך פאר, אין וואס פאר א לאגע דיא גאנצע חתונה איז געבליבען און איך נאך בעזאנדערס! ... און טאקע ווען ניט חסדא דער קראקאדילעווקער שוחט, וואָלט, ווער ווייסט צו וואס חלילה געקענט קוממען .... חסדא האט פליצעם, פון דער העללער הויט, אויסגעגאססען א גאנצע פאמייניצע וואססער איבער דער שטיב, האט זיך אליין אויסגעטיהן ביז אין דיא אייגענע תחתונים, און דעם גאנצען עולם אויך דאס אייגענע געטיהן, און מיט זיין יארמעלקע, וואס האט געוואגען געוויססע 2-3 פינט איבער איהר פערשמאלצעוועטען שווייס און ברוד. האט ער געפאטשט דיא אלטע ווייבער מיט דיא יונגע ווייסע-חברה׳ניקעס. זייא זאלען אין איין אטהעם פליעסקען אהן איין אויפעריג. און ער מיט׳ן עולם האבען זיך צוטאנצט אויף וואס דיא וועלט שטעהט און מע האט איבערגעקעהרט דיא שטיב ארע קארען... א ברכה זאל נאר אויף זיין קאפ קוממען, וויא אזוי ער האט אונז אללע ממש מחיה געוועהן! .. אט א דאס הייסט א כשר׳ר יוד. א שוחט! — וואס דען? אפשר פיני דער וצנוע׳ר שוחט איז א יוד...?

אזא יאהר אויף אללע דייטשען, רבונו של עולם!... נא, נא! אויך מיר א שוחט! — האט איהר נאך געהערט א שוחט מיט געוויקסעלטע שטיוועל, מיט פערקעמטע בארד און פאות און מיט א מאנטינגעם קאשקעט און דערצו נאך לייענען און שרייבען מאסקוויטעריש...? הא? — נאר מע זעהט עפעס באשאנפערליך, וויא דיא קליפה, אומשטיינסגעזאגט, איז זיך אזוי גובר, אז מע קענן גאר באין אופן צו'ן איהר קיין שליטה ניט האבען!: איז ער, וויא אויף צו להכעיס, איין קינציגער בריה אין שחיטה ובדיקה; איין מכנים-אורח אין שטאדט; איין גיטער מענש אויף א טובה טיהן א יודען ביז מסירת-נפש; איין חשוב ביי נאטשאלסטווא איבער זיינע בנימוס'ע תנועות און הנהגות; איין איש אמת, וואס ס'איז ווייט אזעלכעס צו געפינען און איין בר מעלה און בעל מדות-טובות אין דער וועלט! — נא, וואס זאגט איהר אויף אזא סטרא אחרא, רחמנא ליצלן!?.... דער רב רודף'ט איהם אפילו ביי קהל און שרייט נאגעוואלד, אי ער איז א קל-שבקלים — נאר צו זיין מרך גליקן קענן ער נאך א סך בעססער לעהרנען פינ'ם רב, אז ניט איין מאל האפט ער איהם אין א שאלה, אזוי... גאר מאוס... און ער מוז נעביך שווייגען! אזא כשר'ער יוד, אזא פייעריגער חסיד, אזא עולה תמימה מוז נעביך בטול ווער'ען פאר אזא מין פיינע-בריה'שען שוחט... א יא, גיטע יאהר'ען...: ? זעהט איהר, מיין חסדא איז דייקע ניט קיין איבריגער בריה אין שחיטות, און אזוי לעהרנען קענן ער דייקע גאר ווייניג, כמעט אויפ'ן שפיץ-מעססער... נאר איך וועלל איהם ניט בייטען אויף זייערע 18 שוחטים וויא דער פיני! — וויא פערמאגט יענער גאר אזויגע זיססע תנועות, אזויגע חן עוודיגע פאכטעמקעס וויא חסדא?... קיין צער! חסדא'ס בראנפען-טרינקען, זיין יארמעלקע פאטשען, זיין משמח זיין דעם עולם מיט אללע זיינע קאטאוועסלעך און אבשניטצלעך... איז דאך ממש א פקוח-נפש, א תענוג צו צוזעהען!.... ער האט עס פערבראכט מיט'ן עולם דיא נאכט; ער האט עס אבגעוואיעוועט א חתונה, אז ס'איז טאקע גאר געוועזן צום גאפען, וויא איך בין א יוד!.... ער האט זיך געגליטשט אויף דער נאססער ערד, נאר עפעס וויא א קונדס'ל פין 15 יאהר; ער האט קאמאנדעוועט דיא „שבת-טאנץ", וויא איין קינצלער אין דער וועלט: ער האט ארויסגעכאפט זיין גרויסע פאטשיילע פינ'ס בוזעם ארויס, איז מיט איהר ארומגעגאנגען פין איינעם צום אנדערען, געהייסען דעם בדחן אלץ אויסרופען, צו דיא כלי-זמר א וויק — זיי זאלען צושפיעלען און אליין האט ער אללע מאל דערלאנגט איין עק פאטשיילע דער כלה, דעם אנדערען טא דעם יודען טא יענעם, טא דער יודענע, טא יענער, און אליין געהאלטען דיא מיטט און געפיהרט דעם טאנץ ביז ער האט אזוי אויסגעדרייט דיא כלה מיט אללע מאנסבילען

און

און ווייבער וואס אין שטיב ... און אין צימבעל אריין איז געפאללען „שבת“ פון אללע זייטען... א פינץ קופער, גאר בלתי שום ספק... און פון דעם געלט האט מען אלץ געקויפט בראנפען און ווייטער בראנפען! — ערשט נאך אללעמען האט ער א געשריי געטיהן: „אללע אין א ראד!“ — און באלד איז פינ'ם עולם געווארען א דרייענדיגע ראד וויא א ווייבער און חסדא אין דער מיטט...

קורץ, א סך זענען אנידערגעפאללען שלאפען פון שכרות און פון מיעדקייט; אייניגע האבען זיך אנגעהייבען קלויבען א היים, קאם שלעפענדיג דיא פיסס; דיא מחותנים און מחותנת'טעס האבען זיך אנגעהייבען איבערקוקען צווישען זיך ···· און באלד האבען דיא אונטער־פיהרערס פערשטאנען דאס עסק ···· און, ארויף — לעגענדיג דעם קלאטץ אויף מיר מיט דער כלה, האבען זיי א געשריי געטיהן: „נא געניג, חתן-כלה האבען היינט נעביך געפאסט, דארפמען זיי שוין לאזען זיך אבריהען!“ — ביי דיא ווארטער האבען דיא כלי-זמר א שפיעל געטיהן דאס „מצוה-טאנצעל“ ···· דיא אונטערפיהרערס האבען געהאפט מיך און דיא אונטערפיהרעקעס — דיא כלה און מע האט אונז, וויא דיא פאימעניקעס, אוועקגעפיהרט ערגעץ אין א פינסטער קעמערעל, וויא ס'איז געשטאנען א מין בעטעל... מיט א טאפטשאן... שאט רבותים, נא: זיין שטילל! מיינע אונטערפיהרערס ראמען מיר איין עפעס א סוד... א גיטע נאכט אייך, און מיר א ווינסטען תמיד!...

ענדע דער ערשטער מהיל.

צווייטער טהייל.

1.

אז, ס'איז פין גאטט, ווי עס איז נאך שאן, האט דאך עס טאקע דעם זיבעטען חן!...

אצינד, ליעבע לעזער, אזוי וויא איהר קענגט מיך שוין יעטצט פין מיין געבוירען ביז דער חתונה, אונ איהר ווייסט שוין, וואס פאר א טהייערע כלי איך בין... וויל איך שוין טאקע פאר אייך דערצעהלען כל דבר שורש פין מיין גאנצען לעבען! מכי תיתי, לאז דיא וועלט וויסען, וואס פין פוילישע יונגלעך ווערט אין אונזער געבענשט פוילען?.. אונ טאקע פשוט געוואהר-ווערען פין א סך נוטצליכען זאכען אינ'ם לעבען... מאהלט אייך, מה דאך נאך קליינערהייט, אז איך בין נאך גאר געוועהן א שנעק, א סמארקאטע יונגעל — האט מען שוין געהארט אונ געזעהען פיר מיר אזוינע חדושים, וואס ניט איטליכער איז זיי גאר ביכולת משיג צו זיין. מכל-שכן צינד, אז איך בין שוין, ברוך השם, א פאלנע מאנסביל!.. פערקעהרט, זאגט, אדרבא: א סך האט איהר אין פוילען אזעלכע יונגלעך, וואס זאלען אזוי סקלאדנע, אזוי בפרוטרוט בעשרייבען דאס פויליש-יודישע לעבען, וויא איך? (אי דאס האב איך נאך קיין מן המעשר ניט דערצעהלט, וויפיעל ס'איז נאך דא...); ביי א סך פוילישע מאמעס אין בויך איז אים נייטשען חודש געווארען פין א מאדעל א יונגעל...? א סך האבען דיא זכיה געהאט צוזעהען מיט זייערע אויגען א שרייטעלע אין א קאפעליושעל, וויא איך...? א סך האבען אזוינע לעכטיגע אויגען געהאט, צוזעהן, וואס דיא בחורים טיהען איבער אין קלויז אונטער דער הריבע אונ אויפ'ן בוידעם... וויא איך? הייגט ר' אייבישע'ס מיטצעל, וואס ס'איז דאך באמת איין אנטיק אין דער וועלט במעט איין אכטער נאך דיא זיבען וואונדער... איז ווער האט עס?—

איך! ווער האט דעם למ״ד וא׳ו׳ניקס טאכטער פאר א ווייב? — איך! ווער האט מזכה געוועהן דיא וועלט מיט אזעלכע היילינגע, גרויסארטיגע פלאות׳ן, וויא מיין מחותן׳ס בריעף, דעם רב׳ס תורה, דעם איינקעל׳ס גמטריאות, דעם פנקס „אסור לדבר“, מיט דעם בלינדען בדחן׳ס גראמם?... איך! — נא, אונ אקעגען דיא שילורען מיט דיא סקובענטען בין איך דאך אודאי ווערטה אויף איין שאהל גאלד אונ אויף דער אנדערער מיך!... זיי נעהמען זיך איבער מיט דיא זילבערנע קנאפ אונ טשעבענע קאלנער — או ווא! אויך מיר א חריפות, צו געהען וויא א גוי! ... געהען וויא איין אמת-ערליכער יוד, אונ דאך האבען דעם זיבעטען חן — א דאס איז א בריהשאפט! — אונ א דאס בריהשאפט האב איך דאך בעוויזען גאר אויף איין אנדער אויפ׳ן! ; איך האב דאך שוין צו ניין יאהר געטראגען דעם הולך פון א 70-יאהריגען חסיד, פא ווסיוא פארמוא... היינט. ווער דארף חשוב׳ער זיין ביי יודען אונ טאקע אפילו ביי גוים — איך, וואס איך האלט מיך אין דיא בגדי קודש פון מיינע אבות-אבותינו, ביז אין בארג סיני... צו זייא, מיט׳ן נאכקרימען זיך יענעם — הא?... א נא, לאמיר אקיק טיהן שער׳ן פון אלטע היילינגע ספרים, צו אויף דיא עטליכע מזרח׳ן אונ פאטרעטען, וואס האבען זיך נאך פארוואלגערט ביי איינינע ערליכע יודען מדור דורות — וויא אזוי זענען, דארט אויסגעמאהלט משה רבינו מיט דיא יודען בשעת יציאת-מצרים? מן הסתם אין זשיפעצעס מיט לאפענמיטצלעך!... אונ טאקע מרדכי, דער שני למלך אליין, איז ניט אבגעמאהלט אין א ספאדעק, א קאפטען מיט סטראקעס אונ א פאאר ווייסע תחתונים מיט פאנטעפלעך... ? נא, אונ דוד המלך, אונ טאקע דער מיליאנשטיק, שלמה המלך, זענען דען חלילה געמאהלט אין סערדעטען מיט קאפעליושען? חס ושלום! אויך אין דיא אייגענע בגדי-קודש, וואס אללע יודען ···· פערשטעהט זיך, אז זייערע בגדים זענען מן הסתם פון צייגען פערזע סארט: דאס שטריימעל אודאי פון דיא טהייערסטע סאמבירסקי מארדערס ···· דיא זשיפעצע אודאי פון דעם בעסטען מיילאנדער אטלאס ···· דיא תחתונים מן הסתם פינ׳ם בעסטען האלאנדסקי וועבעל ···· אונ דיא פאנטעפעל אודאי פינ׳ם עדעלסטען טשיגירינער סאפיאן ···· נא, מילא? דארף זענען זיי דאך מלכותים אונ גרויסע שררות ···· אבער אלץ יודעש! ··· אלא מאי דער רבי, זאל מאריך ימים ושנים זיין, געהט אויך כמעט ניט אין ערגערס פון זיי ··· זיי זענען מלכותים אויף ד-ר-ערד אונ דער רבי אויפ׳ן הימעל!.... זיי מאכען זיך פאן אייגענער קעשעניע, אונ. דעם רבי׳ן מאכט דיא וועלט···· וויאזשע זאל דען אנדערש זיין? ··· נישמעהר ניט דאס בין איך דאך אויסען — איך מיין דאך אייך נאר צו דערווייזען, אז נאך משטשת ימי בראשית, וויא יודען זענען געוואנט, האבען אללע גלייך געטראגען

דיא זעלבע פארמא, דעם אייגענעם פאסאן, וואס אללע פוילישע יודען טראגען נאך היינט! .... נמצא, אז מיר זעהען בעשאנפערליך, אז א דעם היילינגען קאסטיום האט נאך אודאי דער רבונו של עולם געוויזען משה׳ן אויפ׳ן בארג סיני און האט איהם אנגעזאגט מיט׳ן הארבען ווארט, אז יודען זאלען דאס טראגען אימער און אייביג ביז דיא וועלט וועט אונטערגעהן! און נמצא, אז דער פויליש-יודישער קאסטיום האט נאך אין זיך א סך מעהר קדושה וויא דער משכן; ווארען דעם מאדעל פונ׳ם משכן האט דער איבערשטער געוויזען נאר משה׳ן אליין, און משה האט, קאם אונטער ששים רבוא יודען, געפינען איין בצלאל׳ן, וואס האט פערשטאנען אבצוקאפירען דיא זאך, און פון דעמעלט אן איז טאקע איין אמת, שוין מעהר ניטא ביי יודען קיין שיהל אין דער וועלט אויף יענעם סטריא — ווייל קיין יוד ווייסט עס ניט .... אבער א דעם היילינגען קאסטיום האט דער רבונו של עולם געוויזען אללע יודען גלייך אזוי, נאז בכל דור ודור געפינען זיך, ברוך השם, דייקע פראסטע יודען, שניידערס שיסטערס און קערזשנערס, וואס מאכען נאך דעם מאדעל אות באות, מיט אללע פישטשעווקעס .... נא: אידאס ניט א וועהטיג, אז אזעלכע יונגע שיבעניקעס ווארפען א ראב פון זיך אזא קדושה, אזא שיינדלינג .... און נעהמען זיך נאך איבער מיט זייערע חוזק׳דיגע בגדים, מיט זייער משוגע׳נעם הולך! ? .... אפילו א בלינדער אויף ביידע אויגען, זעה׳ט, דאכט זיך, אויך, אז דער, וואס טיהט איבער דיא היילינגע בארג-סיני קליידער אויף דיא שפאלטען מיט דיא דאשעקעס — פערליערט ער באלד דעם צלם-אלהים און זיין פינטעלע יוד לעשט אוים אויף אייביג! ....

ובכן בין איך דאך טאקע נאר דאס וואילע יונגעל! א יא .... ? ווארען אפילו געגעו זייערע סך לשונות׳ן וועלל איך אויך כלל גאר ניט פערשעהמט ווערען .... און אפשר נאך גאר איבערפוציווען זיי! ווארען צו וואס טויג באמת דער סך, אז מע קענן דאס אייגענע אבמאכען מיט איינס און א גיטס? — נאט איך א גראשען פאר אללע זייערע לשונות א קענען איין אברהם׳ל חיריק׳ס א דבור! .... מיט אברהמ׳לס לשון וועלל איך דאך איבעררעדען זייערע שבעים לשונות .... איהר האט געהערט דאס גילדענע לשון — נא? איז דאס ניט גבורות — הבורא! ? .. היינט אז איך בין עס יא דער פיינער בחור, פרעג איך אייך, רבותים: פאר וואזשע קוקט עס מיין שוויגער אויף מיר אזוי קרימם און האלט זיך אין דאיען אויף מיר? .... און פרעגט זיא אליין, פאר וואס? — ווייסט זיא ניט, כ׳לעבען! עפעס טראגט זיא אויף מיר א שנאה בלב נאך פון דער חופה-וועטשערע אן: איהר איז עפעס ניט געפאללען, פאר וואס איך בין אין קעמערעל באלד אנידערגעפאללען וויא א סנאפ אויפ׳ן מאפזשאן,

און בין אזוי אבגעשלאפען ביז אין ווייסען טאג אריין, וויא א געהרגה'טער ? .... זיא האט מיך שוין דערפאר מבוזה מבזה געמאכט פאר אללע גבאי'טעס אין שטאדטעל, און האטשע איך פיהר מיך שוין היינט גלייך מיט אללע יונגעלייטליך .... קענן איהר נאך אלץ דאס הארץ ניט אבגעהען אויף מיר ! — דער נסתר מיינער האט זיך עפעס תחלת וויא געקרימט אויף מיר דערפאר, און האט מיר אפילו, אזוי, אונטער דיא צאהן א זאג געטיהן : „אי, פע ! וויא אידעם א חסיד'שער יונגערמאנן אזוי וייט פוגם אינ'ם סוד אבא-מאימא ... ?“ נאר שפייטער האט ער לחלוטין פערגעססען און איז מיט מיר שוין אדרבא ואדרבא, און זיא טשעפעט זיך נאך אלץ און זיכט זיך אלטע אייבעלעך .... און ס'איז א מעשה אהן איין עק .... זיא האט שוין טאקע געוואללט נחת זעהען פון דער טאכטער ... פשוט זיא עקט זיך א באבע צו זיין! פון דיא זיהן איז איהר קארג; נאך פון דער טאכטער איין אייניקעל! ... גישמעהר אלסדינג טראג איך פון איהר איבער און שווייג — אביא אין איהר מויל ניט אריינצופאללען, נאר איין זאך קאן איך שוין באין ענין ואופן ניט איבערטראגען : דיא רפואות איהרע, וואס זיא ברענגט מיר אללע נאכט פאר'ן שלאף אונטערען פארטעך, פעראימערט מיר פשוט מיין לעבען ! ... איך בעטט מיך בייא איהר אללע נאכט וויא ביי א גזלן — און זיא טרייט מיר ניט אב אזוי לאנג, ביז איך נעהם עס איין און ברעך עס טאקע באלד אויס מיט דער גרינער גאלל .... און נאך אללע נאכט א נייע רפואה, אז זיא האט מיך שוין ממש פערמיטשעט, וויא איך בין אויד ! איהר זאלט אויף ציקאוועסט שטעהען אונטער דער טיהר און הארען איהר דרשה'נען איבער מיר פאר יעדער מאל איינגעהמען — איז, דאכט זיך, נאר פערעל שיטטען זיך פון איהר מויל .... און אין אמת אריין אידאס א סם, א שלאנג, וואס מע דארף נאר שטארקער זיין פון אייזען, אויסצוהאלטען איהרע רעד! .... צום מוסטער וועל איך אייך דא אונמקטען גיבען איינע פון איהרע דרשה'ס — וועט איהר שוין פערשטעהען, וואס פאר א מכשפה דאס איז ! ? ....

2.

מיין ניט וועסט זיין א פריי פאנעלע בלאטע!
זאלסט אפילו לאפנען, מיזטי ווערען א טאטע!

„דיין שוויגער א שלעכטע ! .... א יא, איציקעל ? .... אומ.. רבי יונה
(חכ״א)

יונה שלמה ···· וואס איך ווינטש דיר, זאל עס מיר נאר אין מיין ביזעם אריין ! ···· וואס זאל איך שוין רעדען, אדער וואס זאל איך זאגען — אז דיא ביסט נאך גאר א יונג ציגעל, אומשטיינסגעזאגט ! ···· איך ניי····ם ? דאכט זיך, וואס איך וויל זעהן אין דיר אונ אין צייטעלען, מיינע ביינער זאל זיא מיר איבערלעבען — אלואי, רבי יונה שלמה, אהן יודישען שאדען, אויף מיר געזאגט געווארען ! — אונ אז טרייגע דיא בארעבאליכע שטאפט אונ קראפט פאק איהר איידעם ... פריטאה, אנא: וועהמען איז מען מעהר מקנא — דיר, צי איהם ... ? הא ? וואס זאגסטי, איציקעל...? ווארען זיא, לאז זיא מיר מוחל זיין — איז פארט פין א גראבען שייערש (?) חאטשע מיט איהר נגיד'עשאפט אינאייגעם ! דער טאטע איהרער — גאטט זאל מיך ניט שטראפען פאר דיא רעד — (א קלאפ מיט דיא פינגער אויפ'ן פיסק.) איז פארט כל־ימי (?) געוועהן מחילה א קישקע־טרייבער אין יאטקע···· לאז ער זיך שוין דארט מיהען פאר דיא אלטע כאליוועס···· אונ מיין טאטע — זאל מאריך ימע ושלע (?) זיין, איז נאך בחור־וויים שוין געוועהן א שמייסער ביים רבי'ן עריב געצעלע צי עריב (?) געציקעל זכריינעה־לברכה (א קלאפ איבערען פיסק) איך בין ניט ווערטה זיין היילינען נאמען צו דערמאנען ! ... אונ פין מיין חתונה אן ביז היינטינען טאג, איז ער דאך דער שענסטער מקבל אין שטאדט, ס'זאל איהם נאר ניט פערשטערט ווערען ... נא, אונ מיין שמריה ? איך מיין טאקע דעם שוועהר דיינעם — אויסגעניקערט זאל זיין נאמען ווארען ! — ער זאל נאר וועלען, וואלט דאך איהם דיא וועלט נאכגעלאפען ! ···· וואס איז, מע ווייסט ניט, אז ער איז פין דיא לאנדוואלניקעס ? (למ״ד וא״ו׳ניקעס) נאר וואס, אומשטיינס־געזאגט... ? אזא נאבליע, וואס טייג ניט, ניט דא באהא, ניט דא ליודיי ! ... אונ טאקע אין דער אמת'ן: וואס אומשטיינסגעזאגט איז דער מענטש... ? (א קלאפ איבערען פיסק). א ווארעטשעק... דא גיסט מען אן אונ דא רינט ארויס... ווארען אפילו א ווארנעטשקע אין אקרופ איז דאך עך שטארקער פון איהם!... עט! נא דיר א נראשען פאר אללע נגיד'ע־שאפטענישען ! ... אז פאר וואהר זאל איך טאקע אזוי נאך הארען סופר של־לשוח (?), וויא איך האב נאך פינ'ם רבי'ן עריב געצעלע אליין געהארט, אז א יודענע איז געגלעכען צו'ן א לאקשענטאפ: היינט ריקקט מען איהם אין טשולענט אונ מארגען איז שוין נאכ'ן קיגעל!... היינט וואס ביסטי מיך דא חושד... ? האר אויס, איציקעל: א־נ־אישה איז א קלאפ אבער א... ניט אומזוסט האט זיא אין זיך ניין מאאס רעד... נאר פון איהר קיממען דאך אבער פארט אללע צדיקים ארויס!... איז זיא דאך, א פנים, עפעס פארט א שטיקעל חשוב ביי דעם, (א קלאפ איבערען פיסק) איך בין ניט ווערטה צודערמאהנען־וואס לעבט אייביג... דער גאנצער דר־עיקר איז נאר, פין וואנעט זיא קיממט

ארויס?... וואס טייג דאס גוטע ביער אינ'ם שלעכטען פאסס...? איבריג לעבט מען דען מיט דער קישקע...? זעה, וואס דער הייליגער בוהיי (בחיי) שרייבט אינ'ם צאנה-ראינה, אז נאר דורך גוטע קינדער קוממט מען גלייך אין לעבעדיגען גן-עדן אריין... אט פאלג דיין נארישע שוויגער, איציקעל, אונ נאך היינטיגס מאל טיה מיר צוליעב, אונ נעהם איין אט דאס סערעפעל!... וויפיעל איז דא דא, אומ־שטיינסגעזאגט?: איין ברידער דעם אנדערען, א לעקק! קיין צער, ניט מעהר!... וואס מיינסטו איז דען דא חלילה אזוינס? אסור, ניט קיין סם, וויא מיר יודען זאגען... ווייס איך דארט... ס'האט מיר היינט דיא אלטע זיססעל, דיא גאטס'עכע, דערצעהלט, ביים גארען־מאסטען, אז איהר האט, פאר עטליכע יאהר, דוואסי, דיא בערעכע אליין דערצעהלט, אז נאך אין קליין-קעטשארעד האט זיך אזא מעשה פערלאפען... (?) האט דעמעלט דער זילשטוווער זכריינע-לברכה געהייסען צונויפקאלעצקען אביססעל הינדעקאמען מיט א האלב לויט קאטשקע-פוטער אונ פערשטעטשען מיט א קאץ קעבעבע אונ עס לאזען פערזידען אין א קליין טעפעלע, אבער טאקע גאר אין א פיטצעלע טעפעלע... אט האסטו דיר דעם גאנצען סוד... אונ דיא מיינסט חלילה, ווער ווייסט וואס?... אין מיין פאזעכע זאל עס אריין, וואס דיר קענן דא שאטען, רבי יונה שלמה! דיא אלטע דוואסי עלע־שאלע (?) — א גוטער מליץ זאל זיא דארט זיין, — איז א גרויסע מומחה'טע געוועהן! אונ וואס אידאס חדוש? — אזא צדקת, א יודענע! וואס האט זיך אויסגעוואלגערט ביי אלע אלטע צדיקים (א קלאפ איבערען פיסק) — איך בין זיי ניט ווערטה צודערמאהנען — אונ האט זיך אנגעהארט מיט אלפי אלפין סגולות אונ שפראכען, וואס דיא האאר זענען ניט איהרע!... אז פאר וואהר זאלען מיר טאקע אזוי אין גיכען אויסגעלעזט ווערען, וויא איהר אבשפרעכען פון א גאנהרע (?) פון א בושעכע, פון א אבטיהעכמם אונ פון אלדע באזע רוחות, איז געוועהן, וויא מע נעהמט ממש צי מיט דיא האנד!... היינט, וואס ביסטו מיך דא, איציקעל חושד...? טיה זשע מיר צוליעב, נאך דאס מאל, אונ נעהם איין חאטש איין לעפעל!..." אונ מיט דיא רעד, חאפט זיא שוין א פיהר פון אונטערען פארטעך דאס מין טעפעלע... אונ האלט מיר, מיט איין האנד, צי דיא נאז אונ, מיט דער אנדערער קעהרט זיא מיר איבער דאס טעפעלע אין מויל אריין, נאך גאר איידער איך אויספיע מיך ארומצוקוקען... פונקט אשטייגער, וויא דיא נייע אפיקורסים'לעך, דערטאפענדיג אין זייער חברה אריין א פוילעש יונגערמאנטשיקעל, ריקקען זיי איהם אין מויל אריין א שטיקעל קאלבאס, כדי איהם מחנך זיין צום עסק...

(חס"א)

פע ! אונזערע חסידים גיבען זיך ניט אב מיט אזעלכע פיסט
מצות ! : פרעגט אין גאנץ פוילען, צי שטראכט זיך א חסיד אין דער
מצוה, אריינצוריקקען א דייטש א שטיקקעל קיגעל אין מויל, צי קאלטע
דריללעס אין דיא אויזען-קעשעניעס אריין ?... חס ושלום... פוילישע
חסידים געהען, אמת, נאך מצות — אבער וואסערע מצות...?
מצות, וואס זענען גאטהיג וויא אין לעבען אריין !... אשטייגער:
א מצוה פארן רבי'נס איין אומכבוד'ל יענעם אויסדינגען דיא ארענדע
פאר דער רבי'צענס א חן'דעלע יענעם מסור'ן אויפ'ן לעבען און פארן
רבי'נס קינדערליכם א קאטאוועסעל יענעם אנשיקען א רויטען האן אויפ'
דאך... נא, און פין דיא מצות אשטייגער: פאר טראגען אייגענע
האאר, מאכען א ממזר-בלבול, צי פאר לעהרנען תנ"ך — אריינשטיפע
אין געוואנט בעז שטשאט... צי פאר שערען דיא בארד-פאטשען אי
באלף מחילות נאכ'ן טויט וכדומה... היינט וויפיעל מצות טיהען
פוילעשע יודען נאר מיט'ן אויסרעד „לשם-מצוה" ?... אי שווערע
פאלש, אי מעסטען און וואגען פאלש, אי ראבעווען און גזלנ'ען, און..
און וואס איהר ווילט !... און אלץ „לשם מצוה"... כ'לעבען, דער
יוד מוז דאך נעביך פארט האבען אויף טויזענטער מצות, אהן וועלכ
מ'איז גאר קיין יוד ניט... מוז נעביך גיבען א פדיון דעם רבי'ן
א מתנה'לע דער רבי'צען; א תיקון דער חברה; א לילקע-ציבעבעל אויף
הכנות: אויף ווארעמען דיא מקוה: אויף שמירה; אויף א שאאפען
קאפעל; אויף א ווייסען כפרה-האן; אויף א סאדעגערער שאלל; אויף
שמירות, סגולות און קמיעות און נאך, און נאך, און נאך... נא
פין וואנעט נעהמט מען עס ?.. גיט איז, אז מ'איז א געשעדיגט
שמיידיג חסיד'ל, וואס נארר'ט אראב טאקע פינ'ם רבי'נס טיש א זילבער־
נעם לייכטער, צי טאקע פין דער רבי'צענס האלז אראפ א שנירע
פערעל... נישט תמיד געראטה אבער... נא, מוז מען דאך „לשם
מצוה" זוכען עפעס איין אנדער-מצוה קערבעל... און דער אייבערשטער
בעשערט ! איי וואס מענשען ווערען אומגליקליך דורך זיין „לשם מצוה"?
נא, איז וואס ? דא געהט דאך עפעס אין יודעשקייט... וואסזשע זנאט־
שען דא עטליכע יחידים ?... היינט פאר וואס בערעכענט איהר ניט,
אז דורך איין אומגליקליכען קוממט ארויס א טובה צעהנער און הונ־
דערטער אנדערע, און א סך בילכערע פין איהם ?... אשטייגער אז
א חסיד דינגט אוים בייא א מתנגד, צי אזוי ביי א-נ-עם הארץ, דיא
ארענדע, צי ער מאכט נאך דעם פריץ א פאלשען קוויטט, וכדומה...
האט דער רבי מיט זיין סוויטע וויא איינצושטעהען, און טויזענדער
עולי-רגל'ס צום רבי'ן האבען זיך וויא צודערקוויקקען מיט א אומזוסטיג
ביסעל בראנפען... פינ'ם קוויט בעקיממט דער רבי מעשר, דיא

רבי'צן — א חאבאר, דיא קינדערליך מתנות אונ דיא גבאים לא־יחרץ־געלט... נא, אונ דורך דער יפה פיה איז דאך קיין רעדע ניט: דורך איהרען א גיט ווארט, וויא מען דארף... ווער שמיסט א חנ'דעלע... ווער שמיסט מאקע א־נ־עבירה'לע... קענן דאך מאקע א מאל דער רבי מיט הונדערטער חסידים פשוט נצל ווערען פון אסטראג אונ אפשר פון סאמביר אויך!... אט, אזעלכע מצות זענען כדאי: יענעם מאכט מען דערמיט חלילה ניט קאליע אין יודעשקייט אריין... אונ א סך יודען ווערען נאך נתגדל ונתקדש דורך דעם... אבער ניט אזא מצוה, וויא קאלבאס ריקקען אין מויל אריין! דאס פערזינדעגט דאך א יודישע נשמה אויף אייביג, אונ מאכט איהם אוים יוד!...

נאר ניט דאס בין איך דאך אויסען! — הארט, וואס א מכשפה קענן: מאהלט אייך, אז זיא האט שוין אויסגעפיהרט איהרס... אונ דיא טאכטער האט שוין אנגעהייבען עפעס מאכען קרימע הויות... זאלט איהר עס זעהען, וואס איך האב אויסגעשטאנען פון איהר דער פאר!? געזידעלט מיך כאחד הריקים, געשאלטען מיט דער תוכחה, מייג־וויים מיר קיין עסטען ניט געגיבען, אונ סוף כל סוף האט זיא מיך פשוט ארויסגעיאגט פון דער שטיב, איך זאל מיר געהען צו'ן אלרע שווארצע יאהר... נא, פרעג איך אייך, רבותים האב איך פערדיענט אזא פאדיאקע?... נישמעהר ס'איז דאך פארפאללען: זיא שטעהט וויא א פאסטוי ביי דער טיהר אונ לאזט מיך ניט אריין!... נא, וואס טיהט אזא יונגערמאנטשיק אין פוילען, אז מע טרייבט איהם ארויס פון שווער אונ שוויגער...? מן־הסתם איז קיין אנדער עצה ניטא וויא נאר: צום רבי'ן אין דער חברה־בארשט... אודאי, אודאי, האב איך געהאפט מיין טליטעקעל אויף דיא פלייצעס אונ וואליי צופיסס קיין סירקעוו, גלייך צום רבי'ן אויפ'ן הויף! אונ וואס איך האב דארט דעם ערשטען טאג איבערגעהארט אונ איבערגעזעהן אונ אין זיינען אריין גענעהמען — וועל איך אייך דא אין קורצען בעשרייבען לזכרון אויף דור דורות!:

3.

נאר אומר, נאר דברים, נאר נשמע קולם...
אונ מע פלאקערט, אונ מע ברענט אונ מע היצט דעם עולם!...

אום פרייטאג זייגער 12 ביי טאג בין איך אנגעקוממען צום רבי'ן אויפ'ן

אויפ'ן הויף, און איך שווער אייך ביא מיין יודעשקייט, אז דיא מינוט האט זיך מיר אויסגעוויזען, אז איך בין אין בערדיטשעוו אויף פרעטשיסטער יאריד! דער הויף איז פולל מיט יודען, יודענעס, יונגעלייטליך און קינדער; א געשריי געפילדער, א שטיפעריי, נאר וויא דיא פער'סם'טע מייז! מע וואו, פט מיט האנד, מע שטעקט גראבע פינגער, מע טרעסעלט מיט פאות, מע קנאקט מיט פאנטעפעל, מע רעבערט, מע היסט, מע בראקעט, מע שפייט, מע קייט, מע שטיפט עלענבויגענס, מע זידעלט, מע שעלט, מע פאטשט; דיא היטלען פערריקט אויף דיא פאטילעצעס, דיא פאלעס צולאזט אויף אונטען, דיא עק גארטלען אויף דער ערד, א חוואלי א הער, א חוואלי א היען; עס רוישט, עס טימטעלט וויא אין 100 פארעוואיע מיהלען און ס'איז כמעט ניטא וויא א שפילקע צו ד־ר־ערד ווארפען!... איך בין געבליעבען שטעהן וויא א פריטשמעליטער און האב ניט געוויסט וואס טיהט זיך עס מיט מיר, און וויא בין איך עס אין דער וועלט...? און נאך א מינוט וואלט איך געוועהן אנידערגעפאללען פון שווינדעל און קאפדרייעניש... נאר פליצעם דערהאר איך עפעס א מין הארצרייסענדיג קול מיט א ביטטער געוויין און יאמער עד לב השמים! און קיק מיך אום — דערזעה איך עפעס א דערשלאגענער פערפינסטערטער יוד פיהרט אונטער דיא האנד א מין צעשויבערטע יודענע מיט א ווילד פנים, מיט ארימלויפענדיגע ווילדע אויסגעסטארטשעטע אויגען און פערקרימטע לופען; דער גאנצער קערפער איהרער ציטערט און פלאטערט וויא אין א שרעקליכער קאנוואלסיא; זיא שטיפט דעם יודען פאראויס אין איין אומפעט און שרייט מיט א מין רעוועדיג קול: „צום רבי'ן, צום רבי'ן, גיכער צום רבי'ן!" — נבהל ומשתומם'דיג פון דער שרעקליכער קארטינא, האב איך מיך געווענדעט צו'ן א חסיד, וואס איז לייבען מיר געשטאנען, און מיט א ציטערענדיגער שטיממע האב איך איהם געפרעגט, וואס דאס בעטייט?... דער חסיד האט זיך צעלאכט מיט א פערוואונדערט געלעכטער, און וויא מיט א דערעך־געגעהמענעם קיק אויף מיר, האט ער אויסגעשריגען: „א... א געוועקעל!?... וואס פערשטעהסטו ניט, דיא שקץ איינער, וואס דאס זאל זיין?... האסט דען קיין מאל פון קיין רבי'ן ניט געהערט?... ביסט געוואקסען אין א וואלד!?... האסט דאך מן הסתם, פאר'ן פאהרען אהער, עפעס געהערט פון אונזער רבי'ן, וואס פאר א קדוש עליון, א צדיק יסוד עולם דאס איז, אז מיט זיינע מופתים, נסים ונפלאות איז ער מרעיש אללע עולמות עליונים ותחתונים, וואס קיין צדיק אין דער וועלט איז נאך ניט געקומען אין אזא הויכער מדרגה פון התגלות־השכינה, וויא ער!... היינט וואס פערגסטו, יונגעל, וואס דאס בעטייט...?" — איך

בין געבליבען שטעהען וויא א נעבעכעל, עפּעס וויא א חיב אין דער
גאנצער מעשה... און קוקענדיג אויף איהם מיט א בטלות'דיגער
מונגע און מיט א רחמנות-פּנים, האב איך גאר ניט געוואוסט וואס
איהם צו אנטווארטען... מיין שפלות און הכנעה האט איהם, א פּנים,
געריהרט און ער האט מיר באלד א זאג געטהון מיט א ווייבער
שטימע: „נא, איך זעה, ביסט איין עהרליך קינד, נאר ביסט נאך
גאר א תם.. האר זשע, וועל איך דיר מפורש זיין דעם גאנצען ענין
דערפין בקיצור, ווארען איך דארף זיך נאך לויפען מכין זיין צום
דאווענען!" איך בין שיר פין דיא כלים ארויס פאר שמחה און פאר
דאנקבארקייט, און ער האט מיר אנגעהייבען דערצעהלען בזה הלשון:
„נאך צוריקק מיט א יאהר פיער, איז א דיראזיגע יודענע עפּעס ניט
געזונד געווארען; נא, מיילא, מאלע א מענש ווערט עפּעס ניט
געזונד! מע האט איהר געטהון עפּעס עטליכע באבסקי רפואות און
ס'איז כמו וויא איבערגעגאנגען; נאר אין א חודש ארום האט זיא
בעקומען עפּעס וויא א מין ספּאזמא, אז דהיינו: פּליצעם פלעג זיא
עפּעס אנהייבען ווארפען מיט דיא האנד, מיט דיא פיסס, און פלעג
דערביי עפּעס וויא לאכען און וויינען אינאיינעם, ביז זיא פלעג אנשלא-
פען ווערען, און אין א פערטיל שעה ארום פלעג זיא זיך אויפ-
חאפּען פריש און געזונד, גלייך ס'איז גאר ניט געוועהן, נאר דיא
מינים ספּאזמעס האבען זיך, וואס ווייטער, אלץ אפטער געמאכט,
זיא האט אנגעהייבען דארען און מרה-שחורה'ן, ביז צום יאהר האט
מען אנגעהייבען בעמערקען אין איהר עפּעס תנועות פין משוגע...
(אזוי האבען דיא בערלינער אין שטאדטעל געזאגט — ימח שמם וזכרם!;
אבער אין אמת אריין איז דאס כלל וכלל קיין משוגעת ניט געוועהן,
און איהרע עלטערען, דער מאנן מיט דיא קרובים און אללע חסידים
אין שטאדטעל האבען גוט פערשטאנען, אז דאס איז אוודאי א
ד..." „א דבוק!" — האב איך אונטערגעחאפּט זיינע רעד מלא שמחה
און השתוממות — „א! ביסט א מאלאדעץ! — האט דער חסיד געזאגט
מיט א פערביססען שמייכעלע — מן הסתם א דבוק, וויא דען!?...
א קיצור, דאס גאנצע בני-בית האבען זיך איין עצה געהאלטען, און
ס'איז בהסכם כלם געבליבען, אז דער מאנן זאל זיא אוועקפיהרען
א הער צו'ן אונזער רבי'ן, ער זאל איהר ארויסטרייבען דעם דבוק!...
אומר ועושה: דער מאנן האט זיא א הער געבראכט און איז מיט
איהר געקומען צום צדיק פינקט ווען ער האט געהאלטען אין פראווען...
וויא דער רבי האט נאר א קיק געטהון אויף איהר מיט זיינע לעכטיגע
אויגען, האט ער באלד געזעהען מן השמים, אז דאס איז א מסוכן
שטיקעל ארבייט... דיא פערשטעהסט, וואס מע מיינט?...

בִּכְדֵי דֶעם בִּידְנֶע מָאנְן נִיט אִיבֶּערְצוּשְׁרֶעקְן אוֹיף טוֹיט.... הָאט עֶר אִיהם אַזוֹי, כְּלוֹמֶר'שְׁט בְּנִיחוּתָא, אַ זָאג גֶעטִיהן: פֶערְלִיעֶר נִיט קֵיין בִּטָּחוֹן אִינ'ם אֵייבֶּערְשְׁטֶען, עֶר אִיז אַ כֹּל יָכוֹל! אִיךְ וֶועלל דִּיר מִיטְגִיבֶּען אַ קָמֵיעַ, אוּנ דִּיא פָאהר בַּאלְד מִיט אִיהר אַ הֵיים, אוּנ אַז דִּיא וֶועסְט קִימֶען בְּשָׁלוֹם אַ הֵיים, זָאלְסְטִי אִיהר דִּיא קָמֵיעַ בַּאלְד אוֹיפְהֶענְגֶען אוֹיפְ'ן הַאלְז, אוּנ דֶער אֵייבֶּערְשְׁטֶער וֶועט אַוַדַאי רַחֲמָנוּת הָאבֶּען, אוּנ וֶועט אִיהר צוּשִׁיקֶען אַ רְפוּאָה שְׁלֵמָה בְּתוֹךְ שְׁאָר חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל... אַיי, אַיי, אַיי, זִיא דַארְף נֶעבִּיךְ הָאבֶּען רַחֲמִים!...“ דִּיא פֶערְשְׁטֶעהסְט דֶעם אוֹיסְלָאז...? מֵיילָא, דֶער מָאנְן הָאט גֶענֶעהמֶען דִּיא קָמֵיעַ אוּנ אִיז מִיט'ן וַוייבּ אַהֵיים גֶעפָאהְרֶען בְּשָׁלוֹם, אוּנ קִימֶענְדִיג, הָאט עֶר אִיהר בַּאלְד אוֹיפְגֶעהַאנְגֶען דִּיא קָמֵיעַ, וִויא דֶער רֶבִּי הָאט גֶעהֵייסֶען. — הַאר אַ מִין פֶּלֶא וָהֶפְלֵא: וִויא עֶר הָאט אִיהר נָאר אָנְגֶעטִיהן דִּיא קָמֵיעַ — הָאט זִיא בַּאלְד עֶפֶּעס אַרוֹיסְגֶעלָאזְט מִינִים קוֹלוֹת, עֶפֶּעס וִויא נָאר אַ מִין גֶעלֶענְק מִיט טְרֶעלֶען פִּין אַחַזָן, אַזוֹי אַז וֶוער עֶס הָאט נָאר דִּיא קוֹלוֹת פִּין אִיהר גֶעהֶערְט — הָאט בַּאלְד גֶעשְׁוָואהרֶען, אַז אִין אִיהר אִיז אַ דִבּוּק פִּין אַ חַזָן, וָואס הָאט עֶפֶּעס חוֹטֵא גֶעוֶועהן בַּיים לֶעבֶּען, צִי פּוֹגֵם גֶעוֶועהן אִין דֶער תְּפִלָּה אוּנ נָאכְ'ן טוֹיט הָאט מֶען דִּיא נְשָׁמָה זַיינֶע, אַ פָּנִים, אַרוֹיסְגֶעשְׁטִיפְּט מִחוּץ לַמְּחִיצָה... אוּנ זִיא הָאט זִיךְ נֶעבִּיךְ גֶעזִיכְט עֶרְגֶעץ אַ פְּרוּטִילִישְׁטְשֶׁע... בִּיז זִיא אִיז אַרַיין אִין אָ דֶער יוּדֶענֶע אַרַיין!... דִּיא קוֹלוֹת הָאבֶּען זִיךְ אַלֶץ אָפְטֶער גֶעלָאזְט הֶערֶען אוּנ בַּיי יֶעדֶען מָאל הָאבֶּען זִיךְ גֶעהֶערְט דִּיא וָוארְטֶער: פִּיהְרְט מִיךְ גִיכֶער צוּ דֶעם מֶענְשֶׁען, וָואס הָאט גֶעגִיבֶּען דִּיא דָאזִיגֶע קָמֵיעַ!“... קֶערְץ דֶער דִבּוּק הָאט נֶעבִּיךְ דִּיא יוּדֶענֶע גֶעמִיטְשֶׁעט אוֹיפְ'ן טוֹיט בִּיז מֶע הָאט אִיהם גֶעמִיזְט צוּלִיעבּ טִיהן אוּנ פָאהְרֶען נָאךְ אַמָאל צוּ אוּנְזֶער רֶבִּי'ן.

קִימֶענְדִיג צוּם רֶבִּי'ן, הָאט זִיא דֶער רֶבִּי בַּאלְד דֶערְקָאנְט, אוּנ הָאט זִיךְ גֶעוֶוענְדֶעט צוּם דִבּוּק מִיט דִּיא וֶוערְטֶער: „אִיךְ בִּין אוֹיף דִּיר גוֹזֵר, זָאלְסְט מִיר בַּאלְד זָאגֶען; וֶוער בִּיסְטִי, אוּנ וִויא קִימְסְטִי אִין דֶער דָאזִיגֶער אִשָּׁה אַרַיין?...“ — „אוֹי רֶבִּי, אִיךְ שֶׁעהם זִיךְ מַיין נָאמֶען צוּדֶערְמָאהנֶען בִּפְנֵי כָּל עַם וְעֵדָה...“ הָאט דֶער דִבּוּק אוֹיס-גֶעשְׁרִיגֶען מִיט אַ בִּיטֶער-רַחֲמָנוּת'דִיג קוֹל — דֶער רֶבִּי הָאט בַּאלְד גֶעהֵייסֶען, אַז דֶער גַאנְצֶער עוֹלָם זָאל אַרוֹיסְגֶעהֶען פִּינ'ם חֶדֶר, אַ חוּץ זַיינֶע 2 לַייבּ-גַבָּאִים... אוּנ דֶערְנָאךְ הָאט עֶר וִויעֶדער גֶעפְרֶעגְט דֶעם דִבּוּק: „זָאג דִּיא מִינוּט, וֶוער אוּנ וָואס דִּיא בִּיסְט!?...“ — „עֶס זֶענֶען דָאךְ אָבֶּער נָאךְ גֶעבְּלִיבֶּען 2 פְרֶעמְדֶע מֶענְשֶׁען אִין שְׁטִיבּ“ הָאט דֶער דִבּוּק וַוייטֶער גֶעזָאגְט מִיט אַ קוֹל-תַּחֲנוּנִים. אָ דָא הָאט זִיךְ עֶס דֶער רֶבִּי שְׁטַארְק צוּבֶּאזֶערְט אוּנ מִיט אַ קוֹל-מוֹשֵׁל הָאט עֶר אָנְגֶעשְׁרֵייען גֶעטִיהן:

„שטיא! דיא ביסט דאך אין איין אשה וויא זשע טאר מען עס יחוד מיט איין אשה, אהן א שומר?...“ באלד האט דער דבוק א שמאצקע געטיהן מיט דיא לופען איבער דער גאנצער שטיב...(דיא בארלינער, ימח שמם, זאגען אפילו, אז דאס האט עס דיא יודענע א שמצקע געטיהן, ווארען א נשמה—זאגען זייא — האט ניט קיין לופען... נישמעהר ווער הארט זיי, א דיא הפקר יונגען!?...) אונ האט זיך צו-וויינט אויף א קול: „וועה אונ ווינד איז מיר, וואס אזא קדוש עליון איז גוזר, איך זאל מיין נאמען מגלה זיין בין-הבריות! איך בין געוועהן כל ימי חזן אין טארעבארעווקער גרויסער שיהל אונ האב מיט מיין מתיקות אונ מיט מיין תפלה תמיד מעורר געוועהן דעם עולם צו תשובה, אז פין מיין דאווענען פלעג מען צוגאסען ווערען פין געוויין, ווארען איך האב טאקע זעהר פרומם אונ ערענסט מתפלל געוועהן פאר'ן בורא שמים וארץ מיט אמת יראת-שמים אונ מסירת נפש! אונ הלואי וואלטען מיר נאר באגעשטאנען דיא אללע מלאכים, וואס איך האב בעשאפען מיט מיינע תפלות, וואללט איך מיך שוין פערשפארט מיטשען א דא, ביי דער יודענע אין בויך... נישמעהר דער אייבערשטער האט מיך אבער, א פנים, געוואללט ברענגען לידי נסיון... אונ האט אויף מיר אנגעשיקט אזא שטן, וואס איך האב איהם באין אופן ניט געקענט ובר זיין, אונ בין רחמנא לצלן, געחאפט געווארען אין זיין געטין!.. אונ נאך וויא? — וועה איז צו מיין נשמה! נאך אין פוילישע פין דער שיהל!... דאס איז געוועהן דעם שיהל-גבאי'ס א קעכניע, א מכוער'ע יודענע, קיין תקומה זאל זיא נאר ניט האבען, א דיא חצופה איינע, וואס האט מיך פערזינדיגט אויף דער וועלט אונ אויף יענער וועלט, אונ איך מוז מיך איבער איהר ארומוויען אין דעם עולם השפל, גאטט ווייסט וויא לאנג!...?“ — „אבער דעם חטא האסטי געטיהן באונס, צי ברצון?“ האט איהם דער רבי געפרעגט. „אוי, רבי! האט דער דבוק געשריגען — השי"ת אליין איז יודע דעם אמת, אז איך בין דא איין אונס געוועהן! מיך האט מיין הדרת-פנים געקוילעט ···· אריינגעהענדיג שטענדיג צום שיהל גבאי, האט אויף מיר דיא חצופה געווארפען איין אויג, אונ א מאל אין א פארנאכט אקעגען א האלבע שעה פאר מנחה, ווען קיינער איז נאך אין שיהל ניט געוועהן, יאוועט זיך פליצעם א דיא שפלה אויסגעפוצקעט אין פוילישע אריין אונ ריהפט מיך בוצים צום גבאי... אונ וויא איך האב שוין נאר וואס געוואללט געהען — חאפט זיא מיך אן ביים ארבעל אונ איז מיך פשוט תובע בקול רם, אונ זאגט מיר נאך דערביי; „טאמער מיינט איהר אפשר, איהר וועט מיט מיר מאכען דיא שפיעל, וואס יוסף הצדיק מיט דער פוטיפר'שע ··· לויף איך שוין ארויס אונ שרייען קאראוואל, אז איהר

האָט מיך אַ הער פֿערנאַרט און מיך געוואָלט מאַנים זיין! מיט מיר זאָלט איהר זיך ניט שפּיעלען .... איך האָב אַ קיק געטהאָן, די שפּיעל איז פֿאַר'ן טייוועל און אַט, אַט קוממט זיך צונויף דער עולם דאַוועגען .... און דאָ האָט דער יצר-הרע אַ שפּיעל געטהאָן זיינס... וועה און אָך איז מיר, אויף מיין זינדיגער נשמה, וואָס איך האָב ניט געקאָנט עומד בנסיון זיין — און בין געהאַפּט געוואָרען!... — האָסטו חאָטשע כל ימיך תשובה געטהאָן בלב שלם אויף דעם ביטטערען חטא?“ פֿרעגט איהם דער רבי. — וועה איז מיר אויף מיין בראָך! — האָט אויסגעשריגען דער דבוק — פֿון יענער מינוט אָן, האָט זיא מיך שוין אַזוי אַריינגעהאַפּט אין די לאַפּקעס אַריין, אַז איך האָב שוין אַפֿילו ניט אין זינגען געהאַט מיין לעבען אויך, און טאַקע דאָס יאָהר בין איך געשטאָרבען!. קוממענדיג אויף דער אמת'ר וועלט, האָט מען מיך באַלד געבראַכט פֿאַר'ן בית-דין-של-מעלה און מ'האָט מיר אַרויסגעגעבען אַ פּסק, אַז מע זאָל מיך אַ קיילעכדיג יאָהר וואַרפֿען אויף כּף הקלע פֿון איין עק וועלט אין דער אַנדערער, און דער נאָך זאָל איך הערומגעהן אויפ'ן עולם התּוהו, ניט וויססענדיג אַז איך בין אַ מת... אַזוי האָב איך מיך אין צרות און אין ליידען אַרומגעוויעט 3 יאָהר כּסדר און צו לעצט 3 יאָהר האָט מען מיר מן השמים מודיע געווען, אַז איך בין אַ מת און אַז איך שוועב אַרום אין עולם-התּוהו... אָ דאָ האָב איך מיך זעהר דערשראָקען פֿאַר דער לעבעדיגער וועלט... און האָב מיך בעהאַלטען ערגעץ אויף אַ הייליג אָרט צווישען יונגע קבֿריב'ליך... און האָב מיר אַלין געזוכט אַ פּריטולישטשע... ויהי היום איז די דאָזיגע יודענע געקוממען אויף דעם הייליגען אָרט, צו איהרען אַ קינד אויף קבֿר אבֿות — און כּפֿי זיא איז דערמעלט געוועהן אין איהר אומרייניגער צייט... האָב איך בעקוממען דעם רשות פֿון אויווען, איך זאָל אַריין אין איהר און דאָרטען געפֿינען מיין מקום מנוחה פֿון דעם פֿינסטערען עולם התּוהו און פֿון די אַללע מלאכי-חבלה, וואָס רודף'ן מיך אויף יעדען שפּאַן...“

באַלד האָט זיך דער רבי ערוואַכט ווי פֿון אַ אינערפּלעט, און האָט אַ געשריי געטהאָן: „בשם כּל אבֿותי הקדושים והטהורים בעשווער איך דיך, זאָלסט די מינוט אַרויס פֿון דער אשה אין דיין ריהע אַריין!“... דער דבוק שווייגט...“ בשם כּל הצדיקים קדושי עליון, בעשווער איך דיך, זאָלסט באַלד אַרויס פֿון דער אשה!“ האָט דער רבי ווייטער אויסגעשריגען — נאָר דער דבוק שווייגט ווי דער טויט... די פֿערשטעהסט אַ העזה... דער רבי האָט דאָס דריטטע מאָל אויסגעשריגען מיט אַ קול שאגת-אַריה: „איך בעשווער דיך, דבוק, בשם הקדוש והטהור, ר' קהתי סירקעווער! (דאָס האָט ער געמיינט זיך אַליין)...

כהן לאל עליון, זאלסט דיא אותו רגע ארויס פון דער אשה, אין
דיין ריהע אריין!..." הערענדיג דעם דאזיגען נאמען, איז דער דבוק
פערציטטערט געווארען מיט אללע אברים... און האט אנגעהייבען
רעווען וויא א טיגער: "פאר אייך רבי איז גלוי וידוע, אז איך וואללט
אליין געוואללט ארויס פון אזא אומרייגער נייסט, נאר געוואלד! וואס
זאל איך טיהן, אז דער שרעקליכער מלאך-דומה, שטעהט פאר דער
אשה און פערסטאמפעט מיר דעם וועג...!" דאראף האט איהם דער
רבי, מיט א קול תנחומים געזאגט "גיה ארויס פון איהר, און איך
וועלל שוין מתפלל זיין פאר דיר, זאלסט בעקוממען א תקון עולם..."
דאראף האט זיך דער דבוק צוויינט מיט א יאמער און קלאג: "אוי
טהייערער רבי! גאנצע שייקעס מלאכי חבלה מיט רוחות רעות שטעהען
און ווארטען דיא מינוט, ווען איך וועלל נאר ארויס פון דאנען, זיי
זאלען מיך וויא חיות רעות צורייסען אויף שטיק-שטיקלעך און מיר
אנטיהן כל ענויים קשים שבעולם!..." (דיא באר'ליגער, ימח שמם
מאכען זיך דערפון א לצנות'ל "שטייטש-זאגען זיי-און פון דיא אללע
שדים רוחות און מלאכי-חבלה בעהיט איהם א שוואכער פרויען-קערפער?...
נישמעהר וואס פערשטעהען אזעלכע מגושם'ע עמי-ארצים?...) דאראן
איז שוין דער רבי פון דיא כלים ארויס, און האט א געשריי געטיהן:
"ארויס עזות מחוצף פנים, איך הייס!..." דעמעלט האט דער דבוק
ארויסגעוויזען זיין רוח-הטומאה און מאכט אזוי "אז איהר זענט אזוי
גוזר — וועלל איך אנדערש ניט ארויס פון איהר, ביז איך וועלל זיא
מזיק זיין אין איינעם פון איהרע אברים און דעמעלט איז זיא מסוכן!..."
א דא האט דער רבי א געשריי געטיהן צו דיא גבאים: "פיהרט ארויס
א דעם חוטא, דעם חצוף פון מיין שטיב! ער איז געשטארבען אהן
תשובה — לאזט מען איהם מן השמים קיין תשובה ניט טיהן: זיין תקון
איז זעהר א שווערער ענין!" — דיא פערשטעהסט א קיק פון א צדיק
יסוד עולם!... "שווער"... אבער דאך מיגליך!... און אזוי, שוין
באלד א יאהר, זיטצט זיא מיט'ן מאנן דא אין סירקעוו, אויפ'ן רבי'נס
קעסט, און אללע טאג טרייבט זיא דער דבוק צום רבי'ן אין קלויז
אריין, וויא זיא פערגיסט בכיות אינ'ם ארון קודש פאר דעם זונדיגען
חזן'ס נשמה, זיא זאל אינ'ם זכות פינ'ם הייליגען רבי'ן, באקוממען
א תקון צווישען אללע נשמות ישראל, און זאל מכנים ווערען תחת
כנפי השכינה... נא, מן הסתם איז דאס נאך ניט קיין תשובה
שלמה... נאר יבוא יום..." דאס אללעס האט מיר דער חסיד דער
צעהלט מיט א מין התלהבות און התפעלות, אז איך האב מיך אויך,
אזוי וויא ער, דערווייל פערגעססען אינ'ם עיקר: אז דעם דבוק האט
דאך טאקע דער רבי פארט ניט ארויסגעטריבען... און בין אויך נתפעל

געווארען גלייך מיט איהם . . . אונ האב שוין דעם גאטטליכען מופת הונדערט מאל איבערדערצעהלט אנדערע, איטלעכם מאל מיט נייע צוזעטצליך אונ אויפטיהעלעך . . . אונ אללע היטצען מיר זיך אונ צו־פלאקערען זיך . . . אונ פליהען אין הימעל אריין . . . אונ קיינער גיט זיך עד היום קיין חשבון ניט אב: אין וואזשע בעשטעהט דא דער מופת? . . .

6.

דארט מעשה מלכות מיט אללערליי תענוגות;
א עולם־הזה אזוי זיסס, וויא מילך אונ האניק;
דא שפלות, ענוות, געמיינע אינטריגעס,
מיט געמאכטען התלהבות אויף א שנאפס מיט א רעטשאניק...

איך האב מיך אנגעהייבען ריקקען אין דיא פוצונעס, וויא דער רבי געפינט זיך דארט; איך קומם אין דער ערשטער שטיב אריין, במעט נאר הוילע 4 וואנד, אהן א פיטצעל מעבעל . . . א גרויסע שטיב געפאקקט מיט חסידים, יונג אונ אלט, ווייבער אונ קינדער . . . אללע שפארען זיך צו דער פערשלאססענער טיהר אין דרום זייט; א גע־פילדער, א גונעריי, א זידלעריי א שעלטעריי! מע היסט מע ניססט, מע שנייצט, מע שפייט, אונ ביי יעדען האלבען אפפען פון דער פער־שלאססענער טיהר, פליהען, פון דיא טיהר־גבאים צום עולם, פעטש מיט סטיסאקעס מיט טאטענס־טאטען . . . יונגע חסידים׳לעך פליהען וויא דיא האלעשקעס, ארוממע ווייבער פאללען צו דער ערד, קינדער טרייט מען מיט דיא פיסס, אפילו ארוממע לומדים אונ כלי קודש געהען זיך אויך ניט אויס אהן א זידעל, א שטיפ פון דיא גבאים . . . פאקעוואנעט עס געהען ניט איבער פריער אללע נגידים, פאטשטארען, רייכע רענ־דארעס, בעל־טקסא׳ס, פידראטשיקעס, גובערנסקי חאדאטייעס וכדומה פיינע־בריות . . . צווישען דעם געמיינעם עולם, האב איך מיך אויך יאקאם אריינגעשטיפט אין דער פערשלאססענער טיהר אונ חאטשע איך האב טאקע געלעזט גוטע עטליכע סטיסאקעס אין האלז־אונ־נאקען אריין — איז דאס אבער כדאי געוועהן, דערפאר וואס פון דעם חדר איז שוין נאר געוועהן איין טיהר צום רבי׳נס חדר . . . אין דער שטיב איז שוין יא געשטאנען עטליכע באנקליך פון אנשים מכובדים וועגען . . . אונ ביא דער מזרח־וואנד, ניט ווייט פון דער טיהר, איז געשטאנען א

אומגעלימפערטע שאפע, פילל מיט אללערליי מאכלים אונ משקהות, אונ דאס איז געוועהן דער בופעט פאר דיא גבאים אונ העבערע משרתים דעם רבינ׳ס... דיא לעצטע טיהר איז שוין געוועהן פערקייטעלט פין דער זייט, אונ 2 גבאים ביי ביידע ביישטידלעך; איינער פין זיי — א דארער א בריטביינעריגער מיט אייזערנע מוסקעלעס — האט ניט אבגעטרייטען פין דער טיהר א רגע, אונ דער אנדערער א בויך מיט א געפאלדעוועטען רויטען קארק, מיט 2 גראבע גרויסע בערישע לאפעס — האט אפט אבגעטרייטען אין פערשיעדענע זייטען אונ על פי רוב צו דער שאפע... דאס איז געוועהן דעם רבינ׳ס טיש גבאי, מעכציע, אונ דער ראש איבער אללע גבאים, א חוץ דעם רבינ׳ס לייב-גבאי...

ווען איך בין אריין אין דער שטיב, האב איך מעכציע׳ן געטראפען שטשיפען דיא פיש אין שאפע... וויא איך האב מיך אזוי אנגעהייבען אונטערוויילעכס צישארען צו דער לעטצטער טיהר — איך וויים ניט פין וואנעט אונ פין וואס...? פליהעט פליצעם פין מעכציע׳ן א פלעט מיר אין דער מארדע אריין, אז איך בין אויף דער שטעלל אנידערגעפאללען וויא א פריטשמעליטער צו דער ערד — אונ ער האט זיך ווייטער גענעהמען צו דיא פיש... איך האב מיך אביסטעל ספאמניענטעט אונ האב מיך פאוואלי צוגעריקט צו מעכציע׳ן, אונ האב איהם אריינגעריקט א צווייער, וועלכען איך האב אלץ אויסבעהאלטען נאך פינ׳ם דין׳ס שמירה קלויבען — אונ מעהר האב איך טאקע ניט געהאט א גראשען ביי דער נשמה... ער האט מיר, שמייכעלדיג נאך דערלאנגט א פאאר באכענציעס אונ האט מיר געאפענט דיא טיהר צום רבי׳ן אין חדר...

וואס זאל איך אייך, ליעבע לעזער, אויסמאהלען דעם רושם, וואס אויף מיר — ארום, זלידניעש, פוילעש חניאקעל — האט געמאכט דער פראכט אונ גלאנץ וואס מיינע אויגען האבען דערזעהן, אריינקוממענדיג צום רבי׳ן!... איהר פערשטעהט אליין, וואס אינ׳ם אבגעריסענעם בעטלער געהט פאר, אז ער דערזעהט זיך פליצעם אין א זאאל מעשה מלכות...! דער רבי איז געזעססען ביי א זילבער-געגילטען קאפע-סערוויז מיט אללערליי טהייערע געבאקקסען, אויף א מין וויים-אמאלירטער שטיהל מיט פערגאלדעטע פיסס אונ פארענטשעס, אונ מיט פישנעם רויטען סאמעט יעבעט, לייבען א קילעכדיג מאינעווע טישעל מיט פערשיעדענע טאקערייי אונ שניצעריי, אטלאס אונ זייד פין אויוען ביז אראב, חוץ דיא פאאר לאקירטע פאנטעפעלעך מיט זיידענס בעברייטט; גרויסע, לאנגע טוילינע זאנאוועסען מיט אויסגעשטיקטע אוזארען אויף געטאקטע פערגילדעטע שטארען איבער אללע טיהרען אונ פענסטער; מעבלען מיט גארניטורען אונטער זיידענע אונ סאמעטענע מאטעריעס בעשלאגען, מיט 2 גאלדענע וואנד-שפיגלען, פין דער סטעלי ביז אין דער

פידלאגע; אין דער מיטט סטעליע א קאנדיליאברע אין 3 שטופען לעבט-ראהרען אויף בראנזי-געגילטע קייטען אונ איבער דער גאנצער פידלאגע א פישגע פערסידקע קאוויאר מיט פערשיעדענע פיגורען אונ אוזארען, אונ עט ארויף צום ווינקעל, איין צונויפגעלעגט אמאלירט-פערגאלדעט בעטעל מיט פעהאווע בעטגעוואנט אין זאמשענע איינשיטען מיט בלוי-זיידענע ציכען; אין דיא 4 ווינקלען אונ אויך דיא לאמבער-טישלעך טהייערע פערצעלייענע וואזאנעס מיט פערשידענע זילבערנע אונ גילדענע חפצים. — דיא רבי'צען איז דעמעלט גראד געשטאנען אויף דער טיהר, וואס אין ספאלניא ארייין, אונ אין דער מינוט האט מיר געגיבען א בלישטש אין דיא אויגען איהר ציהערינג א סך מעהר וויא מעכציעם פאטש... אונ אפשר נאך מעהר פין א שטארקען בליץ אין א שטאק-פינסטערער נאכט... א האלז מיט דיא גרעסטע ארליאנער פעריל, אפשר 20-שניערלעך פאר א מציאה, אונ אין דער מיטט א בריליאנטענער בראש מיט א רובין אין דער מיטט פין א געווים וועלישען ניססעל דיא גרייס; א גאלד-געשטיקט ברוסטיק מיט פערעל אונ דיאמאנטען בעלעגט; א שטערנטיכעל, א פארמואר מיט א ציטטערשפילקע-לויטער בריליאנטען אונ פערעל, אונ א פאאר אוירינג, אין יעדען א בריליאנט פין א גרויסס האזען ניססעל דיא גרייס, חוץ פינגערליך אויף אללע פינגער פין בריליאנטען, שמוראקען אונ רובינען אונ א פאאר סאמעטענע גאלדגעשטיקטע טופלילעך מיט פערעל אונ דיאמאנטען געזעטצט... א כלל, עושר, כבוד, גדולה אונ כל תענוגים שבעולם אזוי, אז דער עולם הזה רינט אריבער דעם בעכער!... — איך האב אין גיכען אבגעחאפט פינ'ם רבי'ן דעם שלום-עליכם אונ האב מיך, וויא איין אבגעבריהטער, קוים ארויסגעחאפט, אונ ערשט אויפ'ן הויף האב איך מיך קוים ספאמיעטעט פין דעם אללעמען, וואס מיינע אויגען האבען געזעהען...

אז איך בין שוין צו זיך געקיממען האב איך דערזעהן, לינקס אויפ'ן הויף, דעם רבי'נס קלויז אונ האב מיך געלאזט אין קלויז אריין, ארייגקיממענדיג אין קלויז, האט זיך פארגעשטעללט דער הפך, וואס ביים רבי'ן: א סבראד אבגעריסענע אבגעשליסענע צעבראכטעטע, שמוטציגע אונ קויטיגע שלעפערס, מיט פערגעהלטע אויסגעצויגענע פנים'ער, מיט געגאלטע קאפ אונ קלאטשעוואטע צונויפגעשלאגענע בארד-אונ-פאות פייערברענענדיגע שווארצע אויגען טיעף אין קאפ אריין, וויא ביי טשעבאטעטשניקעס... פערמאטערטע, אויסגעמארכעוועטע, ערנידריגטע אונ פעראכטעטע — נאר זייא פיהלען עס ניט, אונ היטצען זיך נאר דורך געקינצעלטע התלהבות פין א ביססעל תיקון; פין סדורי מעשיות איבער צדיקים בכלל אונ איבערע רבי'ן בפרט פין א רקוד'ל; פין א ניי מופת'ל, וכדומה... א כלל: נשמות אהן גופות אונ שטו'ס

אהן א זינן, וועלכע שוועבען און שטרעבען און קראַזשען זיך און דרייען זיך און וואַקלען זיך און טאנצען און שפּרינגען און פליהען הערום עפּעס א מין לעבט, וואס ווייזט זיך זייא נאר אויס... דעם לעבט דיענען זיי, איהם פערשקלאפען זיי זיך, פאר איהם זענען זיי זיך מוסר נפש און צוליעב איהם זענען זיי זיך אליין מבטל כעפרא דארעא און משפיל עד שפל-המדרגה!... אריינקוממענדיג בין איך שיר זאלישעט געווארען פון רויש און געטיממעל: א חוואלי זקנים, יונגע לייט און יונגע-לייטליך שלאגט ארויף קיין מזרח-וואנד און א חוואלי, אראב, צו דער טיהר... דיא יארמעלקעס אויף דיא פּאטיליצעם, דיא טלתים אויף דיא קאפּ, אויף דיא אקסלען, אויף דיא עלענבויגענס אקערשט זיי פאללען אונטען אראב און בייא א טהייל שלעפען זייא זיך שוין איינגאנצען אויף דער ערד, נאר נאך בייא איין בנפה פערהאלטען זיי זיך אין א האנד.... איינער לויפט מיט א של-ראש אין איין האנד און א רעטשאניקעל אין דער אנדערער; איינער פליהעט סטרום-האלאוואי און דיא רצועה של יד שלעפט זיך איהם נאך איבער דער גאנצער קלויז; איינער זיטצט איבער א זוהר און קלינגט און האלט צי מיט דער האנד א גלעזעל-בראנפען אין סטענדער; ניט ווייט פון איהם שטעהט איינער, אין טלית איבערען קאפּ, מיט'ן פנים צו דער וואנד און שאקעלט זיך און אויפ'ן טלית, אקעגען דיא באקקען, ערקענט מען, אז ער קייט עפּעס.... איינער שאקעלט זיך באקאם. איינער-מיט'ן קאפּ אין סטענדער, דער פּאטש מיט דיא האנד אין דער וואנד, און דער קנאקט מיט 2 פינגער אין דער לופט; איינינגע לויפען נאך ארום מיט דיא לילקעס און ציגארען, און לאזען בייגעליך און שלאנגליך פון רויעך; דער שלעפט ביי דעם א פאטשיילע פון דער קעשעני בסוד, און דער קניפּט צונויף 2 טלתים ביי 2 חסידים, וואס שטעהן שמונה-עשרה... ריידליך שטעהן און אמפּערען זיך; יונגעלייטליך לויפען הין און הער אין התלהבות פינ'ם דאווענען און מאכען מיט דיא קאפּ וויא טאבונסקי פערד... טויזענטער גלעקליך, טויזענטער תנועות, טויזענטער הויות!... פון דעם הערט מען פלאקערען: „ישמחו השמים ותגל הארץ" און דער קלינגט „לאסור מלכיהם בזיקים", א דריטטער קרייט: „שחיטתן בצפון", א פערטער שרייט: „א ח... ד!", א פינפטער וויינט: „אל מסתתר", א זעקסטער ברוממט: „והאלילים כרות יכרתון" וכדומה... אללעס אין א שום, א זשימעריי א מיש-מאש, און אט פליהעט איינער דורך וויא א וויכער, בעט אבוויקלען דיא רצועה, און שרייט: „נא, און מיין חלק שליש!?..." —

איך האב מיך געשטעללט אין א ווינקעלע, געלעגט טלית ותפלין און אנגעהייבען דאווענען פון פארענט, וויא איך קיק מיך ארום, זעה

איך וויא א זייטען טיהר אין דרום-חאנד, איז אביססעל אפפען; איך
האב נאך דערמעלט ניט געוויסט, אז דער רבי האט אין קלויז א
„יחידות-קלייזעל" אדער „התבודדות-שטיבעל", וואס קיינער וואגט ניט
אהין אריינצוגעהן... האט זיך מיר תחלת נאר געוואלט א קיק טיהן
דורך דער אפפענער שפארינע, וואס איז דארט אזעלעכס? — אונ אז
איך האב שוין דערזעהן א שאן, לעכטיג, ריין חדר מיט א טהייער
ארון-קודש'ל אונטער א גאלדגעשטיקטען סאמעטענעם פרוכת אונ א
טהייערען פאליטורטען טיש אין דער מיטט אונטער איין אויסגעשטיקט
פארטשעווער טישטעך מיט גילדענע פראנזען אונ לייבען איהם א סאמעט-
געבעטער פאטעל מיט זילבערנע האנדליך — האט זיך מיר שוין פערגליסט
טאקע אריינגעהען אינעווייניג... איך האב מיך הערומגעקיקט אויף אללע
זייטען... אונ האב זיך יאקאס אריינגעחאפט אהין אומבעמערקט...
באלד האט זיך מיר געווארפען אין די אויגען א גרויסע שאנע
שאפע ספרים, אהן טיהרען; איטלעכס ספר אין א שפאגעל-נייער
סאפיאנענער בינד מיט פערגאלדעטע ריקקענס אונ טאוולען אונ מיט
זילבערנע האקען אונ די בלאטטער גאלד-שניטט, איך בין א בהלן
געוועהן אנקיקען חאטש איין ספר אינעווייניג — נאר הארט א פלא:
וואס פאר א ספר איך נעהם ניט ארוים — זענען די בלאטטער איינ-
געקלעבט איינס אינ'ם אנדערען, אז ס'איז אוממאגליך זיי צונעהמען...
גלייך אללע זענען ערשט פריש פינ'ם איינבינדער געבראכט... אפילו
די טאוולען לאזען זיך גרינג ניט אפפענען, גלייך קיין האנד האט זיך
נאך ניט צוגעריהרט צו זיי... א דא האב איך באלד פערשטאנען,
אז דאס איז געוויסס א מופת פינ'ם רבי'ן, אז קיין בן-אדם זאל אין
זיינע הייליגע ספרים ניט קיקען... אונ האב מיך שוין, וויא איין
אבגעבריהטער, געוואלט אבטראגען פין דאנעט, נאר דאס לעטצטע
ספר האט זיך מיר פערטשעפעט מיט'ן האק אין ארבעל, אונ וויא
דער טאוועל האט זיך עטוואס געאפפענט, איז ארויסגעפאללען א בע-
שריבען בייגעלע פאטשט-פאפיער פין ביידע זייטען; איך בין זעהר
ביינגעהירעג געוועהן דאס צולעזען, מיינענדיג, אז דאס איז געוויסס עפעס
סודות התורה פינ'ם רבי'ן... אונ האב עס יאקאס, אין פחד, איבער-
געלייענט... לאזט זיך אויס: דאס איז א רשימה פין א נסיעה דעם
רבי'נס אויפ'ן פאוויעט... אונ דאס איז זיא אות באות, מיט מיינע
איבערזעטצען אין איניגע ערטער:

5.

דֶער סֵדֶר הַדֶּרֶךְ פוּנ׳ם רֶבִּי׳נְס אַ נְסִיעָה נָאךְ מָעוֹת; דִּיא בִּילְקֶעס, דֶעם רֶבִּי׳נְס טִישׁ אוּנ מַעֲשׂוֹת גָאר פְּלָאוֹת!

אוֹיפ׳ן עֶרְשְׁטֶען זַייטֶעל פוּנ׳ם בֵּייגֶעלֶע פַּאפִּיר אִיז פֶערְצֵייכֶענְט גֶעוֶעזֶען מִיט׳ן רֶבִּי׳נְס כְּתַב-יָד:

«סֵדֶר הַנְּסִיעָתִי:»

בְּיוֹם ג׳ פָּרָשָׁה וָאֶתְחַנֶּען הִנְנִי לְצוֹרֶךְ-נוֹסֵעַ (וֶועל אִיךְ אַרוֹיס פָאהרֶען) עַל הָעוֹלָם בְּסֵדֶר הַזֹּאת: מִפֹּה אֶנְסַע אֶל כָּל רִאשׁוֹן (צוּם אַלֶעם עֶרְשְׁטֶען) לְהַבָּקָר-יָבֵשׁ (צוּם רֶענְדַאר) מָאשְׁקֶע טָארְבֶּע, וּבְאִם הוּא נוֹתֵן לִי חַ״י פְּעָמִים חַ״י צְפָּרִים (קֶערְבְּלֶעךְ) אֲנִי מַבְטִיחַ לוֹ בֶּן-זָכָר עִם הַפְּלוֹנִית׳טֶע שֶׁלוֹ, וּבְאִם פָּחוֹת מִזֹּאת — אֲזַי אֲנִי מַבְטִיחַ לוֹ רַק בַּת, וּבְשֶׁאִם לֹא נוֹתֵן לִי פִּדְיוֹן כְּלָל, אָז עָשִׂיתִי מִמֶּנּוּ תֵּל... גַּם שֶׁלֹּא שָׁכַחְתִּי לְלוֹקֵחַ אֶצְלוֹ אֶת הַכֶּסֶף-מַשְׁתִּין-פָּרָה שֶׁלוֹ (זַיין זִילְבֶּערְנֶע פִּישְׁקִי) אֶל אֲחוּזָּה בָּהּ (צוּ הַאלְטֶען אִין אִיהר) אֶת אֶתְרוֹגִי. מִשָּׁם אֲנִי נוֹסַעְתִּי לְבַעַל-הַפִּזְמוֹן (צוּם פָּאטְשְׁטַאר *)) לְלוֹקֵחַ אֶצְלוֹ אֶת סוּסוֹ-הַשֵּׁבָה (זַיין גְרָאוּ-פֶערְד) שֶׁיִּהְיֶן לִי לְהַזּוּג וְגַם ב׳ פְּעָמִים חַ״י עַל פִּדְיוֹן, מִמֶּנּוּ אֶנְסַע רָחוֹק-הוּא (וַוייטֶער) בִּכְּפַר סְטוּקְעלְקֶע, לַעֲשׂוֹת לְעַמְפֶּעל לְהַפְּרִיץ דְשָׁם, מִפְּנֵי זֹאת שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ... מִשָּׁם אֲנִי נוֹסֵעַ-תּוֹךְ (אַרַיינְפָאהרֶען) לְקַ״ק וְצוֹנִי בְּטְרָאסְק גָּדוֹל, וְשָׁם עָשִׂיתִי לְהָרָב דְשָׁם סוּף-שָׁחוֹר, (אַשְׁוַוארְצֶען סוֹף) שֶׁלָּמָּה לֹא בָּא אֶצְלִי עַל שַׁבָּת-חֲנוּכָּה, וְשָׁם מְחַיֵּב אֲנִי לַעֲשׂוֹת סַךְ אֶלֶף וְחָצִי צְפָּרִים. מִשָּׁם לְקַ״ק מֶערֶענָאוו, לַעֲשׂוֹת שָׁם לֹא פָּחוֹת מִסַּךְ אֶלֶף צְפָּרִים, גַּם לְלוֹקֵחַ אֶת הַקָּארֶעטֶע אֵצֶל הַגְּבִיר דְשָׁם. גַּם אֶנְסַע לְקַ״ק טְשׁוּלֶענְט וּלְקַ״ק וַויסְבְּרַאל וּלְקַ״ק פִּילָאוֶועץ, לַעֲשׂוֹת בְּיַחַד סַךְ שָׁלֹשׁ אֲלָפִים וָחֵצִי צְפָּרִים, וְאֶפְשָׁר אֶנְסַע גַּם לְקַ״ה אַלְטָאב, שֶׁנּוֹתְנוּ לִי כְּתָב-מַגִּידוּת, וּמִשָּׁם לְקַ״ק קְרָאקָאדִילֶעוְקֶע, לִקְרוֹעַ (אוֹיסְרַייסֶען) אֶת הַקָּהָל דְשָׁם, שֶׁלָּמָּה שָׁלְחוּנִי לִי בִּשְׁנַת הַיּוֹם (הַיינְטִיגֶס יָאהר) רַק רֵי״שׁ-צְפָּרִים מָעוֹת-מַעֲמָדוֹת וְלֹא ר״ן צְפָּרִים, כַּמְדוּבָּר. מִשָּׁם אֲנִי נוֹסַעְתִּי לְקַ״ק זָאדְקִיוֶועץ, לְשַׁקֵּץ (אוֹיסְשֵׁייגֶעצֶען) מְעַט אֶת אָחִי הַיְּהוּדִי-טוֹב, שֶׁלָּמָּה יִשְׁקוֹל עַצְמוֹ (פַאר וָואס עֶר דֶערְוֶואגְט זִיךְ) לְנוֹסַעַת בְּמַפְתַּחְתִּי? (אִין מַיין שְׁלִיסֶעל — פָּאוְויֶעט). גַּם אֶת הַסְטַאנָאוָואי דְשָׁם אֶזְרוֹק מִן הַסַּפְסֵל בְּתְקִיפַת הַסְפְּרַאווְנִיק, כְּיָדוּעַ לִי... וְכֻלָּם יִקְחוּ זֹאת לִפְנֵי מוֹפֵת פֶּרֶא... (אַלֶע וֶועלֶען עֶס אָנְנֶעהמֶען פַאר אַ וַוילְדֶען מוֹפֵת...) וּמִשָּׁם הֶחֱזַרְתִּי לְבֵיתִי״.

אויף

---

*) וַוייל אוֹיף דֶערְצֶעהלֶען אַ «פָּאטְשְׁט» זָאגְט מֶען אַ «פִּזְמוֹן» — קְלֶעהר אִיךְ, אַז אַזוֹי מֵיינְט אַוַדַאי דֶער רֶבִּי..

אויפ'ן צווייטען זייטעל איז געשריבען געווען מיט שלאַמקע, דעם לייב-גבאי'ס, האַנד בזה הלשון:

«סדר לקיחותי בדרך»:

„אצל טאַרבע מחיב אני לקבל שני ששים ביהים 2) שאַק אייער) וצאן אחד חמאה (אַשעפעל פוטער) ושנים אווזים (גאַנז) ורענדעל אחד אדמוני תחת — מכה (מיט אַ רויט רענדעל אונטערגעשלאַגען). אצל הפלונית'טע של בעל הפזמון צריך אני ללוקח כובע אחד מתיקות (אַ היטעל צוקער) עם אחד וחצי צפור. אצל הבקר-יבש'טע (רענדאַרקא) מסטוקעלקע — אחד זוג אחוז-לך (אַ פּאָאר הינדיקעס, ס'הייסט „האַלטדיר" וואָס הינדיקעס מאַכען...) ושנים עשרונים שכויתין 2) צעהנדליג הינער), גם שניים צפורים מהקשר שלה (פון איהר קניפּעל). אצל הפלונית'טע של הבעל-טקסא בוצוני צריך אני ללוקח ח"י זהובים ואצבע'לע אחד של אמצע אצבעתה (אַפינגערעל פון איהר מיטעלסטען פינגער) משום טעם הידוע לי... אצל הזונה בטשולענט אקרע (וועל איך רייסען) סך ח"י צפרים ואת מחט-הרעדה (די ציטער-שפּילקע) שגנב החסיד התלני מזוגתיו ונתן לה לפני ישקני אחד, כידוע לי מפּהיתה... (פון איהר מויל), את המסור מפילאוועץ והנפקא באַלטאַב אני לפני ערבים (וועלל איך פערוועדבעווען — פון „ערבי" נחל...) לפני חסידי רבינו (פאַר'ן רבי'נס חסידים) כי צריך אותם אל הרעמעל... בכל הערים אני קורע ממות ומחיים (וועלל איך רייסען פון טויט און פון לעבעדיג) כי שלאַמקע אני!...‟ איבערלייענענדיג אַ דיא 2 רשימות האָב איך ערשט דערזעהען דאָס גדולות פון'ם סירקעווער צדיק מיט'ן תקיפות פון שלאַמקען... און מיט אַ שרעקליכען בטלות האָב איך אַ טראַכט געטיהן: אַיי, וויא העלפט מיר דער אייבערשטער, איך זאָל אַ מאָל זוכה זיין צו שלאַמקעס מדרגה!... און עפּעס וויא דאָס האַרץ האָט מיר געזאָגט: וואַרט! אויף אַללעמען קיממט אַ צייט!... איך האָב זיך יאַקאָם בשלום אַרויסגעהאָפּט פון'ם רבי'נס יחידות-קלייזעל ווען ס'איז שוין אין קלויז קיין פיסס פון אַ חסיד ניט געשטייעט. איך האָב אויף גיך אָבגעדאַווענט, אָבגעלעגט טלית-ותפלין און בין אַרוים אויפ'ן הויף. איך טיה אַ קיק: פאַר דער קעך-טיהר אַ כמאַרע חסידים, יונג און אַלט, און מע חאַפּט בילקעס פון דער קעך-יודענע אויף שבת... איך האָב מיך מיט כל מאַמצי כוח אויך צוגעשלאָגען צו דער טיהר, נאָר אומזוסט! די קעך-יודענע האָט מיך אַפילו אין פּאַטע ניט אין זינען.... (איך האָב דאָך נאָך דעמעלט ניט געוויסט, וויא אַזוי מע דאַרף האַנדלען מיט'ן רבי'נס שפחות...) נאָר צו מיין גליקק האָט דער

חסיד, וואס ליבען מיר, געכאפט שוין א צווייטע בילקע ביי דער קעכען, (איך ווייס ניט אין וועלכען זכות?...) און האט זיא געוואלט אריינלעגען צו זיך אין קעשעני, און פון גרויס הענגשאפט האט ער זיא אריינגעשטיפט צו מיר אין קעשעני.... איך האב זיך באלד אבגעטראגען צוריק אין קלויז אריין, און שטעלט אייך פאר מיין שטוינען אז צוזאממען מיט דער בילקע איז נאך געליגען ביי מיר אין קעשעני א זילבערען נאדעל-טעשעל מיט א שנירעל קרעלען.... ציא האט עס דער חסיד בגנבה ארויסגענעהמען בייא דער קעכנע פינ'ם ביזעם, בעת חאפען דיא בילקע, ציא דיא קעכנע — האט עס איהם אליין געגיבען מיט איהר גיטען ווילען צום איבעריגען געדעכעניש...? דאס האב איך באין אופן ניט געקאנט טרעפען.... נאר שפעטער בין איך עס ממילא געוואר געווארען...

קורץ, ס'איז געווארען נאכט דער גאנצער עולם איז זיך שוין צונויפגעקוממען פינ'ם מרחץ און פון דער מקוה, מע האט אבגעדאווענט מנחה, מע האט מקבל שבת געוועהן און מע האט אנגעהייבען גרייטען דעם טיש אין קלויז; זאלט איהר עס געוועהן זעהען, וויפיעל זילבערען מע האט אנגעשטעללט אויפ'ן טיש: 36 דרייאהרענדיגע ביז צעהנארעהרענדיגע לייכטער, 12 הייסגעגילטע בעכער, 2 זילבערנע הייסגעגילטע וואזעס, 3 אזעלכע שיססעל, 4 פאלימעסקעס, 10 טוץ זילבערנע לעפעל און גאפעל-מעססער אהן א שיעור.... חוץ פערצעלייענע און קרישטאלענע קרידענצען, ממש מעשה מלכות! היינט קענט איהר פערשטעהן, וויפיעל אין שטיב איז נאך געבליבען...? ווארען מע האט דאך פארט מורא, אז א חסיד זאל עפיס ניט אבטראגען פינ'ם טיש... זאל נאך אזא חפץ בלייבען אין שטיב. דער טיש איז פערטיג געווארען און מען האט אנגעהייבען ווארטען אויפ'ן רבי'ן צום קדוש — געווארט האט מען אפילו ניט קיין סך, אינגאנצען א שעה 4—5.... אללע האבען אנדערש ניט געדענקט, נאר אז דער רבי דאווענט אדער לעהרענט, אדער ער איז פערטיעפט אין עולמות עליונים אזוי לאנג... נאר אין א לאנגער צייט הערום בין איך געוואהר געווארען, אז דאס שלאפט ער זיך פשוט אויס אללע פרייטאג צונאכטס, פון דעם אנמיעדען זיך מיט דיא הונדערטער אורחים וואס קוממען אויף שבת פון דעם גאנצען שליססעל הערום.. און צום אמת טאקע, וויא קאנן אזא רוחניות איבערטראגען אזא-נ-אבוזע פון הונדערטער מענשען אין איין טאג, און דער נאך נאך פראווען א טיש כמעט ביז אין ווייסען טאג אריין...? אודאי מוז ער זיך אביססעל אבריהען... נישמעהר אינ'ם שלאף ריהעט ער שוין דען? מע ווייסט שוין זייער שלאף... אמת'ע עלית נשמה, ובפרט נאך נאך קבלת שבת מלכתא!...

נא, מיילא — אין דיא עטליכע שעה ווארטען האט דערוויל דער עולם, רעדליך־ווייס, באלאקעט פין פערשיעדענע חכמות און וויססענשאפטען: איין רעדעל האט גערעדט מכוח ארץ־ישראל באקסערען, פין דיא רויטע יודלעך, פין דעם סמבטיון און פין באזע חלומות... איין אנדער רעדעל האט טראקטירט מכוח דעם רבי׳נס קארע פערד און מכוח קארעפינער אתרוגים... דארט א רעדעל האט גערעדט פינ׳ם רמב״ם׳ס מעשה, וויא ער האט צישניטען א מענשען אברים־ווייס און געלעגט אין א סלוי, און אין 6 יאהר ארום איז דער מענש געווארען גאנץ און לעבעדיג.... א טהייל האבען שטיללערהייט געשעפטשעט פין דער רבי׳צענס פלימעניצא, פין רחב הזונה און פין דעם גובערנסקי חאדאטיי... גאר אין א ווינקעלע איז געשטאנען א קיפקעלע מענטשען און האבען זיך פערטיעפט גאר אין הויכער חקירה... איך האב מיך ציגעשארט צו זיי, האב אויפגעשטעללט מויל און אויערען און וואס איך האב נאר געקענט פערשטעהען, וועל איך אייך דא, רבותים, איבערגיבען אות באות. איהר מאגט אייך טאקע לאבען פין היינט ביז איבער א יאהר, און איך זאג אייך פארט, אז אזעלכע טיעפע חקרנים, וויא צווישען הסידים געפינען זיך — איז טאקע ווייט צו זיכען! אט וועלל איך אייך דא אויפשרייבען זייערע חקירות איבער דעם כח הקטור און איבער דער עלעקטריא — וועט איהר זיך שוין איבערצייגען אין מיין אמת!... א חוץ לזה, ווילל איך טאקע פשוט, אז דער המון־עם זאל אויך עפעס געוואהר ווערען, וואס הייסט טעלעגראף, אייזענבאנד און אללע אנדערע דאמפף־מאשינעס בכלל, וועלכע קיינער איז זיי ניט אומשטאנד צו ערקלעהרען אזוי ריין, אזוי קלאהר, וויא אונזערע פוילישע חסידים!... אנגעהייבען האבען זיי דערפין: צי קענן א שד׳כע האבען א צווילינג?... דערפין זענען זיי אראפגעקוממען אויף איינערפלעטט, דערנאך אויפ׳ן גור אריה׳ס עגול... און ווייטער ווייטער, ביז מע איז אראפ אויפ׳ן טעלעגראף... אט הארט און שטוינט!:

יוּדֶען קְרָאטְצֶען אוֹיס רְמָזִים מִיט כַּוָּנוֹת,
אַז אַלֶע נַייֶע הַמְצָאוֹת זֶענֶען אִין דֶער תּוֹרָה גֶעדַאכְט.
אוּנ לֹא דַי סְ'אִיז חוֹזֵק אוּנ לֵצֵי לֵצָנוֹת
גֶעפִינְט מֶען זֵיי נָאךְ תָּמִיד, וֶוען אַלֶעס אִיז שׁוֹין גֶעמַאכְט!...

דֶער חָסִיד'שֶׁער טֶעלֶעגְרַאף.

„פְּשִׁיטָא! — רִיהְפְּט זִיךְ אָן אַ בַּאטָאגְטֶער חָסִיד, קְרִימְמֶענְדִיג דֶעם פִּסְק — אַוַדַאי פֶערְשְׁטֶעהְסְטִי אַ סַךְ זַאכֶען!... אִיךְ זָאג דִיר בְּפֵירוּשׁ, אַז אַלֶע חָכְמוֹת חִיצוֹנִיּוֹת זֶענֶען נָאר פִּין דֶער סִטְרָא אַחְרָא, אוּנ נִיט מֶעהר!... אוּנ דָאס אִיז דֶער טֶעלֶעגְרַאף זַייֶערֶער אוֹיךְ!... ס'אִיז מֶעהר נִיט, וִויא דֶער כֹּחַ הַטּוּמְאָה, וָואס אִיז זִיךְ, בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים, אַזוֹי מִתְגַּבֵּר אוֹיף דֶער וֶועלְט; אוּנ דֶער יוּד, וָואס אִיז אוֹיסְגֶעהִילְט פִּין אַלֶע תַּאֲוֹות עוֹלָם הַזֶּה, אוּנ קִימְמְט אִין דֶער מַדְרֵגָה פִּין אֱמֶת'ן הִתְפַּשְּׁטוּת-הַגַּשְׁמִיּוּת, וִויא דֶער רֶבִּי אַשְׁטֵייגֶער — זָאל מַאֲרִיךְ יָמִים וְשָׁנִים זַיין — דֶער קֶענְן אַוַדַאי שׁוֹלֵט זַיין אוֹיף דֶער קְלִיפָּה, אוּנ קֶענְן מְבַטֵּל זַיין דִיא אַלֶע חָכְמוֹת אִין אֵיין הֶרֶף-עַיִן!... נָאר וָואס דֶען? — אַזֶעלְכֶע קְדוֹשִׁים מַאכֶען זִיךְ אִינְמִיסְטֶען כְּלֹא יָדַע, כְּדֵי זֵיי זָאלֶען אַרוֹיסְשְׁלֶעפֶּען דִיא נִיצוֹצוֹת הַקְּדוֹשִׁים פִּין דֶעם כּוֹחַ הַסִּטְרָא-אַחְרָא... וּמֵאֵלָיו נָפַל!... „עֶט, בִּיסְט אֵיין אַלְטֶער שׁוֹטֶה! — טִיהְט אַ בַּאיַאהְרְטֶער לַאנְגֶער חָסִיד אַ מַאךְ מִיט דֶער הַאנְד — אֱמֶת טַאקֶע, דָאס אַלְסְדִינְג נֶעהְמְט זִיךְ פִּינ'ם רוּחַ-הַטּוּמְאָה, דָאס אִיז בִּלְתִּי שׁוּם סָפֵק!.. נִישְׁמֶעהר, סְ'אִיז זֵייא נִיט אַזוֹי גְרִינְג מְבַטֵּל צוּ זַיין, וִויא דִיר וַוייזְט זִיךְ אוֹיס! — קַארְג הָאט זִיךְ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ גֶעמִיטְשֶׁעט אֵיידֶער עֶר הָאט גֶעהָאפְּט דֶעם אַשְׁמְדַאי!... קַארְג הָאט ר' יוֹסֵף דֶעלָארַלַיינִישׁ אִיבֶּערְגֶעלִיטֶען אֵיידֶער עֶר הָאט דֶערְטָאפְּט דֶעם רֶעכְטֶען בָּחוּר!... קַארְג הָאט זִיךְ דֶער בְּרָאסְלֶעוֶוער גֶעבְּרָאנְיֶעט אָקֶעגֶען דֶער קְלִיפָּה אִין יְרוּשָׁלַיִם!.. אִי דָאס אִיז שְׁלֹמֹה גֶעהָאפְּט גֶעוָוארֶען... ר' יוֹסֵף אִיז נִזָּק גֶעוָוארֶען אוּנ דֶער בְּרָאסְלֶעוֶוער אִיז, רַחֲמָנָא לִיצְלַן, גָאר פִּינ'ם וֶועג אַרָאבּ... הַיינְט וָואס פְּלוֹידֶערְסְטִי אַזֶעלְכֶע שְׁטוּתִים... הֶער אוֹיס: סְ'אִיז שׁוֹין אֵיין אַלְטֶער כְּלָל, אַז דֶער כּוֹחַ-הַטּוּמְאָה אִיז זִיךְ כִּמְעַט תָּמִיד גּוֹבֵר אִיבֶּער'ן כּוֹחַ הַקְּדוּשָּׁה, בְּסוֹד „וַאֲנִי אַקְשֶׁה אֶת לֵב פַּרְעֹה“... אוּנ דִיא

נצוצות הקדושים וועט מען אויך קיין מאל ניט אויסשעפּען פון דער מין סטרא אחרא, ווייל יודען זענען עס מחזק און דערפון בעקוממט זיא אללע מאל נייע נצוצות קדושים... איי, וואס דער עצם טעלעגראף גופא איז אזעלכם...? וועלל איך אייך זאגען גאר פשוט: כשם אזוי וויא דער רבי אין דער סטרא-דקדושא — אז א חסיד ריהרט נאר אן דיא קליאמקע פון זיין טיהר — ווייסט ער שוין, וואס מיט איהם האט זיך איבערגעטיהן מיום הולדו ועד יום מותו — אזוי להבדיל באלף אלפי אלפים הבדלות דער טעלעגראף מיט זיין כוח-הטומאה — אז מע ריהרט זיך נאר צי צו איהם, זאגט ער שוין יענעם אללסדינג, וואס דער טראכט, ווייל דיאביידע זענען זיך בעת מעשה, גלייך מתכוון און מתדבק אין איין רוח-הטומאה... נא, וואזשע האט מען דא ניט צופערשטעהען...." — „עט, דיא רעדסט שוין גאר מחילה וויא א מאנקאלינעק! — ריהפט זיך אן איין אלטער חסיד, פינ'ם רבי'נס אינוואלידען — הארך זיך נאר צו וואס דיא רעדסט: מאהל דיר, זעלטעם אנדערש זיין, אז דער טעלעגראף איז געגלעכען צום רבי'ן להבדיל — וואללט דאך פינ'ם רבינס קליאמקע ביז זיין שטיהל אויך באדארפט שטעהען סטויפּעס מיט דראטען!?..." — „איי, איי, איי — האט אויסגעשריגען א היים, דאר חסיד'ל מיט שפּיצעכדיגע פינגער — איהר זענט שוין, א פנים, גאר אויסגעוועפּט מחילה!... וויא הייסט? — א דאס מיינט מען דאך טאקע... הארטי! ווייל דיא קליפּה מוז אין עפּעס האבען איין אחיזה, און דיא קדושה האלט זיך אין זיך זעל־בערט!... איהר האט שוין פארגעססען וויפיעל דער רבי האט זיך געבארעט מיט'ן דבוק פון דער זצונ'ר יודענע, ער זאל ארויס פון איהר גוף, און דער דבוק האט אלץ געאנטווארט, אז ער האט מורא פאר דיא שדים, רוחות און מלאכי-חבלה, וואס ערווארטען דיא מינוט, ער זאל נאר ארויס פון דער אשה — וועללען זייא איהם צישפּרייטען אויף שבעה ימים!... זעהט איהר דאך שוין באשאנפּערליך, אז דיא קליפּה מוז האבען אין עפּעס איין אחוזה... לאז זיין אפילו א קראנקע יודענע — אביא א שטיקעל אחוזה... אט דאריבער מוז דער טעלעגראף האבען דיא סטויפּעס מיט'ן דראט, פון איין אחוזה וועגען... והא ראיה: מיר האט הער פּאטשטאר פון סטוקעלקע אליין דערצעהלט, אז ער האט עס מיט זיינע אויגען אליין געזעהען, וויא, אז ס'האט זיך א מאל, נאר פון איין סטויפּ, אבגעריססען דער דראט — האט שוין דיא קליפּה פערלוירען איהר כוח, ביז מע האט ניט איבערנייעס פערקניפּט ביידע עקען דראט... נא, איז דאס עפּעס א גלייכען צום רבין...?" — „איי שוטים שוטים! — האט זיך אנגערופען א בעוואקסענער חסיד מיט א משוב אויף דער גראבער נאז — איהר פערקריכט גאר אומוסט צו

אלדע

אלדע שווארצע יאהר! דער טעלעגראף איז גאר א גאנץ פשוט׳ר ענין! דיא גאנצע זאך דערפין איז נאר א דרך-הטבע! פשוט איז פשוט: אז מע טיהט א טרעסעל מיט׳ן דראט דא — טיהט ער זיך ממילא שוין א טרעסעל דארט אויך, אונ אזוי ווייסט איינער דעם אנדערען אין עק וועלט!...״ — „שאט, שאט! — האט אויסגעשריגען נאך גאר א יונגער, נאר א ציקאווע ברעננענדיג חסיד׳ל — איהר פארשפארט זיך גאר שפארען לבטלה! אט נעהמט דאס פשוט׳ע תהלים׳ל — געפינט איהר דארט דעם גאנצען טעלעגראף מיט אללע פישטשעווקעס!... וויא אזוי זאגט ער דארט, נאך אמאל?... יא: „וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם, אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ״ א דא ליגט דער גאנצער טעלעגראף!; „וְהָיָה״ — ער וועט זיין — „כְּעֵץ שָׁתוּל״ — וויא סטויפעס מיט שיסעלעך — „עַל פַּלְגֵי מָיִם״ — וואס געהט האלב אין וואססער — (וואס אודאי האלב דראט ליגט אינ׳ם אקינוס...) [פינ׳ם לשון „פלג-גוף״ ס׳הייסט „האלב״ —] „אֲשֶׁר פִּרְיוֹ״ — וואס זיינע בריעף — (פינ׳ם מכון „פרי-עט״, ס׳הייסט דיא פריכטע פין דער פעדער) „יִתֵּן בְּעִתּוֹ״ — גיט ער מיט זיין פעדער [גלייך ס׳זאל שטעהען „בְּעֵטוֹ״ ווארען א ת״ו מיט א טי״ת פערבייטען זיך אין דיא אותיות „ד. ט. ל. נ. ת״.] „וְעָלֵהוּ״ — אונ זיין יאך — ס׳הייסט, זיין שטענדיג ארבייטען; „לֹא יִבּוֹל״ — ווערט ניט מיהעד״ — „וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה״ — אונ אללע מאכען עס היינט אב — (אנשטאט שיססעלעך) „יַצְלִיחַ״ מיט גלאזלעך... (פינ׳ם לשון „צְלוֹחִית״) נא, היינט וואס האט מען זיך נאך צושפארען אומזוסט איבער אזא טפשות?... אזוי איז דער טעלעגראף, אזוי איז דער אייזענבאנד אונ אזוי זענען אללע זייערע מאשינעריען... וואס איז? עס שטעהט דען ניט אין שיר השירים „לְסֻסָתִי (?) בְּרִכְבֵי פַרְעֹה״ — אז אין פרעה׳ס רייטוואגען איז קיין פערד ניט געוועהן? איי וויא אזוי איז מען געפאהרען אהן פערד? — א דאס זאגט טאקע ווייטער דער פסוק „נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ״ — דיא קוילען האבען געגיבען פארע... („נרדי״ מיינט מען אודאי קוילען! ווארען וואס דען...?) אונ טאקע אין איין מינוט איז מען געפאהרען פין „צְרוֹר הַמּוֹר״ ביז „עֵין-גֶּדִי״... אט האט איהר דעם גאנצען אייזענבאנד וויא אויף דער דאלאניע...״ אונ אזוי ריידענדיג איז דער רבי אריין אין קלויז אונ האט זיך באלד געשטעללט צום קדוש. אללע שניר אונ טאכטער אונ דיא רבי׳צען בעהאנגען אין פערעל, גאלד אונ בערליאנטען פין קאפ ביז פיסס, אונ אללע — חוץ דער רבי׳צען — (ווייל זיא איז שוין אלטלעך געוועהן) — געקליידעט נאך דער לעטצטער מאדע אזוי, אז איך וואללט אין לעבען ניט געגלעבט, אז דאס זענען יודישע קינדער!... נאכ׳ן קדוש האט זיך דער רבי געזעטצט אוועקגען צום טיש, דיא זיהן מיט דיא איידעמס פין ביידע זייטען, נאך זיי

דִּיא ווִילְדֶע מְקוֹרָבִים, דֶער נָאךְ דִּיא פֶּעטֶטֶע רֶעגְדַארֶעס, פָּאטְשְׁטָאִ־רֶעס וְכַדוֹמֶה אוּנ גָאר צוּלֶעצְט דִּיא רַבָּנִים, דַּיָנִים, שׁוֹחֲטִים אוּנ אַנְדֶערֶע כְּלֵי-קוֹדֶשׁ . . . אַלֶע פְלְיָאסְקֶעס אוּנ חֶבְרָה-בָּארְשְׁט זֶענֶען גְעשְׁטַאנֶען אוֹיף בַּאנְק אִיבֶּער דִּיא קָאפּ, אִיטְלִיכֶער אַ גֶעוואַשֶׁענֶער מִיט זַיין בִּילְקֶע אִין דֶער הַאנְד . . . אַז אַלֶעס אִיז שׁוֹין גֶעוֶועהן אִין דֶער אָרְדְנוּנְג — אִיז עֶרְשְׁט אַרַיינְגֶעקוּמֶען מֶעכְצִיֶע אוּנ אִיז גְלַייךְ אַרוֹיף מִיט דִּיא זָאקֶען אוֹיפ׳ן טִישׁ, אוּנ הָאט גָאר אִיבֶּערְנַייֶעס אָנְגֶעהֵייבֶּען פַארַאנְדֶעווֶען דִּיא אָרְטֶער . . . דָאס עֶרְשְׁטֶע הָאט עֶר זִיךְ צוּגֶעטְשֶׁעפֶּעט צוּ אַ רֶבּ׳ל פִין אַ קְלֵיין שְׁטֶעדְטֶעל, עֶר זָאל זִיךְ נָאר אַרָאבְּרִיקֶען, אוּנ אָבְּטְרֵייטֶען זַיין אָרְט דֶעם סְטוּקֶעלֶקֶעל רֶעגְבַּאר . . . דֶעם רֶבִּי׳ל הָאט זִיךְ נֶעבִּיךְ זֶעהר נִיט גֶעוואָלְט אָבְּטְרֵייטֶען, אוּנ הָאט אִינְמִיסְטֶען גֶעקִיקְט אוֹיפ׳ן רֶבִּי׳ן מִיט אַ רַחֲמָנוּת פָּנִים, טָאמֶער וֶועט עֶר זִיךְ אָנְנֶעהמֶען פַאר אִיהם לִכְבוֹד הַתּוֹרָה . . . אוּנ חָאטְשֶׁע זֵייעֶרֶע בֵּיידֶע בְּלִיקֶען הָאבֶּען זִיךְ בֶּעגֶעגֶנְט, הָאט זִיךְ דֶער רֶבִּי דִּיא רֶגַע וִויא פֶערְטִיעפְּט מִיט פֶארְגְלָאנְצְטֶע אוֹיגֶען, גְלַייךְ עֶר הָאט גָאר כְּלָל נִיט אָנְגֶעהֵייבֶּען זֶעהֶען וָואס דָא טִיהט זִיךְ . . . אוּנ מֶעכְצִיֶע הָאט זִיךְ צוּשְׁרִיעֶגֶען אוֹיפ׳ן רֶבּ׳ל „אַרָאבּ, דִּיא עֲזוּת׳נִיק פִין דָאנֶעט, תַּרְבּוּת ווֵייסְטִי נִיט! הַא? נַא דִּיר גָאר, הָאט זִיךְ פֶערְוֶוערְשֶׁעוֶועט אַיין אָרְט, גְלַייךְ עֶר אִיז בַּיים טָאטֶען אִין ווַיינְהוֹיז! . . .“ נָאר דָאס רֶבּ׳ל הָאט נָאךְ אַלְץ גֶעווִילְיֶעט, טָאמֶער וֶועט זִיךְ דֶער רֶבִּי פָּארְט אָנְרִיהְפֶען, אוּנ הָאט נָאךְ אַלְץ נִיט גֶעוואָלְט אָבְּטְרֵייטֶען, בִּיז מֶעכְצִיֶע הָאט אִיהם אָנְגֶענֶעהמֶען בַּיים בֶּארְדֶעל אוּנ הָאט אִיהם אַ שְׁלַיידֶער גֶעטִיהן אוּנְטֶער זִיךְ, אַז עֶר אִיז אַרָאפְּגֶעפַאלֶען פִין דֶער בַּאנְק אַרוּנְטֶער אוּנ הָאט זִיךְ בְּחַרְפוּת-בּוּשָׁה אָבְּגֶעטְרָאגֶען פִין דֶער קְלוֹיז — אוּנ דֶער רֶבִּי אִיז פֶערְטִיעפְּט . . . אוּנ שְׁווַייגְט . . . נַא, מִן הַסְתָּם הָאט דָאס רֶבּ׳ל בֶּעדַארְפְט אָבְּקוּמֶען עֶפֶּעס פַאר אַ חֵטְא . . . ווִיא דֶען קֶענְן מֶען אַנְדֶערְשׁ זָאגֶען — הַא? . . . אַזוֹי הָאט אַלְץ מֶעכְצִיֶע מַאשְׁטִירְט דֶעם עוֹלָם: דֶעם נֵאטִיהֶגֶען אַרוֹיף, דֶעם נִישְׁטְנֶאטִיהֶגֶען אַרָאבּ . . . דֶעם אִין טָאטֶענְס טָאטֶען, יֶענֶעם אַ פַּאטְשׁ אוּנ ווֶעהמֶען גָאר ווָאן פִין אוּנְטֶערֶען טִישׁ אַרוֹיס . . . עֶפִּים אַיין אַלְטֶען, גְרַייז-גְרָאוֶוען דַיְן פִין אַ שְׁטֶעדְטֶעל הָאט עֶר אַרָאבְּגֶעְרִיסֶען דָאס שְׁטְרֵיימֶעל אוּנ אַרוֹיסְגֶעווָארְפֶען דוּרְכ׳ן פֶענְסְטֶער — אוּנ דֶער רֶבִּי אִיז נָאךְ אַלְץ פֶערְטִיעפְּט . . . חָאטְשׁ מֶעכְצִיֶע שְׁרַייט אוֹיף אַ גֶעמְבֶּע: „עֲזוּת-פָּנִים׳ר אַ רוּחַ אִין אַייעֶרֶע פָּאטֶער אוּנ מוּטֶער אַרַיין, וָואס זֶענְט אִיהר מְבַלְבֵּל דֶעם רֶבִּי׳ן! ? . . .“ וָואס ס׳הָאט גֶעקֶענְט אַפִילוּ אַ טוֹיטֶען אוֹיפְוֶועקֶען . . . נִשְׁמֶעהר ווִיא קֶענְן מֶען גְלַייכֶען טוֹיט צוּ עֲלִיַת-נְשָׁמָה ? . . . קוּרְץ מֶע הָאט דֶערְלַאנְגְט דִּיא פִּישׁ — הָאט זִיךְ דֶער רֶבִּי צוּדְרֶעכֶעט אוּנ הָאט

אריינגעטיהן דיא פינגער אין פאלימעסיק (דיא צדיקים עססען מיט דיא האנד, ניט מיט קיין גאפעל, בכדי דער תיקון זאל קיין מחיצה ניט האבען ...) אונ האט זיך אבגעבאברעט אקעגען א פערטיל שעה... אללע חסידים, וואס איבער דיא באנק האבען אנגעהייבען קלעטערען איבער'ן-עולם, וואס ביים טיש; דער האט זיך געשטעלט אויף יענעמס פלייצע, דער אויפ'ן קריזש; איינער איז אריין מיט ביידע פיסס צום אנדערען אין דיא קעשענים אריין אונ האט איהם אבגעריססען 2 פאסעס זשיפעצע ביז אראב; איך האב דיא גאנצע צייט ניט אראבגעלאזט איין אויג פינ'ם רבי'ן, אונ האב אלץ געזעהען וויא עס גליסט זיך איהם עפעס ניט ארויסנעהמען דיא האנד פינ'ם פאלימעסיק פיש ···· אונ ווידער האב איך בעמערקט, וויא ער טינקט אלץ קוילעטש אין בראנפען ··· וואס ער האט געמיינט דער מיט-קענן איך עד היום ניט משיג זיין!... קורץ ער האט ארויס־גענעהמען דיא האנד, אונ תוך כדי דבור איז דער גאנצער עולם, וויא דיא איישערעקען, אריין מיט דיא זשמענים אין פאלימעסיק אריין אונ ס'איז געווארען א ראססעריי מיט א שלאגעריי, גאר וויא צווישען מוזשיקעס הארום א צעלעכטם פאס בראנפען אינמיטען דער גאסס.. מע האט זיך איינס דאס אנדערע געריססען האנד, ארבעל לאטצען; אויסגעדרייט דיא פינגער, פארפאצקעט דיא זשיפעצעס, געלעקקט דיא זשמענים, געמאכט זיך וויא דיא רוחות אונ געשטופט אין דיא פיסקעס, מיט אזא לורקייט אונ התלהבות אונ מסירת נפש, גלייך אין דעם ביינדעל, צי אין דעם ברויזען, וואס ער האט געהאפט, ליגט עפעס א געוויססע רפואה שלמה אויף אללע אברים, צו אללע צרות אונ ליידען, צוגעשריבען אויף א רעצעפט פינ'ם מלאך רפאל אליין!... נישמעהר וואס רעד איך אזא טפשות..? וואס זשאטשעט דען דעם מלאך רפאל'ס א רעצעפט פינ'ם מקור-החיים אליין, א קעגען דעם רבי'נס א ביססען שוריים!?... אזוי איז געוועהן ביי דיא לאקשען, ביים געפילעכץ, ביים פלייש אונ ביים צימעס, אונ נאך אללעמען האט דער רבי פארגלאנצט דיא אויגען, פארווארפען דעם קאפ ארונטער, אויף דער פארענטשע פין זיין שטיהל, אונ האט אין זיך אנגעהייבען קרעכצען א נגון'דעל, קאם וואס מע האט געהערט — אונ ס'האט דאך בוקע רקיעים געוועהן... אונ דורך-אונ-דורך-גענעה־מען אללע הערצער... באלד האט דער כת-מנגנים דאס נגון'דעל א חאפ געטיהן אויף זייערע געמבעס, קאטשענדיג זייערע האלבע גופות אראב אונ ארויף איבער'ן טיש, נאר וויא דיא האממערס אין דער האממארניע, מיט פערשטעקטע האנד אין דיא גארטלען, דיא פאות צוטרעסעלט, דיא ווערכעס פין דיא שטריימלען צוהוידעט,

דיא פנים׳ר אנגעצויגען וויא אין קראמפפען אונ אללע אברים אין קאנוואלסיע, מיט א מין שרייען אונ טערעלעקען אויף פערשיעדענע וואריאציעס מיט דיא אללע מינים אויסשפראכען פון „אכטי-דעכאכטי״, „דענענעם-דענענעם״, „טאם-טע-דע-ראמטאם״, „טריי-ליי-ליי״ „טא-דע-ראדע-רידאם״, „טע-רע-באם-בים-באם״ וכדומה אונ דער עולם האט ציגעבאמקעט; ציגעפויקט מיט דיא פינגער אויף׳ן טיש; ציגעקנאקט, ציגעהירזשעט, ציגעברוממט אונ ציגעזשימעט, אז ממש ס׳האט פערהילעכט דיא וועלט, זאלישעט דיא קאפ, נאר וויא אין א קרעפטשאטקע אויף 18 מיהלשטיינער . . . נאר פליצעם האט דער רבי צוריק אויפגעהייבען דעם קאפ אונ האלב געאפענט דיא אויגען — אונ אין איין הרף עין איז דער שטורם פערשטיממט געווארען וויא דער טויט! . . . דאס איז געוועהן א סיגנאל, אז דער רבי וויל עפעס זאגען א תורה ··· אללע געהירען האבען זיך איינגעשרימפען. אללע אויערען אנגעשטאהלט, אללע אטהעמס וויא פערשלאגען, אללע אויגען אויסגעסטארטשעט אין איין פונקט אריין .. אונ אללע פנים׳ר מיט אפפענע מיילער וויא אין א מין גאפען אונ ערוואַרטען עפעס א חוץ מדרך הטבע! . . . אונ דער רבי האט געאפענט זיין פיו הקדוש אונ אנגעהייבען זאגען אויף א קול דממה דקה, וואס ס׳האט דאך געבוירעט דיא אויערען אונ געלאכערט דיא הארצער!... אט פערשרייב איך אייך דיא תורה אות באות:

7.

דעם רבי׳ס תורה א פלא, דער ווין-נפלאות, נאר דעם רבי׳נס מעזינעקעל — גאר פלא־פלאות!

„איי איי איי! האט דער רבי אנגעהייבען מיט׳ן קול פון א חולה ביי דער גסיסה — א יוד דארף וויסען, אז דער גאנצער ענין דער פון, ס׳הייסט, דער גאנצער תכלית-הבריאה פינ׳ם יודען איז נאר, מע זאל זיך אויסטיהן פון תאות-החומריות מכל וכל, בחינת התפשטות-הגשמיות עד קצה האחרון ממש! נאר בכדי צו קוממען צו׳ן אזא מדרגה, מוז מען זיך פריער משפיל זיין בתכלית השפלות, בחינת בטול היש, בחינת „ונחנו מה״ . . . נאר באופן, אז מע זאל גאר ניט

דיסקַן, אַז מַע איז אַ גאָר-ניט, וואָרֶען קאָם ווייסט מֶען בּיי זִיךְ, אַז מַע איז גאָר-נִיט — איז מֶען דאָךְ שׁוין עֶפֶּעס . . . אוּנ דאָס קֶענֶן שׁוין פִיהרֶען לִידֵי גַאֲוָה רַחֲמָנָא לִצְלַן, ס'הֵייסְט גַאוֹת-עֲנִיוּת, בְּחִינַת „וּפִלַגְשׁוֹ וּשְׁמָה רְעוּמָה“ : אַזַא עֲנִיוּת, אַזַא פַאלְשׁ בִּטְּלוּת איז נִיט מֶעהר וויא אַ פִּלֶגֶשׁ „וּשְׁמָה“, וואָס זיא רִיהמְט זִיךְ אָן „רְעוּמָה“, גְלַייךְ וויא רְאוּמָה מִיט אַיין אַלֶ"ף, בְּסוֹד אַלְ"פִין וְעַיְ"נִין דְמִתְחַלְפִין . . . דָאס הֵייסְט „רְאוּ-מָה“ : זֶעהט, אַז אִיךְ בִּין בְּחִינַת „מָה“ אַז אִיךְ בִּין אַיין עָנָיו, אַיין עָפָר וָאֵפֶר, אַ גאָר-נִיט ! . . . אָ דָאס הֵייסְט עֲנִיוּת מִתּוֹךְ גַאֲוָה — טוֹבֵל וְשֶׁרֶץ בְּיָדוֹ . . . אוּנ אִיבֶּער אַזַא עֲנִיוּת מְדוּמָה, אִיבֶּער רֶעם אוֹיסְפַּיינֶען זִיךְ „רְאוּ-מָה“, קוּמְמְט אַרוֹיס : „וַתֵּלֶד לוֹ אֶת טֶבַח אֶת גַחַם וְאֶת תַּחַשׁ וְאֶת מַעֲכָה“ דָאס איז מוֹלִיד אִין אִיהם תַּאֲוַת הַיֵּצֶר, הוּא הַשָּׂטָן, הוּא מַלְאַךְ-הַמָּוֶת, הוּא הַטֶּבַח, וואָס קוּילֶעט דיא נְשָׁמָה, בְּחִינַת „וְטָבַח לוֹ בְּבוֹגְדִים“ — אַ שְׁחִיטָה אוֹיף דיא וואָס פֶאלְשֶׁען אִין עֲבוֹדוֹת הַבּוֹרֵא דוּרךְ זֵייעֶר עֲנִיוּת מְדוּמָה . . . אוּנ דיא תַּאֲוָה בְּרֶענְגְט לִידֵי „גַ חַ ם“ לָשׁוֹן חֲמִימוּת, פוּן „וּבְחֵט יֶחֱמַתְנִי“ „וְאֶת תַּחַשׁ“ בְּחִינוֹת צִבְעוֹנוֹת, כַּתַּחַשׁ הַזֶּה הַמָּלֵא גְוָנִין . . . אוּנ דֶער סוֹף איז : „וְאֶת מַעֲכָה“ פִּינֵ'ם לָשׁוֹן „וּמָעוּךְ וְכָתוּת“, אַז מִיט אַזַא פַאלְשׁ עֲנִיוּת איז מֶען נָאר „מַעֲכָ-ה“ ס'הֵייסְט, מֶע איז מְמַעֵךְ דיא „ה“, דָאס „אָתָא קְלִילָא דְלֵית בֵּיהּ מְשָׁשׁוּתָא“ ס'הֵייסְט, דֶעם אֱמֶת'ן „בִּטּוּל הַיֵּשׁ“, וויא דָאס אוֹת ה', וואָס הָאט לַחֲלוּטִין קַיין שׁוּם מַמָּשׁ נִיט אִין זִיךְ, נָאר דָאס אֱמֶת'ע עַנְוְתָנוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא . . . אוּנ נָאר אִיבֶּער אִיהר בִּטְּלוּת בְּתַכְלִית הַשִּׁפְלוּת, עַד קְצֵה בִּטּוּל הַיֵּשׁ — הָאט דֶער בּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא מִיט אִיהר נָאר דיא ווֶעלְט בֶּעשַׁאפֶען „בְּהִבָּרְאָם“ — „בְּ הֵ“ — בְּרָאָם . . . אוּנ דָאס מֵיינְט מֶען „מַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים עֲדֵי מָרוֹם“ . . . אוּנ דֶער עָנָיו-מְדוּמֶה בְּרֶענְגְט נָאר צוּ „מַשְׁפִּיל גֵאִים עֲדֵי אָרֶץ“, אַז בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן פַאלְט עֶר לַחֲלוּטִין אַרַיין אִין בְּחִינַת אַרְצִיּוּת, בְּחִינַת תַּאֲוַת-הַגַשְׁמִיּוּת, אוּנ בְּלַייבְּט נָאר בַּיים הִתְעַרוּתָא — דִלְתַתָּא — הִתְעוֹרְרוּת הַחוֹמְרִית, אָהן אַ שׁוּם הִתְעַרוּתָא-דִלְעֵילָא . . . אַיי, אַיי, אַיי, אַזַא עֲבוֹדָה איז פִּגּוּל; דָאס איז דיא עֲבוֹדָה פוּן דיא מִתְנַגְדִים, עֲבוֹדָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, בְּחִינַת בִּרְכוֹת — הַנֶ הֶ נִ ין : מַע דִיענְט דֶעם אֵייבֶּערְשְׁטֶען פוּן אֵייגֶענֶער הֲנָאָה וועֶגֶען . . . פוּן הִתְעָרוּתָא-דִלְתַתָּא . . . עֶר דָאווֶענְט, עֶר לֶעהרֶענְט, עֶר טִיהט אַלְלֶע מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, נָאר פוּן זַיין הֲנָאָה ווֶעגֶען, אוּנ דַארִיבֶּער מֵיינֶען אָ דיא לַייט, הַנֵּי כַּלְבֵי דַחֲצִיפִין, אַז זֵייא הָאבֶּען שׁוין אָנְגֶעטִיהן גָאט אַ מְעַנְטְלִיךְ מִיט זֵייעֶר תּוֹרָה-וּתְפִלָּה, צְדָקָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אוּנ גְלֶעטְטֶען זִיךְ דיא בֵּייכְלִיךְ : „מִיר הָאבֶּען הַיינְט אָבְּגֶעדִיענְט דֶעם אֵייבֶּערְשְׁטֶען עַל צַד הַיּוֹתֵר טוֹב ! אַ סַךְ גֶעדָאווֶענְט אַ סַךְ גֶעלֶערְנְט ! מִיר הָאבֶּען אֱמֶת יוֹצֵא גֶעווֶעהן אוּנזֶער חוֹב

בשלמות

בשלמות!..." אוי לְאוֹתָהּ בּוּשָׁה וּלְאוֹתָהּ כְּלִימָּה!... אוי לָנוּ מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה, אוי לָנוּ מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תְּפִלָּה!... דָאס איז דיא אֱמֶת'ע עֲבוֹדַת-אֱלִילִים, אֵשׁ זָרָה בְּמִקְדַּשׁ הַשֵּׁם... אַיין אֱמֶת'ר צַדִּיק, אַיין עוֹבֵד הַשֵּׁם מֵאַהֲבָה, פִיהלְט זיך קַיין מָאל נִיט בֶּעגֶענִיגְט אין עֲבוֹדַת-הַבּוֹרֵא-בָּרוּךְ-הוּא; קַיין מָאל נִיט יוֹצֵא פַאר גָאטט! אַדְּרַבָּא, וָואס מֶעהר עֶר דָאוֶוענְט, וָואס מֶעהר עֶר לֶעהֶרְענְט — וַויישְט עֶר, אַז עֶר הָאט נָאךְ נִיט אָנְגֶעהֵייבֶּען דָאוֶוענֶען, נִיט אָנְגֶעהֵייבֶּען לֶעהְרֶענֶען!... אַ יוּד דַארְף תָּמִיד זַיין אַ הוֹלֵךְ מִדַּרְגָא לְדַרְגָא, בִּבְחִינַת „לְכוּ וְנֵלְכָה" — נִיט צוּשְׁטֵעהֶען תָּמִיד אִין אֵיין דַּרְגָא, בִּבְחִינַת „מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדִים"... נָאר בִּתְנָאִי אַז דֶער הוֹלֵךְ זָאל זִיךְ חָלִילָה נִיט אִיבֶּערְנֶעהמֶען קַיין מָאל מִיט זַיין „יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל", אוּנ זָאל נִיט מֶאסְטֶען דִּיא עֲלִיּוֹת הַמַּדְרֵגוֹת פוּן זַיין הֲלִיכָה, וָוארֶען קָאם „שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי"... אַזוֹי אִיז שׁוֹין גָאר „מֵאַיִן יָבוֹא עֶזְרִי!?"... אַיי אַיי אַיי! „אִם אֶסַּק שָׁמַיִם" — אַז אִיךְ וֶועל וִויסֶען בַּייא זִיךְ, אַז אִיךְ גֶעה לְעֵילָּא וּלְעֵילָּא, בִּיז אִין הִימֶעל אַרַיין — אִיז גָאר „שָׁם אָתָּה": בִּיסְטִי גָאר, גָאטט, דָארְט עֶרְגֶעץ! גַאנְץ וַויט פוּן מִיר... אָבֶּער: „וְאַצִּיעָה שְׁאוֹל" — אַז אִיךְ וֶועל מִיךְ, מִיט מַיין גַאנְצֶער עֲבוֹדָה, אַלֵיין רֶעכֶענֶען פַאר אַ שָׁפָל בְּתַכְלִית הַשִּׁפְלוּת עַד שְׁפַל הַמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה — עֶרְשְׁט דֶערְמֶעלְט „הִנֶּךָּ"!: אָט בִּיסְטִי!... וּבְכֵן דַארְף אַ יוּד זַיין תָּמִיד אַ הוֹלֵךְ נָאר נִיט וִויסֶען דֶערְפוּן, אוּנ קָאם פִיהלְט עֶר עֶס אִין זִיךְ — אַזוֹי אִיז „וַיֵּלֶךְ חָרָנָה" — דִּיא הֲלִיכָה בְּרֶענְגְט צוּ חֲרוֹן אַף הַשֵּׁם... אוּנ אָ דָאס מֵיינְט דֶער דֶער פָּסוּק, אַיי, אַיי, אַיי! „לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ-וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ" דָּוִד אִיז בִּבְחִינַת כְּלָלוּת נִשְׁמוֹת-יִשְׂרָאֵל, כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן... זָאגְט עֶר אַז דִּיא נְשָׁמָה חַזּוֹרְט אִיבֶּער אִיהְרֶע מַעֲשִׂים, ס'הֵייסְט, וֶוען זִיא וֶוערְט אַ מָרָא-דְחוּשְׁבָּנָא „לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ" פַאר'ן אֲבִי-מַלְכּוֹ-שֶׁל-עוֹלָם, דַארְף זִיא זֶעהֶען, אַז „וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ" — פֶּערְטְרַייבֶּען דֶעם „וַיֵּלַךְ" ס'הֵייסְט, נִיט רֶעכֶענֶען זִיךְ פַאר אַ הוֹלֵךְ אִין עֲבוֹדַת-הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא... וָוארֶען דִּיא גַאנְצֶע עֲבוֹדָה דוּרְךְ תּוֹרָה אוּנ תְּפִלָּה דַארְפְמֶען גָאר כְּלָל נִיט מֵיינֶען זִיךְ! מִיר בֶּעטֶען נִיט דֶעם אֵייבֶּערְשְׁטֶען פַאר זִיךְ, פַאר אוּנְזֶערֶע פְלֵיישִׁיגֶע חֶסְרוֹנוֹת, וָואס אוּנְז פֶעהלְט אִינ'ם עוֹלָם הַזֶּה, כִּי „מָה אָנוּ מָה חַיֵּינוּ!" — מִיר דַארְפֶען נָאר מִתְפַּלֵּל זַיין אוֹיפ'ן „עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה..." ס'הֵייסְט, אוֹיף גָלוּת הַשְּׁכִינָה כִּבְיָכוֹל... וַוייל, אַז יוּדֶען זֶענֶען שְׁרוּיִ בְּצַעַר, אִיז כִּבְיָכוֹל דִּיא שְׁכִינָה בְּצַעַר „קַלַּנִי מֵרֹאשִׁי-קַלַּנִי מִזְּרוֹעִי"... אָבֶּער קָאם מֵיינְט אַ יוּד, אַז מִיט זַיין תּוֹרָה וּתְפִלָּה טוּהט עֶר אַן אַ מֶענְטְלִיך דֶעם אֵייבֶּערְשְׁטֶען, אוֹיף דֶעם גֶעהט דֶער מַאֲמָר „אֵיזֶהוּ

חסיד המתחסד עם קונו" פינ'ם לשון „אי" — ניט — אזוי וויא „אי-כבוד„ אונ דאס מיינט מען „אי-זהו חסיד" — ניט דאס איז א חסיד, וואס „המתחסד עם קונו" — וואס מיינט אז ער טיהט דעם איבערשטען א חסד מיט זיין תורה ותפלה . . . אחרי כל אלה זעהען מיר, אז דער גאנצער תכלית המכון פון א יודען איז נאר התפשטות-הגשמית על ידי בטול היש לגמרי! אונ אז מע פאללט חלילה א מאל אריין אין בחינת גאות דורך א סך תורה ותפלה — זאל מען באלד לויפען צום צדיק-הדור, ווארען גאוה נעהמט זיך נאר פון קליפת אחוריים, בחינת מעין-נוקבן — אונ דער צדיק הדור איז דער שלוחא-דמטרניתא, בחינת דוכרן, בחינת משפיע, וואס איז מהפך נוקבתא לדוכרתא דורך א פדיון כסף, בחינת לבנונית, בחינת רחמים, המתקת הדינים. . . בסוד „אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו . . ." —

נאך דער תורה איז זיך דער רבי ווידער פערגאנגען אויף א פערטיל שעה אין עולמות, אונ דערנאך האט ער געאפפענט דיא אויגען אונ האט צווישען דיא צאן א זאג געטיהן: „ויין". א דא איז מעכציא ווייטער אראף אויפ'ן טיש אונ האט אנגעהייבען אויסריהפען אויף זיין געמבע: „הגביר מוצוני, לכבוד דעם רבי'ן מיט זיין טיש אורחים! (ער האט זיך א בייג געטיהן צום גביר, אונ יענער האט איהם געזאגט, וויפיעל בוטעלקעס וויין) ב" פעמים ח"י בוטעלקעס יין טוב דטוב! — הפרנס חודש מקראקאדילעווקע (א בייג.) ג" פעמים ח"י בוטעלקעס יין טוב! — הפאטשטאר מחראבאווקע (א בייג.) אל"ף פעמים ח"י בוטולקעס יין טוב דטוב ושני הין יין פשוט! — הרענדאר מסטו-קעלקע (א בייג) חצי ח"י בוטעלקעס יין טוב דטוב ושלשה הין פשוט! — הבעל-טקסא דחאבארעווקע (א בייג) ב" פעמים ח"י בוטעלקעס יין טוב והין אחד יין פשוט! — הגבאי דחבורא קדישא מק"ק רצוני (א בייג.) ג" פעמים ח"י בוטעלקעס טוב דטוב ושלשה הין פשוט! דאס איז פאר איין לעהרער, וואס האט היינטיגס יאהר א מיתה-משונה איינגענעהמען, אם ירצה השם, צום נייעם יאהר, אז נאך א פאאר לעהרערס וועללען מאכען דיא שפיעל, וועט ער שטעללען כפל כפלים! א יא, ר' נחום?... וויא זאגט איהר רבי . . . ?" (דער רבי האט מיט א זאנעפט שמייבעלע א זאג געטיהן צווישען דיא צאן: „געה שוין געה, דיא ליץ איינער!..." — אזוי האט ער כמעט אללע אורחים ביים טיש איבערגעריהפען, ביז צום סוף האט ער א געשריי געטיהן: „אללע פרעמדע יונגעלייטליך שטעללען צו 2 בוטעלקעס יין טוב ופשוט! ווער עס וויל ניט, לאז אויסשרייען „ביין" מיט זיין נאמען . . ." פערשטעהט זיך, אז קיינער האט עס ניט געוואגט בפומבי אקעגען רבי'ן . . . ער האט אפילו ניט געמאגט האבען אויף הוצאות א היים פאהרעו . . . חברה בארשט אונ אזוי

אללע פלאסקעדריוקעס האט ער ניט זאטשעפעט... נאכ'ן אויסריהפען האט ער א שאף געטיהן צום רבי'נס וויינשיינקער: (דעם רבי'נס עלטערער זיהן האט טאקע אליין געהאט א וויינקעהלער ביים רבי'ן אויפ'ן הויף פון אללע טיש-אורחים וועגען ....) „מענדעל! טראג ארויף דעם וויין!" — פון דיא אללע סך ויינען, וואס ס'איז ביים טיש געפאללען — בלי גוזמא 20 מאל ח"י בוטעלקעס טוב און טוב דטוב און 20 עמער פשוט — האט מען צום טיש קאם דערלאנגט אפשר א האלב מאל ח"י בוטעלקים טוב דטוב, פינ'ם רבי'ן מיט דיא קינדערס וועגען, און ב"פעמים ח"י בוטעלקים יין טוב און איין עמיר 10 ממש דייזשע בארשט... און מוצאי-שבת האט מען שוין געריססען ביא דיא אורחים פאר אללע אויסגעריהפענע וויינען צו 2 רו"כ א בוטעלקי טוב דטוב, אנדערהאלבען רו"כ א בוטעלקי טוב און 3 רו"ב איין עמער פשוט.... דער וויין ווערט צוגאססען אין גלאזער פון דיא טיש-אורחים וועגען און אין גלאזליך, דער דייזשע בארשט, פון דער חסיד'רניא וועגען... איטליכען בעזונדער גיט דער רבי דיא גלאז פון זיין האנד און גיט איהם, בעת מעשה, דיא האנד לחיים — קעננט איהר שוין פערשטעהען, וואס פאר א שטיפעריי מיט א זידלעריי מיט א ווארפעריי עס ווערט דעמעלט צווישען דיא באנק-חסידים כמעט אויף סכנות נפשות! ווארען איטליכער וויל דאך אליין זיך ארויסשטעללען אין פראנט, דער רבי זאל איהם פריער פון אנדערע דערזעהן, אדער ער זאל איהם חאטש לפחות ניט פערזעהן חלילה לגמרי!... איך האב מיך א מאל צעהן גע'נהרג'ט פון דער באנק אראפ, און געלעזט קלעפ מיט קניפ מיט באכענציעס, וויא פיעל ס'איז אין מיר ניט אריין... נישמעהר, ס'איז עפעס א תרוץ אויפ'ן רבי'נס לחיים...? און וועןאפילו אומקיממען אויף קדוש השם, וועט א חסיד לאזען פערלוירען דעם רבי'נס לחיים? חס וחלילה! אהנ'ם לחיים איז ער דאך איין אומגליקליכער אויף זיין גאנץ לעבען!... נא, מיילא. מן הסתם איז איטליכער געגאנגען אויף מסירת-נפש, אויף קדוש השם, און קיין איינציגער איז ברוך-השם ניט פערפעהלט געווארען! אללע האבען געטרינקען צום רבי'ן לחיים, און יעדער האט זיך געפיהלט איבער גליקקליך, גלייך ער איז אין זיבעטען הימעל אריין.... וואס איך האב מיך דעמעלט איבערגעהערט פון דיא חסידים וועגען דעם רבי'נס האנד...? איז כ'לעבען ניט צו בעשרייבען!.. וואס דארפט איהר מעהר? אז איינער האט עפעס א זאג געטיהן „ס'איז ממש" כאשר ירים משה את ידו"... האט איהם א צווייטער וויא מיט כעס געאנטווערט: „אזוי? טפש אויף גראססער האסטי גאר קיין השגה ניט?!.... איך זאג דיר, שוטה, אז זיין האנד איז ממש „וירא ישראל את

הַיָד הַגְדוֹלָה!״ . . .״ — קוּרְץ מֶע הָאט אָבְּגֶעבֶּענְטְשְׁט, דֶער רֶבִּי אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען אִין זַיינֶע פּוּצוּנֶעס אוּנ דִיא חֲסִידִים זֶענֶען זִיךְ צֶעקְרָאכֶען, אַ טְהֵייל צוּם עֶלְטֶערֶען, אַ טְהֵייל צוּם אִינְגֶערֶען זִיהן, אַ טְהֵייל צוּ דִיא אֵיידֶעמְס אוּנ אַ טְהֵייל צוּם רֶבִּי'נְס מֶעזִינֶעקֶעל, אַ קִינְד פוּן אַ יָאהר 8.

דָאס אִיז טַאקֶע גֶעוֶועהן נָאר אַ מַלְאַךְ אֱלֹהִים! — מֶע זָאל מֶעהר נִיט זֶעהֶען פוּן אַ קִינְד נָאר שְׁטֶענְדִיג בְּלֶאטֶערֶען סְפָרִים אוּנ אָבְּרַייסֶען דִיא טָאוֶולֶען! . . . נָאר אַזוֹי פִיעל גוּטֶע יָאהר זָאל אִיךְ הָאבֶּען, וִויפִיעל זְקֵנִים פוּן 70—80 יָאהר הָאבֶּען אִיהם גֶערִיהפֶען „רֶבִּי“ אוּנ גֶעבּוֹיגֶען פַאר אִיהם דִיא קָאפּ, עֶר זָאל זֵייא בֶּענְטְשֶׁען! אַרֶענְדַארֶעס פְלֶעגֶען בַּיי אִיהם עֲצוֹת פְרֶעגֶען מִכּוֹחַ זֵייעֶרֶע פְּרִיצִים; פָּאטְשְׁטַארֶעס — מִכּוֹחַ זֵייעֶרֶע פֶערְד; בַּעַל-טַקְסָא'ס — מִכּוֹחַ זֵייעֶרֶע אָקְסֶען; סוֹחֲרִים — מִכּוֹחַ זֵייעֶרֶע גֶעשֶׁעפְטֶען אוּנ חֲסִידַ'רְנִיא — מִכּוֹחַ מַחֲשָׁבוֹת — זָרוֹת. . . . אַיי. וָואס עֶר הָאט גֶעעֶנְטְוֶוערְט? — דָאס מַאכְט דָאךְ נִיט אוֹיס! — וָואס עֶר זָאל נִיט עֶנְטְוֶוערֶען, אִיז דָאךְ עֶס אַלֶץ פִּלְאוֹת-הַבּוֹרֵא! . . . אַ מָאל פְלֶעגְט עֶר עֶנְטְוֶוערֶען ווִיא אַ קִינְד, אַ מָאל ווִיא אַ מְשׁוּגָע'נֶער, אוּנ אָפְט אִיז זַיין אַנְגֶעוָוארְט גֶעוֶועהן: אַ צוּפּ בַּיי דֶער בָּארְד, אַ צִיהֶע בַּיי דֶער פֵּאָה אוּנ אַרָאבְּרַייסֶען דָאס הִיטֶעל . . . אִיךְ שְׁוֶוער אַייךְ בַּיא אַלֶעם הֵיילִיגֶען, אַז דִיא וֶועלְט קְלִינְגְט מִיט הוּנְדֶערְטֶער מוֹפְתִים פוּן אָ דֶעם 8-יאָהרִיגֶען מֶעזִינֶעקֶעל, פוּן אָ דִיז מַלְאַךְ-אֱלֹהִים, אוּנ גַאנְץ פּוֹילֶען בֶּענְטְשְׁט זִיךְ אִין אִיהם אוּנ ווִינְשֶׁען זִיךְ אַזוֹינֶע קִינְדֶער ווִיא עֶר! . . . דֶערְוַוייל גֶעהְט אִיהם שׁוֹין דָאס נַיינְטֶע יָאהר, אוּנ עֶר קֶענְן נָאךְ, בֶּנֶאֱמָנוּת, רֶעכְט עִבְרִי נִיט זָאגֶען! . . . נִישְׁמֶעהר וֶוער וֵוייסְט, צִי דִיא מַלְאָכִים קֶענֶ'ען יָא עִבְרִי . . . ? נִישְׁמֶעהר, וָואס הָאבּ אִיךְ צוּ רֶעדֶען פוּן דֶעם טְהַייעֶרֶען מֶעזִינֶעקֶעל? — עֶר הָאט שׁוֹין אַבִּיסֶעל שָׁאנֶערֶע אוּנ בֶּעסֶערֶע הַסְכָּמוֹת ווִיא מַיינֶע! הַלְוַאי וָואלְטֶען אַלֶע יוּדִישֶׁע מְחַבְּרִים פֶערְמָאגְט דָאס, וָואס זַיינֶע מַתָּנוֹת טְרֶעפֶען אָן, וָואלְטֶען זֵיי שׁוֹין פֶערְשְׁפָּארְט בֶּעטֶען בַּייא דִיא צִיבֶּעלֶעזִירְטֶע סוֹחֲרִים שְׁטֶעלֶעס, חָאטְשׁ פַאר 10 רוּבֶּעל אַ חוֹדֶשׁ . . . אוּנ יֶענֶע זָאלֶען עֶנְטְוֶוערֶען: „פַּארְדָאן, ווִיא קָאנֶען זִיעַ צוּ עֶטְוָואס גֶעשֶׁעפְטְלִיכֶעס טוֹיגֶען — וֶוען זִיעַ אַיין פֶערְפַאססֶער זִינְד? . . .“ נָא? אִיז נִיט גְלַייכֶער בַּיים רֶבִּי'ן אַ מֶעזִינִיקֶעל זַיין אוּנ רַייסֶען סְפָרִים, אֵיידֶער אַ טָאטֶע פוּן קִינְדֶער, אוּנ שְׁרַייבֶּען סְפָרִים. . . ? נִישְׁמֶעהר, לַאו כָּל אָדָם זוֹכֶה! . . .

קוּרְץ דֶער שַׁבָּת'דִיגֶער טָאג אִיז נִיט עֶרְגֶער גֶעוֶועהן ווִיא דֶער פְרַייטָאג צוּנַאכְטְס . . . דֶעם רֶבִּי'נְס תּוֹרָה בַּייטָאג, וֶוער שְׁמִיסְט זַיין תּוֹרָה בַּיים שָׁלֹשׁ-סְעוּדוֹת, צוּם בְּנֵי-הֵיכָלָא, אִיז נִישְׁט צוּם בֶּעשְׁרַייבֶּען, וַוייל זִיא בְּרֶעכְט דֶעם מוֹחַ אוּנ פִיהרְט זִיךְ עֶפֶּעס אוֹיף אַ מִיז

שְׁפְּרַאךְ נָאר בְּחִינַת אַבְרָהָם'ל הִירִיק . . . נָא , אוּנ פִּין דֶער מְלַוֶה-מַלְכָּת אִיז דָאךְ אַוַדַאי נִיטָא , וָואס צוּ רֵעדֶען ; אֵיין בֵּיין פִּינ'ם רֶבִּי'נְס מְלַוֶה-מַלְכָּה-בָּארְשְׁט פַּארֶענְפֶערְט דָאךְ אַלֶלע זֵייעֶרע מַעֲדַנֵי-מְלָכִים ! . . . אַ כְּלָל , אוֹיבּ דֶער גַּן-עֵדֶן אִיז אַזוֹי גִיט וִויא שַׁבָּת בַּיים רֶבִּי'ן — הָאבּ אִיךְ , כְּ'לֶעבֶּען רַחֲמָנוּת אוֹיף דִיא אַפִּיקוֹרְסִים , וָואס זַייא וָועלֶלעֶן נֶעבִּיךְ פֶערְשְׁפִּילֶען אַזַא תַּעֲנוּג נִצְחִי ! . . .

8.

אָהן מִדוֹת , אָהן מוּסָר , אָהן תּוֹרָה , אָהן תְּפִלָּה , אוּנ דָאךְ אַזוֹי גִיךְ בִּין אִיךְ עוֹלֶה לִגְדוּלָה !

אִיךְ בִּין מִיט דֶער צַייט יַאקָאם הַיימִישֶׁער גֶעוָוארֶען אִין קְלוֹיז ; אִיךְ רֶעכֶען מִיךְ שׁוֹין פַּאר אַ מְחוּיָב אִין דֶער חֶבְרָה-בָּארְשְׁט , אִיךְ בִּין שׁוֹין אַ שְׁטִיקֶעל מְחוּתָּן מִיט'ן רֶבִּי'נְס מְשָׁרְתִים אוּנ דִיעַ.סְטֶען אוּנ כִּמְעַט צוּם יָאהר , בִּין אִיךְ מִיט דִיא גַבָּאִים שׁוֹין אוֹיךְ גֶעוָוארֶען אַ שְׁמוּאֵל שְׁמֶעלְקִי : זֵיי הָאבֶּען מִיךְ שׁוֹין בֶּענוּטְצְט צוּ אֵיינִיגֶע שְׁלִיחוּת'ן , אַשְׁטֵייגֶער אִיךְ זָאל גֵעהֶען אִין דֶער גָאסֶעדַארֶער קְלוֹיז אוּנ דָארְטֶען שֶׁעלְטֶען זֵייעֶר רֶבִּי'ן אִין טָאטֶען אַרֵיין . . . דָאס הָאט אֲפִילוּ גֶעשְׁמֶעקְט מִיט אַ הַיימֶעלֶע — נָאר אִיךְ הָאבּ עֶס , מִיט גָאטְס הִילְף אוֹיסְגֶעפִירְט בִּשְׁלֵמוּת : אִיךְ זָאל נָאכְגֵעהֶען בַּיינַאכְט אִין שְׁטָאדְט-גָארְטֶען דֶעם קַאזְיָאנֶע רָב , וֶוען עֶר שְׁפַּאצִירְט דָארְט , אוּנ אִיהם אָבְשֶׁערֶען אוּנְטֶען אַ הַאלְבֶּע קוּדְלֶע ; אִיךְ זָאל עֶרְגֶעץ בַּיינַאכְט דֶערְטָאפֶּען דֶעם לֶעהְרֶער אַלֵיין אוּנ אִיהם גִיבֶּען צְווֵיי פֶּעטְשׁ , וְכַדוֹמֶה . . . דוּרְךְ דִיא מִינֵי שְׁלִיחוּת'ן , וָואס זֶענֶען מִיר כִּמְעַט שְׁטֶענְדִיג אָבְגֶערָאטְהֶען — הָאבּ אִיךְ מִיךְ שׁוֹין אַבִּיסֶעל אַיינְגֶעקוֹיפְט אִין דֶער לָאסֶקֶע בַּיים רֶבִּי'נְס קִינְדֶער ; זֶעלְטֶען שׁוֹין גֶעהֶערְט אַ וָוארְט פִּין דֶער רֶבִּי'צֶען אוֹיךְ , אוּנ אַ מָאל , אַ מָאל — אַ שְׁמֵייכֶעלֶע פִּינ'ם רֶבִּי'ן אַלֵיין אוֹיךְ . . . אַ כְּלָל אִיךְ בִּין גֶעוָוארֶען אַ שְׁטִיקֶעל טִיהֶער בַּיים רֶבִּי'ן אִין דִיא פוּצוֹנֶעס . . . אוּנ וַויטֶער וַוייטֶער , טַאקֶע אַ שְׁטִיקֶעל בֶּן-בַּיִת אוֹיךְ אַזוֹי , אַז מֶע הָאט זִיךְ שׁוֹין פַּאר מִיר נִיט גֶעהִיט מִיט אַ וָוארְט אוּנ אֲפִילוּ נִיט מִיט אַ סוֹד אוֹיךְ . . . דֶערְצִיא אִיז מִיר נָאךְ גֶערָאטְהֶען , וָואס טַאקֶע אִין בִּירְקֶעווּ גּוּפָא הָאט עֶפֶּעס גֶעוָואינְט נָאךְ אַ מִין אַלְטֶער פַאַרְשְׁלֶעפְּטֶער גִיטֶער יוּד , ר' אַבְרָהָם'לֶע , וָואס פְּלֶעג נָאךְ זֶעלְטֶען חַאפֶּען אַ פִּדְיוֹן'דֶעל

און אונטערוויילעכט ארויסווארפען א מופת'ל — און דאס האט דעם רבי'ן ניט געשמעקט. . . אודאי בין איך געווארען דער רכילות — פיהרער פין דעם ר' אברהם'לע צום רבי'ן . . . און דאס האט דער רבי גאר ניט פיינד געהאט . . . מן הסתם האט ער געוויסט וואס ער טיהט . . . נאר דערוויל בין איך בייא איהם דער פאר אלץ מעהר חשוב געווארען: איך פלעג איהם שוין א מאל צושטעללען דיא פאנטעפעלעך צום בעט, אריינגריהפען איהם דיא רבי'צען; פער־ נעהמען דיא קוויטלעך פינ'ם פדיונות-טיש אללע פאר'ן שלאף — איין ארט פאר זייא איז שוין געוועהן טאקע אינ'ם רבי'נס בית-הכסא, וועלכער איז שטענדיג געוועהן אונטער א שלאסס. . . וכדומה אזעלכע שאפעכטצען . . .

אז דאס מזל שפיעלט — שפיעלט עס מיט אללעמען! דארף דער רוח אנטראגען פין אלדע שווארצע יאהר 2 ווייבער מיט א מאל זאלען זיך צי טשעפען צו מעכציע'ן, אז ער איז זייערע ביידענס מאנן. און האט זיי שוין א יאהר 15 אוועקגעווארפען מיט קליינע קינדערליך, איינע איז פין הירעוועקע און דיא אנדערע פין לאזעקיוועקע, און ביידע ווייזען זייא דארויף בריעף פין רבנים מיט עדות, און רייסען איין דיא וועלט, ער זאל זיי, אדער גיבען גט און כתובה, אדער ער זאל זיי גיבען ספוק אויף צו לעבען מיט דיא קינדער, און ביידע טרייטען איהם ניט אב . . . און דא חאפט דאס היימישע ווייב זיינס, און פלאנטעט זיך איהם אריין אין דער בארד, מיט א געשריי עד לב השמים: „גט, א רוח אין דיין טאטענס טאטען אריין, זאלסטי מיר דיא מינוט גיבען! דיא אלטער היללטיי איינער, ווארען איך וועל דיר דא דעם נארגעל דיינעם אויסרייסען, מיין טויט און דיין זאל זיין! . . . גט, דיא אלטער נואף, א רוח אין דיין טאטען! מעהר ווילל איך שוין דיין טרייף פארצערו ניט אנקיקען וויל איך וועלל לעבען! דיא מינוט זאלסטי גיבען תקיעת-כף פאר'ן רבי'ן, אז היינט גיסטי מיר א גט, אלא ניט, לאז איך דיך ניט אפ פין דאנעט, א רוח אין דיין טאטענס טאטען אריין, דיא אלטער עכבריש איינער! מיינסטי איך וייס ניט, וואסערע וועלטען דיא האסט אפילו דא געפיהרט, הא? . . . אוים בושה, א רוח אין דיין טאטען!: וויא איז דאס זילבערנע נארעל-טעשעל מיט'ן שנירעל קרעלען פין דער רבי'צעס פאקעיאווע, וואס דיא האסט אונזער איינגעהערען געשענקט . . . און האסט עס טאקע אליין ביי איהר צוריקק אוועקגע'גנבה'ט, הא? . . . ראסס מיר נאר ניט אויף דאס מויל, דיא אלטער שיבעניק איינער! איך וייס דאך, דיא האסט פערטאבליוועט דעם זילבערנעם כ . . . (צוריקק מיט א האלב יאהר האט מען אראב גע'גנבה'ט דעם כתר פינ'ם רבי'נס ספר-תורה אין קלויז.

גיב זשע מיר דיא מינוט א גט, אונ לאט איך דיך ניט ברענגען אויפ'ן פייער!" — קורץ אונ גוט: ער האט דעם היימישען ווייב געמוזט געבען א גט אונ איז, פאר בושה, מיט דיא צוויי ווייבער אוועק — אונ איך בין אויף זיין ארט געווארען דעם רבי'נס טיש-גבאי!... — אין א גיטער א מזל'דיגער שעה האב איך אנגעהייבען פראוועון דעם רבי'נס טישען, אונ האב זעהר נושא חן געוועהן ביים רבי'ן מיט זיין גאנצען בני-בית, אונ בין אזוי געגאנגען לעילא ולעילא, ביז דער אייבערשטער האט א נס געטיהן: שליאמקע דער לייב-גבאי איז פליצעם געשטארבען פין א דערשרעקק.... אונ איך בין, צו מזל, געקריינט געווארען פאר'ן רבי'נס לייב-גבאי!

ימח שמם וזכרם זאלען זייא ווערען, דיא בארלינער, וואס זאגען, אז ברוך טאלנער האט אונזער שליאמקען בוטע געהאפט מוצאי יום כפור מיט זיין ווייב אונ האט איהם אבגעשלאגען דיא לינג-אונ לעבער, פין וועלכען ער איז געשטארבען.... שקר כנאמנות! זייא לאקען אין זייער ווייטען האלז אריין! דיא מעשה איז אזוי געוועהן: שליאמקען עליו השלום האט זיך נעביך זעהר געוואלט, אז ברוך שייגעץ'ס שניר, (ניט זיין ווייב.) א ווילדע יפת תואר, זאל ווערען דעם רבי'נס א חסידה, כ'לעבען, מע דארף א מאל א נפש פין א טובה וועגען ביי נאטשאלסטווא.... אודאי האט ער זיך נעביך געלעגט אין דער לאנג אונ אין דער ברייט אונ אזוי לאנג געארבעט מיט איהר, ביז ער האט זיא ערב יום כפור צו כל נדרי (ניט מוצאי יום כפור . . .) פערנארט דאוועגען אין דער רבי'צענס שיהלעכען אריין, אונ געהענדיג א היים האט ער זיא באלייט ביז אין איהר שטיב, אונ האט אלץ נעביך גערעדט וועגען רבי'ן, אונ איז יאקאם מיט איהר לגמרי פארטיג געווארען, אונ פין גרויס שמחה איז ער מיט איהר אריינגעגאנגען אין שטיב אריין, כפי איהר בני-בית איז נאך געוועהן אין טאלנער קלויז אונ פון גרויס התלהבות אונ חדוה, וואס ער האט זיא געמאכט פאר'ן רבי'נס חסידה, האט ער זיך מיט איהר אזוי פערטיעפט אין דעם ענין, אז זיי האבען זיך גאר ביידע פערגעססען, וויא זייא זאגען אין דער וועלט, אונ אינמיטען דער־אינען איז אנגעקימען דער מאנן מיט'ן שווער גלייך צום ווייבעל אין אלקער אריין. . . סאמע ווען זייא זענען ביידע געוועהן גאר עט, עט!... אודאי האט ער זיך נעביך דערשראקען אויף טויט אונ איז נעביך אבגעליגען 10 טאג כסדר אין א שרעקליכער קאנוואלסיא, ביז ער האט נעביך הושענא-רבה אין דער פריא אבגעגיבען דיא כשר'ע נשמה אויף קדוש השם... פערשטעהט איהר שוין, וואס הילטייעס קענגען אויסטראכטען, אבי צו לעגען דעם רבי'נס כבוד!?... נאר

דער טויט האט דאך בעוויזען דעם אמת: דער רבי אליין איז געגאנגען צו זיין לויה, אונ הושענא רבה בייס טיש האט ער פון איהם גאר א גוזמא גערעדט מיט'ן עולם, אונ האט אויסגעלאזט בזה הלשון: „או ווא, או ווא! א ווילדער ירא שמים געוועהן! אונ כל ימיו ריין פון דער מעשה וויא א תנוק בן יומו'...“ נא? האט מען שוין וואס מסופק צו זיין?... גישמעהר, יא ריין-ניט ריין, אביא איך בין דעם רבי'נס לייב-גבאי!...

דארפען נאך א גליקקלעכערען מענטשען פון מיר, הא? — נאר אין איטלעכען מזל מוז זיך צימישען א חלק שלימזל אויך! דארף זיך מיר מאכען אזא ציפאלל, וואס איך וואללט מיך אין לעבען ניט גערעכט דארויף; אונ איך בין שיר שיר פון מיין גדולה אראב!.... אונ וואס מאכט עס אלץ? — ניט געניעטשאפט! הארט א מעשה, וואס דיא בארלינער זענען קאפאל צוטיהן אביא מחלל השם זיין אונ לעגען דעם רבי'נס כבוד!....

איך זיטץ מיר אזוי, אין א פרייטאג גאנץ פריא, אינ'ם רבי'נס פארשטיבעל, קיינער איז ניטא, אונ איך שרייב א בריעף צום חירעווקער קהל, זייא זאלען, למען השם, זעהען וויא גיכער פער'מסור'ן דעם דארטיגען לעהרער, אונ פאר וואס זייא שיקען שוין ניט צוא דאס גילדענע חנוכה-לעמפעל, וואס זייא האבען מבטיח געוועהן דעם רבי'ן א מתנה? — אונ וויא איך וויל זיך שוין אויפגעהויבען, ארייננצוטראגען דעם בריף צום רבי'ן, ער זאל איהם אונטער'חתמה'נען — קלאפט איימעצער אזוי האסטיג אין טיהר: איך וויים, אז אין דער צייט קימט מען זעהר זעלטען צום רבי'ן, שוין בייא סכנות-נפשות-זאך... אונ האב באלד געאפענט דיא טיהר; איך זעה עפעס וויא א יונג ווייבעל אין איינע צרות, אונ בעטט מיך מיט ביטטערע טרעהרען, אז כפי זיא איז ניט קיין היעגע אונ מוז נאך היינט אוועקפאהרען, לכן זאל איך זיא באלד אריינלאזען צום רבי'ן; נא מילא: זיא האט מיר אנידערגעלעגט א דרייגולדענשטיק פאר דער טובה אונ איך האב איהר אנגעשריבען א קוויטעל אזוי וויא זיא האט מיר געדוקטעוועט, אונ וואס, מיינט איהר, איז געשטאנען אין קוויטעל? — א דיא עטליכע ווארטער: „בתיה בת אסתר, להתפלל עליה, שהשד על-ישמע (זאל אויפהערען) לתבוע לה כל לילה וגם אשר תוכל לעשות טהור לבעלה... וכמו איה (אונ אזוי וויא) היא יש מעוברת יתן לה הש״ת זרע חייא וקימא בתוך כלל ישראל“ — א דאס איז גאר! — אונ האב זיא ארייננ= געפיהרט צום רבי'ן, דער רבי האט איבערגעלייענט דאס קוויטעל, האט געקרעכטצט אונ פערגלאנצט דיא אויגען, האט מיט איהר אקעגען א מינוט 10 גערעדט, אונ האט איהר מבטיח געוועהן, איהרע אללע דריי בקשות...

און האט זיא געבענטשט .... איך האב פשוט געקוועלט, וואס דער פדיון איז אזוי גרינג און גלאטט אבגעגאנגען, און האב פערשטאנען, אז ס'איז דעמעלט א ווילדער עת-רצון געוועהן ביים צדיק! . . . נאר נאכ'ן בענטשען טיהט זיא אזוי דער רבי א פרעג: „פון וואנעט ביסטו?" — „פון חירעווקע" — ענטווערט זיא. „פאר וואס איז דיין מאנן ניט געפארען צו מיר?" פרעגט דער רבי — „מיין מאנן"? — אנטוואורט דאס ווייבעל — בא, בא, בא! איך זאל האבען א מאנן! . . . דאס איז דאך מיין אומגליק, וואס איך האב קיין מאנן ניט! . . ." — א דא איז דער רבי געקימטען וויא אין א מבוכה און פרעגט זיא: שוין לאנג . . . ?" — „שוין א יאהר דריי, אז איך בין נעביך א וויסטע אלמנה!" . . . האט זיא געענטווערט. „סטייטש — זאגט דער רבי — דיא שרייבסט דאך אין קוויטעל, אז דיא ביסט מעוברת . . . !?" — „א דאס — זאגט זיא אין טרעהרען — איז דאך טאקע דאס גאנצע אומגליק מיינס! . . ." און איז געפאללען צו דיא פיסס. . . . איך האב זיא, אויפ'ן רבי'נס א ווינק, באלד א חאפ געטיהן ביי דיא האנד און האב זיא קאם מיט צרות ארויסגעפערעט אויפ'ן הויף ארויס זיא זאל זיך געהען צו'ן אלדע שווארצע יאהר. . . נאר זיא האט אנגעמאכט א גוואלד, אז ס'זענען זיך אנגעלאפען א פילער הויף מענטשען, און פליצעם חאפט זיא און הייבט זיך אן אויסטיהן בפני כל עם ועדה. . . און וויא זיא האט נאר אראפגעווארפען דאס אייבערשטע בגד פון זיך — מע טיהעט א קיק: אוי, א דונער האט מיך דערשלאגען! ס'איז נאר א יוד מיט א געגאלטער בארד! . . . א דא זענען מיר, אללע גבאים, צוגעפאללען צו איהם וויא דיא בינען, און מיר האבען איהם נאר געוואללט צורייסען אויף שטיקלעך. . . נאר אין דער מינוט האט ער עפעס געגיבען א הילעכדיגען פייף, און תוך כדי דבור האבען זיך געיאוועט פינ'ם רבי'נס גארטען ארויס אפשר 10 דיסאטניקעס מיט א קווארטאלנע, און מע האט אונז גע'הרג'ט גע'ממית'ט און עטליכע איי פאליציע אריין גענעהמען, און דער רשע מרושע האט נאך געהייסען דעם קווארטאלנע אבנעהמען ביא מיר דאס דרייערעל און ביים רבי'ן דעם פדיון חי' רו"כ, (פלאות, באמנות: וויא גרויסע הילטייעס זייא זענען, אזוינע גרויסע טפשום זענען זייא ווידער. . . ווען דאס אייגענע אויף אונזערע לייט — וואללט ער דאך שוין, על כל פנים, געזאגט חאטש דריי מאל אזוי פיעל, ווען ניט 10 מאל! . . . און מיר וואללטען עס דאך געגיבען בשמחה-רבה. . . אז אך און וועה איז טאקע זייער נארריש-הילטייסקע-ארענטליכקייט!) . . . און דער רבי איז שיר אומגליקליך געוועהן — ווען דער קווארטאלנע איז ניט א גלגול פון . . . ווייססט איהר זשע ווער דאס איז געוועהן, א דער

הילטייאיסקע ? — טאקע דער חירעוזקער לעהרער אליין ! . . . נאר וויא לאנג קריינקט ער , וויא לאנג ער האט דעם רבי'ן אבגענארט ! — דער רבי האט דער נאך בפירוש געזאגט מיט זיין היילינ מויל, אז אין איהם איז טאקע א ווייבירשע נשמה , א גלגול פין א ווילנא'ר מתנגד'קע . . אז אך אונ וועה איז איהם ! . . . נאר דערווייל איז דער רבי אויף מיר ווילד ברוגז געוועהן , אונ שיר שיר וואללט איך געהאט איין העברה פין גבאית, ווען איך טראכט ניט צי עפעס א גיט מיטטעל דערצי ! . . . אזעלכע מיטטלען זענען אפילו ניט קיין נייעס ביי אונז חסידים . . . נאר ניט תמיד פאללט דאך איין אזא לעכטינע מחשבה! נאר ציגד אידאס מיר גראד געקימטען אויפ'ן זיננען, אונ איך האב זיך דערמיט ארויסגעראטעוועט פין מיין אומגליק! טאקע נאר א סעיתא דשמיא , בנאמנות ! הארט א מעשה :

9.

מעבצים קארק מיט שליאמקעס בויך טויג אויף כפרות! א קלעפקע אין קאפ — א דאס העלפט פין אללע צרות . . .

נאך מיט א יאהר 3—4 פאר מיין קיממען קיין סירקעוו , האט אנגעהייבען דער צעפליקער פאטשטאר פאהרען צום רבי'ן 2 מאל אין יאהר, אויף ראש השנה אונ אויף פורים , אונ האט איהם יעדעס מאל געגיבען א פדיון 100 רובעל , חוץ מתנות, אונ פלעג איהם אלץ בעטטען וועגען א בן-זכר , אונ דער רבי פלעג איהם אלץ מבטיח זיין, נאר עס איז שוין 2 יאהר אוועקגעגאנגען אונ דיא הבטחה איז ניט מקוים געווארען — מן הסתם איז דיא מניעה געוועהן מצד הפאטשטאר . . . אונ דאך איז ער אלץ ווייטער געפאהרען צום רבי'ן אונ געשאסטעט מיט געלט כמקודם , אונ האט נאך א מאל זיין פלוני'תטע אויך געבראכט מיט זיך צום רבי'ן . מיילא ביי דיא חסידים איז דאס כלל קיין חדוש ניט געוועהן , וואס אזא קאלטער יוד , וויא דער פאטשטאר פאהרט אלץ צום רבי'ן אונ גיט איהם אזעלכע רייכע פדיונות ? . . . „אדרבא — האבען דיא חסידים געזאגט — א דא זעהט מען ערשט דעם רבי'ס כוח מיט זיין גדולות, אז אפילו אזעלכע קאלטע נשמות ציהעט ער אויך צי צו זיך האטשע זייא זענען פין

איהם ניט מקבל טובה אויף א האאר!..." נאר ביי דיא מתנגדים און דיא בערלינער איז דאס א ווילד חדוש געוועהן, און ניט איין מאל האבען זיי איהם געפרווט אפשלאגען פינ'ם רבי'ן — נאר ער האט זיי געהארט וויא דעם קאטער — חאטשע ער איז מיט זיי אויך געוועהן א גיטער — ברידער — און איז טאקע ווייטער געפאהרען!... וואס נאך? — אויפ'ן דריטטען יאהר האט ער נאך אנגעהייבען פאהרען צו 4 מאל אין יאהר, חוץ א 2—3 מאל אין יאהר אזוי דורכפאהרענדיג אויף א טאג, צוויי, און יעדעס מאל געשאסטעט אויפ'ן רבי'ן מיט'ן בני-בית מיט דיא גבאים כיד המלך, חאטשע קיין בן-זכר האט ער טאקע אלין ניט!... א יא, א פלא? — נא, אדרבא; פאללט איהר, דייטשונעס, אויף דעם שכל, וואס דאס קאנן בעטייטען...? א יא, אייך וועט עס נאר קיין מאל ניט איינפאללען? — און מיר, חסידים זענען בגלר דערגאנגען דעם סוד דערפין. פשוט איז פשוט, ביי דער רבי'צען איז געוועהן איהרע א פלימעניצע א מיידעל פין א יאהר 13, נאר קיין עין-הרע א געוויקסיגע און א יפת תואר פין דער וועלט... נא? וואס נאך גלאנצט איהר דיא אויגען, נארישע דייטשונעס?.... מן הסתם האט דער פאטשטאר אויף איהר געווארפען איין אויג.... כ'לעבען, א שאנער, געזונדער מענש, רייך אויך, און א שטיקעל דייטש אויך דערציא — און א ווייב, וואס זעהט איהם אויס כמעט א מאמע, און האט נאך קיין זכרים אויך ניט ··· נא?... דיא קשיא: לאז זיך חלום'ן אזא גאלדען מאדעל... מיט דער צייט וועט עס אפשר זיין א כשר'ער טאפ מיט א כשר'ען לעפעל!... און כך הוה: מיט זיין פיגור און מיט זיין שאסטען מיט געלט און מיט זיינע ווייבע חן'עוודיגע איינעליך, איז ער דעם מאדעל שטארק געפאללען, און צו 15—16 יאהר האט ער מיט איהר אנגעהייבען סודות... און ווייטער, ווייטער, ביז אויף איהר 18-טען יאהר האט זיא אנגעהייבען בעקימען פאסטעווקעס... איך האב פין דער גאנצער אינטריגע זעהר ניט געוויסט, וואס דער פאטשטאר האט ניט בעצאהלט פאר שווייגען *) און צווייטענס האט עס מיר טאקע פשוט אזוי געטויגט צו מיין פלאן... נאך איין זאך מוז איך אייך זאגען, אז ווען דיא פאטשטארקע איז געוועהן ביים רבי'ן, האט דיא רבי'צען געזעהען אויף איהר א בראש מיט אוירינג, אודאי פין 7—8 טויזענד רובעל דיא ווערטה, און זיא

איז

*) שפעטער וועט איהר געוואהר ווערען, אז איך אליין האב א מיאוס'ן טעות געהאט! דער פאטשטאר האט טאקע נאר אמת ליעב געהאט רחל'ען, א ריינע, אומשולדיגע ליעבע, און האט נעביך געמיינט, אז זיא איז איין אונשולדיגער מלאך...

איז ממש פערקאכט געווארען נאך זייא . . . אונ פון דעמעלט אן גע איהר דער פאטשטארקעס ציהרינג פינ'ם מוח ניט ארויס אזוי, אז זיא וואלט דיא נשמה דעם רוח אבגעגעבען , אביא דעם בראש מיט דיא אוירינג צו בעקוממען ! . . . פון דיא ביידע סודות, וואס קיינער האט זיא ניט געוויססט, א חוץ מיר , איז ביא מיר פערטיג געווארען אין מוח אזא פלאן : וויא דער פאטשטאר איז נאר געקוממען צום רבי'ן , האב איך איהם אוועקגענעהמען אויף א זייט אונ האב מיט איהם געמאכט א שמים וועגען דער פלימעניצא . . . אונ אז איך האב ביי איהם אויסגעטאפט זיין הארץ, אז ער האט זיא טאקע פשוט ליעב אהבת-נפש אונ איז גאטאוו מיט איהר חתונה האבען — האב איך איהם , כלומר'שט וויא כלא ידע, א פרעג געטיהן : נא , אין וואס זשע איז דא דיא מניעה ? — „וויא הייסט „אין וואס" ? — האט ער פערווונדערט געזאגט — אונ איהר פערשטעהט עס דען ניט ? עפעס האב איך דאך א ווייב ! וואס טיהט מען מיט איהר ? . . ." — עט ! זאג איך איהם ווייטער , וויא כלא ידע, דיא מניעה איז א קלייניגקייט ! — אויב איהר מיינט נאר צו נעהמען דיא פלימעניצא מיט'ן גאנצען הארץ — איז דיא מניעה גאר פון דיא קלענסטע . . . „וויא הייסט צי איך מיין מיט'ן גאנצען הארץ ? — זאגט דער פאטשטאר כמעט מיט טרעהרען אין דיא אויגען — איך זאג דאך אייך, אז אין איהר הענגט מיין לעבען ! אונ ווען איך זאל עס נאר קאננען אויספיהרען , שפיעלט ביי מיר קיין ראללע ניט, עס זאל מיך אפילו אבקאסטען מיין האלב פערמאגען ! . . . נאר וויא אזוי זשע , ר' איציקעל , קען איך פטור ווערען פון מיין ווייב . . . ? זיא וועט דאך ביי מיר קיין גט ניט נעהמען פאר כל הון דעלמא ! ?" — איי , האט מיר קיין פעראיבעל ניט , ר' קלמן סערדצע , האב איך געזאגט דעם פאטשטאר כלומר'שט וויא מיט איין פערטיעפטער אומריהיגער מוננע — איהר רעדט אל'ן פון אייער ווייב , אונ מיך אהרט עפעס א סך בילעכערס דערפון ! . . . אלוואי וואללט עס שוין נאר דערביי געהאלטען . . . איז שוין דער גט גאר פון דיא קלייניגע זאכען ! עך, דיא מעשה, אויב פון אייער זייט זענט איהר וויא פעסט בעשלאססען צו גט'ן ? . . . „גוואלד ! ר' איציקעל — האט ער אויסגעשריגען מיט הארץ — מיט וואזשע נאך זאל איך אייך דערווייזען מיין אמת ? — פערקעהרט אדרבא : גיט מיר נאר א מיטטעל, וויא אזוי זיא זאל ביא מיר מוזען נעהמען גט ? — וועט איהר זעהען , צי וועלל איך עס ניט אויספעלגען , עס מאג זיין מי יודע וואס פאר א מיטטעל ! . . . אביא רחל'ען נאר צובעקוממען פאר א ווייב ! . . . ווארען אהן איהר , וועל איך מיר נאר חלילה א מעשה אנטיהן ! . . . ." — עט , ר' קלמן לעב , זאג איך איהם כלומר'שט מיט עגמת-נפש , האט מיר קיין

פעראיבעל

פעראיבעל ניט, ס'איז נאר געזאגט אויף דער היסע שעה . . . איך קענן דאך אייך, ר' קלמן, איהר זענט דאך א וועלטליכער יוד אונ האט ליעב יוצא זיין פאר אללע . . . איך מיין פאר דיא דייטשען אויך! — אונ אז ס'וועט טאקע קוממען דערציא — וועט איהר ניט וועללען אבידיע אייער ווייב . . . זאג איך אמת, צי ניין . . . ? — „וויא הייסט — זאגט דער פאטשטאר ניט פערשטעהענדיג מיין כונה — איך מיין זיא גאר בפירוש ניט צו אבידיען; איך וועלל איהר באהבה אבגיבען אפילו מיין האלב פערמאגען! עס וועט מיר נאך, ברוך השם, בלייבען גענוג, אזוי וויט“. (דערביי האט ער געוויזען מיט דער האנד איבער'ן קאפ.) — ניין! זאג איך איהם, ר' קלמן לעב, דערפין איז קיין רעדע ניט! דאס קענן איך אייך פאר א גיט הארץ . . . נאר איך מיין, אז בכדי זיא זאל נעהמען ביא אייך גט, וועט דאך אפשר מ'זען קיממען דיא זאך לידי בזיון פאר איהר כבוד . . . אונ אפשר נאך וועט עס בעריהרען איימעצען פין יענע לייט . . . כ'לעבען, ביי א נויטה קענן מען דאך ניט וויססען, וויא א זאך מאכט זיך? . . אונ דעמעלט קענט איהר וועללען ארויסווייזען אייער אמביציע, אונ קאליע מאכען דיא גאנצע שפיעל . . . אונ איך זאג דאך אייך, ר' קלמן, אלץ מיינס: אז ס'איז נאך עפעס דא א סך א גרעסערע מניעה פין אייער ווייב . . . „ציינד — זאגט דער פאטשטאר מיט פעסטער בעשלאססענהייט — האט שוין איהר מיר, ר' איציקעל קיין פעראיבעל ניט, וואס איהר הייבט ניט אן צו קעננען פיהלען יענעמס הארץ! נאר נאט אייך מיין האנד תקיעת-כף — אבער פאר א-נ-עהר־ ליכען יודען קענט איהר דאך מיך — אז קיין מיטטעל וועט מיך ניט אבהאלטען דערפין צוליעב רחל'ען! גיט מיר שוין נאר דאס מיטטעל — וועט איהר שוין ארוים זעהן מיין אמת הארץ . . . מיילא, איהר לעבען שפיעלט דאך דא חלילה מיט גאר ניט! נא, איז וואס, אז זיא וועט פאק מ'זען איבערטראגען א שטיקעל בזיון? . . . דאס הייבט מיך ניט אן אהרען, כ'לעבען! אונ מכוח יענע לייט, וואס איהר זאגט — איז זיך עס גאר א שטות! — איך שפיעל נאר, מכי תיתי, א ראללע געגען זייא — אבער פרא מיר מאגען זייא אפילו הונד צוטהיילקיממען . . . ובפרט נאך פאר מיין רחל'ען! . . . זאגט שוין נאר דאס מיטטעל, ר' איציקעל — וועט שוין אי"ה זיין רעכט . . . נישמעהר יא, וואס מיינט איהר עס אלץ מיט אייערע דבורים, מכוח עפעס איין ערגערע מניעה . . . ? איהר מיינט אודאי דעם רבי'נס הסכמה דארויף? . . . נא . . . ! דאס פערשטעה איך אליין גאנץ גיט, אונ איך וויים מיט וואס דאס שמעקט ··· נא מיילא, איז נאך פינעף טויזענט רובעל . . . אונ רחל'ע זאל זיין מיינע! . . .“ ביי דיא

װאָרטער האָט ער מיר געגעבען די האַנט תּקיעת כּף, אַז װי אַזױ איך װעל די זאַך אָבמאַכען, װעט ער מיר ניט דערװידער זײַן און װעט מיר נאָך זײַן צו הילף . . . פֿון דעם אַללעמען האָב איך שױן געװױסט, אַז מיט איהם בין איך פֿערטיג אױף אַלץ. . . . און האָב איהם מיט אַ פֿערביסענער מינע אַ זאָג געטהון: מילא דער רבי יאַק דער רבי! דאָס זענט איהר דײקא, ר׳ קלמן, גערעכט: איז נאָך אַ אַלף׳ר! . . . דאָס איז ניט פֿון די גרױסע זאַכען . . . נאָר דאָ שטעקט אָבער, ר׳ קלמן לעב, גאָר אײן אַנדער שפּילקע! און פֿון דער שפּילקע איז טאַקע געװענדט אײער װײַבס גט אױך . . . ס׳הײסט: פֿון דער שפּילקע געװענדט זיך דאָס מיטטעל, װאָס איך מײן צו טהון, אַז אײער װײַב זאָל מוזען נעהמען גט, און נאָר דורך איהרען אַ בזיון . . . און איהר בזיון װיעדער מוז בעריהרען אײנעם פֿון יענע לײַט . . . „אײן עק! — האָט דער פּאָטשטאַר אױסגעשריגען מיט אונגעדולד — איך האָב דאָך אײַך שױן געגעבען אַ תּקיעת כּף! זאָגט זשע, שױן, ר׳ איציקעל, װאָס איהר מײנט? . . .“

— פֿערשטעהט איהר, ר׳ קלמן לעב, האָב איך איהם מיט אַ ערענסט־מרה־שחורה׳דיגע מינע געזאָגט, בכדי איהם אַלץ מעהר פֿאַראינטריסירען אין דער זאַך, ער זאָל אַללעס טהון, װאָס איך װעל איהם הײסען. . . . פֿערשטעהט איהר, די שפּילקע שטעהט אײַך אין װעג װי אײן אײזערנע װאַנד! נאָר איך האָב אַ מיטטעל, דורך װעלכען איהר זאָלט, ניט נאָר דערגרײכען אײער ציעל, נאָר ס׳זאָל נאָך גאָר אַזױ געשױנט װערען אײער כּבוד, אַז די רביצען זאָל אײַך נאָך אַלײן בעטטען, אַז איהר זאָלט איהר אױדעם זײַן . . . נאָר . . . (דאָס איבריגע האָב איך אינמיטטען ניט דערזאָגט, כּדי זײַן אַמביציא אַלס מעהר אַרױס צוריהפען . . .) „מײן כּבוד, זאָגט איהר, זאָל געשױנט װערען? ! — האָט ער מיר מיט אַ ערענסט־שטױנענדיגער מינע געפֿרעגט — װי הײסט? איך פֿערשטעה ניט! מיט װעלכען האָב איך דען דאָ חלילה פֿערדיענט צו האָבען אומ׳כּבוד? ! נישמעהר, איהר קעהרט אַודאַי מײנען, אַז איך זאָל קײן פּנים ניט האָבען עפּעס פֿון אַ יונגעלע, בעטטענדיג, בײַ די יאָהרען און בײַ מײן שטאַנד, אַ בתולה׳כען פֿאַר אַ װײַב, מחמת איך האָב זי ליעב . . ? אַודאַי הײסט דאָס פֿאַר מיר אײן אומ׳כּבוד, מע קאָן אַנדערש ניט רעדען! — אַ יאָ, אַ דאָס מײנט איהר? אַודאַי װעל איך אײַך, ר׳ איציקעל, דאָס אײביג ניט פֿערגעססען, אַז איהר װעט מיר דאָ מײן כּבוד דערהאַלטען באופן, אַז איך זאָל מיך ניט דאַרפֿען משפּיל זײַן װי עפּעס אַ בחור׳ל! . . זאָגט זשע שױן, ר׳ איציקעל, גיכער: טאַקע דאָס מײנט איהר? האַ?“ — איך האָב אַ קיק געטהון, אַז ער רעדט עפּעס אַזױ

בזמימות . . . בין איך עפעס וויא אין אַ ספקות אַריין: ציא ווייסט ער טאקע ניט פון גאָר ניט צוזאָגען . . . ציא פיהרט ער עס געגען מיר אויך זיין אמביציא און מיינט מיך אפשר אבצוטיציען . . . ? און האָב מיך באַלד, במחשבה, גענעהמען אויף אַיין אַנדער סטריא . . . און האָב איהם, וויא כלא ידע געאַנטוואָרט: לאָז זיין דאָס! . . . ער האָט עס אָנגענעהמען פאַר אַיין אמת, און פאַללענדיג מיר אויף׳ האַלז פאַר שמחה, האָט ער מיט הארץ אויסגעשריגען: „זאָלל אַייך גאָר גאָטט אַזוי מחיה זיין, וויא איהר האָט מיך דערמיט מחיה געוועהן! נישמעהר, וואָזשע מיינט איהר, ר׳ איציקעל, מיט׳ן „נאָר“ ? . . . דעם „נאָר“ מיין איך, אַז איהר וועט מוזען שענקען דער רבי׳צען אַייער ווייבס אוירינג מיט׳ן בראָש; און וויא אַזוי דאָס אָבצומאַכען אָגיל ואשמח ? — זאָלט איהר מיך נאָר פאָלגען, וועט אַללעס זיין רעכט על צד היותר טוב! — אָט האָרט, ר׳ קלמן, דיא גאַנצע אינטריגע אין דעם ענין, מיט מיין פּלאַן דערציא און טיהט וויא איך וועלל הייסען! . . .

10.

טאַקע זעהר ריכטיג דער יעזואיטישער טיטעל: „דער צוויעק הייליגט דאָס מיטטעל“!

פערשטעהט איהר, ר׳ קלמן לעב, דאָ איז אַזאַ מעשה: ר׳ מחותּציא דעם רבי׳נס עלטסטער זיהן, האָט אויך ליעב רחל׳ען צום שטאַרבען! (דער פאָטשטאַר האָט אַזש אַ ציטטער געטיהן ביי דיא וואָרטער). נאָר אַזוי וויא זיין ווייב פאָדערט ביי איהם ד׳ אלף רובעל פאַר גט׳ען זיך מיט איהם, האָט ער זיך שוין באַשלאָססען ר״ח אָדער אַ פּאָהר צוטיהן אויף דער מדינה, און מאַכען געלט אויף צו גט׳ן זיין פלונית׳טע און נעהמען רחל׳ען . . . דער רבי ווייסט נאָך דערפון גאָר ניט, נאָר דיא רבי׳צען ווייסט עס יאָ, און — וויא אַ מאַמע — טיהט איהר זעהר וועה דאָס האַרץ אויף זיין שרעקליכען פלאָגען — זיך נאָך רחל׳ען . . . נאָר, פון דער אַנדערער זייט איז איהר, אי אַ בושה דער גאַנצער ענין, אי אַ וועהטיג דער גט מיט׳ן רבי׳ן ר׳ חנינא׳לעס טאָכטער, עס וועט דאָך אויפריהרען דיא וועלט! . . . און, ועל כלם, וויל זיך

איהר זעהר ניט זיין נסיעה נאך געלט, ווייל, ראשית, וועט דער רבי ארבייטען מעשים און קענן איהם נאך חלילה אומברענגען מיט זיינעם א קיק . . . והשנית וועט מאקע פשוט א דיא נסיעה א שטארקען פאדריוו מאכען דעם רבי׳ן מיט איהר אין דיא פינאנסען . . . דערווייל שטעהט אזוי דיא זאך פערשפיעלעט: ר׳ מחונציא איז פעסט בעשלאססען צו פאהרען, און דיא רבי׳צען ווייססט דא גאר ניט, וואס זיא זאל טיהן . . ? צינד פערשטעהט איהר אז איך וועלל איהר, אין א דער מבוכה, פארשלאגען דעם שדוך מיט אייך — וועט דאך איהר שוין לעכטיג ווערען אין דיא אויגען, ווייל דורך דעם ווערט זיא אויף איין מאל פטור, אי פון דעם זיהנם שענדליכען גט, אי פון זיין נסיעה, אי פינ׳ם רבי׳נם רוגז הס ושלום . . . נאר בכדי נאך צוטרייסטען איהר מוטטערליכען שמערץ אויף איהר קינד׳ס פלאגען זיך . . . איז מיין עצה, כפי זיא עקט זיך גאר נאך אייער ווייבס אוירינג מיט׳ן בראש, פין זינט זיא האט זיי אויף איהר דערזעהן ביי אייער זיין מיט איהר היע, לכן זאלט איהר איהר דאס שענקען במתנה גמורה, וועלל איך שוין פועל׳ן, אז זיא וועט אייך אליין בעטטען איהר זאלט זיך משדך זיין מיט איהר פלימעניצא, און דאס זאל נאך אבגעמאכט ווערען אום שבת שירה, דער זיהן זאל גאר ניט וויסען פין וואנעט ס׳איז געקוממען . . . לכן פאהרט באלד א היים געזונדערהייט, און איך וועלל שוין אי״ה אללעס פארפערטיגען על צד היותר טוב, און ווען איהר וועט בעקוממען פין מיר א בריעף, בפקודת הרב, זאלט איהר מיט אייער ווייב קוממען אויף שבת-שירה צום רבי׳ן מיט׳ן גאנצען ציהירינג איהרם .... און עפעס א מתנה׳לע דעם רבי׳ן, וואס זאל אויך ליגען צווישען דעם ציהרינג . . . און דער עיקר איז, אז דער צעפליקער לעהרער מוז אויך דא זין דעמעלט אויף שבת, און דאס קענן מען אויספיהרען גאר בנקל: קוממענדיג צינד א היים, זאלט איהר איהם, אזוי, בהעברה בעלמא, זאגען, אז איהר קוממט פין דער גובערניע, און דארט איז א גרויסער מאנגעל אין לעהרערם, און אז קאם פאהרט ער זיך דרך אהין אויף איינינע טאג — וועט ער דארט געוויסס בעקוממען דיא בעסטע לעהרער-שטעלע . . . איהר פערשטעהט? . . . און אזוי וויא מיר ווייסען דאך, אז ער האט ניט אויף הוצאות-הדרך, וועט איהר איהם דורכווארפען א ווארט, אז כפי איהר דארפט אין גיכען ווידער פאהרען אין גובערניע, קענן ער זיך דעמעלט אויך אויפזעטצען מיט אייך . . . איהר פערשטעהט .... ? דאס אלסדינג דארפט איהר איהם זאגען אזוי . . . כלאחר-יד, גלייך עס געהט אייך גאר כלל ניט אן . . . און גלייך איהר רעדט גאר ניט צו איהם . . . און אז איהר וועט

קומען אַ הער, וועט ער דאך שוין מוזען דא אויך שבת האלטען — און דעמעלט וועט שוין אַללעס אויסגעפיהרט ווערען על צד היותר טוב! . . . מעהר פרעגט מיך ניט, ר' קלמן לעב, און פאהרט געזונד, וה' יצליח דרכך! . . . און מיט דיא ווארטער האבען מיר זיך ווידער געגעבען דיא האנד תקיעת-כף, און ביי אַ גיט גלאזעל וויין האבען מיר זיך געזעגענט הערצליך, כדבעי! — און אַ פּאאר וואכען ארום איז דאך, מן הסתם, דיא רבי'צען געוואר-געווארען פון איהר רחל'עס פעקקעל, און האט ניט אנדערש גערעכענט, נאר, אז דאס איז פינ'ם עלטערען זיהן איהרען, ווייל זיא האט ניט איין מאל געזעהן, וויא אַזוי ער טשעפעט זיך צו'ן איהר, חאטש ער האט שוין געהייסען ביי דער וועלט אַ פאלנער גיטער-יוד . . . מיילא, קענגט איהר דאך פערשטעהען, וויא פינסטער און ביטטער ס'איז איהר געווארען! . . . ובפרט, אַז רחל'ע אליין האט איהר כמו וויא מודה געוועהן — אהן ווארטער — אַז דאס איז פינ'ם יונגען רבי'ן. ווארען איך האב דאך איהר שוין געזאגט דיא בשורה, אַז זיא ווערט אין גיכען אַ כלה פאר'ן פאטשטאר, וועלכען זיא האט אויך זעהר ליעב געהאט צום שטארבען, (און — וויא עס האט זיך שפעטער ארויסגעוויזען — אַ פנים אויך זעהר ריין און אונשולדיג . . .) אוודאי האט זיא — אויף דער רבי'צענס פראגע: „פון וועהמען איז . . . אוודאי פון מחונציא'ן . . . ?" — נאר געהאלטען אין איין וויינען . . . איז דאך עס ביי דער רבי'צען שוין אוודאי געוועהן אַ גיטער סימן . . . און ביי דער דאזיגער געליגענהייט האב איך זיך ביסלעכווייז אנגעהייבען אונטער-חנפה'נען צו דער רבי'צען, און איהר אַלץ געגיבען אנצוהערען, אַז איך ווייס פון דער גאנצער מעשה. . און אַז איך האב אַ תרופה, וויא אַזוי רחל'ע זאל נאך גליקליך חתונה האבען, און עס זאל אפילו אַ האאר ניט געקרימט ווערען, ניט פון איהרען, ניט פינ'ם רבי'נס, ניט פון דיא קינדערס כבוד . . . און דיא גאנצע זאך זאל גיוא אין וואסער אריין, אַז ס'זאל אייביג וועגען דעם קיין האן קיין קריי ניט טיהן! . . . וואס נאך האב איך איהר געזאגט? אַז זיא וועט נאך, דורך דער געשיכטע, בעקוממען דאס, צו וואס איהר הארץ גליסט שוין אפשר 2 יאהר כסדר, און זיא וואלט עס אייביג ניט אויסגעפיהרט . . . מיין רבי'צען איז שיער פון דער הויט געשפרונגען פון שמחה, און האט מיר אַזוי פריינדליך אַ זאג געטיהן: „נא, אדרבא, איציקעל, ראטעווע מיך ארויס פון דעם בזיון, וועסטו זיך, דורך מיר, געהעכט און געקריינט ווערען ביי מיין אלטען! — נישמעהר וואס מיינסטו עם דערמיט וואס דיא זאגסט עפעס, אַז איך וועל בעקוממען דאס וואס איך גאאר שוין 2 יאהר? . ." — וואס ווייסט איהר דא

ניט, רבי׳צען קרוין, וואס איך מיין? איהר גאארט דאך שוין לאנג נאך דער פאטשטארקעס אוירינג און בראש,.. נא, אצינד קענט איהר זיי בעקוממען! . . . „זוי איציקעל! — האט זיא א געשריי געטיהן אויסער זיך פון פרייד — דיא האסט מיר פשוט א נייע נשמה אריינגעזעטצט! . . . מיילא, וויא אזוי דיא וועסט דאס מיר בעקוממען? ווייס איך ניט! נאר לאז שוין זיין וויא אזוי ס׳וועט זיין — אביא איך זאל זיי האבען! . . .“ — וויא הייסט, רבי׳צען קרוין? — האב איך, כלומר׳שט מיט א פרומס פנים׳ל געזאגט — גנבה׳נען וועל איך דאך ניט געהען ביי יענעם! איך בין דאך ניט וויא אייערע פריערינגע גבאים. . . און צווייטענס, וויא אזוי וועט איהר טראגען גנב׳יש — ציהרינג פאר מענשען . . . ? — „מאהל דיר דאס, איציקעל, — זאגט זיא מיט א פערביססען שמייכעלע — איז שוין פון דיא קליינע זאכען: דאס ציהרינג גיט מען צו אונזער גאלדשמיד איבערארבייטען — און דענצמאל אפילו ת״ק פייגען דער וועלט! . . . און דעם גאלדשמיד גיט מען עס אויך נאר אין ברעך . . . און פערפאללען אויף היינטיגען טאג! . . . נישמעהר יא — האט זיא זיך פליצעם א חאפ געטיהן, וויא פערשעהמט איבער דיא אויערען — דיא מיינסט דאך, זאגסטי, ניט גנבה׳נען! — טאקע זעהר רעכט פון דיין זייט כ׳לעבען . . . יא, נאר וויא אזוי זשע דען וועסטי עס אנדערש אויספיהרען? . . .“ — איך וועלל עס, מיט גאטט׳ס הילף, אויספיהרען, האב איך איהר געענטווערט, אזוי, אז דער פאטשטאר אליין וועט עס אייך ברענגען אין דיא האנד אריין! נאר איהר זאלט מיך פאלגען און נעהמען דעם פאטשטאר טאקע פאר רחל׳עס א מאנן! ער האט זיא ליעב צום שטארבען, און גאארט זעהר נאך א בן־זכר אויך . . . און אז מע וועט איהם נאר א פיפס טיהן דערפון, וועט ער זיך אנחאפען דעראיגען מיט האנד און מיט פיסס, און וועט נאך פאר דעם כבוד גיט בעצאהלען דעם רבי׳ן אין ביישעל אריין, חוץ דאס ציהרינג . . . און רחל׳ען האט ער אזוי ליעב, אז ער וועט אפילו נאכדעם קיין שאלות ניט מאכען . . . איהר פערשטעהט, רבי׳צען קרוין, וואס איך מיין . . . ? איהר זעהט נאר, דער רבי זאל גיבען זיין הסכמה דארויף! . . . „מיילא, זיין הסכמה — זאגט זיא מלא שמחה און שטויגען אויף מיין פלאן — איז שוין וויא ביי מיר אין קעשעני! — נישמעהר וויא אזוי זשע, איציקעל . . .“ איך האב איהר ארויסגעחאפט דיא ווארטער פינ׳ם מויל: וויא אזוי דאס קענן זיין אז ער האט דאך א ווייב . . . ? א יא דאס מיינט איהר, רבי׳צען קרוין!? — דאס איז שוין נישט אייער דאגה! פערלאזט זיך נאר אויף איציקלען! אם ירצה השם אויף שבת שירה וועט דער פאטשטאר מיט׳ן ווייב קיממען א הער, און עס וועט שוין אלסדינג

(חס״א)

זיין

זיין רעכט, אגיל ואשמח! . . . דיא רבי'צען האט מיר געגיבען איהר ווארט, אז דיא זאך איז אפגעמאכט, אפילו אויף חמש עשר בשבט א חופה שטעללען . . . און איך האב באלד אנגעשריבען איין בריף צו פאטשטאר, כמדובר . . . אין נאך א בריעף צום צעפליקער סטארעסטע, אז ער זאל, בפקודת הצדיק, קימען מיט'ן סבארשטשיק אויף שבת-שירה בלי שום תרוץ כלל וכלל!... און כך הוה: אויף שבת-שירה איז געקימען דער פאטשטאר מיט'ן לעהרער, כמדובר... אנ דער סטארעסטע מיט'ן סבארשטשיק כמצוה בשם הצדיק... און איך האב שוין אנגעהויבען ארבייטען מיין פלאן באופן, אז איך זאל הלילה ניט בלייבען א פארך...

איך האב שוין לאנג געוואוסט, אז דער סטארעסטע מיט'ן סבארשטשיק זענען להרוג ולאבד אויף דער פאטשטארקע דערפאר, וואס, אז בעת דיא פאימאניקעס, האבען זייא געחאפט דעם צעפליקער לעהרער און האבען ביי איהם געוואללט צינעהמען זיין פאסס און פארברענגען, כבדי איהם אבצוגיבען פאר א פאימאניק — אזוי וויא עס האט זיך דערמעלט געפיהרט — נאר אויף דער מינוט איז גראד דורכגעגאנגען דיא פאטשטארקע און וויא זיא האט דערזעהן וויא דיא שאנגע
2 לייט ראנגלען זיך אזוי מיט איהם און ווילען ביי איהם אויסרייסען דעם פאס — האט זיא בייא איהם א חאפ געטיהן דעם פאס פון זיין האנד און איז גלייך געלאפען צום נאראדניטשיע און האט איהם געוויזען דעם פאס און דערצעהלט דיא גאנצע מעשה, אזוי אז דער נאראדניטשיע האט באלד בעפרייט דעם לעהרער און דיאביידע חברה-לייט האט ער געהייסען איינזעטצען אויף א חודש אין טערמע, און האט זייא נאך שטראפירט צו 100 רובעל א יעדען. פון דעמעלט אן ברענגען זיי אויף דער פאטשטארקע א העללישע פייער, און זייא זאלען נאר קעננען, וואללטען זיי זיא דערטרענקען אין א לעפעל וואססער . . .
היינט פערשטעהט זאליין, אז איך האב זיי נאר בעדארפט זאגען דאס ווארט: „נקמה אין דער פאטשטארקע מיט'ן לעהרער" ··· בין איך שוין מיט זיי פארטיג געווארען אויף כל הרעות שבעולם!... און וואס האב איך זיי, מיינט איהר, אנגעשטעללט? — גאר א קלייניגקייט, בנאמנות!; אז ווען איך וועלל זיי נאר א ווינק טיהן — זאלען זיי געהען אבגיבען ביים רבי'ן א גביהות-עדות אויף דער פאטשטארקא, אז זייא האבען זיא אליין געזעהן עטליכע מאל מיט'ן לעהרער אליין אין דער שטאלל, ביי איהר אויפ'ן הויף, און איין מאל האבען זייא אינמיסטען זיך בעהאלטען אונטערען טויער ביז זיא וועט מיט איהם ארויסגעהן, האבען זיי, ערשט אין א האלבע שעה ארום, געזעהן זיא ארויסגעהן פערפלאמט דיא באקען, און ער צושפיליעט און

צעשוידערט דיא בייהאאר און פארפאליעט וויא א שניידער-יונג...
גאר ביז א הער האבען זייא עס אבגעשוויגען, בכדי ניט מבייש זיין דעם פאטשטאר, און טאקע ניט מוציא שם רע זיין אויף א יודישער טאכטער, ביז מע האט זיא ניט געחאפט בגלופין — נאר צינד, נאך דער מעשה מיט'ן ציהרינג, קעננען זייא געהן שווערען אין טלית און אין קיטעל, אז זיא איז טאקע איין אמת'ע חצופה ברייש גלי!...

דעם פאטשטאר וויעדער האב איך אנגעזאגט, באלד וויא ער איז געקימען, אז ער זאל דעם לעהרער הייסען זיך געהמען א בעזונדער שטיבעל אינ'ם איינפאהר-הויז איבער שבת, און אויף אויפדערנאכט בעת ער וועט אוועקגעהען צום רבינ'ס טיש, זאל ער אזוי, כלאחר-יד, א זאג טיהן דעם ווייב, אז ווען זיא וועט דארט געהען עססען זאל זיא, אויס רחמנות, אריינבעטטען דעם לעהרער אויך אויף וועטשערע צו זיך... דער רבי האט שוין ביי זיך געוויססט, וואס ער האט צו טיהן מיט דער פאטשטארקע, בעת זיי וועלען נאך ערב שבת ביי טאג קוממען איהם מקבל פנים זיין...
און וואס מיינט איהר חלילה? גאר ניט כ'לעבען! אז דער פאטשטאר מיט'ן ווייב זענען אריינגעקוממען צום רבי'ן, האט איהם דער רבי באלד שלום געגעבען בסבר פנים יפות, און מניה וביה האט ער אויף איהר א שרעקליכען מרה-שחורה'דיגען קיק געטיהן און, פאר-גלאנצענדיג דיא אויגען, האט ער, וויא צווישען דיא ציין, א זאג געטיהן: „דינים, דינים! שרעקליכע דינים!"... אויפדערנאכט אין דער פאטשטאר נאכ'ן דאווענען געבליבען אין קלויז ווארטען אויפ'ן רבי'ן, נאר וויא מיין אונטערגעשיקטער שלוח איז געקוממען און האט מיר איינגערעמט, אז, נאר וואס, האט זיך דיא פאטשטארקע געזעצט עססען מיט'ן לעהרער — האב איך א חאפ געטיהן דעם פאטשטאר: קוממט צו אייך אויף דער אכסניא! און וויא איהר וועט נאר אריינקוממען אין שטיב, זאלט איהר באלד זעהען נעהמען צו זיך בסתר דאס ציהרינג, ס'הייסט דיא אוירינג מיט'ן בראש און נאך א פינגערעל דערציא, און זאלט עס מיר אונטערוויילעכס איבערגיבען...

דער פאטשטאר האט אויף מיר דעם מינדעסטען חשד ניט געהאט מכוח: טאמער ווילל איך עס גאר צינעהמען זיך?.. ווייל דיא רבי'צען מיט רחל'ען האבען איהם שוין דורכ'ן טאג עטליכע מאל געמאכט אייגליך און חן'דלעך אזוי, אז ער האט זיך איבערציינגט, אז דיא זאך איז אבגעבעטט לטובתו ארום און ארום... איך מיט'ן פאטשטאר און נאך אקעגען א מנין חסידים, אללע אבגעבעטע פון פריער.. זענען מיר אריין אין זיין שטיבעל מיט א ברייטען גיט שבת דער פאטשטארקע, און אללע וויא מיט א שטויגענדיגען בליקק

אויפ'ן לעהרער און אויפ'ן פאטשטאר, וויא איינער רעדט: וואס
אידאס? וויא קיממט אהער דער בערלינער צום רבי'נס מקורב, און
נאך ביחידות מיט איין אשת-איש . . . ? און דער פאטשטאר האט
באלד געהייסען גיבען ווין, מיר האבען אללע קדוש געמאכט און
אביסעלע פריילך געווארען, און אז דער פאטשטאר האט מיר שוין
אריינגעריקט דאס ציהרינג . . . האב איך אונטערוויילעכס אריינגע-
שטיפט דאס פינגערעל אין דער ביזעם-קעשעניע פינ'ם לעהרערס פאלטא,
וואס איז געהאנגען אויף א צוויאק לייבען דער טיהר . . . און מיר
האבען זיך גאנץ היבש צוהילעט און צעווערטעלט זיך אויפ'ן לעהרערס
סטשאט בכוון, כדי ער זאל גיכער אוועקגעהען . . . און כך הוה:
ער האט אנגעטיהן דעם פאלטא און איז אוועקגעגאנגען אין זיין שטיבעל
אריין און אין א האלבע שעה ארום האט זיך דער פאטשטאר,
כלומר'שט וויא דערמאהנט, (דאס איז אלץ געווען אזוי אבגעגעבעט
מיט מיר). אז ער האט געבראכט דעם רבי'ן זעהר א טהייער פישקעלע
א מתנה, און מיר האבען איהם כלומר'שט געבעטען, ער זאל עס
אונז ווייזען . . . ער האט כלומר'שט וויא תחלת ניט געוואללט, נאר
ענדליך האט ער אונז צוליעב געטיהן און האט א זאג געטיהן דעם
ווייב: „נעהם מיין ווייב ארויס פינ'ם שקאטולקעלע דאס פישקעלע,
וואס איך פיהר דעם רבי'ן . . .“ נאר וויא זיא האט געעפענט דיא
שקאטולקע, איז זיא פליצעם געווארען געהל און גרין, האט זיא נאך
א 2 מינוט געבאברעט, און האט ענדליך אויסגעשריגען מיט א ווילד
קול: „קלמן, דאס ציהרינג איז ניטא!“ — „וויא הייסט? — האט דער
פאטשטאר, מיט א כלומר'שט ערענסטער און פערווינדערטער מינע
געזאגט — פאר מיין אוועקגאנג צום רבי'ן צו קבלת שבת איז דאך
עס נאך געוועהן! וויא זשע האט עס געקענט הינקיממען? . . .
חלילה! מן הסתם האסטי עס אפשר ערגעץ איבערגעלעגט און האסט
פארגעסען . . . זיעך נאר גיט און שרעקק זיך ניט . . .“ זיא האט
אנגעהייבען זיכען, מיר אללע האבען ציגעהאלפען זיכען, א כלל מע
האט איבערגעקעהרט דיא שטיב — ניטא דאס ציהרינג! — איך האב
באלד, כלומר'שט וויא סטראגע, א געשריי געטיהן: ר' קלמן לעב,
באלד זאלט איהר אונז אללע בעזיכען! אונזער היילינע גמרא זאגט
„כבדהו וחשדהו . . .“ ער האט ניט געוואללט אפילו הערען דערפון,
נאר איך האב איהם געצווינגען דערציא, און ער האט אונז אללע
איבערבעזיכט . . . ניטא דאס ציהרינג! . . . מע האט אריינגערופען
דעם בעל אכסניא מיט דעם משרת; זיי האבען געשווארען, אז מע
האט געמאגט גלעבען א מ . . . און האבען זיך אויך געלאזט בעזיכען, —
ניטא! ענדליך טוהט א געשריי דער משרת. „דא האט דאך מיט איך

געגעבען דער דייטש, וואס איז מיט אייך געקוממען . . . ? זייט מיר הונדערט מאל מוחל, איך קענן דאך איהם ניט! אפשר. . . ? לאז מען איהם אויך געהען בעזיכען! וועה איז מיר, אז ס׳וועט אויף מיר פאלען א חשד גנבה, בין איך דאך געקוילעט פין ברויט! ווער וועט מיך שוין צינעהמען פאר א משרת צו זיך ? . . .״ דער פאטשטאר האט כלומר׳שט פארווארפען מיט האנד אונ פיסס „חס ושלום! ס׳איז איין ערענטליכער מענש! מיר קעננען איהם שוין יאהרען לאנג! וויא זאל איך פליצעם אזוי מבייש זיין א מענשען . . . ?״ נאר דער בעל-אכסניא מיט׳ן משרת האבען ניט געוואלט אבטרייטען, ביז מע זאל געהען צו איהם אין שטיבעל, איהם אויך בעזיכען, כדי פין זיי דעם חשד ארואבנעהמען, אונ דער פאטשטאר מיט׳ן ווייב אונ מיר אללע האבען געמוזט אריינגעהען צום לעהרער אין שטיבעל אונ מאכען איין אביסקע! מיילא, וואס זאל איך אייך א סך ברייען? . . . מע האט פריער איבערגעקעהרט דיא שטיב, אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז מע האט געפינען דאס פינגערל אין דער ביזעם-קעשעניע פין זיין פאלטא. . . דער פאטשטאר האט כלומר׳שט געבעטען, מע זאל ניט אנמאכען קיין ליארעם אונ ניט אויפגיבען דעם לעהרער. . . . נאר דער בעל אכסניא האט תיכף געשיקט נאך דער פאליציא אונ מע האט דעם בארלינער מחילה אהן כלי-זמר, אוועקגעפיהרט אין פאליציא אריין, אונ מיר האבען דערווייל געווארפען שטעכווארטליך אויף דער פאטשטארקא, אין וועלכע מיר האבען אזוי . . . נאר ברמז . . . געגיבען אנצוהארען דעם פאטשטאר, א סברא, אויב זיא האט עס איהם אליין ניט אוועקגעגיבען ברצון הטוב . . . וכדומה אזעלכע ווארטליך . . . אונ מיר זענען אללע אוועקגעגאנגען צוריקק אין קלויז אריין . . .

ציינד דארפט איהר שוין, רבותים, פערשטעהן דעם סוף פין דער שפיעל: אויף מארגען האט שוין דיא גאנצע שטאדט געקלינגען מיט דער מעשה, אונ אללע חסידים זענען געוועהן ביי דער מיינונג, אז דאס האט איהם דיא כלב׳טע, דיא פאטשטארקא אליין געמוזט אוועקגיבען דאס ציהרינג, אדער, לפחות, דורך איהרע הילטייסקע פיהרעכצען מיט איהם, האט ער עס געטיהן כמעט מיט איהר רשות דארויף . . . שבת-צונאכטס איז דער פאטשטאר מיט׳ן ווייב געלאדען געוועהן צום רבין אין זיין יחידות-שטיבעל, אונ דער רבי האט גע-מאכט זיינע ווילדע הויות אונ אלץ געקרעכצט, אז ער זעהט אין הימעל א שרעקליכען קטרוג אויף דעם פאטשטאר׳ס פלונית, אונ אינמיטענדערינען זענען אריין אין שטיבעל דער סטארעסטע מיט׳ן

ספארשטשיק און האבען אבגעגיבען זייער גביהות-עדות . . . און די פאטשטארקע איז חלשות געבליבען . . .

נא מיילא ? מע האט זיא דערמינטערט און אוועקגעפיהרט אויף דער אכסניא. וואס דארט האט זיך איבערגעטיהן צווישען דעם פאאר פאלק ? פערשפאר איך אייך זאגען, נאר זאנטאג אין דער פריא האבען זייא זיך ביים רבי'ן אין שטיבעל גע'גט. . . זיא איז בחרפה ובבושה א היים געפאהרען און מאנטאג ביינאכט זענען געווען תנאים צווישען פאטשטאר מיט רחל'ען . . . דער רבי האט גענאפט 500 קארבען, די רבי'צען — דאס צירונג, איך א מנה-יפה אויף א-נ-אנדער אופן . . . און מיטוואך, חמשה עשר בשבט, איז געווען די חופה למזל! . . היינט פארשטעהט, ויתגדל ויתקדש איך בין געווארען ביים רבי'ן! . . .

11.

מע דארף פאלגען דעם רבי'ן ביז אין פינטעלע אריין, דער דין מיטן יושר מעג אפילו ניט אזוי זיין!

איך בעט איבער אייער כבוד, מיינע ליעבע לעזער, וויא אזוי דערמאהנט זיך עס ניט חאטש איינער פין אייך אין דער גאנצער צייט, א פרעג צוטיהן: וואס הארט זיך מיט מיין פלונית'טע ? . . . האלמען אייך פאר א'עלכע צדיקים וויא בועז, אויף וועלכע די גמרא חדוש'ט זיך, וויא ער קומט צו פרעגען אויף א-נ-אשה ? — ווייס איך, אז ס'איז א ליגען! מע דארף ניט מעהר צדיק וויא אונזער רבי-פריטאה פרעגט ער אויך אפט זיינע רייכע מקורבים „וואס מאכט אייער פלונית'טע ?" — זאגען, אז איהר שייט זיך צו מישען צווישען א פאאר פאלק ? — איז אודאי א ליגען ! ביי וועלכע נאך פאלק אין דער וועלט קוקט אזוי איינס דאס אנדערע אין טאפ אריין . . . וויא ביי יודען ? . . . אפשר פרעגט איהר ניט דערפאר, וואס איהר זענט אין כעס אויף מיר, פאר וואס איך האב זיא פערגעסען מכל וכל — ? דאראף וועלל איך אייך אין קורצען זאגען, אז איך האב דייקע אין איהר ניט פערגעסען, והא ראיה, אז זיא האט שוין אין דער צייט 5 קינדערליך . . וואָרען אלע יאהר האט איך מיך אלץ ארוים, איין מאל אין יאהר, אויף א טאג-צוויי, און פערשטיפ איהר דאס מויל מיט עטליכע גילדען

איך . . . נא, וואס נאך ווילט איהר . . . ? נאר טאמער פרעגט איהר מיך ניט אויף מיין פלונית'טע דערפאר, וואס איהר האט זיך אזוי שטארק פערטיעפט אין מיינע מעשות — ? דאס, זעהט איהר, חדוש'ט מיך שוין אויף אייך, אז איך פערשטעה אייך שוין גאר ניט! — נאך א מאל: דיא אללע מעשות זענען דען א נייעס ביי אייך? — מיר דאכט זיך, אז איהר ווייסט זיי נאך א סך מעהר פון מיר, ווארען ווער מאכט דען אן א דעם גאנצען ענין, און ווער ברענגט דען צו דיא אללע מעשות, מעהר וויא איהר אליין . . . ? און ווען ניט איהר, וואללט איך דאך גאר בכך הכל ניט געהאט פון וואס צושרייבען! — נישמעהר איך ווייס זעהר גיט, אז ווען מיין פלונית'טע זאל זיין א שאן וויבעל — וואללט איהר זיך געוויסס אינטערעססירט, א פרעג צו טיהן וועגען איהר . . . און אז ס'איז יא אזוי — וועלל איך אייך, אויף צולהכעיס, דייקע אליין דערציהלען, וואס מיט איהר האט זיך פאסירט ביז אהער, און וויא אזוי איך האב זיא בעהאנדעלט צו לעטצט — און ווייסט, אז א חסיד איז א סך מעהר עדעלמאנן פון אללע אייערע דייטשען און ישובה'ניקעס אקעגען זיין ווייב און קינדער! . . .

אין א האלב יאהר הארום נאך דעם פאטשטארס מעשה, איז צום רבי'ן געקימעט וואגען זיין שוועסטערס א טאכטער, א יונג אלמנה'כען פון א יאהר 28, א געזונד מבוער ווייבעל, לויטער, דיקלעך, שווארצע אויגען מיט פארביגע באקקליך, און זיא איז מיר שטארק געפאללען, דער רבי מיט דער רבי'צען האבען מיר עטליכע מאל געגעבען אנצוהארען מכוח חתונה האבען מיט איהר, האטשע דאס ווייבעל גופא האט עפים ניט אזוי גיט געקוקט אויף מיר . . . נאר עס וואלט דאך איהר ניט געהאלפען . . . נאר געה טיה עפעס, אז איך האב אזא פעקיל אויף דיא פלייצעס . . . ? איהר קענט אייך פארשטעללען מיין דאסאדע, אז מע זעהט דאס גליק פאר דיא אויגען; נאך וואססער א גליק? ווערען, ס'הייסט, כמעט דעם רבי'נס איין איידעם! איהר פערשטעהט, וואס דאס הייסט . . . ? נא, און טאקע אזא געזונד לויטער ווייבעל . . . ס'הייסט דאך ממש: דעם גן-עדן אויף דער וועלט! . . . און איבער אזא זלידניע, אזא מאוס'ניצע, אזא חראנדיע — קענן איך עס ניט דערלאנגען! . . און צו מיינע צרות, בעפעלט זיא מיר נאך אלץ גריסען, דורך קראקאדיל'עווקער חסידים, אז באשר, זיא געהט דארט אום מיט דיא קינדערליך פון קעלט און הינגער — זאל איך איהר שיקען חאטש א צעהנט-חלק פון מיינע פערדיענסטען; נא, וואס זאגט איהר צו אזא עולה? . . . מאהלט אייך ראשית קלויב איך גאר, מיינע

שכירות מיט אללע מיינע הכנסות, ביים רבי׳ן אזוי, אז איך וועל׳
־ערפין ניט ריהרען א גראשען אפילו פון מיינעט וועגען! והשנית
מאג דאך, דאכט זיך, אזא יפהפיה דיישקעס קנייטען און האדעווע־
איהרע קינדער! הא, וויא זאגט איהר? . . . אז איך קען זיא
פארט ניט אנקוקען פון דער חתונה אן . . . און פון זינט איך זעה
דאס מכוער׳ע ווייבעל! אודאי ניט! . . . און קיין גט וויל זיא ניט
נעהמען אהן כתובה — נא, וויא קענן מען אויסהאלטען, הא? . . .
פריטאה וועט איהר, א דא ווייטער, אליין זעהען מיין עדעלקייט
וויא אזוי איך האב שוין, א דער זיססער יפהפיה, גערעכענט צו־
גיבען איהר כתובה דאורייתא — און זיא האט נאך ארויסגעוויזען איהר
עזות און חוצפית מיט איהר רשעות געגען מיר, אז א מלאך אפילו
וואלט עס שוין אויך ניט געקענט איבערטראגען פון אזא מאוס׳ניצע
א מרשעת! . . . אט האָרט אינמיסטען, און קיממט מיר צוגלעבען:

א מאל אין א פרייטאג-צונאכטס פאר׳ן קדוש, האט דער רבי צו
זיך אין שטיבעל אריינגעריהפען דיא רבי׳צען מיט זיין פלימעניצע און
מיך אויך, און ער האט געמאכט איין אפפענעם שמים מגוח משדך
זיין זיין פלימעניצע מיט מיר, און האט מיר ריין געזאגט בזה הלשון:
„זאלסט וויססען איציקעל, אז מע לאזט מיך מן השמים ניט ריהען
מכוח דעם זווג, און מע ווייזט מיר שטענדיג אין חלום דיא ווארטער
„יצחק-ורבקה“! (דאס ווייבעל האט געהייסען „רבקה“) על כן איז ביי
מיר מיט דער רבי׳צען געבליעבען, אז דוא מוזט שוין טאקע פאהרען
לק״ק קראקאדילעווקע און אבגעט׳ן דיין פלונית׳טע! איי זיא וויל דאך
אבער דיא כתובה, און דיא האסט דאך נעביך ניט איהר צוגיבען —
און פון דעם מעות, וואס דיא האסט ביי מיר, איז דאך פשוט
א-נ-עבירה ארויסצונעהמען, דארפסט דאך ערשט אנהייבע לעבען מיט
מיין קרובה, חאטש וויא לייבען לייט ··· לכן געפין איך, אז דוא
דארפסט איהר גיבען א בעל-כרחו-גט און ס׳זאל דאך מעהר ניט
קאסטען וויא דיא הוצאות קיין קראקאדילעווקע מיט 2 עדות . . . און
דאס קלייניקייט האסטו נאך מן הכתם ביי זיך . . . ובכן דארף
מען נאך צווארטען א פאאר וואכען ביז שבת-חנוכה, דעמעלט
פאהרט דיין חסיד-שוטה, דער ווערעמדיגער נסתר דיינער, צום
זאדקיוועצער אויף שבת מיט דער שוויגער מיט דיינער — זאלסטו טאקע
מוצאי-שבת-חנוכה בין השמשות, חאפען א גיטע פאאר סוסים מיט
מיינע 2 ט״יש-נבאים; קיין קראקאדילעווקע איז פון דאנעט סך הכל
דריטהאלבען מייל, וועסטו געוויסס קאנגען אבטיהן דיין זאך, און
נאך אויספיעז צוריק אויף מלוה-מלכה . . . ציגד מאך איך דערוויי׳
צוויי׳ען אייך א ווארט, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. .

און א״ה, אז די וועסט קומען א געגט׳ר פון קראקאדילעוועקע. וועלען מיר זאת חנוכה שטעלען א חופה"... (און ביי די ווארמער האט ער ארויסגענעמען זיין זיידענע פאטשיילע פון דער זשיפעצע, און האט געגעבען מיר מיט׳ן ווייבעל מקבל קנין זיין...) און ער מיט זיין הייליג מויל האט דער ערשטער געזאגט „מזל טוב!“... דעם ווייבעל האט זיך אפילו געשטעלט טרעהרען אין די אויגען — נישמעהר, אקעגען רבי׳נס רצון וועט זיא דאך ניט געהען!... איהר קענגט פערשטעהן, וויא אזוי איך בין געוועהן אין זיבעטטען הימעל... און מיט וואס פאר א גאארען איך האב געגאארט, שוין צודערציהען די 2 וואכען!?.. איך האב יאקאם דערלעבט דעם שבת-חנוכה, און האב נאך געהאט א ידיעה פון קראקאדילעוועקע, אז מיינע 2 זיסע שוואגערליך זענען אויך גראד ניטא צינד אין דער היים; און תיכף נאך מעריב האב איך געחאפט די עגלה מיט די פאאר סוסים, וואס איך האב נאך פרייטאג בעשטעלט און וואליי מיט די 2 מיש-גבאים קיין קראקאדילעוועקע! דער רבי האט מיר גאר געזאגט „יברכך“ און מיר מבטיח געוועהן בפה מלא: „השם יצליח דרכך ולא יחרץ כלב לשונו“... און חאטש דער רבי זאל מאריך ימים זיין, האט מיר קיין כתובה איהר ניט געהייסען גיבען — האט מיך דאך מיין גיט הארץ ניט דערלאזט דערציא, און איך האב מיט זיך גענעהמען מיינע לעטצטע 100 רובעל, איהר כתובה-דאורייתא איהר צוגיבען! זעהט איהר שוין, דייטשונעס, מיט וועהמען איהר האט פיר, הא?... בעדיי אויף דעם רבי׳נס פקודה עובר זיין — און טיהן על פי היושר... (און אפשר האט מיך טאקע א די עבירה בעגרא-בען!... א קאטאוועס דעם רבי׳נס בעפעהל!...) א כלל, דער בעל-ברחו-גט ליגט שוין גרייט אין קעשעניע, וועלכען דעם רבי׳נס סופר האט נאך ערב שבת אנגעשריבען... און מיר פאהרען לק״ק קרא-קאדילעוועקע! — אנקימען זענען מיר קיין קראקאדילעוועקע ארום 8 א זייגער ביינאכט, די עגלה האבען מיר אינמיטען אבגעשטעלט ווייטער פון דער חורבה, וויא מיין יפהפיה האט געוואינט... און מיר זענען אין דרייען שטיללערהייט צוגעגאנגען צו דער חורבה און זיך אבגע-שטעלט אביסעל אונטערען פענסטערעל פון איהר אלקעריל, קיין לעבעדיג נפש איז ניט געוועהן אין גאססעל און קיין הונד האט טאקע באמת קיין האווקע ניט געטיהן, חאטשע א פיהר. אין דער פיסטקע קראקאדילעוועקע פלעג תמיד, פאר א-נ-אוועע, אויפהייבען גאנצע פיטשקעס הינד, אז זיי האבען פערהילעכט דאס גאנצע שטאדטעל מיט דער סביבה הערום!... דא האבען מיר באשאנפערליך געוועהן דעם רבי׳נס ווארטער אות באות, און מיר זענען שוין פעסט

פערזעכערט

פערזעכערט געוועהן, אז דיא גאנצע מעשה וועט וויא אין וואססער אריין, אז קיין האן וועט אפילו קיין קרייא ניט טיהן . . . געה זייא א נביא אונ ווייסס, אז דיא פיהר האבען מיר אבגעשטעללט גראד לייבען א שטיב, וויא עס האט געוואינט איינער פון דיא בערלינער. וואס איז ניט לאנג אנגעקוממען קיין קראקאדילעווקע פאר איין אקציזניק? אודאי בעת מיר זענען זיך דא אזוי ריהיג אונ פריילינג געשטאנען, האט ער דארט בעמערקט דורך זיין פענסטער דיא עגלה, אונ נאר פון זייער גייציגקייט, איז ער א בהלן געוועהן ארויסגעהען אונ זיך דערפראגען ביים שמייסער, א יונגעל פון א יאהר 15, ווער דא איז געקוממען אונ פון וואנעט? אונ דער שוטה האט איהם געזאגט, אז דאס זענען געקוממען דעם רבי'נס דריי גבאים פון סירקעוו, אללע מיט דיא נאמען, אונ ער האט זיך עס גיט אין קאפ אריין גענעהמען . . . דער שוטה זאל נאך געוועהן וויססען, וואס מיר זענען געקוממען? — וואללט ער איהם דאס אויך געוועהן געזאגט! — נאך א גליק, וואס דער אפיקורס האט נאך, א פנים, ניט געוויסט, אז איציקעל דעם רבי'נס לייב-גבאי איז דעם נסתר'ס איין איידעם אין קראקאדילעווקע — וואללט ער נאך געוויס א בהלן געוועהן צו וועללען וויססען, וואס אין דער חורבה טיהט זיך? אונ ער וואללט אונז שוין טאקע אויפ'ן ארט געוועהן געפאקט . . . נא, מיילא! זעהט איהר דאך, וויא איבער מיין כוונה, צו טיהן על פי דעם דייטשונעשען יושר, נגד דעם רבי'נס רצון — האט עס מיר, אומשטיינסגעזאגט, דעם שכל אבגענעהמען, איך זאל בעצייטענס אנזאגען דעם יונגעל, אז ער זאל האלטען אין איין שווייגען! — דא זעהט מען בעשאנפערליך דעם „משיב חכמים אחור“ . . . אז אזא חוואט וויא איך, וואס קענן אבארבייטען אזא שטיקעלע, וויא דעם פאטשטארס גט מיט דער התונה . . . האט קיין שכל ניט, צובע־וואהרענען זיך אליין מיט אזא קלייניקייט! . . . גישמעהר פערפאללען! האָרט שוין אויס דיא מעשה פון מיין בעל-כרחו-גט ביז אין סוף אריין:

12.

פינסטערע קארטינא דארף ריהרען פינ׳ם זינן דעם רבי׳נס כבוד איז דאך בילעכער דערפון!

אין וואס פאר א לאנגע איך מיט מיינע 2 גבאים האבען דערזעהן מיין פלונית׳טע, וויל איך אייך גאר ניט דערצעהלען! איך ווייסס אייערע ווייכע הערצעליך, אז א מינדסטע זאך ריהערט אייך באלד צו טרהערען! ובפרט נאך געגען א פרויענצימער — וויא איהר ריהפט עס אויף אייער לשון — נאר פינ׳ם כבוד-החסידות וועגען מוז איך אייך דאך דערצעהלען חאטש א מן המעשר פון דער מין קארטינא, כדי דיא וועלט זאל זיך לערנען פון אונז, חסידים, וויא אזוי א תלמיד-חכם איז מחויב צו זיין איין אכזר, דארט וויא עס געהט אין זיין כבוד! אזוי וויא אונזער הייליגע גמרא זאגט אן „כל תלמיד-חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש, אינו תלמיד-חכם“ . . . עס מאג זיין, ניט אזוי א ווייב, נאר אפילו איינענע טאטע-מאמע — קאם זענען זיי אונז ניט נוהג כבוד, וויא א תלמיד-חכם שטעהט אן, דארפען מיר זיך שוין נוקם זיין אין זייא וויא א שלאנג! . . . ובכן דערצעהל איך אייך בקצור, וואס מיינע אויגען האבען געזעהן, קיקענדיג אונטערען פענס-טערעל אין מיין פלונית׳טעס שטיבעל אריין! אינ׳ם אייוועלע פון דער הריבע האט געצאנקט א חלב׳דיג קאנעצעל, וואס האט זיך אלס גע-לאשען פינ׳ם ווינד, וואס האט געבלאזען דורך דיא אפענע ברייטע שפארינעס פון דער טיהר אונ דורך דיא אויסגעשלאגענע טאפליעס פינ׳ם פענסטערעל; מיין פלונית׳טע איז געליגען אויף ד־ר־ערד, אויף א ביססעל פוילער שטרוי, מיט א פיטצעל נאקעט זייג-קינד ביי דער בריסט; ביי דער רעכטער זייט איז איהר געליגען איין אבגעשליססען מאדעלע פון 3 יאהר, מיט א ריפטיך, אונ צופיססענס א יונגעל פון א יאהר 2 אין דער דאר; אביססעלע ווייטער פון א דעם געלעגער, צו פון א דעם קליינעם לאזארעט, אין א ווינקעלע זענען געליגען 2 עלטערע יונגעליך, פון 5 אונ 7 יאהר, אויף דער הוילער ערד, ביידע מיט פארכעס איבער דיא אויגען, האלב נאקעטע, אונ האבען זיך געניארעט, אונ געדראזשעט מיט אללע אברים׳ליך פאר קעלט, אז מע האט אזש געהארט אין דרויסען זייער קלאפען מיט דיא צאנדליך, מיטן געוויססען ציטטערענדיגען, היקעוואטע טאהן דערביי .... דורכן פענסטערעל האבען

זיך געהאָרט וואָרטער אויף אַ פּער׳חלושט, פערביטערט קול: „נאָר
נעהם מיך שוין צו, גאָטט׳עניו, פין דער וועלט. לאָז איך שוין
פּטור ווערען אַזאַ געמיטשעטע לעבען! (אַ פּישטש, וויא פין אַ 3 טאָגיג
קאַצעלע, פערלוירענע פין דער קאַץ) וואָזשע זאָל איך דיר טיהן, מיין
אומגליקליך פּיסקליאַטקעלע? אַז איך האָב דאָך פאָרט ניט מיט וואָס
צו זייגען... ? נאַ, ציהע מיין לעטצט ביסעל מאַרך פין דיא
ביינער! (אַ לאַנג, שוואַך, אומענדיג קרעכטצעלע, וויא פין אונטער
ד-ר-ערד אַרויס) אוי, דיין וויסטער רופטיך האָט מיך שוין אויסגע-
מאַרכעוועט ביז לעטצט! וועה איז דיין מאָגען, ציזעהענדיג, וויא דיא
מיטשעסט זיך שוין 3 יאָהר, וויא אויפ׳ן טויט, און איך האָב דיר
ניט מיט וואָס צוהעלפען!.... (עטליכע קערצע, געהאַקטע, זיפּענדיגע
זיפּטצעלעך, אָהן אַ קול) אַ מכּה דער מאָמע דיינער, אַ גרויסע,
ציצוהאָרען דיינער ביטטערער זיפּטצען שוין באַלד 2 יאָהר! קאַרג,
וואָס דיא געהאַט איין פין הונגער און דאָרשט — דאַרף דיך נאָך אָ דיא
וויסטע דאָר פערמיטשען צום איבעריגען! — וועה און ווינד איז מיר,
ציצוזעהן אייער ביטטער רחמנות! אוי, דערבאַרעמדיגער גאָטט אין
הימעל, טיה שוין אַ קוק אויף מיינע לעבעדיגע יתומים׳ליך, וויא
זיי מיטשען זיך נעביך אויפ׳ן טויט פאַר זייערע עלטערענס חטאים!
(אַ ציטטערענדיג צאַן-קלאַפּעריא) אוי, איך ריהער מיך נאָר פינ׳ם
זינגען! וועה איז מיר פאַר אייערע אבֿרים׳ליך! נאַט אייך, מוט-
שעניקליך מיינע, דאָס לעטצטע קליידעל מיינס! נאַט, קינדערליך,
דעקקט אייך איין אַביסעל! מיר איז בלויז ניט קאַלט... מיך
וואַרעמען מיינע צרות... מיינע ברענענדיגע שמערצען! מיין האַרץ
צוגעהט אין מיר וויא וואַקס, מיין גאַלל צוגיעסט זיך אין אַללע
מיינע גלידער, און איך רעכער אַלץ וויא דיא האַלאָוועשקע אין
אויוען, און רעכער ניט אויס!... אוי, גרויסער גאָטט, שטאַרקער,
פאַר וואָס האָסטי מיך אַזוי ביטטער געשטראָפט!? און אויב איך בין
טאַקע אַזוי זינדיג, וואָזשע זענען נעביך אָ דיא דיינע יונגע נשמה׳ליך
שולדיג? וואָס מיטשעסטי, גאָטטעניו, אָ דיא אומשולדיגע שאָפּעליך
אומזוסט? געוואַלד, וואָס האָט ער געוואָללט האָבען פין מיין לעבען,
אָ דער עכבריש מיינער! — וואָס האָט ער מיר פעראימטערט מיין
בידנע שטיקעל וועלט?... בידנע?!“ — פאַר וואָס „בידנע?“ וואָס
איז מיר דען אָבגעגאַנגען מאַדעל-ווייס ביי מאַטע מאָמע אפילו אינ׳ם
ערגסטען דלות? — האָט דיא מאָמע געבאַקען ברויט, איז דאָך מיר
שוין אַוודאַי ניט געוועהן! אלא ניט — האָב איך ביי אַ חבֿרתּה אויס-
געבעטטען אַ שטיקעל ברויט, און ווייטער פריי, אָהן זאָרגען אָהן
שרעקקען, וויא דאָס פייגעלע אין וואַלד... וואָזשע הייסט עס „בידנע?“ —

בידנע בין איך פון מיין פינסטערער חופה אן ביז אויף היינטיגען טאג, אונ גאטט דער הארר ווייסט נאך, ביז ווי לאנג וועלען זיך נאך ציהען מיינע צרות!?"... „צרות?" הם... צרות, צו צרות איז ניט גלייך! אט האט דאך מיין מאמע אויך קיין האניג ניט געלעקקט אין איהר לעבען — אבער ווי קיממט עס אפילו א טויזענד-חלק צו מיינע צרות, צו מיינע טיעפע ברעננענדיגע וועהטיגען אונ שמערצען, אהן א-נ-עק, אהן א-ברעג אונ אהן א גרונט, ווי דער חוואלינדיגער ים!... אונ אלץ דורך וועהמען? — דורך אזא גבה'ניק, איין עכבריש, וואס האט מיך, צוליעב זיין חסיד'ארניא, געלאזט מיט 5 קליינע קראנקע קינדערליך אויפ'ן וואססער, חאטש איינס דאס אנדערע זיך אויפעססען לעבעדיגערהייט!... אוי, א דאס וויסטע חסידות טרייבט אונז יודישע מאכטער, יונגערהייט אין ד-ר-ערד אריין! דורך די רבי'ס מיט די גבאים מיט דער גאנצער חסיד'ארניא, פערפליעט אונזער וועלט ווי א כמארע!... וואס ניט געלעגענט פאר גאטט, איז ניט געלעגענט פאר לייט: איך וועלל שרייען געוואלד אין אללע גאססען: דער רבי האט מיך געקיילעט, אונ זיי קוילען אללע יודישע קינדער אהן א מעססער!... איבער א טענצעל דארט ביי דער מלוה-מלכה, מוז איך מיך דא וואלגערען מיט 5 קראנקע נפשות'ליך אויף דער הוילער קאלטער ערד, אונ זיך מיטשען מיט זיי, נאקעט אונ בארפיסס, אהן א שטיקעל ברויט נאר ווי אויפ'ן טויט!... אפשר זונדיג איך מיט די דאזיגע רעד...? נאר סיי ווי סיי בין איך פערפאללען!... נעהם מיך ציא, גאטט'אניו, נעהם אונז אללע ציא פון א דעם פינסטערען לעבעדיגען קבר, פון א דעם שווארץ פארכמארעטען וועלטעל אונזערם, אונ לאמיר שוין גיכער פטור ווערען פון אזא פינסטער, וויסט גוסס'דיג לעבען!... נא, בידנע פייגעלע מיינס, נא, ציהע די ליידיגע ברוסט! ציהען זאל עס נאר דעם טאטען דיינעם אויף דערריגען, איך זאל שוין זיינער פטור ווערען חאטש מיט'ן טויט!..."

ווי איך האב דערהערט איהר העזה געגען מיר אונ, ועל כלם, איהר מחלל זיין דעם רבי'נס כבוד, איז ביי מיר געבליעבען, איך זאל איהר ניט גיבען א גראשען... אונ באלד האב איך א ווינק געטיהן צו איינעם פון מיינע לייט, האט ער אנגעקלאפט אין דער טיהר, אונ אז מיין יפהפיה האט אין שרעק א פרעג געטיהן: „ווער איז?" האט ער איהר געענטווארט: „שרעקט אייך ניט, ציטטעלע; עפענט אויף די טיהר זייט מוחל, איך האב צו אייך א בריעוועל פון אייער מאנן מיט עטליכע קערבליך!"... ווי זיא האט נאר געעפענט די טיהר, האב איך איהר שוין אריינגעריקט דעם גט פאר

דיא 2 עדות, אונ אין 2 מינוט הארום זענען מיר שוין געזעסען אויף דער עגלה, אונ ויברח!... ניט קיקענדיג אויף דיא ביטטערע קולות, וואס האבען זיך געהערט, פון דער חרבה ארוים... אונ פינקט צו דער מלוה-מלכה זענען מיר שוין געוועהן אין סירקעוו ביים רבי'נס טיש! שמחה וששון פון אללע זייטען! דיא רבי'צען פאראנדעוועט מכוח דער חופה-וועטשערע אויף זאת-חנוכה... דיא משרתים לויפען הערום וויא פער'סם'טע מייז מיט פערשיעדענע שליחות'ן, דיא קעכין מיט דיענסטען מיט א סך סארווערענעם האלטען אין איין באקקען אונ פרעגלען, וואריען מאנטאג איז שוין טאקע זאת חנוכה... דער ווינשיינקער פראוועט דיא ווייגען אונ צוגיעסט אין בוטעלקעס; רייכע אורחים פון דער סביבה קיממען אן אללע מאל נייע, מיט פערשיעדענע מתנות. דעם רבי'ן אונ דעם נייעם פאר-פאלק... קורץ גוט, ס'איז שוין זאת-חנוכה פארנאכט: דער גאנצער עולם קלויבט זיך שוין אין קלויז ארין צו דער חופה, דיא כלה האלט אפילו אין איין ווייגען... נאר אזוי איז דאך דער שטייגער... אויף דער נאכט איז דעם רבי'נס קלויז באלייכטעט געווארען מיט הונדערטער לעכט אונ הבדלות; אללע אורחים יום-טוב'דיג אנגעטיהן, אונ ענדליך איז דער רבי מיט זיין גאנץ בני-בית אויך געקיממען; ער מיט דיא זיהן אונ איידעמס אין דיא יום-טוב'דיגע זשיפעצעס אונ שטריימלען; דיא רבי'צען אין דעם געוויססען ברוש אונ אוירינג... אונ איהר איבריג ציהרינג, אונ דיא טאכטער אין שניער, אללע וויא שמחת-תורה צו דיא הקפות... מע האט מיך מיט דער כלה שוין אויך ארייגעפיהרט אין קלויז ארין, איך אין א קיטעל מיט א שטריימעל... זיא אין'ם גרויסען שטערן-טיכעל מיט א מארענפאסענע איפע; מע האט צוגעהמען דיא חופה אונ מע האט אונז ביידע ארינטערגעפיהרט אונטער איהר; אונטערפיהרערס זענען געוועהן דעם רבי'נס עלטסטער זיהן מיט'ן עלטסטען איידעם, אונ דער רבי אליין האט מסדר קדושין געוועהן מיט דיא ערשטע ברכות... אונ וויא איך האב שוין געהאלטען דאס קדושין-פינגערעל אנצוטיהן דער כלה, איך האב נאך ניט אויסגעפיעט אויסצולאזען דעם „הרי-את“ – פליצעם איז אין קלויז ארין דער קראקאדילעווקער סטאנאוואי מיט 2 דעסיאטניקעס, מיט דעם בערלינער אקציזניק, אונ מיין יפהפיה מיט א יאממער א קלאג, אונ א ווארף אויף מיר גלייך אונטער דער חופה ארינטער, נאר וויא א טיגער אויף זיין רויב!... אללע זענען אויסטאפיעט געווארען, אונ איך בין ממש פערשטיינערט געווארען אויפ'ן ארט... דער סטאנאוואי האט אויף מיין יפהפיה א געשריי געטיהן, זיא זאל זיך בערוהיגען אונ האט עפעס א זאג

געטיהו דעם אקציזניק; יענער האט באלד ארויסגעכאפט א קליין ביכעלע פון דער קעשענע און האט עס איבערגעגעבן דעם סטאנאוואי און דער סטאנאוואי האט אריינגעקוקט אין ביכעלע און אויסגערופען: „איצקא יאסקעוויטש צערלינער! מארדקא מארדקעוויטש טראהארב! שמולקע שמייעוויטש פישטשעלקע!“ מיילא, עס וועט דאך ניט העלפען קיין חכמות . . . האבען מיר זיך אללע [3], איך מיט די [2] גבאים, אין איין פלאטערניש, געמוזט אנריהפען, אז מיר זענען עס, און ער האט ווייטער אנגעהייבען; אויף רישעש, עפעס גערעדען צו אונז, נאר כפי מיר האבען ניט פערשטאנען, וואס ער דבר'ט, (מרדכי'לע מרדכי'לעס האט אפילו צו גוט פערשטאנען אויף רושיש . . . נאר ער האט זיך אויך געמאכט כלא ידע . .) האט דער ערל געבעטען דעם אקציזניק, אז ער זאל זיין דער טאלמאטש צווישען איהם מיט אונז, און מיר זענען געוואר-געווארען, אז זיי ווייסען די גאנצע מעשה מיט'ן בעל-כרחו-גט, כמעט פון אל"ף ביז תי"ו! . . נאר אזוי וויא מיר זענען פערגלעבט געוועהן, אז קיינער האט דאס ניט געקענט וויסען בשום ענין ואופן . . . האבען מיר זיך געפרווט לגמרי אבלעגענען פון דער גאנצער מעשה . . . נאר די רגע האט דער אקציזניק איינגערוימט עפעס דעם סטאנאוואי אין אויער, און דער האט באלד א ווינק געטיהן צו'ן א דיעסיאטניק, וועלכער האט כהרף עין אריינגעפיהרט דאס יונגעל, וואס איז געפאהרען מיט אונז פאר א שמייסער . . . אונ וויא מיר האבען איהם נאר דערזעהן — האבען מיר שוין באלד פערשטאנען פון וואנעט דער עבט שמינקט ··· און מיר האבען זיך באלד געמוזט מודה זיין אויף אונזער נביעה, מוצאי-שבת-חנוכה, קיין קראקאדילאווקע, נאר מיר האבען זיך נאך געפרוט אבצולעגענען די מעשה פונ'ם גט, נאר דער סטאנאוואי האט זיך געזעצט צום טיש, האט אויסגעלעגט עפעס א מין פאפיר לידערנע טאוולען, אין וועלכען ס'איז געלעגען עטליכע בעשריבענע און אומבעשריבענע בויגען-פאפיער, און דער גט אויך אין דער מיטט . . , און האט אנגעהויבען פרעגען און שרייבען און שרייבען און פרעגען, און האט שוין פאוואליינקע אריינגעשלעפט אינ'ם עסק אריין; אי דעם סופר, אי די כלה, אי דעם בעל-עגלה און האט זיך שוין אנגעהויבען וויא צו משעפען צום רבי'ן אויך . . . די חופה איז נאך אלץ געשטאנען, און דעם רבי'נס בני-בית מיט'ן גאנצען עולם זענען נאך אלץ ניט אוועקגעגאנגען, ראשית מחמת אללע זענען אויף דער הייסער מינוט וויא פריטשמעליעט געווארען און האבען זיך גאר ניט געקענט רידהרען; שנית איז איטלעכען ציקאווע געוועהן צו זעהען דעם סוף; והשלישית האבען דעם רבי'נס בני בית נאך געהאפט,

אַז דאָס אַללעס װעט זיך געװיסס אין גיכען אויסלאָזען מיט גאָר ניט...
און מע װעט נאָך הילליען אויף דער חופּה-װעטשערע ···· װאָרען ניט
איין מאָל האָט זיך שוין בײם רבּי'ן געמאַכט עפּעס אַביססעל װאַזשנ-
נערע בּלבּולים פֿין אַ קראָקאָדילעװקער הקדש'ניצע מיט איהר בּעל-
בּרחו-גט . . . און אין'ם רבּי'נס זכות . . . איז אַללעס תּמיד נהפּך
געװאָרען מאַבל ליום טוב . . . און והא ראיה: װיא דער סטאַנאָװאָי
האָט זיך נאָר זאַהיקעט װעגען רבּי'ן, איז בּאַלד געװאָרען איין אויפֿרידהר
צװישען גאַנצען עולם; און טאַקע דער קראָקאָדילעװקער בּעל-טקסא,
װאָס איז אויך דאָ געװעהן אויף דער חתונה, האָט זיך בּאַלד, װיא
אימגעהערין, צוגעשאַרט צום סטאַנאָװאָי'ס בּיינקעל, אונטער זיינע
פּלייצעס: האָט זיך, כּלומר שט, װיא איינגעקיקט אין'ם גט . . . און
האָט שוין איספּיעט איהם אַ טאַרקע טיהן אין אויער, און בּאַלד האָט
דער סטאַנאָװאָי אָנגעהייבען װיא דרייען מיט'ן צינג ···· אַזוי לאַנג אַזוי
בּרייט, בּיז ער האָט פֿאַרמאַכט די טאָװלען, זיך אויפגעהייבען
פֿין'ם בּאַנקעל און אַ מאַך געטיהן װיא צו זיך אַליין: „נא, טעפּער
אוזש פּאָזדנאָ, אַטלאָזשים דילאָ נאַ זאַװטראַ . . .„און אויפהייבענדיג
די אויגען אויף אונז 3, האָט ער פּריבּאַװעט אַזוי . . . מיט געמאַכטען
סטראָגאָסט . . . „אַ װאָו גאַזדייאָוס, ניע אוקראַיטעם דאַ זאַ[illegible]א!...“
און מיט די װאָרטער האָט ער זיך מיט די דע[illegible]ם שוין
געלאָזט צו דער טיהר. אונזער אַקציזניק האָט זיך איהם [illegible]לעפּט
אבל-וחפוי ראש . . . און דער עולם איז שוין איבער[illegible]ם פערטיג
געװאָרען צו דער חופּה . . . נאָר דער סטאַנאָװאָי האָט נאָר אַ
עפּפען געטיהן די טיהר, ער אַזוי װיא אַקאַלייעט געװאָרען אויפ'ן
אָרט . . . און אין קלויז האָט זיך אַ שיטט געטיהן . . . אוי איך
קענן עס אייך, נאָך איטצט, פֿאַר שרעק ניט דערצעהלען! לאָזט מיך
עטליכע מינוט איבערהאָפּען דעם אָטהעם! . . .

13.

איין בלבול אוועק — איז דער אנדערער דא ;
ניט באשערט די צדיקים קיין חיי־שעה !

איידער איך דערצעהל אייך , וואס ס'איז דא פארגעקוממען אין קלויז נאך דעם סטאנאוואי'ס סליהה ומחילה . . . מוזען מיר זיך אויף א ווייל אומקעהרען צו די פריערינע חטאים : די מעשה מיט'ן פאטשטאר איז במשך דאס ערשטע האלבע יאהר אזוי ענטשוויגען געווארען , אז ס'איז , דאכט זיך , גאר ווי אין וואססער אריין . . . במשך דאס צווייטע האלבע יאהר האט זיך עס עפעס געהאט ווי אנגעריהרט , אבער אזוי נאר מיט א פיפס , א שארך . . . אלץ נאר בדרך העברה בעלמא ; היינו עס האט זיך א מאל דורכגעווארפען א לייכט דאפראסעל אין קלויז , פינ'ם היימישען ספראווניק : א קליין גביהות-עדות'ל דורך א בריוועלע פינ'ם צעפליקער גאראדניטשיע ; איין אטשגע-סטאווקע ביים סליעדאוואטעל אויף 10—15 מינוט איננאנצען . . . און עפעס א פאאר מאל , דאכט זיך , האט מען דעם רבי'ן אליין עפעס אויך א פרעג געטיהן גאר א שבוש . . . און א מעשה מיט א-נ-עק . . . די גאנצע [2] חדשים , פון נאך סוכות ביז חנוכה , איז שוין גאר לא יזכר ולא יפקד פון דער גאנצער מעשה , און ווייטער שלום ושלוה השקט ובטח ! . . . חוץ נאר , וואס דער פאטשטאר , דורכפאהרענדיג דורך סירקעוו אין דער גובערניע אריין , איין מאל בכך הכל אינ'ם גאנצען יאהר , (פון נאך דער מעשה אן איז שוין זיין פיסס ניט געוועהן ביים רבי'ן , א חוץ דאס איינע מאל , אי דאס נאר פאר יוצא זיין , אהן א פדיון , אהן מתנות . . . נאר אריינגעגאנגען , מקבל שלום געוועהן און זיך שוין טאקע געזעגענט — ער האט זעהר קיין צייט ניט ! . . . פון רחל'ען איז אפילו קיין גריסס ניט געוועהן צו דער רבי'צין די גאנצע צייט . . .) האט עפעס יא א זאג געטיהן , אז איהם דאכט זיך , אז ס'קאכט זיך עפעס אין דער גובערניע מכוח דער מעשה , נאר ער ווייסט ניט וואס . . . ? נא מיילא [?] מאלע וואס איהם ווייזט זיך פאק אוים . . . ? היינט האט דאך עפעס דער רבי א שטענדיגען תאדאטיי אין דער גובערניע — און ער שרייבט אונז ניט א רמז דרמיזא דערפון . . . פארקעהרט ; ארום ראש-חודש כסליו (הס"א)

האט

הָאט ער אונז דַייקא דורכגעוואָרפען אין אַ בּריעף, אַז דער לעהרערושקע וועט שוין פּח האָבּען אַבּיסעל צו זיטצען אין אָסטראָג... נמצא, אַז ס'איז כּלל ניט געוועהן, וואָס איבּערצוטראַכטען דערפין! אונ עס וואָלט טאַקע בּפירוש גאָר ניט געוועהן דערפין, ווען טאַקע אונזערע לייט מחילה שטעקען דאָ ניט אַריין זייער לאַפּקעלע! — וואָס דען? פין'ם לעהרערושקעס זייט איז געוועהן וואָס מורא צו האָבּען, הא? וואָרען ער זאָל אַפּילו 18 יאָהר אָבּפוילען אין אָסטראָג, וואָלט דען אַפּילו איימעצער פין זיינע לייט אַ האַנד אין קאַלט וואַססער געטיהן פין זיינעט וועגען? קיין צער! וויא לאַנג קריינקען זיי, אַללע בּאַרלינער אינאיינעם, וויא לאַנג זיי געהט עפּעס אָן זייערער אַ חברה־מאַן בּיי איין אומגליקק!... זייא וועללען דיר נאָר אַרומגעהן מיט דיא פוילע תּנועות זייערע: „אַך וויא נידערטרעכטיג דאָס איז!... אַך, אַזאַ בּראַווער מענש זאָל געביך אַזוי אונשולדיגער־ווייזע אַזוי אומגליקליך ווערען!... אַך, דיא בּילדונג פאַללט איין אָפּפער דעם פאַנאַטיזמוס!..." וכדומה אַזעלכע פּיסטע פּראַזען — אונ אויף עפּעס צוטיהען פין'ם אומגליקליכען חברה־מאַנן'ס וועגען, וועט קיינער אַפילו קיין פינגער ניט אויפהייבּען!... אונ וואָס איז דאָס חדוש? ס'איז דען דאָ צווישען זיי אַפילו אויף אַ גראָשען אחדות? אַז איינגאַנצען זייער שטה אומשטיינסגעזאָגט איז געגרינדעט נאָר אויף'ן שלייפערינגען, פּיסנע יושר, אַזוי וויא דיא שטה פין דיא מתנגדים — אויף'ן קאַלטען דין... דיא בּיידע זענען ניט מעהר וויא גולם'ס אָהן נשמות, אונ יעדער מיינט נאָר זיך ממלא תּאוה זיין, דער — מיט חקירה אונ השכּלה אונ יענער מיט ש"ס אונ פּוסקים... בּיידע זענען נאָר אַ תּאוה וויא אַללע תּאוות־הגשמיות: אַללע תּאוות זענען נאָר פאַר זיך אַליין אונ, מכי תיתי, אַז מע קענן דיא תּאוה טיהן עטליכע בּעל־תּאוה'ניקעס אינאיינעם, איז אַוודאי געשמאַקקער! אָבּער אַלץ נאָר פאַר יעדען בּעזונדער... אַזוי איז זייער תּאוה אויך דאָס אייגענע: ס'וויל זיך טיהן דיא תּאוה מיט נאָך בּעל־תּאוה'ניקעס צוזאַממען... אָבּער אַלץ נאָר פאַר זיך אַליין... אונ דאַריבּער, אַז איינער פין זיי פעהלט — אַהרט עס קיינעם ניט, וואָרען ער קענן זיך דאָך אָהן איהם אויך ממלא תּאותו זיין, וויפיעל ער וויל... מכי־תיתי, מע בּעדויערט איהם מיט אַ קרעכטץ, וואָרען מיט נאָך איין בּעל־תּאוה'ניק מעהר איז אַוודאי פריילעכער, געשמאַקער אונ אַנגענעהמער... נאָר אָהן איהם קענן מען זיך אויך בּעגעהען... נאַפּשיקלאַד אונזערע לייט, דאָס איז גאָר עפּעס אַנדערש!: דאָס איז אַ שטה, וואָס איז געגרינדעט נאָר אויף התפּעלות, התלהבות אונ התפּשטות... אונ דאָס קענן נאָר אָהן חברה ניט זיין! אונ וואָס מעהר חברה — איז אַלץ בּעסער אונ נוטצליכער צום אויספיהרען דיא

זאך, אונ לכן שטרעבט זיך יעדער בכל מאמצי כוח, אלין צו פערוועררבעווען, וואס מעהר חברה-לייט, מע זאל איינאיינעם ארבייטען לטובת החברה... אונ אז איינעם טרעפט חלילה עפעס איין אומגליק, טיהט עס א ברענן דער גאנצער חברה, אונ אללע זענען זיך מוסר נפש פין זיינעט וועגען, ווארען יעדער פין אונזער חברה לעבט נאר פין דער חברה וועגען — ניט פין זיך וועגען... דאריבער, וואס מע זאל ניט איבערטיהן פאר פארברעכען געגען דער תורה אונ געגען דעם יושר פין אחברה-מאנ'ס טובה וועגען, ווער שמיסט לטובת כל החברה — רעכענט זיך עס ביי אונז לויטער מצות, אדער עבירות לשמה... ווארען מע מיינט דאך ניט זיך, רק דעם כלל, צו מחזק זיין אונ מזכה זיין אללע חברה לייט, אום צו ווערבעווען אלין נאך אונ נאך חברה-לייט עד אין קצה... נא? איז עפעס געוועהן וואס איבערצוטראכטען מצד עפעס א פעולה פין יענע לייט...? א ס'איז לויטער גופות אהן נשמות!... קאלטע פהילאזאפען וויא אייז, אהן א מינדסטען חסידי'שען ברענן!... נאר דאס אומגליק אונזערס איז געוועהן, וואס א אונזעריגער האט זיך דא אריינגעהאפט אין דער מיטט, אונ קאם איינער — זענען דאך שוין אללע געווארען פאר איהם... אונ זיי האבען שוין פערשטאנען, וויא אזוי דיא זאך צופיהרען בהדרגה אונ שטילערהייט, דורך טויזענטער אינטריגעס אונ אונטערשיסעלעך — אזוי וויא מיר חסידים קעננען — אונ האבען עס אלין געטייעט אין זיך, פערבארגען פין א מינדסטער עין הרע מצדנו... ביז זייא האבען עס פארטיג געמאכט מיט אללע פישטשעווקעס, אונ האבען עס אנגעשיקט אויף אונז נאר וויא א פליצעמדיגער שטורעם-ווינד אין אשיינעם שטיללען ווארעמען זוממערטאג, אז מיר האבען זיך אפילו ניט אוספיעט רעכט ארומצוקיקען!... וואס נאך? קאם איז איינער פין אונזערע לייט ארויס פאר א מעורר אין דער זאך-האבען זיך שוין יענע לייט אויך צודרעכעט אביסעל, אונ זענען אויך געקוממען אונזערע צו הילף, אי מיט געלט, אי מיט זייערע אפיקורס'ישע מיטטלען... דיא מעשה דערפין איז אזוי געוועהן:

דיא פאטשטארקע האט דאך בעקוממען פינ'ם פאטשטאר א קאפיטאל פין אריבער 20,000 רובעל, אונ קיין נארישע בעסטיע איז זיא דאך ניט געוועהן... פארט א שטיקעלע ברענן פין אונזערע לייט... האט זיא דאך פערשטאנען דיא גאנצע מאכינאציא פין אל"ף ביז תי"ו... אונ האט גאנץ גיט געוויסט, אז מיט אונז, חסידים, וועט זיא אליין געוויסס גאר ניט מאכען, אונ אפילו מיט'ן התקרבות צו יענע לייט וועט זיא אויך גאר ניט פועל'ען... לכן האט זיא א צייט נאר אבגעשוויגען מכל וכל איהר גאנצע אבידע, אונ האט נאר

מיט אללע איהרע מאגליכקייטען געשטרעבט, צו געפינען עפעס א רעכטען חברה-מאנן פון אונזערע לייט פאר א מאנן ... פון זיא האט יאקאס, צום האלבען יאהר, געקריגען דאס וואס זיא האט געמיינט... אונ האט מיט איהם חתונה געהאט, דאס איז געוועהן א חסיד'שער פאד־ ראטשיק, איין אלמן פון חיטרעוועקע, א ווילדער מעורב עם הבריות, אונ א גרויסער חשוב ביי אללערליי נאטשאלסטוועס, אונ א פייעריגער אנטעלער חסיד — אונ דאס דארף איך דאך ניט דערציעהלען, וויא אזוי חסידים פון איין רבי'ן רודף'ען עד לחיים דיא חסידים פון אללע איבעריגע רביים? . . . אונ וואס פאר א קנאה-שנאה ס'איז צווישען דיא גיטע-יודען בכלל אונ בפרט נאך צווישען דעם סירקעווער מיט'ן אנטעלער רבי'ן . . . איך, רבותים, וועט דאך אודאי ווילד קשה זיין, סטייטש, וויא אזוי האבען עס אונזערע סירקעווער חסידים גאר ניט געוויסט דערפון, אונ הויב מיר האבען יא געוויסט — וויא אזוי האט עס דער רבי מיט אונז אללע ניט פערשטאנען דעם גאנצען ענין דערפון, אונ זיך ניט געזעהן בעוואהרענען בעצייטענס...? זאג איך אייך, אז מיר האבען עס בפירוש געוויסט אונ בפירוש פערשטאנען, אונ דער רבי האט אפילו דעם שבת, נאך דער כלב'טעס חתונה, געזאגט א שרעקליכע תורה ביים טיש, אונ האט ביי'נתים גע'דרש'ט דעם פסוק: „וסכסכתי מלכה במלכה ונלחמו איש באחיו ואיש ברעהו“... נאר ראשית האבען מיר גערעכענט, אז א חסיד — וועהמעס ער זאל ניט זיין — האט ער אלץ פיינד דיא בערלינער וויא חזיר!.. אונ אפילו פון נקמה וועגען אין אנדערע חסידים, וועט ער עס אויך ניט טיהן, אהן א מעורר דערציא — אונ מיר האבען געהערט, אז דיא כלב'טע איז ווילד צופריעדען פון דעם מאנן אונ רעכענט זיך גאר א סך גליקקליכער אונ בכבוד'ר מיט איהם וויא מיט'ן פאטשטאר — היינט געה וויים, אז דאס איז אזא זאזיענטע מרשעת, אונ מיינט דאס גאר אללעס נאר בכוון, בכדי גאר צופערבלאנדען דיא אויגען... אונ בסתר, ברענט זיא נאך נקמה, וויא איין אמת'ר תלמיד-חכם... אונ איז נאך גאר א פיינע-בריה'טע אויך דערציא, אז ס'רייסט איהר דאס הארץ גאר אויף דעם בידנעם לעהרער!?... והשנית, האבען מיר דאך טאקע בעצייטענס געשריבען דערפון אונזער גובערענסקי חאדאטיי, אונ ער האט בפירוש געקיקט דארויף מיט טויזענט אויגען — נאר דער אנטעלער חאדאטיי האט איהם א פנים איבערגעהיטרעוועט, אז ער האט גאר ניט בעמערקט... איין צד אין א מלחמה מוז דאך מנצח זיין! נא? איז, א פנים דאס מאל בעשערט געוועהן, דער אנטעלער נביא-השקר זאל מנצח זיין — אונ דער רבי האט עס גאנץ ניט געזעהן מן השמים, אונ איבער זיין זינדיגע דור, א פנים, האט

ער עס מְקַבֵּל בְּאַהֲבָה גֶעוועֶן ער זָאל בֶּעססֶער זַיין אַ קָרְבָּן פַאר׳ן דור . . . אַ כְּלָל , ווִיא עֶס אִיז שוין גֶעוועֶהן דָארְט — נָאר דֶערווַייל הָאט דִיא כְּלַבְ׳טֶע ווִילְד מְעוֹרֵר גֶעוועֶהן דֶעם מַאנן , אוּנ עֶר דִיא אַנְטֶעלֶער חֲסִידִים , אוּנ צוּ זַיי הָאבֶּען זִיךְ דִיא בַּארְלִינֶער אויךְ אַ ריהר גֶעטִיהן . . . גֶעלְט אִיז גֶעוועֶהן לָרוֹב : דִיא כְּלַבְ׳טֶע אַלֵיין הָאט גֶעטְרַאצֶעט דַארוֹיף אִיהר הַאלְבּ קַאפִּיטַאל פִּינ׳ם גֶט , (דֶעם פָּאדְרַאטְשִׁיק הָאט זִיא מֶעהר פִּין 10000 רו״כ נִיט צִיגֶעזָאגְט , אוּנ עֶר הָאט דָאס אויךְ גֶעדַארְפְט , ווִיא אִין לֶעבֶּען . . .) אַ חוּץ אִיהר קְנִיפֶּעל , ווָאס זִיא הָאט אָנְגֶעקְלִיבֶּען בַּיים פָּ שְׁטַאר . . . אַוַדַאי אויךְ גֶעווִיססֶע 10000 רו״כ . . . דִיא גְבִירְ׳שֶׁע דַייטְשֶׁען הָאבֶּען זִיךְ אויךְ צֶענַארְטֶעלְט . דִיא אַנְטֶעלֶער רַייכֶע חֲסִידִים , אויךְ . . . אוּנ אַ חוּץ גֶעלְט , הָאבֶּען זִיךְ נָאךְ אַרויסגֶעשְׁטֶעלְט 2 ווַאזְשְׁנֶע אַדְווָאקַאטֶען פִּין זַייעֶרֶע לַייט , שֶׁלֹּא עַל מְנַת לְקַבֵּל פְּרָס . . . אוּנ מֶע הָאט אַ אַרְבֵּייט גֶעטִיהן דָאס גֶעשֶׁעפְט בְּחַדְרֵי חֲדָרִים , קַיין פוֹיגֶעל זָאל נִיט ווִיסֶען (שׁוֹטִים שֶׁבָּעוֹלָם ! זַייא מֵיינֶען , זַיי הָאבֶּען פֶערְבְּלֶענְדְט דֶעם רֶבִּי׳ן אויךְ ! . . .) אוּנ פִּינְקְט אויף חֲנוּכָּה אִיז פַארְטִיג גֶעווָארֶען דִיא דִילָא אויפ׳ן רֶבִּי׳ן מִיט אַלֶע , ווָאס זֶענֶען פֶערְמִישְׁט גֶעוועֶהן אִין דֶער מַעֲשֶׂה , אַ חוּץ נָאר דִיא נְקֵבוֹת . . . כְּ׳לֶעבֶּען פָארְט דַייטְשׁוּנֶעם ! . . . דֶעם לֶעהְרֶער הָאט מֶען בֶּעפְרַייט ; דֶעם פָּאטְשְׁטַאר מִיט׳ן סְטַארָאסְטֶע אוּנ מִיט׳ן סְבַּארְשְׁטְשִׁיק , הָאט מֶען שוין אִין צְעפְלִיק פֶערְקָאוועֶט אִין קַייטֶען מִיט אַ נַאכְט פַאר זֹאת־חֲנוּכָּה , אוּנ אָבְגֶעשִׁיקְט אִין גוּבֶּערְנְיֶע , אִין אַסְטְרָאג , אַזוֹי אַז זַייא הָאבֶּען אֲפִילוּ נִיט אוֹיסְגֶעפִּיעֶט צוּ גִיבֶּען אַ יְדִיעָה דֶעם רֶבִּי׳ן . . . אוּנ פִּינְקְט צוּ מַיין חוּפָּה מִיט׳ן רֶבִּי׳נְס פְּלִימֶענִיצֶע , ווִיא דֶער סְטַאנָאווָאי הָאט נָאר גֶעאֶפֶענְט דִיא טִיהר , הָאבֶּען זִיךְ אַ שִׁיטְט גֶעטִיהן אַ חַאפְּטֶע פִּין אַ שְׁטִיק 18 פַארְשׁוֹין גְלַייךְ אִין קְלויז אַרַיין , נָאר ווִיא אַיין אָנְשִׁיקֶענֶעשׁ מִן הַשָּׁמַיִם , פִּינְקְט ווֶען מִיר הָאבֶּען זִיךְ שוין אִיבֶּערְגֶעגֶעבֶּען אַרוּנְטֶער גֶעקְלוֹיבֶּען אוּנְטֶער דֶער חוּפָּה ! . . . צְווִישֶׁען דֶער חֶבְרָה אִיז גֶעוועֶהן : דֶער פְּרָאקוּרָאר , דֶער סְלֶעדֶעווַאטֶעל , דֶער זְשַׁאנְדַארְמֶענְכְקֶע , דֶער גְרָאדְנִיטְשִׁיֶע , דֶער סְפְּרַאווְנִיק , 2 זְשַׁאנְדַארֶען , (חוּץ 20 זְשַׁאנְדַארֶען אַרוּם דֶער קְלויז , ווֶעלְכֶעס מִיר הָאבֶּען בַּאלְד גֶעווָאר־גֶעווָארֶען , ווֶען עֶטְלִיכֶע פִּין אוּנְז הָאבֶּען זִיךְ גֶעפְּרִיווְט אַנְטְלוֹיפֶען . . .) 2 קְווַארְטַאלְנִיֶעס מִיט 5 דִיסְיַאטְנִיקֶעס , אַ חוּץ דֶער שֵׁאנֶער לֶעהְרֶער מִיט דִיא 2 אַדְווָאקַאטֶען אוּנ רָחֶל׳ע אויךְ אִין דֶער מִיטְט , פַאר אַ אָטְשֶׁנֶע סְטַאווְקֶע . . . אִיךְ הָאבּ בַּאלְד פֶערְשְׁטַאנֶען , ווָאס מֶע מֵיינְט ? . . . אוּנ בִּין שוין בַּיי זִיךְ פַארְטִיג גֶעווָארֶען צוּ אַלֶעם . . . דָאס הָאבּ אִיךְ אִינ׳ם עֶרְשְׁטֶען אויגֶענְבְּלִיקְק אוֹיסְגֶעפִּיעֶט צוּ בֶּעמֶערְקֶען , אַז ווִיא נָאר דֶער לֶעהְרֶער מִיט מַיין כַּלָּה הָאבֶּען זִיךְ בֶּעגֶעגֶענְט מִיט דִיא אויגֶען , הָאבֶּען זַיי זִיךְ בֵּיידֶע אָנְגֶעהֵייבֶּען מוּנֶען , אוּנ זֶענֶען ווִיא פֶערְמִישְׁט

געוואָרען . . קורץ, וואָס וועל איך מיך דא צושפרייטען מכוח דיא טענות-ומענות, שאלות און תשובות, וואָס זענען פאָרגעקוממען צווישען אונז מיט דיא אדונים . . . ? איך וועלל אייך בעססער זאָגען דיא אונטערשטע שורה, ס'הייסט דעם פּראָטאָקאָל, וואָס מע האָט ערשט סאָסטאָוועט הארום 2 א זייגער ביינאכט, שוין נאָך דיא אָביס-קעס, און נאָכ'ן אראָפּנעהמען דער פּאָטשטאַרקעס ציהרינג פון דער רביצען, און נאָכ'ן פאַרפּעטשאָטעווען אללסדינג, וואָס ביים רבי'ן אין שטיב און אויפ'ן הויף, און נאָך דער אָטשנע סטאַווקע צווישען רחל'ען מיט מוחתנציא דעם רבי'נס זיהן, און צווישען מיר מיט'ן לעהרער און מיט'ן רבי'ן . . . און שוין נאָך אללע היום'ס . . . וועט איהר זעהען דיא עונות אומשטיינסגעזאגט, וועגען וועלכע מע לעגט א'זוי איין דיא וועלט, וועטר ווייסט וואָס! ? . . . נישמעהר, גיעה גיב א גוי'שען קאָפּ צופערש. עהן דיא חסיד'ישע קאָטאָוועסלעך, אונטער-שיכסעליך, שפיצלעך און איבער-הסברה'לעך . . . . בלייבט ער אלץ ביי זיינעם, אז דאָס איז, גאָטט דער הארר ווייסט וואָס! . . . אָט נאָט אייך דאָס גאנצע צעטעל-חטאים פינ'ם פּראָטאָקאָל:

14

דער פּראָטאָקאָל פון אללע בלבולים וואָס האָבען סאָסטאַוועט דיא גוי'שע פלילים:

א) דעם רבי'נס חטאים:

„דער סירקעווער צדיק בעשולדיגט זיך בדרך כלל דעראיַנען-אז ער פערפיהרט א וועלט מיט שווינדעל און אָבמאַן, אז ער איז בודטא גאָטט'ס מייקלער אין הימעל . . . און בערייסט דערמיט דיא וועלט, און אין זיין נאָמען טיהען זיינע אגענטען און זיינע חסידים כל העבירות שבעולם, און מאַכען אונגליקקליך מענשען און זענען זעהר שאדלין דער רעגיערונג . . . און בדרך-פרט, בנדון דידן, לויט נאָך דא פּאָקאַזאַניעס פינ'ם צעפּליקער פּאָטשטאַר מיט דעם דאָרטיגען מ[illegible]עסטע און סבאַרשטשיק, און לויט דער אָטשנא-סטאַווקע

צווישען דיא זעלבע דריי מיט דער געוועזענער פּאַטשטאַרקא אונ מיט׳ן צעפּליקער לעהרער, אונ, ענדליך, לויט דער סליעדסטוואָ אויפ׳ן אָרט, ביים סירקעווער צדיק אין קלויז. הן בנדון דידן והן בנידון הדילא מקראָקאָדילעווקע, אַקאַזשעט זיך, אַז דער צדיק גופא בעשילדעגט זיך אין דעם:

1.) אַז ער האָט דורך אָבמאַן אונ פערשיעדענע פּאַקוסען אויס־געמאַנטיעט ביים צעפּליקער פּאָטשטאַר, במשך 5 יאָהר, העכער 3000 רובעל באַרים, חוץ מתנות, אונ אונאָשמשעניעס אויף אַ רובעל 1000, פאַר זיין פאַלשער הבטחה, אַז ער וועט איהם פועל׳ן ביי גאָטט אַ בן־זכר מיט זיין פּרוי.

2.) אַז, אום צו פערדעקקען זיינעם אַ פאַמיליען־פלעק, וואָס איז פאָרגעקוממען צווישען זיין עלטסטען זוהן, מחותנ׳ציא, מיט זיין ווייבס פלימעניצא, אונ אום נאָך פון געלט־אינטערעס וועגען, האָט ער, נגד דעם יודישען דין: אַז אַללע רעליגיאָזע משפטים בכלל אונ גביהת־עדות אָבנעהמען בפרט, געהערען נאָר צו אַ רב, אָדער אַ דין — אָבגענעהמען אַ גביהת־עדות, אונ נאָך וויסענדיג, אַז ס׳איז פאַלשע עדות, אַקעגען דער צעפּליקער פּאָטשטאַרקא, אונ האָט דורך דעם געמאַכט אַ צווישענשייד צווישען איין אַלט, פריעדליך פּאָאַר־פאַלק, אונ אָפּאָראַטשעט איין עהרליכע טרייע פּרויא, אונ אַ מאַמע פון קינדער.

3.) אַז ער האָט אָבמאַנעוועט דעם צעפּליקער פּאָטשטאַר, גיבענ־דיג איהם זיין ווייבס אַ פלימעניצא פאַר אַ פרויא, בתורת בתולה, וועהרענד ער האָט געוואוסט, אַז זיא איז שוואַנגער טאָקע פון זיין זוהן... אונ האָט נאָך ביא איהם אויסגענאַרט דערפאַר 5000 רובעל במזומן אונ אַ פּאָאַר בריליאַנטענע אוירינג מיט אַ בראָש אויף ערך 7—8 טויזענד רובעל.

4.) אַז, אום אויסצוגיבען זיינע אַ פלימעניצא, אַ גרושה — אָהן נדן, פאַר זיינעם אַ אינטריגאַנט אין זיינע פערבאָרגענע שווינדלען — האָט ער דעם אינטריגאַנט געהייסען גיבען זיינער פרויא, אין קראָ־קאָדילעווקע, אַ בעל־כרחו גט, אונ דעם כופר זיינעם מיט נאָך 2 חסידים געהייסען שרייבען אונ חתמה׳נען אַ־א גט, אונ זיינע 2 טיש־נגבאים געהייסען זיין עדות ביים גיבען אָ דעם גט.

5.) אַז ער האָט דיא זעלבע פלימעניצא זיינע געצווינגען חתונה האָבען פאַר זיין ניזערטרעכטיגען אינטריגאַנט, הנ״ל, המכונה לייב־גבאי, געגען איהר וויללען, אונ דעם אינטריגאַנט האָט ער זיא גע שדכנ׳ט בתורת אלמנה, וועהרענד ער האָט זיא גיט געוויסט פאַר אַ גרושה, וואָרען מאַכע ער אַליין האָט זיא, צוריקק מיט 8 יאָהר, געצווונגען

זיך צו גט'ן מיט איהרען א געליעבטען מאנן דערפאר וואס יענער איז א משכיל געווארען . . .

ב.) מחונציא, דעם צדיקים עלטסטער זיהן.

בעשילדיגט זיך אין דעם:

1.) אז ער האט מאנים געוועהן זיינע א געשוועסטער-קינד, רחל'ע, אין דער נאכט פין זכור-ברית שנת תר״י . . . ביים פאטער אין זיין יחידות שטיבעל.

2.) אז ער האט איהר איינגעגיבען טיינע רפואות צום אבטרייבען דאס קינד.

ג.) דער לייב־גבאי.

בעשילדיגט זיך אין דעם:

1.) אז פין אינטריגע — אונ פין געלט וועגען, האט ער אונטער־געהיצט דעם צעפליקער פאטשטאר, צו גט'ן זיין פרוי אונ נעהמען רחל'ען, דער רבי'צענס פלימעניצא, וויססענדיג איהר שוואנגערשאפט.

2.) אז ער האט, דורך שווינדעל אונ חנופה, אויסגעמאנט'עט ביים צעפליקער פאטשטאר דער פאטשטארקעס א פאאר אוירינג מיט א בראש אונ א פינגערעל פין דער רבי'צענס וועגען, אונ דורך א פאקום מיט'ן אונטערווארפען בסתר דאס פינגערעל צום צעפליקער לעהרער אין א קעשענע, האט ער דעם אונשילדיגען לעהרער געמאכט פאר'ן גנב פין דעם ציהרינג.

3.) אז ער האט אנגעשטעללט דעם צעפליקער סטאראסטא מיט'ן סבארשטשיק, זייא זאלען פאלש עדות זאגען אויף דער פאטשטארקא דעם מאנן איהרען אין דיא אויגען, בודטא זיא זינדעגט מיט'ן דארטיגען לעהרער.

4.) אז ער האט במזיד געגיבען דעם וייב זיינעם, אין קראקא־דילעווקע, א בעל-כרחו-גט.

ד.) ווייטער האט דאס פראטאקאל בעשילדיגט דעם רבי'נס סופר מיט דיא 2 עדות אויפ'ן בעל-כרחו-גט, פאר'ן שרייבען אונ חתמה'נען אזא גט; דיא 2 טיש-גבאים — פאר זייער זיין עדות, בעת מיין גיבען דעם בעל-כרחו-גט; דעם קראקאדילעווקער בעל-טקסא — פאר זיין גיבען חאבאר, אונ דעם מחילה אליין וואס נעמט חאבאר, אויסער דעם האט דער פראקוראר אביאזעוועט דיא רבי'צען (כפי זיא בלייבט פרייא צו הויז) אז זיא זאל פין מיין חוב, וואס מיר קימט ביים רבי'ן, גיבען דער קראקאדילעווקער פלוני'ת'טע מיינער

מיינער 20 רובל מאנאטליך אויף צו לעבען מיט די קינדער, ביז דאס פראצעס וועט זיך ענדיגען לגמרי.

נא, וואס זאגט איהר, רבותים, צו די מינים חטאים...? איך זאג אייך דעם אמת: איך פערשטעה עס גאר ניט, וויא נעהמען זיך אזעלכע פארשטאפטע קאפ אויף דער וועלט, וואס ווייסען אפילו ניט דאס, וואס ביי אונז, חסידים און פו לישע יודען, ווייסט אפילו א תנוק בן-יומו! — אט לאמיר, אויף ציקאוועסט, געהען כסדר מיט די מינים וואזשנע חטאים פון זייער פראטאקאל, און באטראכטען, וויא מענשען, דאכט זיך, מיט אללע 5 חושים וויא מיר, הייבען ניט אן צו פערשטעהען דעם חילוק פון איין אמת'ן חטא, איין אמת'ע עבירה, ביז א נישטיג תאוה'לע, א קאטועסעל, א שפיטצעל, א ווארטעל און טאקע א פשוט'ר שטות...! און נעהמען און מאכען פון א מייזעל א הייזעל און פון א נפוח-א מישקעט-קויל... למשל; דער ביטטערער חטא זייערער: סטייטש; היתכן, הישמע כזאת, דער רבי געהמט געלט פאר פאלשע הבטחות!?... מאהלט אייך, זיי זאלען זיך האטש נאר דערמאהנען אין זייער אייגענעם גוי'עשען ווארטעל „דורענן דאיע א ראזומנע בערע" דארפען זייא זיך דאך שוין אליין צולאזען אויף אזא מין טפשות!... נאר לאמיר טאקע בעקלעהרען דיא זאך אזוי, טיעפער איז ענין אריין אהן ווארטליך — איז דאך עס באמת טאקע נאר א חוכא וטלולא! — איך וועלל שוין ניט רעדען דערפון, אז ביי אונז, חסידים, זענען דעם רבי'נס הבטחות תורת משה ממש, און אז דער רבי איז א כל יכול! — מילא דאס וועללען די פארשטאפטע קאפ אייביג ניט משיג זיין... ווארען די משכילים און מתנגדים, וואס זענען דאך עפעס פארט גמרא-קאפליך — פערשטעהען דאך אויך דעראינגען פינקט וויא דער האן אין בני-אדם!... נאר לאמיר שוין זאגען אפילו לדידהו, אז ס'איז פאלש — נא? מילא, איז וואס? א פנים דער רבי שלעפט דען ביי די פאללעס: קומט נא דיר קינדער, נא דיר פרנסה, נא דיר ראטע, נא דיר א פאלשע קוויט, נא דיר א פעטטען פגר... וכדומה? יענע קריכען, שלאגען זיך דורך מאווערען, טשעפען זיך, לאזען ניט לעבען, ניט אטהעמען: גיב קינדער! גיב רעגען, שנעה, מלחמות! גיב רבנים, שוחטים דיינים, סופרים און מלמדים! טרייב אונז ארויס דבוק'עס, מחשבות זרות! פערדרייי אונז דעם פריץ, שיק אן דעם מלאך-המות! פאק דעם שטן! ראטעווע די מקשה לילד! וכדומה... נא, לאמיר שוין זאגען איבערען הונדערטען פאלל, וויא זיי זאגען, אז דער צדיק קען דאס ניט ממלא זיין — נא? אבער יודען בני רחמנים גלעבען דאך אבער יא, און לאזען איהם ניט ריהען א מינוט! — קיממט דאך איהם, על

כל

כל פנים, האטש שכר-בטלה, האטש שכר-טרחא פאר אזא קאפּדרילע-גיש, פאר אזא עבודת-פרך יומם ולילה, אהן א חיי שעה! ? . . . הא? — יודעליך מוזען דאך נעביך ערגעץ לויפען נאך נסים, מופתים אונ נפלאות, וואס חוץ מדרך הטבע! .... ווארען דעם יודענס גאנץ לעבען אונ שטערבען איז דאך לויטער נסים, לויטער זאכען למעלה מהטבע .... נא? מוז דאך איינער נעהמען אויף זיך, אויסצושטעהען זייערע התפעלות אונ התלהבות צו הימעל-זאכען . . . אונ אז ניט דער — איז יענער! וואס מע מוז — העלפט דאך ניט קיין חכמות! . . . נא? איז ער דער איינער! . . . זאלען איהם ניט גיבען אויף צולעבען, זויא פאר אזא הויך, עדעל התמנות פאסט . . . ? הא? . . . — צו דער חטא למשל, וואס דער רבי האט, אהן א רב, אבגענעהמען א גביהת-עדות אונ נאך א פאלשעם, אונ האט געמאכט א צווישענשייד צווישען א פאאר פאלק; קענן מען ניט חלש'ן הארענדיג אזויגע שטותים! ? — געה גיב זיי צופערשטעהען, אז דער צדיק-הדור איז אליין א ספר-תורה, וויא דער זהר הקדוש זאגט „אורייתא וקוב"ה וישראל חד אינון" אונ „ישראל" מיינט מען דאך נאר דעם צדיק, בחינת יעקב אבינו, פון ישר-אל — ביינגעקוממען כביכול דיא שכינה — ווארען הקדוש ברוך הוא גוזר גזרה וצדיק מבטל . . . נמצא אז דער רבי איז הוא הדין, הוא הדין והוא העד . . . אונ אללע גדולי-הרבנים והפוסקים זעען געגען רבי'ן כקליפות השום! . . . נא, אידאס עפעס א שאלה פון א בר-דעת: פאר וואס דער רבי נעהמט אב גביהת-עדות? . . . איי וואס זיי זאגען: א פאלש גביהות-עדות? — איז דאך ווייטער דיא איינגע מעשה, אז מע האט צוטיהן מיט טפשום! נאך זייערע פלאט-שיגע מוח'לעך קוממט זיי אוים, אז כפי מע דארף אהן תרוץ מאקע נאר ממש האפען בעת עבירה — לכן הייסט עס דא פאלשע עדות! — אז דא געהט דאך אבער גאר ניט אינ'ם חטא נאיף! ס'איז גאר לא זו הדרך! . . . געה זיי זיי מטעים אזא טיעפען ענין וויא „אין ארור מתדבק בברוך"? — אז א חסיד, ווער שמיסט חלילה א חסידה, איז זיך, גאר מיט א דבור, מיט א קיק, אפילו מיט א גמילות-חסד, מקרב צו א מתנגד, אדער א בערלינער — איז מען שוין פוגם אינ'ם עולם-הנשמות, אונ עם ווערט שוין גערעכענט וויא יחוד ממש . . . נא? דיא פאטשטארקע, דיא מרשעת, האט דאך געטיהן א חסד מיט'ן לעהרער; וואסזשע דארפמען נאך מעהר יחוד דערפין? . . . אונ קוים איז זיא געווארען א מתדבק בארור — טאר זיא דאך שוין ניט לעבען מיט'ן מאנן, ווייל ער איז „ברוך" . . . וואזשע איז דא נישא צופער-שטעהן . . . ? דעסט גלייבען דער חטא, וואס דער רבי האט געטיהן מיט זיין אויסגיבען רחל'ען בתורת בתולה — ביין וואס דען . . . ? ער

זאָל געהען אויסשרייען אין אַללע גאַססען, אַז זיין זיהן האָט מאַניס געוועהן רחל'ען אונ אַז רחל'ע איז אויף דער צייט! הא? וויא מיינט איהר? דאָס איז דאָך שוין טאַקע אַ תנועה פון וואַהרע משוגעים, בנאמנות! . . . אונ דאָס זעלבע איז מיט זייערע חטאים, וואָס דער רבי האָט חוטא געוועהן מיט מיין בעל-כרחו-גט אונ מיט'ן נאָטהען זיין כלימעניצא חתונה האָבען מיט מיר. כ'לעבען, קאָנען אַזוינע מגושם'ע זאַכען פערשטעהען דעם רבי'נס קיק אין זווג מן השמים . . . ? מאָהלט אייך, אַז מע ווייזט איהם פּאָרט פינ'ס עולם-הזווג דיא נאָמען „יצחק ורבקה" זאָל ער קיקען אָדער שטיא אין מויל אַריין, וואָס זיא ווייסט ניט מאי דקאמרי רבי'צען .... ? וואָזשע הייסט „זכין לאדם שלא בפניו" אונ דער „כופין אותו עד שיאמר רוצה אני" . . . ? היינט זשע וואָס זגאַטשיט אַקעגען אַזאַ הויכען ענין, וויא הזדווגות הנשמות בשרשן — עפּעס אַ קראַקאַדילעווקער שפלה מיט איהר יאָ גט, צי ניט גט, צי בעל-כרחו-גט . . . ? גאָר גערעדט מיט פּראים, וואָס פערשטעהן ניט דאָס מינדסטע קנייטשעל, דאָס מינדסטע קוועטשעל אפילו פון אַ גאַנץ פשוט'ן יודען .... מכל שכן פון אַ חסיד אונ מכל-שכן דכל-שכן פון אַ צדיק! . . . אונ נאָך אין אַזעלכע דברים העומדים ברומו של עולם! . . . דאָס זעלבע איז מיט ר' מחונצי'ס חטאים! מאָהלט אייך, אַ צדיק, קיין עין-הרע, אַזאַ בעל-בשר פון תענוג זיו-השכינה, וואָס האָלט שטענדיג אין אַזאַ ווילדען התערותא-דלתתא בגין התערותא-דלעילא . . . נאַ? פערשטעהען עס גאָר אָ דיא מגושם'ע — זאַכען, אַז פון אַזאַ ברענענדיג התלהבות בעקוממט מען פּשוט הייסע געבליטען, בחינת „בדמיך חיי!" . . . מן הסתם מוז אַזאַ אש-להבה פאַרשטאָפּען דעם שטן דאָס מויל מיט עפּעס אַ מין נגוּעים'ל, בחינת „ודגלו עלי אהבה" . . . נאָר אַז דער ס"ם ווילל זיך שוין טאַקע אַ שפּיעל טיהן, אונ ווילל פון דעם „אש-דת" נאָר מאַכען „אש-זרה", אַז ס'זאָל חלילה בעשאַפען ווערען דערפון אַ נפש-הנדחת, מהניך כלבין דחצופין . . . אודאי מוז עס דער צדיק בעצייטענס פערהאַפּען! עס זאָל חלילה ניט אָנקוממען צו דיא רוחין דאזלין ערטולאין . . . נישמעדר מיט וועהמען רעדט מען דאָ פון אַזוינע טיעפע ענינים? . . .

נאַ, אונ פון מיינע חטאים איז דאָך אודאי נאָר אַ חוכא-וטלולא צו רעדען! . . . אַ קאַטוּעס אַביססעל איך האָב „אונטערגעהיצט" דעם פּאַטשטאַר! ? . . . נעביך אַ ילד פּעטרוסיא, וואָס קענן נעביך קיין צוויי ניט צאהלען . . . אונ איך האָב איהם אונטערגעהיצט! ? . . . צי דערסגלייכען: איך האָב בייא איהם דאָס ציהרינג אויסגעמאַנטיעט פון דער רבי'צענס וועגען! איהר פערשטעהט אַ חטא אין באר! ? אָבער ניט זיך? . . . אונ ווען מע וויל ביי איהם דיא לעטצטע

קאפאטע — וואלט ער זיא ניט געוועהן אוועקגעגעבען — א דער תם
געביך ··· פאר רחל'ען ? . . . אונ פאר וואס טאקע ניט ? — עפעס
א קארגע זכיה פאר אזא יונגאטש, דער רבי'צענס איין אידעם צו
זיין ! ? . . . גבירים אדירים אונ גיטע יודען שטראבען זיך משדך צו
זיין מיט'ן רבי'ן — נא, אונ אשת חבר כחבר . . . ובפרט, אז זיא
איז אליין גאר איינגעטינקט אין יחוס ! איהר שפיעלט זיך מיט'ן גרויס'ן
ר' שימצים איין איניקעל ! . . . אונ ווען טאקע ניט רחל'ס פעקעל —
וויא לאנג קריינקט ער, א דער טרעלבויך, וויא ער וואלט איבינ
אפילו דיא זכיה געהאט רחל'ען דיא טופליעך צו פיטצען . . . אונ
דיא שוטים האלטען עס פאר א חטא, פאר וואס איך האב איהם
געבייעט איין אומעהרליך מאדעל ! ? . . . נאך איין עהרליכע פלימעניצע
דער רבי'צענס וואלטען זיי א בהלן געוועהן איך זאל רייען דעם
צעפליקער פאטשטאר . . . א קליינקייט אזא טהייערע מע-
צאצא ! ? ···· נא, אונ מיינע איבריגע חטאים זענען דאך אודאי בוקע
רקיעים . . . כ'לעבען איז ניט א לאך אין הימעל, אז דער אפיקורוס,
דער אראמער בעל-עבירה'ניק, דער צעפליקער לעהרער, וועט זיטצען
אין אסטראג ? ציא אז מיין יפהפיה האט בעקימען א בעל-כרחו-גט ?. . .
בעראש נאך אומשטיינסגעזאגט אזוינע שוטים : איהר זעהט דאך גנאד
דא דיא גילדענע פארשוין מיט איירע אויגען — נא ? מאכט איהר נאך
שאלות וועגען אזא טנופת . . . ? אונ צוליעב אזא כשר'ער מציאה,
נאך מחייב זיין דעם סופר מיט דיא עדות מיט'ן בעל-טקסא אונ אפילו
אייערען א סטאנאוואי אויך ! ? . . . נא, איז שוין דא, וואס צו רעדען
מיט אזעלכע טפשום . . . ? אקוראט אשטייגער, וויא גלייך זיי האבען
גע'פסק'עט דעם ספוק איהר . . . נאך 20 רו"כ א חודש ! . . .
מאהלט אייך, אז דער רבי, וואס ער איז דאך דער מדת-הרחמים
אליין, הייסט איהר אפילו קיין כתובה-דאורייתא ניט גיבען . . . זענען
זיי דיא בעל-רחמנא'קעס אויף א יודישער טאכטער ! . . . אזא קליג
וויא דער טאג . . ? זעהט איהר דאך, אז ס'איז דא נאר געוועהן
מעשה שטן . האט זיך זייא פארגעשטעלט א קוצע קיא פאר
א ווינדמיהל, אונ, מיר יאק מיר — נאר דער רבי מיט ר' מחוזצי'ן
מוזען נעביך בחנם בלא דבר, אבקימען בעון-הדור אונ איך מיט
דיא איבריגע זאלען גלאטט זיין כפרה-הינדלעך פאר פיסטע וואלדער . . .

קורץ, מע האט אבגעלייענט דאס פראטאקאל אונ דער פראקו-
ראר האט א בעפעהל געגיבען, אז דעם רבי'ן מיט'ן זיהן זאל מען
באלד אטפראווען אין גובערניע אין קרעפאסט אריין ; דעם סופר מיט דיא
עדי-הגט מיט'ן קראקאדילעווקער בעל טקסא זאל מען נעהמען אין
סירקעווער אסטראג ; דעם סטאנאוואי זאל מען ארלאזען א היים פריי,

נָאר מִיט אַ פָּאדְפִּיסְקֶע, אַז עֶר טָאר, מֶעהר וִויא פִּין זַיין סְטַאן, זִיךְ נִיט אָפְּלוֹטְשֶׁען, אוּנ מִיךְ מִיט דִיא 2 טִישׁ-גַבָּאִים, אַזוֹי וִויא מִיר זֶענֶען אַלֶע 3 גְרָאד גֶעוֶועהן וְצוֹנְיִ״ר נִכְתָּבִים, אוּנ אַזוֹי וִויא קְרָאקָא־דִילֶעוְוקֶע אִיז וְצִיוֹנְיִ״ר אוֹיְעזְד — זָאל מֶען אוּנְז שִׁיקֶען אִין וְצִיוֹנְיִ״ר טֶערְמֶע אַרַיין — אוּנ בַּאלְד הָאט מֶען גֶעבְּרַאכְט אִין קְלוֹיז אַרַיין 2 וֶוענ-טִילִיבֶּעס, מִיט 2 סוֹיבֶּעלֶגֶע לָאמְטְזֶנְמִיטְצְלִיךְ, מִיט 2 פָּאאָר וַוא־רִימֶע, זַאמְשֶׁענֶע פּוֹיסְטֶען, פַּאר׳ן רֶגִ״ן מִיט ר׳ מָחוּנְצִי׳ן; זַיי הָאבֶּען זִיךְ עֶס־אָנְגֶעטִיהן בִּפְנֵי כָּל עַם וְעֵדָה, אַז ס׳אִיז מַמָשׁ גֶעוֶועהן אִין קְלוֹיז „וְיָמֵשׁ חוֹשֶׁךְ“ . . . אַ סַךְ עֶרְגֶער וִויא דָאס חוּרְבַּן-בֵּית-הַמִקְדָשׁ! אוֹי לָעֵינַיִם שֶׁכַּךְ רוֹאוֹת, וִויא דִיא לוּחוֹת פָּאלֶען צֶעבְּרָאכֶען פִּינ׳ם הִימֶעל אוּנ הַקָבָּ״ה אִיז מוֹרִיד דְמָעוֹת! . . . „אוֹי לָנוּ כִּי נָפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁינוּ!“ מִיר הָאבֶּען זִיךְ וִויא עֶס אִיז אָנְגֶעטִיהן אִין וַוא־רֶעמְס . . . דֶער זְשַׁאנְדַארְעמְסְקִי הָאט אַ ווִינְק גֶעטִיהן, אוּנ אַלֶע זְשַׁאנְדַארֶען זֶענֶען אַרַיין אִין קְלוֹיז, הָאבֶּען אוּנְז אַלֶע אַרִימְגֶערֶענְגֶעלְט, אוּנ דֶער פְּרָאקוּרָאר הָאט שׁוֹין גֶעזָאגְט דָאס וָוארְט „מַארְשׁ!“ . . . נָאר פְּלִיצְעס אִיז דֶער לֶעהְרֶער צוּ אִיהם צִיגֶעגַאנְגֶען, הָאט אִיהם, עֶפֶּעס אוֹיף אַ מִין לָשׁוֹן, גֶעזָאגְט עֶטְלִיכֶע וֶוערְטֶער, אוּנ דֶער פְּרָאקוּ־רָאר הָאט אִיהם גֶעעֶנְטְוֶוערְט „טְרֵיי בִּיֶען!“ (וִויא עֶס הָאט זִיךְ אָקָאוְשֶׁעט טַאקֶע בַּאלְד, הָאט עֶר, אַ פָּנִים, גֶעבֶּעטֶען דֶעם פְּרָאקוּרָאר, עֶר זָאל אִיהם עֶרְלוֹיבֶּען זָאגֶען, דִיא אַרֶעסְטַאנְטֶען בִּכְלָל אוּנ דֶעם גַאנְצֶען עוֹלָם בִּפְרָט, אַ מוּסָר אוֹיף פְּרָאסְט יוּדְעשׁ לְטוֹבַת הַמֶמְשָׁלָה וּלְטוֹבָה דֶעם יוּדִישֶׁען הֲמוֹן-עָם . . . אוּנ עֶר הָאט עֶס אִיהם עֶרְלוֹיבְּט . . .) אָט וִויא דֶער חִלוּל-הַשֵׁם אִיז שׁוֹין גָאר גֶעקִימֶען אִין זַיין לֶעטְצְטֶער מַדְרֵגָה! .... אוּנ דִיא שְׁכִינָה שְׁרַייט: „גְזֵרָה הִיא מִלְפָנַי!“ — דֶער לֶעהְרֶער אִיז אַרוֹיף אוֹיפ׳ן בֶּעלֶעמֶער אוּנ הָאט אָנְגֶעהֵייבֶּען:

15.

וועה! אז דיא בארלינער ווערען מגידים אונ זאגען מוסר דעם רבין מיט דיא חסידים!

דעם לעהרערס רעדע צום עולם:

„אומגליקליכע, פערפיהרטע ברידער מיינע! איך ווייסס אונ זעה, אז נאך דעם אללעמען, וואס אייערע אויגען זעהען מיין גערעכטיגקייט פאר גאטט אונ פאר לייט, אונ דאס שרעקקליכע אומרעכט פין דיא אללע, וואס האבען מיך, אונ נאך פיעל ארענטליכע מענשען, אינ'ם גרעססטען אומגליקק געבראכט אומזוסט אונ אומנישט — קיקט איהר דאך אויף מיר מיט שטערבליכע שנאה אונ פעראכטונג, אונ וואלט מיך געהערען איינגעשלינגען . . . אונ אויף דיא חיבים קיקט איהר מיט לייד אונ רחמנות, אונ רעכענט זייא פאר מוסר-נפש'ניקעס אויף קדוש השם . . . גישמעהר „השם לי לא אירא מה יעשה לי אדם“? מיט מיר איז דער אמת — דארף איך קיינעמס לאסקע ניט! אונ פאלגליך, אז ניט מיין כבוד, ניט מיין קריוודע בין איך דא אויסען, זאנדערען אייער כבוד, אייער אומגליק! איך מיין דעם כבוד אונ דיא טובה פין מיין בידנע יודישען פאלק!... קיקט אייך הארום, ברידערליך, אין וואס פאר א ביטטערער לאגע מיר יודען געפינען זיך צווישען דיא פעלקער, איבער אונזערע שלעכטע מעשים, פערדארבענע זיטטען אונ הנהגות, אונ איבער אונזערען פערפרעמדען זיך פין אללעם וועלטליכעם, בילדונג אונ דרך-ארץ, אונ גיט זיך אליין אפ חשבון: מיט וואס סטארעט איהר זיך דיא דאזיגע ביטטערע לאגע צופערבעססערען, אז יודען זאלען שוין ניט זיין לחרפה ולשנינה, ללעג ולקלס בין הגוים אונ, אדרבא, מע זאל שוין אויף זיי אויך א מאל א קיק טיהן וויא אויף ארענטליכע, נוטצליכע מענשען דער מענשהייט אונ בירגער דעם לאנד, וויא זיי געפינען זיך דארט? — איך רעד שוין ניט דערפין, אז מיר יודען, מיט דעם טיטעל, וואס גאטט האט אונז געגיבען „עם חכם ונבון“, וואללטען מיר נאך גאר

בעדאַרפט זיין אַ מוסטער, אַ שיינדלינג פאַר אַללע פאָלקער אין דער וועלט! — נאָר לפּחות, חאָטשע ניט זיין אַ שאַנדע, איין איבעריגער אין דער וועלט . . . יעדער גוף לעבט און עקסיסטירט נאָר דורך דעם, וואס אַללע זיינע גליעדער אַרבייטען צוזאַממען, איטלעכס נאָך זיין בעשטימונג, אָהן איין אויפהער, בכדי דעם גוף וואס לאַנגער צו ערהאַלטען און וויא בעקוועהמער איהם דאס לעבען צו מאַכען, און קאם ווערט איין אבר שוואַך, ווער שמיסט, עס ווערט גאר געלעהמט — אזוי שטערט עס נאָך דער גאַנצער מאַכינאַציאַ פינ'ם קערפּער איהר אַרבייט, ביז מע מוז עס אָבשניידען . . . נאָ, איהר פערשטעהט עס, און ווייסט עס טאַקע פין דיא קבלה-ספרים, אַז דיא וועלט איז איין קערפּער, און יעדער מענש איז אַ קליין וועלטעל — „העולם קומה והאדם עולם קטן" נמצא, אַז יעדער יחיד איז אַ גליעד, איין אבר פינ'ם וועלט-קערפּער — פין דער מענשהייט — און אום דער דאַזיגער קערפּער זאל לעבען און עקסיסטירען, מוז יעדעם גליעד אַרבייטען און ציבּרענגען זיין חלק נוטצען דעם קערפּער . . . קאם איז אָבער אַ מענש, ווער שמיסט נאָך אַ גאַנץ פאָלק, איין עצל אין זיין אַרבייט צי גאר אַ בטלן, אַ ליידיגגעהער — אזוי פאַללט ער שוין איין איבריגע משא אויפ'ן גאַנצען קערפּער, און לא די, ער אַליין טיהט גאר ניט, שטערט ער נאָך אַללע איבריגע גליעדער זייער אַרבייט, ווייל זיי מוזען זיך נאָך גאר נייאַנטשען און וואַזגען מיט איהם אויך . . . נאָר דאָך איז נאָך אַזאַ-אבר צודערליידען: מע טרייבט עס אונטער צו דער אַרבייט וויא ווייט מע קאנן, און אַז ס'העלפט ניט גאר ניט, לאזט מען איהם גאר לויפען; און מע גיט איהם ניט קיין חלק געניסן פון דער אָבשטשע אַרבייט . . . אָבער וואס טיהט מען מיט אַזאַ — אבר, וואס ס'ווערט גאר שאדליך דעם גאַנצען קערפּער? דהיינו אַז אַ פיסס, למשל, הייבט גאר אָן פוילען און גנויען, וואס לא די ער טיהט וועה און מאַכט אָן העפטיגע שמערצען דעם קערפּער — איז ער נאָך גאר פעיג צו זאַראַזען איהם אויך! . . . גוואַלד, ברידערליך! וואָללט איהר חאָטש מעהר ניט געוועהן וויא אַ לא-יצלח'דיק אבר אינ'ם וועלט קערפּער — איז דאָך שוין אויך געניג וועה און ווינד, אַז אַ גאַנצע נאַציאָן ווערט אַ בטלן, אַ טונעיאַץ, און דאַרף פאַללען למשא, פאַר אַ קעסט-קינד אויף דער מענשהייט . . נאָר דאָך אידאס נאָך פיפ-ס'בידאיוא! „ווער ס'איז פויל, האט ניט אין מויל . . ." און דער קערפּער — חאָטשע טאַקע שוועער — טיהט זיך טאַקע ווייטער זיין אַרבייט . . . וואס זאָגט אָבער דיא מענשהייט, אַז לא די איהר זענט אַ לא-יצלח'דיג אבר, וואס גיט זיך נאָר אָב מיט פוסטע פאַנטאַזיעס, שטותים און הבלים — זענט איהר נאָך גאר אַ שאדליך אבר, וואס קענן זאַראַזען דעם גאַנצען

קערפער . . . ? אוי לאותה בושה, אוי לאותה כלימה ! לא די איהר באגעניגט זיך ניט אינ׳ם גייסטליכען לעבען , וויא אללע פאלקער , מיט א גאטט , א תורה, שיהלען אונ בתי־מדרשים, רבנים דינים , שוחטים אונ אנדערע כלי קודש , מיט א ר׳ מאיר־בעל־נס־פישקע, אונ נאך אזעלכע רוחניות — זאכען צום בעגייסטערען דיא נשמה מיט מזון הנפש — אונ מוזט נאך גאר האבען הימעל־מאקלערס , גאטט׳ס סטראפטשעס , תורה־זאגער , מלאכים־חאפער אונ פמליא־של־מעלה־אדוואקאטען ···· מאכט איהר נאך אן דאריבער מחלוקת׳ן , קנאה־שנאה׳ס, אינטריגעס , אומגליקען , נידערטרעכטיקייטען אונ מעשים אשר לא יעשו, וועלכע שאדען דער גאנצער מענשהייט בכלל אונ דעם יודענ־תום בפרט ! . . . אונ דיא רעגיערונג , וועלכע האלט אייך אונטער איהר שוץ אונ ניאנטשעט זיך מיט אייך, וויא מיט א ליידינגעהער, א ביסטעפאסניק, מוז נאך טראגען העכער האלב צייט, מיהע אונ שווייסען פין דיא אבשטשע נוטצען , אויף אייערע שאנדליכע אונ געמיינע אינטריגעס ; חוץ וואס הונדערטער יחידים אונ פאמיליען אונ גאנצע געמיינדען מוזען נאך אומגליקליך זיין דורך אייך, אונ סטרא־דייען דאס גאנצע לעבען , וואס זענען נעביך גאטט דיא נשמה שולדיג , וויא איך אשטייגער ! . . . ניט גענוג , וואס איהר טראגט אויף אייערע הימעל־מאקלערס קאפיטאלען , פאר וועלכע מע וואלט גע־קאנט אויסהאלטען אין אללע שטאדט גאנצע תלמוד־תורה׳ס, בקור־חולים׳ס , בית־יתומים׳ס, מושב זקנים׳ס , רעמעסליענע שוהלען , אונ בכלל בעוואהרען אללע ארימע אונ קראנקע , קאליקעס אונ בידנע אלמנות , פין הונגער אונ קעלט , אנשטאט וואס דיא הימעל מענשען שאסטען דאס בליטיגע געלט אויף פערל , בריליאנטען , סערוויזען , טהייערע פיטערוואראגען , קארעטעס, גאלד , זילבער, סאמעט אונ זייד — איז אייך דאס אללעס קארג , אונ איהר ברענגט נאך אויס דאס לעטצטע אויף פראצעסען, אגענטען , חאדאטייעס , חאבארען קערמעשליך אונ פראזענטען, אום אייער נארישען נצחון אויסצופיהרען , אייערע געמיינע נידערטרעכטיגע פלאנעס אבצומאכען, אז דער רבי זאל אלין א גרעססערער בעל־מופת אויסקוממען , א העכערער הימעל־מענטש הייסען . . . אונ צוליעב אזא נארישען , אונגוטצליכען אונ משוגע׳נעם נצחון , זאלען נאך הונדערטער אונשילדיגע מענשען אומ־קוממען דורך אללערליי אומגליקען ! ? . . . קיקט אייך אום, ברידערליך , וויא אזוי איהר אליין אונ דאס גאנצע יודענטהום ווערען, דורך א דיא מינים מחלוקת׳ן, אינטריגעס אונ נצחון׳ס פאר דיא הימעל־מאקלערס — געשמוטצט אונ געפיינדעט ביי דיא לאנדעס־ברידער אונ ביי דער רעגיערונג אין דיא אויגען , אונ וויא פיעל דאס יודענטהום

סטראדייעט אויס דערפאר, אי בגשמיות אי ברוחניות! . . . וויפיעל געלט, מיהע, צייט, כח און מוח לעגט איהר אוועק אויף דערוייזען פינ'ם רבי'נס א פעהלער — א מופת; פון זיין עבירה — א נס; פון זיינער א תאוה-עבודות הבורא; פון זיין שרעקק פאר'ן סטאנאוואי — א קטרוג אין די עולמות עליונים; פון זיין זיטצען אין אסטראג — שכינתא בגלותא; פון זיין ערנידריגען זיך און חנפה'נען דעם גוי. . . המשכת ניצוצות הקדושים; פון זיין חמדת-כסף-המתקת-הדינים און פון אללע זיינע טעות'ן, גרייזען, שטותים און שיחות-חולין — לויטער גאטטליכקייט, סודות, נסתרות, כונות, רמזים און הימעל-גאבען — פון וועלכע ניט אייך, ניט דעם יודענטהום, ניט דער וועלט, ניט קיין אייגציגען קיממט גאר ניט ארויס . . . איהר זאלט עס בעססער אוועקלעגען אויף טובת-הכלל, אויף צרכי-צבור, אויף צדקה וחסד, ענדליך פשוט אויף זיך אליין, אויף אייער שטיב, אויף אייער ווייב און קינדער — וואלט איהר דאך דערמיט גרויסע נוטצען געבראכט דער וועלט, דעם לאנד, דעם יודענטהום, דער געמיינדע, דער פאמיליע און זיך אליין! איהר וואלט זיך דאך צייט געהאט צופיהרען א שטילל, רוהיג פאמיליען-לעבען — ווי גאטט וואלט אייך געגעבען — אינאיינעם מיט ווייב און קינדער, ווי די טויבען; ערציהען די קינדערליך צו גאטט, צו לייט און צו דער וועלט, ווי די יעטצטיגע צייט פאדערט פונ'ם מענשען; אייערע ווייבער וואללטען גאר אנדערש אויסגעזעהען אי בגשמיות אי ברוחניות, און איהר וואלט אייך טאקע זעהר שיין, בכבוד, געקעננט געהען ערב ובוקר אין שיהל אריין דאווענען און לעהרנען א פרק משניות און א בלאטט גמרא אויך, און אפילו אריינקיקען אין א רעכט מוסר-ספר אויך — און עס וואלט אייך נאך כמעט דער גאנצער טאג פריי געבליבען, אויף צו פערדיענען ערהליך און בכבוד אייער לעבענסמיטטעל . . . ניט אזוי ווי איהר לעבט אין אייער ווילדען חסידות, ווי די ווילדע ציגען, ווי טאבונסקי לאשעקעס, נאקיט און בארפיס, הינגעריג און שלאפעריג, הפקר און ווילד; אין שטיב דלות, חשכות, קללות און זידלעריי, די ווייבער פינסטער, וויסט, קויטיג און פעראימטערט, און די קינדער אבגעריססען, אבגעשליסען, פערמארעט, פערוואגעלט, ווי א הונד און געוואקסען ווי א אין א וואלד . . . ווייל אייער גאנצע צייט, כח און מיהע געהט אוועק אין קלייזעל, אין מרחץ, אין מקוה, אין ספורי מעשיות פון אייערע הימעל-מענשען; און אינ'ם שאנדטען שבת, אינ'ם בעסטען יום-טוב לאזט איהר גאר די היים אויף הפקר און לויפט צום רבי'ן, און קיממט אהיים מיט שפאגעל נייע מופתים, נסים ונפלאות און דערביי שפאגעל נייע אינטריגעס, מחלוקת, הריגות און אפילו שפיכות-דמים

אויך

אויך ···· איך אליין בין א בן-קדושים און בין ביז 20 יאהר געוועהן
דער אייגענער ווילדער חסיד — ס'הייסט פיסטעפאסניק און הפקר-יונג —
וואס איהר — און דער אייבערשטער האט אויף מיר רחמנות געהאט
און האט מיר מיינע אויגען געאפפענט, איך זאל מיך הארומקיקען:
וויא ליג איך? וויא בין איך אין דער וועלט . . . ? אלזא, ווייס איך
צי גיט, וואס אין אייער חסידות טיהט זיך איבער, און וואס דער
וועלט קאסט נעביך אב ממון און דמים דעם רבי'נס א מינדסט גע-
קינצעלט מופת'ל! . . . ס'איז דעם פראסטען, בלינדען, בידנע
המון-עם וועט איהר איינרעדען אויפ'ן הימעל א יאריד . . . אבער ניט
מיר, ברידערליך! א! איך ווייס צי גיט אללע מופתים דעם רבי'נס!:
מיילא פין זיינע נבואות איז דאך קיין רעדע ניט, אז ער ווייסט
אללעס פריער דורך זיינע נאראטשנע שפיאנען, אגענטען און שנארערס,
וואס זענען אימעדום פילל, פין דיא גרעססטע לייט'ס-קאבינעטען, ביז
דער קלענסטער ארעמסטער ספאלניא פין ד' על ד' . . . חוץ וואס
יעדער חסיד איז א פרייווילליגער שפיאן פינ'ם רבי'נס וועגען . . . און
ווען דער קליענט, צי דיא קליענטקא קוממט צו איהם מיט'ן קוויטעל
און מיט'ן פדיון — ווייסט ער שוין אללעס פריער . . . און זאגט
איהם שוין אויסענווענדיג וויא א וואססער . . . און הייסט „נביא,
מלאך-אלהים!" . . . נאר דיא מופתים זיינע! אוי לאותה בושה
ולאותה כלימה! אשטייגער וויא דיא מופתים פין דעם יעטציגען
פראצעס . . .: א מופת, דער רבי האט דעם צעפליקער לעהרער,
דעם אפיקורוס, פארטראכט, אז ער וועט שוין קיין תקומה ניט
האבען! . . . דיא כלב'טע, דיא פאטשטארקא, וואס האט זיך
אנגענעהמען פאר א לעהרער . . . האט ער געשטראפט מיט א בזיון
פאר דער גאנצער וועלט און דער מאנן האט זיא פליצעם . . .
גע'גט . . . דיא אויריגע מיט'ן בראש האט דער פאטשטאר פליצעם
פין דער העלל'ער הויט . . . געבראכט דער רבי'צען, און נאך געבעטען
רחמים, זיא זאל עס ביי איהם צינעהמען . . . און דיא איבריגע
מופתים אין דעם פראצעס שעהם איך מיך פשוט פאר'ן מויל צוברענ-
גען . . . אזוי זענען אללע מופתים זייערע תמיד פאראויס אבגעבעטענע,
אבגעשטעללטע, אבגעפלאנעוועטע און אויסגערעכענטע צום פונקט,
צו דער מינוט און געוויססע 90% פין זיי ווערען אבגעמאכט דורך
חאבארען, רכילות'ן, מסירות, שרפות, בזיונות, אסטראגען, גנבות,
גילות, רציחות, מאשענסטוועס און שפיכות-דמים אויך, ווען מ'מוז! . . .
נא, און דיא מינים מופתים, וואס בגעהען זיך שוין צהן
דיא אללע מאשענסטוועס — זענען גלאטט לויטער שווינדעל און
אחיזת-עינים: דער פריץ פין 90 יאהר ליגט שוין באלד 3 יאהר געלעהמט,

אפילו אהן לשון — היינט מארגען צום קבר... נאר זיין יונגע קאכאנע שיקט, גראד א טאג פאר זיין טויט, 10 ריקים צום רענדאר נאך ראטע בשם הפריץ — דער רענדאר לויפט צום רבי'ן, גיט איהם א פדיון די לעטצטע חי רו"כ, און דער רבי גלאנצט און קרעכצט (ער ווייסט גיט וואס מיט דעם פריץ טוהט זיך . . .) און לאזט אויס: „פאהר בשלום, דיין פריץ וועט בקרוב אהנלעגען מיט'ן קאפ!"... און כך הוה! . . . איי דאס וואס דיא מרשעת, דיא פריצה שיקט, טאקע תיכף נאכ'ן בעגראבעניש, שוין 15 ריקים און מע קעהרט איבער דעם רענדאר ערע־קאנענ... ? דאס איז מען דאך גיט מחויב צודערצעהלען... און מיט דעם פריץ'ס טויט קלינגט דיא וועלט... דער רבי ווייסט, דורך א דיפעשע פינ'ם גובערענסקי חאדאטיי, אז אין דער סטאליצא איז שוין אביאוועט א מאניפעסט און וואס אינ'ם מאניפעסט שטעהט, בקיצור, און אז נאך אין א פאאר טאג ארום וועט ער שוין אביאוועט זיין אין דער גובערניע אויך, און מיט א פאאר טאג שפעטער וועט מען איהם שוין אביאוועןאין דער גאנצער אימפעריא... און דא קיממט א דערשלאגענע, פוילישע יודענע מיט א פדיון: איהר מאנן זיטצט שוין 3 יאהר אין אסטראג און זיא מיט דיא קינדער געהען אויס פאר הינגער; א גלאנץ און א קרעכטץ... און לאזט אויס „פאהר בשלום, דיין מאנן וועט איפדע־וואך בעפרייט ווערען... און כך הוה! ... דער מאניפעסט ווערט א זייט־זאך... און דעם רבי'נס מופת איז מרעיש עולמות..." דער גבאי מאכט אפ מיט א ביידעל־שלעפער ער זאל געהען קיין בויבעריג אויף שבת־תשובה, און זאל פרייטאג אין מרחץ דאס־און־דאס טיהן — וועט צו איהם ציגעהען דער־און־דער... זאל ער איהם זאגען וויעדער דאס־און־דאס. און ענדליך זאל ער דעם און דעם'ס טאכטער געהמען פאר א ווייב... און דא קיממט דער „דער־און־דער" מיט א פדיון: דער רבי זאל איהם בעשערען א זווג פאר זיין מאוס־געשטיפעלטער מויד, אהן נדן: — א גלאנץ און א קרעכץ ... און לאזט אויס: „פאהר בשלום, פרייטאג אין מרחץ וועסטו שוין געפינען דיין טאכטער'ס זווג, א סמן: דאס־און־דאס..." און כך הוה! ... דערטאפט נאך א נסתר פאר זיין פאכקידנע מויד! ... „אט א מופת, וויא א מענש קוקט מסוף העולם ועד סופו!"... היינט דיא ווילדע מופתים, וואס דער רבי קינצעלט אויס דורך א צוויידייטיגער תנועה, א ווארט, א שמייכעלע, א לצנות'ל וכדומה: מיט דיא ווארטער: „א־נ־עבירה א נפש", אויפ'ן פדיון פון דער מקשה לילד, וועט שוין ארויס א מופת אין אללע אופנים... וועט זיא לעבען און האבען א טויט קינד — געהט זיין „א־נ־עבירה א נפש" אויפ'ן טויטען קינד... וועט זיא האבען א לעבעדיג קינד און

אליין וועט זיא שטארבען — געהט עס אויף איהר . . . וועללען זיי ביידע שטארבען — געהט עס נאר אויף איהר, אונ דאס טויטע נפל רעכענט ער גאר פאר קיין נפש ניט . . . וועללען זיי ביידע לעבען — הייסט עס: ער האט אפילו דאס קינד אויך געראטעוועט פינ'ם טויט . . . אונ נאך אזעלכע הונדערטער פאקוסען, וואס דער פראסטאק נעביך פאללט דארויף ניט, אונ חברה צופויקען עס פאר א מופת . . . איין עק, ברידערליך, לאז נעהמען מיט דיא הימעל-חאדאטייעס! זייא לעבען אב א עולם הזה וויא גאטט אין פראנקרייך מיט כל התענוגים שבעולם, נאר אויף אייער שטשאט אונ זיי האבען אייך בנאמנות אפילו אין דער לינקער פיאטע ניט אין זינגען — אפילו בעת אייער שמחה — ובפרט בעת צרה, מאגט איהר, פרא זיי, אפילו הונד צו טהייל קוממען! . . . איהר ווייסט דאס אונ זעהט דאס טאג טאגליך! . . . איהר זעהט דאס אין דער איציגער מינוט אויך, וויפיעל דעם רבי'ן אארט דער פאמשטשאר, נאך אזוי פיעל אויסזויגען זיין בלוט . . . אונ נאך פאר שווינדעל, אבמאן אונ פאדלאסט . . . אונ פין דיא איבריגע מחיבים איז דאך אוודאי קיין רעדע ניט, אז ער הארט זיי וויא פאר-א-יאהריגען שנעה! . . . איהר פערזונדעגט זיך נאר דיא נשמות דורך זייערע גרויסע אויגען אונ וואלפעשע אפעטיטען! . . . זיי זויגען אונ מעלקען אונ שעערען אייך, אומגליקליכע שאאף, אונ טיהען פין אייערט וועגען קיין האנד אין קאלט וואסער ניט אריין! . . . קוקט ניט דארויף, וואס גבירים, פיינע-בריות, וועלטליכע מענשען, אפילו אייניגע משכילים, אפילו אפיקורסים גלוחים אונ הילטייעס פאהרען אויך א מאל צו זיי אונ גיבען זיי פדיונות! . . . איהר ווייסט עס פאר וואס . . . ? אונ טאמער ווייסט איהר עס ניט — ווייסען זיי גאנץ גיט! : ס'איז פשוט, ווייל א סך האבען מורא, אין דער מין טייגע יעזואיטסטווא, פאר זייער פערמאגען, פאר חרפות בושות, פאר אסטראג אונ פאר'ן לעבען! . . . א סך געפינען אין א דער יעזואיטסטווא זייערע געמיינע וויגאדעס אונ אינטערעסען . . . א סך נעהמען עס פאר א בייטש, צו שמייסען אונ סטראשען, וועהמען זיי דארפען . . . אונ א סך חאפען גלאטט פיש אין מיטנע וואססער! . . . אונ איהר, בלינדע, קוקט נאר אויף דער דרויסענדיגער וויוועסקע . . . אונ קוועללט . . . אונ שלאגט כפרות מיט'ן יודענטהום, מיט ווייב אונ קינדער אונ מיט זיך פאר א גלאטט דעם רבי'נס שטריימעל . . . איך שווער אייך ביי מיין לעבען, אז איך האב מיך ניט אנגעהייבען סטארען פאר מיין בעפרייאונג, ווייל איך האב זעהר גיט געוויסט, אז דורך דעם וועט דאך דער רבי בע-שילדיגט ווערען פאר אללע זיינע חטאים, אונ מע וועט איהם געוויסס צערעסטירען — אונ דאס וועט געוויסס ווייטער אבקאסטען צעהנער-מיט ענטער

יודעש-בליט, מע זאל איהם בעפרייען . . . האב איך עס באין אופן ניט געוואללט! נאר איך בין דאך ניט שולדיג, וואס ארענטליכע מענשען האבען דאקאזעוועט מיין אונשולד מיט מיין אומזיסטיגע סטראדייען . . . גענייג זשע שוין זיך מוסר-נפש זיין פאר דיא גילדענע עגל'ס! ליידען גלות, צרות, בזיונות, געוויססענסביססע אונ א הונדישען עולם הזה מיט שבעה מדורי גיהנם לעולם הבא! . . . אונ לאז שוין געביך דאס יודענטהום אויפהערען אבקוממען פאר אייערע חטאים! . . .

דעם לעהרערס רעדע צום רבי'ן:

אונ אייך, רבי, דאנק איך זעהר פאר מיין אבמיטשען זיך א יאהר אין אסטראג, צוליב אייער א פוילש כבוד'ל אונ א קאראנטע קערבעל! . . . א דאנק אייך מיט אללע רביים פאר דער עהרע אונ גדולה, וואס איהר מאכט דעם יודענטהום מיט אייערע מופתים אונ מעשים טובים . . . א דאנק זיי פאר זייער באהראבעווען דאס ארץ-ישראל-געלד, בעת זיין גבאית-הכוללות . . . א דאנק דעם איבערגעקעהרטען בער, וואס אין איין וואך ארום נאך זיין געאבפערטען גיטעיודעשאפט, איז ער שוין טאקע געווארען א רועה-זונות אונ אוכל-טרפות בפרהסיא! . . . א דאנק דעם באזושער צדיק פאר דעם כבוד, וואס ער זאגט אויס דומענער יודען מיט זיין קלינגענדיגען פראצעס מיט דער גוי' מיטן אונ מיט זיין נאכשיקען איהר 2 גבאים, זיי זאללען ראבעווען ביי איהר אויפ'ן וועג, דאס צייהרינג פאר 10000 רו"כ, וועלכעס ער האט עס איהר, על פי פסק דין, ערשט נעכטען אבגעטרייטען, אלס איהר כתובה! . . . א דאנק דעם באיאנער הימעל-מענטש, וואס, נאכ'ן אבעקען פארמאלגע מיט'ן ברידער, אז ער טרייט יענעם אב דאס גא-סעדארער גיטעיודעשאפט פאר 40,000 רו"כ באופן, אז ער טאר איהם אייביג דערינען קיין פאדריוו ניט מאכען . . . האט ער נאכ'ן נעהמען דיא סוממא, טאקע תיכף זיך איהם אנידערגעזעטצט ביי דער זייט, אנדערהאלבען מייל פין גאסעדארע, אונ נאך פינקט אין א שטאדטעל, וואס ליגט פין דער רוססישער גרענעץ פאר גאסעדארע, אזוי אז ער חאפט דארט איבער אללע רוססישע חסידים, וואס פאהרען צום ברידער, אונ ער פראוועט גיטעיודעשאפט ביד רמה! . . . (א יא, רבי, ס'איז שאן אונ וואיל, אז איין שווינדעל דעם אנדערען פערקויפט אונ פערזעטצט

און גיט אב אין אַרענדע טויזענטער יודען צום שערען און זייגע וויא דיא קרעפּאסטנויע ביי דיא פּריצים . . . און דער שווינדעל אבמאנעוועט נאך יענעם שווינדעל ! ? . . .) א דאנק דעם אנטעלער צדיק פאר זיינע עגיות׳דיגע וויזיטען — צוליעב א קערבעל — צו אללע מוסרים, גנבים, ראסטאווּשטשיקעס, קאבאטשניקעס און בתי-זונות, וכדומה . . . א דאנק דעם קאמארעווער רבי׳ן פאר דער שיינער בכבוד׳ר איסטאריא מיט דער טאכטער, דיא יפהפיה . . . און פאר מאנפויק׳ס זיטצען 15 יאהר אין אסטראג איבער דער רבי׳צענס א קאפּריזעל . . . א דאנק דעם כמארעסטריקעווער קדוש-עליון פאר זיין אנמאכען געשלאגען, ביי נאכט אויפ׳ן הויף, מיט דיא בנים, איבער דער חלוקה דאס יודישע בליטט . . . און דאס גאנצע שטאדטעל, יודען און קריסטען, לויפען קוקען אויפ׳ן באז ווינדער, וויא דער אלטער הימעל-מענטש מיט זיינע הימעל-בנים, מיט דיא שניר און טאכטער און איידעמס, שלאגען זיך מיט קאטשערעס און לאפּעטעס, און שעלטען און זידלען זיך ערגער וויא מארק-סעדעכעס, און אללע אין איינע תחתוגים מיט אונטער׳שטע קליידלעך ! . . . און אויף מארגען טראגט דער עולם טאקע ווייטער פּדיונות . . . און דיא גענכטיגע באססען-יונגאטשעס גלאנצען שוין ווידער און קרעכטצען ווידער און זענען ווידער מבטיח בנא, חיי, מזונא ! א דאנק דיא 2 סאווילאטער קדושים פאר זייער וועלטען-פּיהרען, נאך פאר דיא שמיטץ . . . און פאר דעם באר״ג פּדיונות-קוויטלעך, וואס טויזענדער יודען האבען זיי געגיבען אין וציוני — און מע האט זיי אללע געפינען אין זייערע יחידות-אבטרייט בפני כל עם ועדה ! . . א דאנק דעם סראקעטשער קדוש-עליון פאר זיין רייססען געלט פון טויט און פון לעבעדיג אויפ׳ן תוקף פינ׳ם אלטענס צואה, וואס ער האט איהם געזאגט פאר׳ן טויט: „יעקעל אשר׳יל, מיין זיהן, זאלסט נאר נעהמען און נעהמען און ווייטער נעהמען ! וואָרען וויפיעל דיא וועסט נעהמען — וועט אלץ מיינס איבערגעהען ! . . .״ און יעקעל אשרי׳ל האט עס מקיים געוועהן כּכּתוב . . און האט יודען געמאכט עהרע מיט זיין האלטען דעם אקציז אין עקיווער גובערניע, מיט׳ן אפּיקורוס, נאריצקין, בשותפות . . . און זיינע 2 דריישטאקיגע מויערען אין אטיזמיר — פון יודעש-בליט — זענען ביי נאריצקין פערפאללען געווארען אין זאלאג . . . און נאריצקין האט איהם בפני כל עם ועדה געזאגט דעם געוויססען משל מיט׳ן סאלדאט און דעם מלמד׳ס טלית-ותפילין . . . און ער מיט׳ן טרפה׳נעם גלות נאריצקין׳ען האבען זיך טאקע ווייטער געקישט אין דיא פּיסקלעך ! . . . און יודען בני רחמנים האבען דעם גיטע-יודעשען-אקציזניק ממלא געוועהן זיין הזיק כפל כפלים . . . א דאנק דעם 12=יאהריגען צדיק׳ל,

ר׳ חונם-בּעריקעל, פאַר דעם נחת און כּבוד, וואָס ער האָט געמאַכט דעם יודענטהום, אַרימפּאָהרענדיג מיט דער מוטטער אין פּוילען, מיט זיין זידלען און שעלטען זקנים מופלגי תורה!... מיט זיין מעביר זיין רבנים, דינים און שוחטים פין זייערע התמנות׳ן, מיט זיין ברעכען הונדערטער מענשען פין ברויט און מיט זיין נבואה, בעת אַריינקימען צו איינעם מיט אַ וויזיט . . . און האָט נאָך אויף דער שוועל אויסגעשריגען: „פּע, אַ סרחה! אַ טומאה! אַ סטרא אחרא!“ — און ס׳האָט זיך [illegible]זעוועט אין שטיב (טאַקע אונטערגעוואָרפען פין זיינעם אַ-נ-אַטיזדאַנט.) אַ בלאַטטעל ישעיה מיט׳ן באור... און שפּעטער מיט אַ יאָהר האָט ער מיר אַליין נעהייסען צי׳גנבה׳נען ביי מיין טאַטען אַ ספר, וואָס איז גיט בנמצא, און עס איהם צו שיקען מיט דער ערשטער פּאָסט... אַז פאַר וואָהר זאָל איך אַזוי נצל ווערען אויף ווייטער פין דיא גיטעיודישע האַנד!... און אייך, רבּי, אַ גרויסען דאַנק בשם כּל ישׂראל, פאַר אייערע קינצלעכע פּאַקוסען און דראַטאַרבייטיגע מאַשען-שפּיעלען מיט אייערע זיידענע חפציתלעך און אָבגעבעטע מופתים, וואָס קאָסטען אָב יודען זייער גאַנצער כּבוד, סאָוועסט ממון און דמים... און פאַר אייערע זיידענע בּנים׳ליך, וואָס זשירעווען און בריקעווען און וואַרפען שטריימלען פין דיא קאָפּ, און טהיילען פּעטש פאַר אָרומע לייט, און רייסען גרייז-גרויע באָרד און פּאות ··· און וואָס מעהר זיי זענען זיך ממלא תאוה, וואָס מעהר זיי זינדיגען און וואָס מעהר עזות, חוצפית און נבול-פּה — זענען זיי אַלץ מעהר נתגדל ונתקדש ביי אייערע חסיד׳ישע פּאַדאַנעס... און מע רייסט איין פאַר זיי דיא וועלט!... נישמעהר, האָרט מיך אויס, רבּי לעב, אויף אַ רגע און ענטוועָרט מיר, באמונה, אויף מיינער אַ לעטצטער שאלה! — לאָזט אייך אויף אַ רגע אַראָב פין דיא עולמות עליונים צו אַזאַ מגושם׳ען בּשׂר ודם וויא איך... און פּערגעסט אויף אַ ווייַלע דיא לינג-און-לעבער, וואָס חסידים האָבען אייך איינגערעדט אויף דער נאַז: אַז אייער קלויז איז אַבית-המקדש און איהר — דער כּהן גדול, דיא קינדער — דיא פרחי-כהונה, דער טיש — דער מזבח, דיא פדיונות — קרבנות און אייער לילקע-ציבעך דיא מחתה מיט דיא קטורת; און אַז דער רויעך געהט גלייך אַרויף — איז אַ סמן, אַז איהר זענט דעמעלט משפּיע שפע ברכה והצלחה דער וועלט ··· און אַז חלילה קרים — איז אַ ווילדער קטרוג אויף יודען ··· ווען ער וויגעט זיך אין שלאַנגעליך — איז דעמעלט: מיכאל והשטן מתאבקין זה עם זה ··· און ווען עס קאַטשעט זיך פין׳ם רויעך באַגעליך — דעמעלט איז יחוד אבא-ואימא ··· און דער רבּי מיט דער פּמליא של מעלה זענען דיא שושבינין ··· אַט אַ דיא לינג-און-לעבער פּערגעסט אַ מינוט, און זאָגט מיר דעם ריינעם

אמת: (עס מאג אייך, רבי׳ניו, אנשטעהען, וואָרען אזא בנן של קדושים ווי איהר, בין איך אודאי?... אויב דאס קען מען ריהפען "קדושים?"...) איך האב ניט קיין טעות דערמיט, וואס איך דענק אפשט ביי מיר אין הארצען א למוד-זכות אויף אייך...? כ׳לעבען! איך טראכט מיר אפשט: גוואלד, איהר זעהט דאך עפּעס שטיקלעך איידעלע מענשען, טאטענ׳ס קינדער, און איהר האט דאך געוויס עפּעס עדעלע געפיהלען און געוויסען אין הארץ, און עפּעס ריינע געהירען אין מוח — נא? איז דאס מעגליך אין דער וועלט, אז חאטש א מאל אין א יאהר, אין א שמיטה, זאל אייך ניט ארויפקומען אויף די מחשבות דער געדאנק: "וואס הייסט עס? 30,000 יודען לויפען מיר נאך, ווי די פער׳סס׳טע מייז; ווארפען מיר געלט אין דער קארעטע כחול הים; זענען זיך מוסר נפש פאר מיינעם א מינדסט נאגעל, אפילו פאר מיינעם א חפץ... און נאר אין מיר הענגט זייער האפנונג, זייער השתוקקות, זייער אמונה און זייער לעבען!... וואזשע גיב איך זיי אב דערפאר פון מיין זייט? וואס טוה איך עפּעס דערפאר פון זייערעט וועגען? מיט וואס צאהל איך זיי אב פאר די אללע ראספקאשען און תענוגי עולם-הזה, וואס זיי שטעללען מיר צו מיט זייער ממון און דמים?... הא?... דעם טעות, וואס זיי האבען אין מיינע תפלות פאר זיי צו גאט און אין מיינע מופתים — ווייס איך דאך ביי זיך, אז ס׳איז א ליגען! בעת פדיון טוה איך טאקע א גלאנץ און א קרעכץ צום רבונו של עולם, און אויך נאר פון יוצא וועגען... ווארען ס׳איז דאך נאריש צו זאגען, אז אפילו דער שני-למלך אליין זאל, במשך 5—6 שעה כסדר, אלץ קומען פאר׳ן מלך, יעדער מינוט מיט איין אנדער דאקלאד, איין אנדער בקשה!... נא, און נאכ׳ן קוויטעל פארגעסס איך איהם ווי א בייזען חלום... וואָרען ראשית: ווי קענען זיך עס אנגעדענקען טויזענטער פערשידענע בקשות? והשנית: איז דאך אויף מארגען ווידער דאס אייגענע, אז דער קאפּ געהט אזש חאדאראם. והשלישית: ווייס איך דאך ביי זיך, אז קאם אוועק פונ׳ם טיש, פונ׳ם פראווען — בין איך דאך דער אייגענער בשר ודם, וואס אללע מענשען... און זיעך מיר פערשידענע געניעסען און תענוגים צום לעבען: איך עסס, איך טרינק, איך שלאף, איך האב מיר נחת מיט מיין בני-בית, איך שפּאציער, איך טוה מיך אן, טוה מיך אויס, און טוה א קוק אין א ספר אריין אויך א מאל! וויפיעל האב איך דען, אומשטיינסגעזאגט, פרייע צייט אינ׳ם מעת-לעת, אז מע לאזט דאך מיך כמעט נישט אטהעמען?... איי וואס מיינע פאדאגעס מיינען, אז אין דער פרייע צייט בין איך אין עולמות-עליונים, און קיין עססען קומט כמעט ניט אין מיין מויל אריין, און קיין שלאף כמעט ניט אויף

מײַנע אויגען, און אַז מײַן שפּאַציער מיט כּדומה אַ פֿערגעניגען — איז לױטער עבֿודות-הבּורא און תּיקון-נשמות... ? אָבער איך װײס דאָך, אַז ס'איז אַ טעות, און קײן צדיק — אַפֿילו דער אמת'ר — איז דאָס טאָקע גאָר ניט מחױבֿ... נאָ, און װאָס זײ האָפּען זיך אָן אין מײַנע מופֿתים? — דאָס װײסס איך דאָך אַװדאַי, אַז ס'איז שקר וכזבֿ!... איך װײסס דאָך יאָ די אַלע אומערליכע און שװינדלערישע מיטטעל, װאָס מײַנע חסידים, — בּיודעתי ושלא בּידיעתי — און אַ מאָל טאַקע איך אַלײן מחילה, געבּרױכען פֿון אַ מינדסט מופֿת'ל, װאָס ס'מאַכט זיך שױן יאָ, אָהן מלאָכות... איז דאָך עס אײן מקרה אונטער 100,000 הבטחות, װאָס איך טרעף ניט... און װעלכער ילוד-אשה, עס מעג אַפֿילו זײַן משה רבּינו אַלײן, האָט דען, צי װעט דען בּעװײַזען אַזױ פֿיעל און אַזעלכע גאַטטליכע מופֿתים, װאָס מײַנע חסידים שרײַבּען מיר צו — בּשוגג, צי בּמזיד? בּתמימות, צי בּערמה... ? װנכֿן, בּלײַבּט דאָך די קשיא: װאָס טוה איך עפּעס אָב מײַנע בּלינדע לײַטט פֿאַר זײער מילך און װאָאָל, װאָס זײ גיבּען מיר אָב פֿון זײער זױבּעטער הױט! ? — טרײסטען זיך דערמיט, װאָס דורך זײער פֿעסטער אמונה אין מיר װערען זײ, אָדער עס װײַזט זיך זײ אױס, אַז זײ װערען שױן געהאָלפֿען אױף אַלע זײערע בּקשות...? קומט דאָך מיר דערפֿאַר ניט מעהר װיא אַ דאַנק און אפֿשר אײן אָנבּײַסען, מיט אַ אײלקטײַגענעם קאָמפּאָט, מיט אַ פּאָאַר פּאַנטאָפֿעל און נאָך מיט אײן אַלקעריל אױך — אָבער ניט אַזאַ עולם-הזה מעשה מלכות!... רבּנים און אַלע מינים כּלי קודש, װאָס טוהען דאָך עפּעס יאָ פֿון יודען װעגען, האָבּען אַפֿילו יענץ אױך בּצמצום גדול! און פֿון אַלע אונזערע אַלטע: שופֿטים, נבֿיאים, תּנאים, אמוראים, גאונים, מפֿרשים, פּוסקים און צדיקים בּאמת, װאָס האָבּען זײער לעבּען געאָפּפֿערט פֿון יודען װעגען, און װאָס יודען האָבּען טאָקע בּאמת נאָר געלעבּט פֿון דער אמונה אין זײ — האָבּען דען חלילה נהנה געװעהן פֿון יודען אַפֿילו בּאַצבּע קטנה? די װאָס האָבּען פֿאַרמאָגט אײגענס — האָבּען געלעבּט פֿון זײער פֿאַרמאָגען, און די, װאָס האָבּען ניט געהאַט — האָבּען נעבּיך געליטען דאָס גאַנצע לעבּען אין עניות אין דחקות — און צו יעניעמס אַ גראָשען ניט אָנגענומען! װיפֿיעל פֿון אונזערע גרױסע תּנאים זענען נעבּיך געװעהן אָרימע בּעל-מלאָכות און האָרעפּאַשניקעס? —: הלל הזקן איז געװעהן אַ פּשוט'ר שבּר-יום, ר' יהושע — אַ קױלען-בּרענער, ר' יוחנן — אַ שוסטער, ר' יצחק — אַ קאָװאַל, רבֿ כּהנא — אַ פּשוט'ר שנײַדער... און נאָך הונדערטער אַזױנע! אָט איז רש"י געװעהן אַ גאָלדשמיד װכדומה, הײַנט נאָך אַזױ לעבּען װיא איך אױף אַ פֿרעמדען פֿײַטעל נאָר דערפֿאַר, װאָס זײ קװיקען זיך מיט דער אמונה אין מיר...

דָאס אִיז דָאךְ מַמָשׁ גְזֵלָה, מַמָשׁ רְצִיחָה! . . . הַיינְט, אַז מִיהְן, טִיה אִיךְ פִין זַייעֶרְט וֶועגֶען גָאר נִיט, אוּנ אִיבֶּער מַיינֶע חֶפְצִית מִיט מַיינֶע חֲסִידִים'ס מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יֵעָשׂוּ ווֶערְט נָאךְ דָאס יוּדֶענְטְהוּם נִמְאָס וּמָאוּס בְּעֵין כָּל הָעַמִים, אוּנ זַיי לִיגֶען בְּתַכְלִית-הַשִׁפְלוּת הֵן בְּגַשְׁמִית וְהֵן בְּרוּחְנִית — ווִיא אַזוֹי זֶשֶׁע פִיהר אִיךְ עֶס נָאךְ אַלֶץ אַזַא זוּנְדִיג לֶעבֶּען, אַזַא מַאגְנַאטִישֶׁע רָאללֶיע, אַזַא רָאסְקָאשׁ כְּיַד הַמֶלֶךְ, אוּנ פִיהר נָאךְ מַיינֶע פִיסְטֶעפָּאסְנֶע קִינְדֶער אוֹיךְ אוֹיף דֶעם סְטְרִיא — אוּנ אַלֶץ אוֹיף דֶעם חֶשְׁבּוֹן פִין מַיינֶע 30000 בִּידְנֶע אוֹיסְגֶעמַארְכֶעוֶועטֶע בְּלִינְדֶע שָׁאאף! ? . . . אוּנ אִיךְ הֵייבּ גָאר נִיט אָן צִיקְלֶעהְרֶען עֶפֶּעס אַ פְּלַאן, ווִיא אַזוֹי אַ מָאל זִיךְ אַרוֹיסְקַארַאטְשְׁקֶען פִין אַזַא לֶעבֶּען, ווָאס ס'דַארְף אַלֶע מִינוּט אוֹיסְפָּאללֶען בָּאקָאם דֶעם אֱמֶת אָרֶענְטְלִיכֶען מֶענְשֶׁען, אוּנ יֶעדֶער בִּיסֶען דַארְף אִיהם דֶערְווַארְגֶען אוֹיף דֶער שְׁטֶעלל! ? . . .“

אַזוֹי, רֶבִּי, דֶענְק אִיךְ אָפְּט אִיבֶּער אַייךְ אוּנ מַיין, אַז אִיךְ בִּין נִיט גֶעַנַארְט אִין אַייךְ, אוּנ בְּעֵת אִיךְ טְרַאכְט דָאס, ווֵייסְט הַשֵׁם יִתְבָּרַךְ, אַז אִיךְ הָאבּ שְׁרֶעקְלִיכֶען מִיטְלֵייד מִיט אַייךְ, אַז פָּשׁוּט מַיין הַארְץ יֵייסְט מִיר אוֹיס! . . . יָא, אִיךְ הָאבּ גֶעווִיסס קַיין טָעוּת נִיט! אַזוֹי מוּזְט אִיהר אַייךְ אַ מָאל אָבְּגִיבֶּען חֶשְׁבּוֹן מִיט אַייעֶרֶע אִינֶנֶערְלִיכֶע גֶעווִיסֶען: אַנְדֶערְשׁ קֶענְן גָאר נִיט זַיין! . . . אַיי, פַאר ווָאזְשֶׁע ווַארְפְּט אִיהר נִיט אַוֶועק אַזַא פַאלְשׁ אוּמֶעהְרְלִיךְ לֶעבֶּען? — דַארוֹיף גֶעפִין אִיךְ אַייךְ אוֹיךְ תָּמִיד, בַּיי מִיר אִין הַארְצֶען, אַ לִמוּד-זְכוּת! — אִיךְ קְלֶעהר מִיר אַזוֹי: דֶער רֶבִּי בֶּערֶעכֶענְט טַאקֶע זֵעהר גִיט זַיין אוּנְאִיבֶּערְטְרַאגְלִיכֶע לַאגֶע, אוּנ ווָאללְט עֶס גֶעווִיסס גֶעהֶערֶען פָּטוּר ווֶערֶען! נָאר עֶר אִיז דָאךְ פָארְט נִיט מֶעהר ווִיא אַ בָּשָׂר וָדָם: עֶס גְלִיסְט זִיךְ פָארְט נִיט, אוּנ ס'אִיז טַאקֶע שְׁווֶערְלִיךְ, אַוֶועקְצוּלָאזֶען אַזַא גְרִינְג קֶערְבֶּעל אוּנ אִיבֶּערְגֶעהֶען פִין אַזַא רָאסְקָאשְׁנֶע לֶעבֶּען אִין אַ פָּשׁוּט בַּעֲלֵי-הַבַּיִת'יש פִיהרֶעכְטֶס, מִיט'ן אוֹיסְגֶעצֵיעהלְטֶען גְרָאשֶׁען! ווֶער שְׁמִיסְט נָאךְ גָאר אִין אַ לֶעבֶּען פִין עֲנִיוּת אוּנ דַחֲקוּת, לוֹיט זַיינֶע אֵייגֶענֶע פֶערְדִיעֶנְסְטֶען ווֶעלֶען טְרָאגֶען! . . . אוּנ ווֶען דֶער רֶבִּי זָאל שׁוֹין אֲפִילוּ הָאלְטֶען דֶערְבַּיי, צוּלֶעבֶּען אָרֶעם, פְּרָאסְט — אַבִּיא עֶהְרְלִיךְ אוּנ רִיהִיג, קֶענְן עֶר עֶס שׁוֹין פָּשׁוּט נִיט אוֹיסְפִיהרֶען אִיבֶּער זַיין רֶבִּי'צֶען מִיט דִיא קִינְדֶער: עֶר הָאט זַיי שׁוֹין גֶעווָאיִנְט אוֹיף אַללֶערְלֵיי לוּקְסוּס אוּנ קָאמְפָארְט זַיי הָאבֶּען שׁוֹין צִי פִיעל צֶעשְׁטָאפְּט דִיא הָאלְזֶער, אַוַדַאי ווִילל זִיךְ זַיי בְּאֵין אוֹפֶן נִיט אָרָאבְּגֶעהן פִין אַזַא גְדוּלָה, אוּנ זַיי ווֶעלֶען אִיהם שׁוֹין בְּפֵירוּשׁ דֶעם קָאפּ אָבְּדְרֵייעֶן, עֶר זָאל זַיי צִישְׁטֶעללֶען כָּל הַתַּעֲנוּגִים שֶׁבָּעוֹלָם, עֶס מֵאגֶען אִיהם זַיינֶע גֶעווִיסֶען אֲפִילוּ אִיפְּטָאטְשֶׁען בִּיז גָאר . . . אַרְג הָאט זִיךְ ר' בֶּער'עניוּ לֶעווִיר גֶעַרַאנְגֶעלְט מִיט זַיין רֶבִּי'צֶען יָאהרֶען לַאנְג, מֶע זָאל אַוֶועקְווַארְפֶען דָאס נִידֶערְטְרֶעכְטִיגֶע גִיטֶעיוּדִישֶׁע פִיהרֶעכְטֶס, אוּנ לֶעבֶּען

פראסט בעל-הבית'עש, וויא אנדערע עהרליכע בכבוד'ע יודען? אונ ער האט עס ביי איהר אין קיינען פאלל ניט געקענט אויספיהרען, ווייל זיא האט שוין באין ענין ואופן ניט געוואלט אראפ פין דער גדולה — ביז ער האט געמוזט גאר ווערען א יוצא לתרבות רעה!... צווייטענס קענן מען דאך אזא איבערגאנג ניט אבמאכען אין איין טאג, ציא אפילו אין איין חודש, דאס מוז זיך אבטיהן פאוואלי, שטופענוויזע — אונ דא ווערט דער שארוועריק אללע טאג גרעטער אונ פערטערראמטער: דער עולם לויפט פין ארבע פנות עולם, דער מכח א פאלשען קוויט, דיא נאך שנעה אונ רעגען; רענדארעס נאך ראטעס: פיינע-בריות נאך שדוכים; עגונות נאך מאנגען; פאאר-פאלקען נאך קינדער; קהל'ס-לייט מכח רבנים אונ שוחטים — אונ רבנים, שוחטים מכות קהל... שותפים נאך בוררות'ן; חסידים נאך תקון'ס, תשובות אונ ניי התלהבות; סוחרים נאך קרעדיטען, היינט חולים, דבוק'ס, שלאף-שדים, משוגעים. גלגולים אונ מקשה לילד'ס... אונ יעדער וויל דאך א שמירה, א סגולה, א קמיע, א י"ב-חלות-פייגעלע, צי בייגעלע... אונ אייניגע גליסט זיך גאר דעם רבי'נס אלטע חפצים קויפען, צי גלאטט טארגעווען זייגעם א פערציגער לזכרון ולהצלחה... אונ נאך הונדערטער בקשות אונ סכסוכים, וואס ס'איז גאר אין לשער ואין לערוך!... אונ דערווייל לאזט מען איהם ניט א מינוט ריהע, דער קאפ איז וויא א ראטהויז אונ ער ווייסט גאר ניט, וויא ער איז אין דער וועלט! נא, עפעס האטש ענטווערען מוז מען דאך א יעדען — מען נעהמט דאך עפעס געלט דערפאר; אונ דא איז ער איז גאר ניט אומשטאנד אליין צו אופארען, ער זאל אפילו זיין מיט טויזענט קאפ! — אודאי מוז ער געביך אנקוממען צו גבאים, אגענטען, משולחים, האדאטייעס אונ שפיאנען, וועלכע מוזען וויסען פין אללע זיינע סודות אונ פלאנעס, אונ דיא לייט טרייבען שוין דיא זאך אליין אין ווייטערע דרכים אריין, כדי אלין מעהר וויגאדעס פאר זיך צושאפפען... אונ אזוי פאללט ער נעביך אונטער זייער אפעקא ···· איז שטענדיג ביי זיי אויף דער ארענדא ···· אונ קענן זיך קיין מאל ניט אויספלאנטען פין זייער פאוועטיניען-געוועב!... דערווייל מיינען דיא קינדער, אז דער טאטע איז א פאמעשטשיק אונ דיא חסידים אונ חסידות — זיינע קרעפאסטנויעס, אונ זיי לעבען אין טאג אריין... איידער זיי קענען זיך נאך רעכט דיא נאז אבווישען — קריינט מען זיי שוין פאר גיטע-יודען, הימעל-מענטשען; אין דער יוגענד מיינען זיי, אז א מלאך שפיעלט זיך מיט זיי... אונ צו דער עלטער, אז זיי בערעכנען זיך שוין יא, וויא דער פאטער אשטייגער — איז שוין צי שפייט... אונ דאס יודענטהום געהט דורך זיי אלין מטה, מטה!...— איך מעג עס שווערען ביי גאטט, אז אזוי איז דאס!: אזוי טראכט איהר

איהר, אללע רביים, אונ עס קריינקט אייך אין דער זיבעטער רוב — אונ איהר קענגט גאר ניט מאכען!...

נאר אבער א סוף מוז דאך עס נעהמען! דיא שווארצע קונץ וועט דאך, סוף כל סוף, א מאל מוזען אונטערגעהן — דעמעלט וועט פון אייערע צעשטאפטע, לא-יצלח'דיגע קינדער מוזען ווערען בעטטלערס מיט דיא טארבעס אין דיא הייזער!... נעהמט זשע אייך, רבי, מיט הארץ אונ מיט העלדען-מוטה אונ ווארפט אוועק מיט א מאל א דיא גאנצע שווינדלערישע מאכינאציא, אונ הייבט אליין אן לעבען צופריעדען מיט'ן סאוועסט, אונ לאזט דיא וועלט לעבען!... אט וועט איהר יעטצט געוויסס בעפרייט ווערען! עס וועט שוין אבקאסטען יודען זייער לעטצט ביססעל מארעך אונ בליטט! — טא לאז זשע שוין דאס זיין זייער לעטצטער כפרת-עון פאר פרעמדע חטאים, אונ אייער לעטצטער סך-הכל נאך אזא שאנדליכעם לעבען!... גענוג אומגליקליך געמאכט מענשען ביז אהער — אונ אז איהר וועט נאך ווייטער חלילה פארטזעטצען דעם אייגענעם גאנג, גאטט אין הימעל! וויפיעל נאך מענשען וועלען נעביך ווייטער אומגליקליך ווערען, אונ מוזען פערברענגען אזא פינסטער גע־מיטשעט לעבען וויא איך! — איך מיין דא ניט, רבי, דאס יאהר אסטראג; דאס איז א ביסס פון א פליעג געגען דיא שלאנגענדיגע גיפטען, מיט וועלכע איהר, רבי, דורך אייערע אגענטען, האט מיין גאנץ לעבען פערגיפטעט!... איהר האט צושיידעט 2 אומשולדיגע נשמות, וועלכע גאטט האט פערבינדען, אונ פאר וועלכע דאס שיידען איז געוועהן זייער אייביגער טויט... שוין 8 יאהר אז דיא 2 נשמות סטראדייען אונ שטרעבען איינס צום אנדערען, ממש כלות הנפש, אונ איבער אייך מוזען זיי נעביך ביידע פערשפילען זייער וועלט אין העפטיגע שמערצען אונ ליידען!... אט ביי דער יעטציגער לאגע, וויא איהר שטעהט, רבי! לאז דאס זיין אייער ערשטער נסיון צו א ניי עהרליך לעבען... אונ דערפרייט 2 ריינע נשמות מיט אייער הסכמה אויף בעניען צוריק זייער אמאלעדיג גליקליך-ליעבענדעם פאמיליען לעבען! אונ דאן וועלל איך אייך, רבי, זאגען דעם ערשטען הארצליכען „ספאסיבא!“ אונ נאך דעם געוויססענהאפטיגען שריטט, וועט איהר געוויסס שוין שפאנען מדרגא לדרגא, ביז איהר וועט הערען דעם דאנק פון דעם גאנצען יודענטהום! זאגט, רבי, אייער איין גיט ווארט אונ שיינקט 2 נשמות זייער אייביגעס גליק!...“ נא, וואס זאגט איהר, רבותים, אויף אזא רשע מרושע, אזא כלב שבכלבים, אזא חצוף שבחצופים! הא?... אונ דער רבי מיט דיא קינדער מיט אונז אללע, מוזען דאס הערען — אונ שווייגען! איז דאס ניט עוקבתא-דמשיחא?... נאר דער רבי האט שוין מעהר ניט געקענט איבערטראגען אזא חלול-השם

בפרהסיא, און האט, מיט א קול מרעיש עולמות, אויסגעשריגעו: „רשע!... ווי לשכינתא בגלותא!...“ און האט אראבגעלאזט דעם קאפ צווישען ביידע האנד... צווישען גאנצען עולם איז געווארען א חליפעריי מיט א שטיקקענדיגער בכיה, גאר וויא אויף א טויטען... און אין מיטטען דערזאיגען איז רבקה'לע דעם רבי'נס פלימעניצא, פליצעם, מיט א ווילדען טיעפען אויסגעשריי, ציגעלאפען צום לעהרער: „טהייערער סאלאמאן מיינער!“ און ער „ליעבע רעוועקא מיינע!“ און זענען זיך ביידע, אין א טיעף-שמערצליך געוויין, געפאללען אויף דיא האלזער .... דער זשאנדארעמסקי האט א ווינק געטיהן-און מע האט אונז אללע ארויסגעפיהרט פון דער קלויז, און דער עולם נאך אונז, לאזענדיג דאס שאנע פאאריל אליין אין קלויז — צינד האב איך ערשט פערשטאנען זייער ביידענס ערשטער קיק ... און דעם אויסלאז פונ'ם טען חטא, דעם רבי'נס, אינ'ם פראטאקאל... און אויפ'ן דריטטען טאג בין איך שוין געוועהן אין וציונג'ר אסטראג.

16.

דעם רבי'ן האט שוין געהאלפען דיא יודישע מטבע אבער מיר זיינע תפלות... א, מי יודע...?

אין א טאג אכט ארום האט מען צו מיר ציגעלאזט דעם טאטען מיינעם אין אסטראג אריין, און חאטשע עס האט איהם געקרענקט מיין אומגליק, דאך האט ער זיך און מיך געטרייסט דערמיט, וואס איך קימם אב פאר'ן רבי'ן, זאל מאריך ימים זיין און אינ'ם זכות פון מיין אמונת-חכמים, וועט מיך דער אייבערשטער אויספיהרען. דערביי האט ער מיר דערצעהלט, אז ער האט געהאט א ידיעה פון סירקעוו, אז דיא עקיווער גבירים האבען געגיבען נ' אלף קערבליך זאלאג פאר'ן רבי'ן מיט ר' מחונציא, באופן, אז דאס געלט זאל מען במשך א האלב יאהר צונויפמאכען ביי דער וועלט, און זיי עס אבגיבען, און דער רבי מיט ר' מוחנציא'ן זענען בעפרייט אויף פארוקא .... אין 2 וואכען הארום איז ווידער געוועהן ביי מיר דער טאטע מיט'ן רב און מיט נאך 2 שאנע יודען, נגידים, און האבען מיר איבערגעגיבען, בפקודת הרבי, אז איך זאל זיך ניט דערוואגען, בעת סלעדסטוווא, אריינצומישען דעם רבי'נס און מחונציא'ס נאמען, ובאם לאו, וועל איך חלילה שלעכט

אבשניידען

אבשניידען . . . און דערפאר אבער, וועט דער רבי שטענדיג מתפלל זיין פאר מיר און וועט ניט לאזען ריהען דעם רבונו של עולם ביז איך וועלל בעפרייט ווערען . . . דערביי האט מיר דער טאטע געזאגט דיא ווארטער: „דיא ביסט עם מחויב, איציקעל, אויסצופאלגען פינ'ם רבי'נס וועגען, און חוץ לזה וועט עס דיר אליין אויך צו דיא אויגען קוממען; איך בין שוין אלט און קראנק און וועלל שוין מן הסתם לאנג נישט שלעפען . . . נא, אז דער אייבערשטער וועט רחמנות האבען, דיא וועסט ארויס פינ'ם אסטראג, דארפסטו דאך האבען פון עפעס צולעבען — און טויגסט דאך ניט צו דער היינטיגער וועלט, אזוי וויא איך און אזוי וויא אללע עהרליכע יודען; גיט אז דער רבי וועט דיך איבערנייעם צינעהמען פאר גבאי, טאמער אבער ניט — וועסטו כאטש האבען א שטיקעל ברויט פינ'ם צונויפנעהמען דעם רבי'נס מעמדות היע מיט דער סביבה! א כתב פון אללע היעגע חסידים און בעלי-בתים האסטו דאך שוין דארויף, און אז דיא וועסט נאך איטציטער פאלגען דעם רבי'נס פקודה, וועסטו, אי"ה, איבער הונדערט יאהר, געוויסס איבערנעהמען מיין התמנות בתוקף עוז, און וועסט האבען פון וואנעט צו לעבען — כאטש אין עניות — אבי ניט קיין מקבל" . . — דיא ערשטע צייט אין אסטראג איז מיר זעהר שווער און ביטטער געוועהן איבערצוטראגען, ווארען איך בין דאך שוין געוואינט געוועהן אין אללדעם גיטץ מיט הפקרות און א צעשטאפטען האלז . . . נאר מיט דער צייט האב איך מיך, וויא עס איז, צוגעוואינט צו דיא צרות, בפרט נאך, אז מיר האבען גע'פועל'ט, מע זאל אונז משבת לשבת צולאזען אביססעל בראנפען אויף קדוש — און דאס ביססעל איז בגניבה געווארען א קארט בראנפען אויף אונז 3, וועלכער ער האט אונז געסטייעט ביז מיטוואך, צו קאפעליך יעדען טאג — א דאס האט אונז אביססעלע מחזק געוועהן אין אונזער נויט. און נאכ'ן ערשטען יאהר איז אונז שוין כמעט וויא היימליך געוועהן דער ענין . . . גאנצענע טאג פלעגען מיר זיך דערצעהלען ספורי מעשיות פינ'ם רבי'ן און פון אללע אלטע צדיקים ביז אין בעל-שם הקדוש, און איבערחזורען דיא אללע מופתים, נסים ונפלאות פינ'ם רבי'ן, מיט אללע זיינע תורות און גלייכע ווארטליך . . . א כלל ס'איז געוועהן — וויא זאגט מען — וויא דעם ווארעם אין חריין . . . וואס ביי יעדען פון אונז דריי האט זיך געטיהן אין הארצען מכוח דעם גאנצען ענין חסידים און גיטער-יוד ? . . . דאס איז פאר דיא איבריגע געבליבען א סוד ··· לפנים אבער האט זיך יעדער פון אונז געפלייסט, וויא הייסער און וויא ערענסטער ארויסצווייזען זיין אמונת-חכמים על צד היותר טוב . . . דעסגלייכען ווען מע פלעג אונז א מאל אין וואך ארויסלאזען אביססעל אויפ'ן הויף מיט אללע אנדערע יודישע ארעסטאנטען, פלעגען מיר פאר זיי האלטען שטאהל און אייזען פאר

דִּיא גִיטֶע-יוֹדֶען אוּנ נִיט גֶעלָאזְט אוֹיף זֵיי קֵיין קְרִימְם וָוארְט זָאגֶען . . . וָוארֶען אַללֶע יוּדִישֶׁע אַרִיסְטָאקְרַאטֶען זֶענֶען כִּמְעַט חֲסִידִים גֶעוֶועהן אוּנ זֶענֶען אוֹיךְ גֶעזֶעסֶען כִּמְעַט פַאר אַזֶעלְכֶע וָואזְשְׁנֶע חַטָּאִים ווִיא מִיר . . . לָאם אִיךְ דִּיא גִיטֶע יָאהר הָאבֶּען, ווִיפִיעל אַזֶעלְכֶע, אוּנ אַ סַךְ עֶרְגֶערֶע, מַעֲשִׂים טִיהֶען זִיךְ אָב בַּיי פּוֹילִישֶׁע יוֹדֶען בְּכָל יוֹם וָיוֹם עֶפֶענְטְלִיךְ, בְּפוּמְבֵּי, אוּנ נִיט נָאר קֵיין הָאן טִיהט אוֹיף זֵיי קֵיין קְרֵיי נִיט — נָאר זֵיי הֵייסֶען נָאךְ שֵׁיינֶע-יוֹדֶען, רֶעדֶעל-פִיהרֶער, הָאבֶּען דֶעם גְרֶעסְטֶען כָּבוֹד אוּנ טִיהֶען דִּיא שֶׁענְסְטֶע שִׁדּוּכִים מִיט קִינְדֶער, אוּנ לֶעבֶּען אָב זֵייעֶר וֶועלְט אִין כָּבוֹד, נַחַת אוּנ פְרֵיידֶען . . . אוּנ וֶועהמֶען ס'אִיז נֶעבִּיךְ בַּאשֶׁערְט דָאס אוּמְגְלִיק — מַאג עֶר זִיךְ נָאר צוּרִיהרֶען צוּ'ן אַזַא מִין גֶעשֶׁעפְטֶעל, וָואס אִיז נִיט וֶוערְט אַיין אוֹיסְגֶעבְּלָאזֶען אֵיי, הָאט עֶר שׁוֹין אַ בִּלְבּוּל אוֹיף זִיךְ, אוּנ מֶע מַאכְט דֶערְפִין אַ טַארַארַאם אוּנ פוֹילְט אָב אִיבֶּער אַזַא שְׁטוּת 2—3 יָאהר אִין אָסְטְרָאג אוּנ גֶעהט נָאךְ, אַ מָאל, אוֹיפ'ן סָאמְבִּיר אוֹיךְ! . . . אָט זֶענֶען, לְמָשָׁל, 2 חֲסִידִים גֶעזֶעסֶען פַאר אַ פַאלְשֶׁען קְוִויט אוּנ אַ פַאלְשֶׁען קָאנְטְרַאקְט אוֹיף 2 גֶע'פֵּגֶר'טֶע פְרִיצִים: אַ יָא, אַ חֵטְא אִין בָּאד, הַא? . . . אַזֶעלְכֶע זַאכֶען זֶענֶען דָאךְ אַ וָואכֶעדִיגֶער גַאנְג אִין פּוֹילֶען, אוּנ וֶוער רֶעדְט נָאר פִין אַזֶעלְכֶע שְׁטוּתִים . . . ? מָאהֶלְט אַייךְ, אַז דִּיא אוֹיסְגֶעלָאזְטֶע פַאנִיטְשֶׁעס, דִּיא הוּלְפַאקֶעס, וֶועלֶען נָאר יַרְשָׁה'נֶען 2 מִילְלְיָאן פֶערְמֶעגֶען פִין דִּיא פַּאטֶערֶעס, חוּץ גִיטֶער — וֶועט אַוַדַאי זַיין אַ לָאךְ אִין הִימֶעל! . . . . . וֶועלֶען זֵיי חָלִילָה, אַנְשְׁטָאט 10000, נָאר פַארְשְׁפִּיעלֶען 50 רוּבֶּעל אַ נַאכְט אִין קָארְטֶען, אוּנ פֶערְהִילְלְיֶען אוֹיךְ וֶוענִיגֶער מִיט 10 רוּבֶּעל אַ נַאכְט, אוּנ דִּיא 2 יוֹדֶען וֶועלֶען אוֹיף דִּיא בִּידְנֶע 10000 רוּבֶּעל חֲתוּנָה מַאכֶען קִינְדֶער, קוֹיפֶען שֵׁיינֶע עֲלִיּוֹת, גִיבֶּען דֶעם רֶבִּי'ן אַללֶע הַאלְבֶּע יָאהר אַ שֵׁיינֶעם פִּדְיוֹן אוּנ זִיךְ שְׁטֶעלֶען לַייטִישׁ בַּיים וַויין צוּם רֶבִּי'נְס טִישׁ וְכַדּוֹמֶה . . . . דַאכְט זִיךְ אַבִּיסֶעל אַ שֶׁענֶערֶע תַּכְלִית, ווִיא דִּיא פְרִיצִי'שֶׁע צַאפֶּעס וָואלְטֶען גֶעמַאכְט דֶערְפִין . . . ? דַארְף זִיךְ אָבְזִיכֶען אַ בֶּערְלִינֶער, צִי אַ מִתְנַגֵּד, צִי טַאקֶע אַ חָסִיד פִין אַ-נ-אַנְדֶער רֶבִּי'ן, אוּנ אִיבֶּער עֶפֶּעס אַ מַחֲלוֹקֶת'ל, אַ נִצָּחוֹן'דֶעל, צִי אַ נִבּוּל-פֶּה אוֹיף דֶער לֶעהרֶערְקֶע . . . זָאל עֶר — אוֹיךְ אַ קַאטוּעֶסֶעל — זֵיי אַ מָסוּר טִיהְן, אַזוֹי, נָאר פַאר אַ שְׁפִּיטְצֶעל . . . אוּנ ס'לָאזְט זִיךְ אוֹיס מִיט אָסְטְרָאג! . . . צִי אַיינֶער אִיז גֶעזֶעסֶען פַאר אָבְקוֹיפֶען אַ גְנֵבָה'לֶע . . . אִיהר פֶערְשְׁטֵעהט אַ חֵטְא? אַז אִיהם קִימְמְט אַשְׁטֵייגֶער עֶטְלִיכֶע גִילֶען פִין אַיין עָרֵל פַאר בְּרָאנְפֶען אִין שֵׁיינְקֶעל, אוּנ דֶער עָרֵל בְּרֶענְגְט אִיהם אַ גְנֵבָה'שֶׁע פָּאר הִינְדִיקֶעס, צִי אַ קִיפֶּערְנֶע פָּאן, אוּנ גִיט עֶס אִיהם אָב פַאר הַאלְבּ אוּמְזוּסְט . אוּנ דִּיא הַאלְבּ רֶעכֶענְט אִיהם דֶער יוּד אָב אַ טְהֵייל אוֹיפ'ן חוֹב אוּנ אוֹיפ'ן אִיבְּרִיגֶען שְׁטֶעלְט עֶר אִיהם וַויטֶער אַיין הַקָּפָה

אויף בראנפען — קענן שוין, דאכט זיך, גאר עהרליכער זיין? — און אז ניט ער — וועט עס א־נ־אנדערער קויפען... ס'איז פארט א מציאה פין א גנב! . . . נא, נא, געפינט זיך עפעס א „זאגט־ער" און מאכט דעם יודען א בלבול אזוי, נאר פאר א ווארטעל... און מע מאכט פין דעם נישטיגען־געשעפטעל א גאנצען ענין און ער ווערט נעביך אומגליקליך! . . . איינער איז נעבעך געזעסען פאר א פעקעל, איינער — פאר איין אנזעטץ, 2־פאר א געשלאג אין קלויז, איינער — פאר א פאדריוונע שיינקעל, 3־פאר גיבען חופה־קדושין אהן א קוויטעל, און נאך אזעלכע וואזשנע חטאים... וואס זענען, באמונות, ניט ווערטה דיא רעד!... א יא, איין אומגליקק, אז דיא קאזנא וועט חלילה אנווערען דיא 1 גילדען פאשלינא פאר זיין פעקעל — און עטליכע ארמע מתים וועלען דערפאר האבען וועלוולער מיט א פיטאקעל אויפ'ן ארשין שוויבישׁ אויף תכריכים... הא? נא, און דאס פעקעל האט מען דאך אויך ביי איהם ציגענעהמען, וואס איז ווערטה 2 מאל פאשלינא; און אריינגעלעגט האט מען איהם אין זיינע דארע יודישע ביינער פאר 18 מאל פאשלינא — נא...? ניין! נאך קארג! פאר אזא שרעקליכען חטא . . . קימעט איהם אסטראג!... און אז דער אטקופשטשיק וועט פערדיענען ווייניגער מיט ר' זהובים א יאהר — וועט ער אודאי בדלות ווערען, א יא?... ער גיט זיך עס אוועק פאר איין בוקעט דער אקטריסא... און דער יוד נעביך לעבט דארויף א קיילעכדיג יאהר מיט ווייב און קינדער, און דער רבי האט נאך אויך עפעס דערפין... אט פאר אזעלכע און כדומה חטאים, וואס געהען אין פוילען 12 מאל 12 אויפ'ן טיץ, און פערקויפען זיך א גראשען דאס שאאק... און על פי רוב זעהט מען זיי כמעט נאר ביי חסידים, עהרליכע יודען, וועלכע האבען יונג חתונה כדבעי... און זיטצענדיג, ביים טאטען און ביי שווער־און־שוויגער, אויף קעסט, פערברענגען זיי נעביך עהרליך דיא צייט אין קלייזעל, אין מקוה, אין מרחץ... און פינ'ם ביסעלע עיסקא ביים שליש, וויא דאס ביסעל נדן ליגט, פאהרען זיי זיך גאנץ בתמימות צום רבי'ן אללע יאהר אויף ימים נוראים, וויא עס געער צו זיין... און קינדלען נעביך גאנץ ארענטליך, וויא גאטט האט געבאטטען... און אז דיא קעסט געהען אויס, און דער שליש זעטצט גאר אן, צי אז ער בעקיממט אפילו דיא ר' זהובים נדן און עסט זיי אויף אינ'ם ערשטען יאהר, אדער ער מאכט א קראמעל און זעטצט אריין דאס ווייב, א מאמע פין 5 קינדערליך... (אליין מוז מען דאך עפעס קלערען ארום רוחניות.) און מע עססט דאס קראמעל אויף — וואס זאל ער נעביך דעמעלט טיהן? פין א מלאכה איז דאך קיין רעדע ניט! איהר אליין, רבותים, וועט עס ניט זאגען! . . . אויף מסחר טויג ער ניט און האט ניט א קאפיקע ביים פיפעק! פאר א מלמד

האט ער געביך זעהר א שוואכע בריסט, ווי א איין עדלען חסיד'ישען יונגעמאנן שטעהט אן . . . פאר א מורה-הוראה — איז ער איין עם-הארץ . . . פאר א מקבל — נאך צו יונג ... חוץ, וואס ס'זענען שוין דא גענוג אהן איהם . . . נא, מיילא? חאפט ער זיך אן אין אזא מין פרנסה'לע, וואס מע קאנן עס אויספיהרען אהן געלט, אהן חכמה, אהן תורה אונ אהן איבריגען כוח: איז ער למשל פון געבוירען א ליגנער — ווערט ער א שדכן . . . איז ער א פלוידערזאק, ווערט ער א בדחן; דער וואס איז ביים טאטען געוואקסען אין א ווײנשײנק, ווי א פריצים ליגען דארט איבער, אונ ער קען אביסעל פויליש, ווערט ער א פאקטאר . . . אז ער האט פון געבוירען א שאן האנדעל אונ האט זיך עפיס יונגעל-וויים, סלוטשיינע, אויסגעלעהרענט דעם רישעשען אז-בוק, צו אפילו אהן דעם, מאכט ער נאך קוויטעס, קאנטראקטען, פראשפארטען וכדומה . . . ס'איז דאך א קונץ, ווי איך בין א יוד! . . . וואינט ער ניט ווייט פון דער גרענעץ — פעקעלט ער איבער דעם סוחר עטליכע שטיקליך סחורה, וויפיעל זיין כוח טראגט איהם געביך . . . אונ נאך אזעלכע פרנסה'ליך, א כלל, מיט וואס דער אייבערשטער האט איהם מזכה געוועהן פון געבוירען, מיט דעם געביך שלאגט ער זיך דורך . . . ס'איז אודאי ניט פאר זיין כוח אונ פאר זיין יחוס . . . נא מיילא, אז עפעס אנדערש ווייסט ער ניט אונ קענן ניט גאר ניט — איז ניט דאס אויך! מוז זיך אזא-נ-עדלער יונגערמאנן, דעם רבי'נס א מקורב אונ א בנן של קדושים מטפל זיין דערמיט אויך! . . . איז ניט גענוג, וואס ער איז מוחל זיין כבוד אונ גיט זיך אב מיט אזעלכע קלייניקייטען — הייסט ער נאך ביי זיי א חוטא דערפאר . . . אונ מע ריקט איהם ארײן אין אסטראג! . . . קורץ איך זיטץ שוין באלד 5 יאהר אונ האב שוין כמעט ווי פארגעססען, ווי איך בין? . . . מע פלעג אונז שוין ציברענגען פאטשטען אין אסטראג: מיר זענען געוואר-געווארען פון א סך חסיד'ישע ענינים, מחלוקת'ן, אינטריגעס סודות אונ שפאגעל נייע מופתים, נסים ונפלאות! . . . איך בין אפילו געוואר-געווארען אז דער אפיקורוס ימח שמו, דער צעפליקער לעהרער האט שוין לאנג חתונה געהאט איבערנייעס מיט רבקה'ען . . . אונ איז שוין 2 יאהר אין וציוני קאזיאנע רב, אונ ס'איז איהם גאנץ גוט! איך בין אפילו געוואר-געווארען, אז דער רבי מיט ר' מחונציא'ן זענען שוין לגמרי פריי פונ'ם פראצעס, אונ אז מעהר, ווי נאר דאס ערשטע יאהר, ניט דער רבי מיין קראקאדילעווקער פלונית'טע אפילו קיין צעבראכענעם שילינגער ניט! . . . אונ ער איז טאקע אפשר זעהר גערעכט! . . . כ'לעבען קארג האט איהם געביך אבגעקאסט א דער בלבול — זאל ער נאך צאהלען חובות, אונ נאך מיר אויך . . . ? — דערווייל איז ביי

מיר נאך איין מאל דער טאטע געוועהן, (שוין דאס לעטצטע מאל פאר'ן טויט.) מיט מיין עלטער יונגעל, וועלכען ער האט אראבגעבראכט פון קראקאדילעווקע צו זיך, ער זאל איהם בעהילפיג זיין מיט א גאנג אינ'ם מעמדות-געלט, ווייל ער איז שוין טויט קראנק אונ היינט-מארגען צום סמיך . . . אונ ער איז טאקע דאס יאהר געשטארבען. ת"נ'צ'ב"ה! מיין יונגעל איז מיר עפעס וויא געפאללען, נאר מיט וואס, אונ פאר וואס? האב איך מיר קיין חשבון ניט געקענט אבגיבען! — דערצעהלט האט ער מיר, אז וועז ניט דער קראקאדילעווקער אקציזניק — וואלט זיך שוין לאנג געקיממען דער מאמען מיט די קינדער אין וואססער אריין ווארפען . . .

מכוח אונזער בלבול הייבען מיר נאך אלץ ניט אן צו וויססען איין אות! — דאס האב איך יא פערשטאנען, אז די גאנצע שולד האט מען ארויפגעלעגט אויף מיר . . . אונ אז דער רבי א"י מן הסתם מרעיש אללע עולמות עליונים פון מיינעט וועגען . . . נא מ'ילא — אז מיר וועלען לעבען — וועללען מיר זעהען! —

17

נאט אייך גאר פליצעם אזא מין שאלה: עליונים למטה ותחתונים למעלה?

עס איז אוועקגעגאנגען נאך א יאהר, דער טאטע מיינער איז געשטארבען, מיין יונגעל, האר איך, איז עפעס א שטיקעל איינגעהער צום ראבינער, נאר בסוד . . . וואס, ווען? — ווייס איך ניט! חוב'לעך פינ'ם רבי'נס מעמדות מאהנט ער שלייגיש אויף אונ טראגט עס דערווייל אריין צום רב, איך זיטץ שוין, ברוך השם, קיילעכדיגע 6 יאהר אין אסיראג, אונ וואס מיט מיין בלבול טיהט זיך? — ווייס איך ניט א רמז דרמיזא! א פנים, אז דער רבי האלט עס אלץ אויף מיט זיינע תפלות פון מיינעט וועגען . . . פון די 2 טיש-נבאים, וואס זיטצען מיט מיר, האט איינער שמואל'יקעל צו לעטצט אנגעהייבען ארויסווייזען אביסעל תרעומות אויפ'ן רבי'נס שווייגען מכח אונז. . . אונ האט וויא מבצבץ געוועהן געגען דעם חסידות . . . אונ דער אנדערער, מרדכי'לע בן מרדכי'לע טראגההארב, האט דייקע ארויסגעוויזען מסירת נפש פאר'ן

בין מיט'ן חסידות, אונ האט אַללעס מקבל באהבה געוועהן, וויא איין אמת'ר חסיד... אונ איך בין געוועהן וויא אַ ממוצע צווישען זיי ביידע, אונ האב מעהר געשוויגען זויא גערעדט... עפּעס אַ מאל, אין אַ טאג, האבען מיר געוואר-געווארען אין אסטראג, אַז מע מימעלט, אַז דער גרויסער חסיד'שער מיללִיאָנער, פערילהיין פון דראָבּיטשעוו, האלט ביי אנזעטצען אונ ער וועט בלייבען איין עני ואביון... אונ אַז דאס דיענט איהם אַזוי צו דאס רייכע דייטשעל, הוי-ארץ, אונ ווידער אַ פּאַטשט, אַז דער געוויססער יודישער אַפּיקורוס, איציע-בער לעווענזאהן, האט אַ מיתה-משונה איינגענעהמען... איך האב אויף דיא ביידע פּאַטשטען גאר ציגעשאקעלט מיט'ן קאפּ אונ געקרימט מיט'ן פּיסק... שמואל'קעל האט פינ'ם לעטצטען פּזמון גאר ווילד הנאה געהאט אונ פינ'ם ערשטען — זיך ניט זעהר צוקראַצט... נאר מרדכי'לע האט אויפ'ן לעטצטען אַזש געטאנצט אונ אויפ'ן ערשטען האט ער זיך געריססען ביים קאפּ אונ כמעט וויא געוויינט... אויפ'ן אַנדערען טאג אין-דער-פריא, נאך דיא 2 פּאַטשטען, בעמערק איך, וויא מיין מרדכי'לע מאכט עפּעס שרעקליך זאווערע מונגעס אונ דאס פּנים איז שטארק פער'מרה-שחורה'ט, איך פרעג איהם: וואס איהם איז אַזוינס? ענטוועדט ער מיר וויא מיט פערצוכטונג: „עט!... ס'איז גאר ניט כדאי דערפון צו רעדען! עפּעס אַזא נארישען חלום האב איך דיא נאכט געהאט, אַז ממש דיא גאלל געהט איבער!..." „נא? — האב איך איהם געזאגט — זיי דיר פותר-חלום ביי אונז" — „איך זאג דאך דיר, איציקעל, — האט ער מיר געענטוועדט — אַז ס'איז גאר ניט כדאי צורעדען דערפון! ממש עס שלאגט מיר צום הארצען!..." — „נא, מיילא! — האבען מיר איהם ביידע ציגערעדט — אָבער מיר זעהען דאך, אַז דיא האסט עפּעס יסורים דערפון, איז דאך אַלץ גלייכער זאלסט זיך פותר-חלום זיין!" — „נא מיילא, — האט ער געענטוועדט, וויא ניט-וועללענדיג — אפשר זענט איהר גערעכט!" אונ אַזוי האבען מיר זיך אַללע דריי געזעטצט ביי דער גראטע אונ ער האט אונז אנגעהייבען דערצעהלען:

„אַזא נאריש-פּיסטער חלום — זאגט ער — האט זיך מיר טאקע באמת אפילו אין חלום קיין מאל ניט געדאכט! — אין שלאף ווייזט זיך מיר אויס, אַז ס'איז אַזא שיינע לעכטיגע לבנה-נאכט, וואס איך האב נאך אין מיין לעבען אַזעלכעס ניט געזעהן, אונ איך בודטא ליג עפּעס אויף אַ הייליג-ארט, אונ בודטא איך ווייס, אַז דאס איז אין קרעמעניץ... פּליצעם האר איך וויא אַ שרעקקליך געריעדער אונ זעה, וויא הונדערטער מתים אין דיא קיטטלען אונ טליתים שטעללען זיך אויס וויא אין אַ עגול; איך קוק מיך איין — זעה איך אין דער מיטט עגול וויא אַ גין-גאלדענע מטה, מיט אַ פינקעלדיגע חופּה איבער איהר, 4 מלאכים

האלטען דיא 4 עקען, אונ צוקאפּענס — א מין העל-פלאמענדיגע זייל,
וואס אין חלום האב איך וויא געטראכט: דאס קעהר נאר זיין דיא
שכינה אליין! . . . אונ פּליצעם געהט פין דער זייל ארויס א מין
קלינגענדיגעס, האניג-זיס קול „צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו!“ . .
אונ אזוי וויא איך ליג אזוי אין איין פלאטערניש, לויפט צי צו מיר א מת
אין א פערשמוטצטען טלית אונ קיטטעל, מיט א שקעלעטיש פּנים, אונ
טיהט מיך א טארע מיט בעם „וואס ליגסטי, רשע!? שטעה אויף
אונ געה מלוה זיין קיין ירושלים דעם גרויסען צדיק, דעם אוהב-ישראל,
ר' יצחק בער לעווענזאהן זצ"ל!...“ הארענדיג דיא דאזיגע שטימע,
בין איך אזש אונטערגעשפּרינגען; איך האב אין איהר דערקענט דעם
אלטען מגיד'ס שטימע, וועלכען איך האב יונגעל-וויס ניט איין מאל
גאר געהערט רעדען, אונ האב א געשריי געטיהן אויסער זיך: איהר
זאגט אזוי אויף דעם אפּיקורוס!? אונ וויא קיממט איהר פין אטאנאוועקע
א הער!?... „ציט, דיא חסיד שוטה! — האט מיר דער מת געענטווערט
מיט שרעק — אז דיא האסט מיך יא דערקענט, שווייג זשע! דא איז
מיין נאמען א חרפה! ס'איז אויף אייער וועלט, אויפ'ן עולם השקר,
האט מיין נאמען געגילט — דא, אויפ'ן עולם האמת, איז דער נאמען
לחרפה ולשנינה! . . . לאז אוועקגעהן דיא לויה, וועלל איך דיר שוין
אין קערצען דערצעהלען מיין סוף, כדי דיא זאלסט עס תיכף איבערגיבען
דיין רבי'ן אונ דיא איבריגע זיהן מיינע, אויפ'ן עולם השקר! . . .“
דיא לויה איז אבגעגאנגען אינגאנצען אקעגען א האלבע שעה, (אללע
מתים האבען זיך באלד פּנ'ם אהל אומגעקעהרט.) האט עפּעס א מין
שרעקליך פערדומפּען קול אויסגעשריגען „רשע, עד פה תבוא! דא
איז שוין דער גבול פין ארץ-ישראל, חזור לעולם התועה! אזא געלד-
פרעססער טאר ניט טרייטען אויף דער אדמת-קודש! . . .“ איך האב
ניט געזעהן, פין וואנעט דיא שטימע געהט, אונ וועהמען זאגט מען
דאס? נאר דער אלטער מגיד האט מיך א חאפּ געטיהן ביים ארבעל:
„קימם צוריקק! — זאגט ער מיר — דאס איז א קול פין דעם מלאך-חבלה,
וואס געהט מיר נאך אויף מיין עולם התועה אונ הייסט זיך מיר אצינד
אומקעהרען“. אונ געהענדיג צוריקק, האט ער מיר דערצעהלט בזה
הלשון: „מיילא, וואס פאר א ראליע איך האב געשפּיעלט אויפ'ן עולם
השקר — זאגט ער מיר — ווייסטי דאך אביססעל דערפין, וואס דיא האסט
מיך יונגעל-וויס געזעהן אויף א שבת אין וציוני . . . אונ דאס איבריגע
האסטי דאך געהערט פין דער וועלט! איך, פאר זיך — חאטשע אין
דער יוגענד האב איך ניט געוויססט ביי זיך, מיט וואס, אונ וויא אזוי
איך בין אזא מפורסם געווארען פאר א צדיק יסוד עולם, א נביא, א
בעל-מופת, א הימעל-מענטש? . . . אונ פלעג אפט לאבען ביי זיך אין

הארצען פון דעם „עם חכם ונבון“ . . . וויא אזוי עס לאזט זיך אזוי גרינג פערפיהרען פון אזא כלי-ריק, א מאנקאלינעק, וויא איך — נאר וואס ווייטער, ווייטער, אז איך האב אנגעהייבען, זעהען וויא א וועלט לויפט מיר נאך און זענען זיך מוסר נפש פאר מיין מינדסט נאגעל מיט גוף און נשמה, און וואס מעהר עולות און שטותים און משוגע׳נע תנועות איך מאך — מעהר בין איך ביי זיי נתגדל ונתקדש, און מע ווארפט מיר נאך טויזענטער — האב איך מיך אנגעהייבען נארען ביי זיך אליין, אז איך בין עפעס א יש . . . און האב שוין כלל ניט געלאכט פון דעם „עם חכם ונבון“ . . . ווער שמיסט אויף דער אלטער, אז דיא וועלט האט מיך געקראנט מיט׳ן טיטעל: „אלטער מגיד“ — האב איך שויז לחלוטין פערגעססען: ווער און וואס איך בין? און האב מיך שוין אליין געהאלטען פאר א הימעל-מענש, און האב שוין געטראכט: „הלא עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה! ? . . .“ און האב שוין אבגעלעבט א וועלט ממש מעשה-מלכות, און מיינע קינדער געפיהרט אויף דעם אייגענעם דרך . . . און בין בטוח געווען, אז איך וועל געוויסס ניט האבען קיין ערגערען עולם-הבא וויא מיין עולם-הזה . . . און תיכף נאך מיין טויט, וויא דער מלאך-דומה האט נאר געאפפענט מיין קבר און האט מיך א פרעג געטיהן „מה שמך?“ האב איך איהם, מיט גאוה און רוגז, געענטווערט: דיא ווייסט דען ניט מיין נאמען „דער אלטער מגיד?“ נאר וויא ער האט דאס דערהארט, האט ער מיר א טרענן געטיהן דעם בויך און ארויסגעריססען דיא קישקעס און מיר געווארפען אין פנים אריין ... און האט א געשריי געטיהן: „דאס ביסטי דער בחור, וואס האסט אויסגעזויגען יודעש בלוטט וויא וואססער, פאר לויטער רמאות, פאקוס און שווינדעל, און האסט גע׳רודף׳ט אללע משכילים מיט דער השכלה בכלל און דעם גרויסען יודען-פריינד, ר׳ יצחק בער לעווענזאהן, בפרט!?“ און האט מיך, אויף א פייער שפיז, א חאפ געטיהן ביי דער נאז, און א שמיטץ געטיהן אין דער ליפט, און איך בין אריין מיט׳ן קאפ אין א רויט פייעריגער טיהר פון א כבנות׳דיג גרויסער ווייס-פייעריגער זאאל, וויא ס׳איז געזעסען דאס בית-דין-של-מעלה און מיכאל מיט׳ן שטן זענען געשטאנען פון ביידע זייטען טיש, אויף וועלכען ס׳איז געליגען — א פנים — דער ספר-הזכרונות, גרויס וויא רוים, מיט שווארץ פייעריג בלוטט געשריבען אויף רויט-פייעריגע בלאטטער . . . באלד האט דאס בית-דין געאפענט דאס ספר און דער שטן האט מיט זיין פינגער אלץ אנגעטייט אויף מיינע חטאים אין ביך . . . מיילא, וואס זאל איך דיר דערצעהלען, דיא חסיד שוטה, : ס׳איז ניט געוועהן דער חטא, דיא עבירה, דיא עולה, דער דבור, דיא מחשבה און דיא מעשה פון מיין גאנץ לעבען; פונ׳ם גראססטען פערברעך ביז אין מינסטען שטות, וואס

איז דארט, מיט מיין האנד אליין, ניט פערשריעבען געוועהן! אפילו מיין איבערשפולליען דעם ווייבעלס שלייער מיט מיינע ווארטער דערביי: „איי ביסטי טאקע זעהר מאוס געשלייערט!“ אפילו מיין אויפשטעללען דעם פאדעלעק אין מיטטען שמונה-עשרה נאכ'ן רענדארם זילבער-געלד און מינץ, מיט מיין הירקען דערביי „נא! נא!“ . . . ס'הייסט: ווארף אריין גיכער אין פאדעלעק! . . . וואס טויג דיר מעהר? — אפילו דער פאקום מיינער, פרייטאג-צו-נאכטס, אין וצונו ביים טיש, ווען איך האב פליצעם פארוואָרפען דעם קאפ אריבער דער פארענטשע פון מיין שטיהל, אז ס'איז מיר אזש אראבגעפאללען דאס שטריימעל פינ'ם קאפ, און בין געבליעבען וויא אין הינער-פלעט . . . און האב פליצעם א הייב געטיהן דעם קאפ און זיך צושריגען אויף א ווילד קול „לאז מען גיבען ראזשענקעס-צימעס, ראזשענקעס-צימעס, ראזשינקעס-צימעס!“ און וויא מע האט דערלאנגט דעם ראזשינקעס-צימעס האב איך, מיט משוגע'נע, ווילדע הויות, זיך אבגעבאברעט א פערטיל שעה אין טעללער . . . און געחאפט א ראזשינקע, און צערריסען אויף צווייען, און אויף פיערען, און אויף אכטען . . . און האב איין אכטעל אריינגעלעגט אין מויל אריין און טאקע תוך-כדי-דבור, האב איך ווידער פארווארפען דעם קאפ וויא פריער . . . און האב . . . דא — זאגט ער מיר — ווייסס איך שוין ניט, וואס ווייטער איז געוועהן? נאר דער גבאי האט מיר נאכדעם געזאגט, אז איך האב אבגעהראפעט א שעה כסדר וויא אין אקם נאך דער שחיטה . . . און דער עולם איז געזעסען באימה, ביראה ובפחד, ממש דא לדא נקשן, מיינענדיג, אז איך בין משוטט אין אללע עולמות-עליונים, און רייסס איין דעם זיבעטען הימעל גלייך צום כסא-הכבוד! . . . מיכאל נעביך האט בעשלאגען א פייעריגער שווייס, זיכענדיג אין ביך חאטש עפעס איין זכות פאר מיר — און האט ניט געפינען . . . און נאך, וויא איהם אויף צו-להכעיס, האט דער שטן א שרעקליכען לאך געטיהן, און האט אנגעטייט אויף א לעטצטען דף, וויא ס'איז פערשריבען געוועהן מיינע לעטצטע ווארטער צו מיין צווייטען זיהן פאר'ן טויט: „יעקעל-אשריל, סערדצע, זאלסט נעהמען געלט, און נעהמען און ווייטער נעהמען! וויפיעל דיא וועסט ניט נעהמען — וועט נאך אלץ מיינס איבערגעהן! . . .“ און דערביי איז ארויס דער פסק בית-דין-של-מעלה אזוי: „זיינע 3 הויפט-חטאים בעשטעהן: 1) אין זיין שרעקליכען לורקייט נאך געלט, 2) אין זיין מרמה זיין מענשען מיט פאלשע הבטחות בשם השם, און 3) אין זיין רודף'ן און מבזה זיין דיא משכילי הדור. פאר דיא 3 חטאים זאל ער, בכלל, זיין אין עולם התועה אזוי פיעל יאהרען, וויפיעל ער האט געשווינדעלט אין זיין גיטע-יודישער ראללע, און זאל דיא גאנצע צייט בלייבען אין דעם טעות,

מיט דער תאות-הממון, וואס ביים לעבען . . . ובכן נעהם איהם, שטן, אונ פיהר אוים איבער איהם אונזער משפט באופן הזה: גאנצענע טאג זאל ער זיטצען אין גהנים, אין דעם סקלעפ פינ'ם אוצר כסף-מדומה . . . אונ יעדער מינוט זאל זיך אין איהם צוברענגען די תאוה צו געלט, אונ זאל האלטען אין איין גאארען אונ חאפען אונ ווייטער גאארען, חאטשע ביי יעדען חאפ ווערלען זיך די אויסגעוויזענע שנעה-קערבליך צוגעהען ביי איהם אין די האנד . . . אונ די איבערגעברענטע אש-דעפאזיטען וועלען ביי איהם ווערען פולל ! . . . אונ ביי יעדען אבגענארטען חאפ זאל ארוים זיינער א געשטארבענער חסיד, אללע מאל א-נ-אנדערער, אונ איהם גיבען א לאך אין פנים . . . גאנצענע נאכט זאל ער בלאנקען אויף אללע בית-הקברות'ן, אויפ'ן עולם השפל, בתורת גיטער יוד צווישען די מתים, וועלכע זאלען איהם בודטא לעבעדיגע, אלץ גיבען קוויטלעך אונ ער זאל זיי מבטיח זיין בני חיי מזונא . . . אונ נאך יעדער הבטחה, זאל יעדער זיך איהם ארויסווייזען פאר'ן ווירקליכען מת, אונ זאל איהם ארויסשטעללען די צינג אונ גיבען א פייג . . . אונ ער זאל טאקע ווייטער מיינען אונ פראווען די קוויטלעך . . . חוץ לזה זאל מען איהם אללע מוצא-שבת אריינפיהרען, אין זיינע גיטע-יודישע בגדי יום-טוב, אין דער גן-עדן זאאל, וויא עס זיטצען אללע חכמי-ישראל, אויף חוכא-ואטלולא . . ."

דער בעפעהל איז באלד איספעלנעט געווארען, אונ אזוי מיטשע איך מיך שוין א יאהר 30 גאנצענע טאג אין ברענענדיגער, שאנדליכער תאוה צו כסף-מדומה; גאנצענע נאכט אין א פאלשער, אויסגעלאכטער גיטע-יודישער ראללע צווישען מתים, אונ אללע שבת-צונאכטס לחרפה ולשנינה בעין כל חכמי ישראל, אזוי וויא מאנדריש מיט די גלאקליך . . . אונ וועהמען, מיינסטי, זעה איך צווישען די חכמי-ישראל? — וועה איז מיר, אויף מיין ווסטען טעות ביים לעבען! . . . צווישען אללע אונזערע אלטע גדולי חכמי ישראל, וויא א רמב"ם, א אבן-עזרא, א רמב"ן, א ר' יהודה הלוי, א אברבנאל וכדומה, זיטצען פארטש מיט זיי: ר' משה מענדעלזאהן, ר' ברוך שפינאזא, ר' נפתלי-הערץ וויזעל, ר' מענדעל שטערען וכדומה, אללע אין גאלדענע קרוינען, אונ מלאכי-השרת בעדיענען זיי . . . נעכטען ביינאכט, בעת מיין שטעהן, אין שאנדע אונ שפאט, אין דער חכמי-ישראל זאלל, פליצעם ווערט א רעש, אללע האבען זיך אויפגעהאפט פין זייערע ערטער, אונ אין זאלל האט דער מלאך מיכאל אריינגעפיהרט די נשמה פין ר' יצחק בער לעווינזאהן ז"ל, גאר וויא א לבנה אין א לויטערער נאכט . . . אללע האבען זיא מיט יראת-הכבוד מקבל-פנים געוועהן, זיא אנידערגעזאטצט אויווענאן אונ באלד זענען אריין א כתה מלאכים שרפים אונ האבען איהם

געזינגען אַ ברכת-הבא . . . און איינער פון זיי האט געלעגט אויפ׳ן טיש זיין ספר „אפס-דמים“ מיט אַללע זיינע העתקות אויף פערשיעדענע שפּראַכען, און אַ בת-קול איז אַרויס פון אונטערען כסא-הכבוד: פאַר זיין מיטשען זיך דאס גאַנצע לעבען אין צרות, דחקות, יסורים און בזיונות פון דיא צבוע׳קעס און חנופה׳ניקעס, וויא דער באַלאַנטערעשער מגיד וסיעתו . . . און זיך דאך געאָפּפּערט מיט מסירת-נפש לכבוד ולתפארת ולטובת עמו ודתו בעין כל העמים — זאל מען מאָרגען, תיכף נאך זיין קבורה, נעהמען זיין פערמיטשעטען, הייליגען גוף פונ׳ם קבר אין חוץ-לארץ, און מקבר זיין בכבוד והוד-מלכות אין ירושלים עיר הקדושה!“ אט דעם ספור מיינעם, לויף גיכער און גיב איבער אַללע מיינע בנים און דיין רבי׳ן בכלל, לאָזען זיי זיך אַרומקוקען, וויא זיי זיינען אין דער וועלט? . . . און לאָזען זיי, בתשובה שלמה, אַוועקוואַרפען זייער פאַלשע גוטע-יודישע ראַללע — וועללען זיי נאך אפשר האבען אַ כפרה לעולם הבא, און דורך זייער תשובה וועט אפשר מיין ביטטערער עונש אויך אַביסעל פערגרינגערט ווערען! . . . לויף, למען השם, און לאָזען זיי זיך באַצייטענס ראַטעווען פון אייביגער שאַנד און כל ענויים קשים!“ און ביי דיא ווערטער האב איך מיך אויפגעחאַפּט אין מיינע צרות און אַנקסטען פון אַזא מאוס׳ן חלום . . .“

18.

געה וויס וועלעכס איז ברכה און וועלעכס קללה: צי חסידות, צי מתנגדות, צי השכלה? . . .

דעם חלום האט מרדכי׳לע דערצעהלט מיט אַ שרעקקליכער פער־אַכטונג, אַללע מינוט נאר וויא אויף צו ברעכען . . . און שמואל׳קעל האט עס מיט דער זעלבער מונגע אויסגעהאָרט, און ביידע האבען צום סוף אויסגעשפּיגען, גלייך דיא גרינע גאַלל קעהרט זיך זיי איבער . . . און האבען מיט ווילד יראת-שמים אויסגעשריגען „רחמנא יצילנו!“ — היינט אַז איך האב ניט געקענט שמואל׳קלען, נאך פון זיין יוגענד ביז ער איז אַלט געוואָרען אַ יאהר 35, פאַר אַ מתנגד, אַ למדן מופלג בתורה, וואס האט שוין געהאַט 2 קאַנסענסען אויף רבנות, און מרדכי׳לען — פאַר׳ן ערשטען משכיל זיין גאַנץ לעבען, וועלכער האט געקענט 5—4 שפּראַכען און האט שוין הערויסגעגיבען אַ העברייעש

זוירקק פין עפעס זייערען א גרויסען מענשען, איינער „געהעטע“, איבערזעטצט, וועלכעם זייער גאנצע השכלה — וועלט האט געלויבט גאר ביז אין זיבעטען הימעל, אונ חוץ לזה איז ער כמעט ביז 45 יאהר געוועהן איין אפיקור-אפיקורוס, וואס האט עובר געוועהן אויף כל התורה כלה, אונ האט שוין א קערבליך 10000 אויף פערמאגט... אונ א דיא ביידע חברה-לייט האבען, ערשט צוריקק מיט א יאהר 5—6, פליצעם געווארפען מיט זייערע אלטע דרכים, אונ האבען עס ממאס געוועהן וויא א נבלה... אונ זענען מיט אמאל געווארען אזעלכע הייסע חסידים, וואס ס'איז וויט צוזיעכען צווישען דעם רבי'נס ערשטע, אלטע מקורבים! א כלל, חסידים מיט מסירת-נפש פאר'ן רבי'נס א פאנטאפעל אזוי, אז איך האב ניט איין מאל פין שמואל'קלען געהארט דיא ווארטער א כפרה ש"ס אונ פוסקים פאר'ן רבי'נס שיחות חולין...!“ אונ פין מרדכי'לען דיא ווארטער „גלעבט מיר ביי מיין לעבען, אז מענדעלזאהנס מויל איז ניט ווערטה צו זיין... ביים בעל-שם זצ"ל!...“ היינט האבען זיי דאך גלייך מיט מיר געזעהן דיא גאנצע חתונה אין קלויז מיט'ן פראקוראר, מיט'ן פראטאקאל ···· א חוץ, וואס זיי האבען ביידע געוויסט נאך פין א סך סודות... גלייך מיט מיר, אונ פוילען דאך שוין, איבער'ן רבי'ן, קיילעכדיגע 6 יאהר אין אסטראג גלייך מיט מיר, חאטשע זיי זענען א סך וועניגער שולדיג פין מיר, אונ נאך אללעמען וויזען זיי ארויס אזא ברענענדיג התלהבות צום רבי'ן מיט'ן חסידות ממש אויף מסירת-נפש ···· פרעג איך אייך, רבותים: אחרי כל אלה, וואס האב איך געהאט צו דענקען וועגען דעם גאנצען ענין חסידות, אונ וואס האט זיך געוואלט איבערקאכען ביי מיר אין הארצען וועגען דעם...? פערשטעהט זיך, אז איך האב נאך בעדארפט וויסען אקוראט, צי מיינען זיי עס טאקע בלב תמים, צי מאכען זיי נאר פאר מיר אזוי דעם אנשטעלל מחמת איינס פאר'ס אנדערע האט מורא... אונ פאר מיר אודאי!... ווארען זיי ווייסען דאך מיך ביידע פאר א געבוירענעם חסיד מבטן ועד היום הזה... אונ מיין ראליע, וואס איך האב געשפיעלט אין אסטראג מיט מיין שווייגען, האט זיי נאך, אדרבא, מעהר חשד געגיבען אויף מורא האבען פאר מיר... וויל זיי האבען געקענט רעכנען, אז מיין שווייגען איז נאר א פארטעל זיי אויסצופריווען... ובכן האב איך מיר מישב געוועהן: סיי וויא סיי בין איך תקיף'ער אונ בעגלעבטער פין זיי אינ'ם ענין חסידות; כ'לעבען פארט איין אלטער זעלנער!... לאם איך מיט זיי מאכען א האלב-אפפענעם שמיס וועגען חסידות, אונ לאם איך וויסען מיט וואס שמעקען זיי...? דאכט זיך, אז לגמרי מיך אבנארען וועט זיי געוויסס ניט געראטהען... אונ מיט דער מחשבה האב איך צום ערשטען א זאג געטיהן מרדכי'לען, אזוי, מיט א מונטע

פין האלב-ערענסט, האלב-לצנות: — אפשר איז דיא גמרא גערעכט: „אין מראין לו לאדם בחלומו אלא הרהורי דליביא ביום“ . . . ? (עס חלום׳ט יעדען דאס וואס ער טראכט בייטאג.) מרדכי׳לע האט זיך ווילד בעליידיגט אויף מיר, אונ האט מיר געענטווערט: „פע, איציקעל! איך האב מיך פין דיר גאר אזא טפשות ניט גערעכט, בנאמנות! מיר האבען עס דאך ערשט געכטען געהארט פין דעם אפיקורוס׳ס טויט! אונ טאמער האב איך אפילו עפעס יא א טראכט געטיהן פין איהם — האב איך איהם דאך אליין געקענט, דעם מהייערען צדיק אין פעלץ . . . נא, וואזשע קעהר זיך דאס אן מיט אזא פאסקידנע נארישען חלום וועגען אזא כלב שבכלבים, אונ וואס פאר א שייכות אידאס מיט׳ן אלטען מגיד זכר צדיק לברכה . . . ?“

— איך ווייסס . . . ? האב איך א קנייטש געטיהן מיט דיא פלייצעס, אהן א שום באדייטינג . . . פערקעהרט, זאג דיא שמואל׳קעל, וואס הייסט דאס ? . . .

„איך מיין — זאגט שמואל׳קעל — ס׳איז גאנץ פשוט: ווייל מרדכי׳לע האט געקענט דעם אפיקורוס, איז קיין חדוש ניט, וואס ער האט אפשר א טראכט געטיהן אין איהם א פאאר מינוט אונ דער טראכט האט דאך איהם אודאי דערמאהנט יענע יאהרען, מיט יענעם דרך זיינעם, מיט דיא דעמעלדיגע זינדיגע מחשבות זיינע . . . נא האט זיך איהם גע׳חלום׳ט א דמיון פין דיא אמאלידיגע געדאנקען . . . וואזשע איז דערפין געדרינגען ? — אז מרדכי׳לע האט אפשר נאך נעכטען בהקיץ חלילה געהאט אזא מחשבה זרה ? . . . הא ?! גיה שוין, גיה איציקעל! ביסט גאר מחילה א ווילדער טפש, א פנים! מאהל דיר, אז איך אשטייגער זאל היינט גראד הערען, אז ר׳ חיים וואלאזשינער איז געשטארבען אונ כפי איך האב איהם אליין געקענט, וועל איך מן הסתם א טראכט טיהן פין איהם נאך יענער צייט, ווען איך האב איהם געזעהען אונ מיט איהם גערעדט, אונ וויא אזוי איך האב דעמעלט געדענקט ארום איהם מיט׳ן ווילנער גאון — אקעגען דיא גיטע יודען מיט׳ן חסידות . . . אונ אז דאס וועט זיך מיר חלום׳ען דיא נאכט — וועט וואס געדרינגען זיין דערפין ? — אז איך האלט חלילה איטצט ביי דיא טרפה׳נע געדאנקען וואס א מאל . . . ? נא, וואס פארשטעהסטי דא ניט, איציקעל ?“

— איך ווייס — האב איך, וויא מיט גדלות, געזאגט — אז מיר וועט זיך, ווייל איך וועל לעבען, אודאי אזוינס ניט חלומ׳ן! „חדושים, כ׳לעבען! — האט שמואל׳קעל, וויא אין לצנות, א זאג געטיהן — וואזשע זאל זיך דיר חלומ׳ן איציקעל ? — א נעכטיגער טאג . . . ? דיא האסט געקענט עפעס איינעם פין יענע לייט ? — אונ זאלסט אפילו יא איימעצין

קענגען

קענגען — האסטי עפעס א פיטצעל שייכות מיט איהם . . . ? הײנט וואס זאל זיך דיר חלום'ן פון אזעלכע ענינים . . . ?

— אונ געלויבט דער איבערשטער, וואס איך האב זיי ניט געקענט אונ וויל זיי ניט קענגען ! — האב איך שוין וויא אינמיסטען געזאגט ····

„אמת טאקע — האט זיך מרדכי'לע אנגעריהפען וויא קאנפוזיט — א געבוירענער חסיד, וויא דיא, איז אודאי גלייכער ···· פערגעסס זשע אבער ניט, איציקעל, וואס דיא גמרא זאגט „במקום שבעלי-תשובה עומדים . . .“ (אין דער הויכער מדרגה, וויהין א בעל-תשובה קיממט — אהין קענן קיין געבוירענער צדיק ניט דערגרייכען.) לעת עתה זענען מיר ביידע שוין עומד-בנסיון געוועהן . . . אונ דיא וואס . . . ? פינ'ם קלייזעל אינ'ם רבי'נס קלויז אריין ! . . . אודאי ביסטי א בריה א יונג ! . . . “

מיר האט דערוייל ווילד הנאה געטיהן, וואס מיך האלטען זיי ביידע געוויסס פאר א-נ-אמת'ן חסיד, בלתי שום ספק אויף א האאר . . . אונ דערמיט האב איך מיך בענוטצט אלץ מעהר אויפצוברעכען איין אפענעם שמים מיט זיי מכוח ארום-אונ-ארום . . . אונ האב דערוויל געמאכט וויא איין התחלה צום ענין :

— איך פערשטעה בכלל ניט, אין וואס פאר א נסיון זענט איהר דא געשטאנען . . . ? וואס איז דען דאס גאנצע מתנגדות מיט דער גאנצער השכלה פאר אזא כשר'ע מציאה, מע זאל דאס אבזאגען-זיך דערפון אנריהפען „נסיון“ ? . . . איך האב געמיינט דערמיט ארויסריהפען זייער אמביציא . . . אונ כך הוה :

„האר נאר אויס, איציקעל — האט זיך אנגעריהפען שמואל'קעל, וויא אויפגעטראגען — אודאי קענן מען מיט קיין געבוירענעם טויבען ניט רעדען מכוח נגינה . . . נאר דאריבער זאל זיך דער טויבער איבערנעהמען אקעגען הארענדיגע, דערמיט, וואס ער האט קיין מאל קיין קול-נקבה ניט געהארט, אונ זיי יא . . . ? זאלסט זיין א הארענדיגער וויא מיר, אונ זיך אנהארען א צייט יאהרען מיט דעם מתיקות פון א נע־המער פרוי'ען-שטימע וויא מיר — יעדער פון אונז אין זיין פאך — וואלסטי דעמעלט ניט געפרעגט : וואס איז פאר אזא נסיון, זיך ברצון-הטוב צושיידען דערפון ? . . . אודאי איז פאר'ן פערזיכען דעם עץ-הדעת זעהר גרינג צו זיין אין עהרליכער יוד ! . . . אבער נאך דעם, איציקעל, וויא מיינסטי . . . ?“ אט דיא משלים האב איך טאקע בעדארפט צום עסק, אונ בין באלד ארויס מיט זיי גאנץ אפענטליך : — רעכענט איהר. הייסט עס — זאג איך זיי — יענע דרכים אייערע פאר עץ-הדעת, פאר א דבר גדול ? . . . מבי-תיתי ! ··· „וויא אזוי מיר רעכנען צינד ? איז

דאך קיין רעדע ניט; נאר דעמעלט זענען זיי געוויס פערערבענט געווען ביי אונז פאר א דבר גדול!..." האבען זיי כמעט ביידע אין איינע ווארטער געענטווערט. — אז ס'איז יא אזוי — האב איך זיי מיט איין אמת חסיד'עש שמייכעלע אונ גיטברידערשאפט, געזאגט — לאמיר זשע טאקע אביססעל אריינשמיסען טיעפער אין דעם ענין אריין!... כ'לעבען, מכי־תיתי איך וואלט טאקע אויך געוואלט א שטיקעל תפיסה האבען אין דעם! — וואס האבען מיר זיך דא צוטשעפעניעו איינס פאר'ם אנדערע וויא דיא ציגיינער? הכל יודעים, אז מיר זענען ברוך השם אללע דריי אמת'ע הייסע חסידים, געקאוועטע יודען, אונ מ'ר וועללען שוין ניט אראבגעפיהרט פון אזא מין שמים!... זאגט זשע מיר, ברידער, איך בעטט אייך, וואס זענען טאקע באמת אזוינס דיא כריערינע 2 שטות אייערע, אונ וויא אזוי געפינט איהר זיי אציגד אקעגען דעם דרך החסידות? ס'הייסט, איך מיין: ציא האט איהר זיי בכלל דערקענט פאר שטותים, צי אפשר גאר פאר סטרא־אחרא, צי האט איהר זיי געווארפען נאר דערפאר, ווייל איהר האט דאס חסידות געפינען בעססער פון יענע 2 דרכים — אבער פאר זיך אליין האבען זיי עפעס יא א ממש?..

איך וועלל אייך דא לאנג ניט איינמיהדען מיט אונזער שמים, ווארען ער האט געדויערט איין ערך פון גיטע 3 שעה אויפ'ן זייגער! — איך וועלל אייך בעססער אין קורצען איבערגיבען דעם סך־הכל, וואס איך האב ארויסגעפיהרט פון זייערע ביידע דעות איבער דאס ענין, וועט איהר שוין אליין פערשטעהן וואס צווישען אונז איז איבערגערעדט געווארען.

פון זייערע רעד בין איך אין זיי דעם דאזיגען אמת דערגאנגען: אז דאס מתנגדות מיט דער השכלה פאר זיך זענען זעהר גיטע 2 שטות, מיט וועלכע מע קענן: מיט דער ערשטער זיין איין עהרליכער יוד אונ א פיינער מענטש, אונ מיט דער צווייטער — איין עהרליכער מענטש אונ א פיינער יוד.. נאר וואס דען? דיא ביידע שטות זענען נאר מסוגל פאר קאלטבליטיגע מענטשען (מרדכי'לע האט עס אנגעריהפען „פאר קאנסערוואטען") ס'הייסט מענשען, וואס האלטען זיך נאר דעם דרך־הפשוט.. אונ קוקען נאר אויף דעם חיצונית פון יעדער זאך, אהן א שום בערעכנונג וועגען דעם פנימית, (פערשטעהט זיך, אז יעדער פון דיא ביידע שטות נאך איהרע השגות נאך...) למשל: דאס מתנגדות הייסט דאווענען, לערנען, טיהן דיא תרי"ג מצות וכדומה איטלעכס אין זיין געוויססער צייט, בעשטימטער ארט, א געוויססען שיעור אונ אויף געוויססע אופנים — ניט אנדערש! אונ דיא השכלה פטור'ט כמעט פון אללע מצות־מעשיות אונ הייסט נאר אללעס טיהן על פי

סָאוועסט, נָאר אויך אַלֶץ חִיצוֹנִיוּת מִיט גֶעוויססֶע כְּלָלִים אוּן שִׁעוּרִים, נִישְׁט צוּבְּרֶעכְנֶען, אַז נָאכ׳ן פְּנִימִיוּת דַארְפֶמֶען דַייקֶע דִיא אוּן דִיא מִצְוָה טִיהן בְּפוֹעַל, אוּן דָאס אוּן דָאס יַשְׁרָנוּת — דַייקֶע נִיט טִיהן ···
בִּכְלָל הֵייסֶען דִיא אַנְהֶענְגֶער פִּין דִיא בֵּיידֶע שִׁטוֹת „מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדִים“ . . . ס׳הֵייסְט: נָאכְגֶעהֶען דֶער מָאמֶעס סִדּוּר׳ל . . . קַאלְט, פִּיסְט, גֶענֵאטָה — נָאר עֶהְרְלִיךְ, עֶרְענְסְט אוּן, ווִיא רִיהְפֶען זַיי עֶס: אֵיינְשְׁטֶעהְנְדִיג . . . נָאר דֶער, ווָאס הָאט אִין זִיךְ הִתְפַּעֲלוּת, הִתְלַהֲבוּת אוּן — בִּכְלָל, אַ נְשָׁמָה יְתֵרָה — דֶער אִיז בְּאֵין אוֹפֶן נִיט מְסוּגָל צוּ דִיא בֵּיידֶע שִׁטוֹת, ווַייל אַזוֹיגֶע מֶזֶג׳ן קֶענֶען זִיךְ רֵאשִׁית נִיט פִּיהְרֶען פִּינְקְטְלִיךְ, קֶענֶען נִיט מְשׁוּעְבָּד זַיין צוּ אויסְגֶעשְׁטֶעלְטֶע כְּלָלִים אוּן תְּנָאִים; זַיי ווַייסֶען נִיט דָאס ווָארְט „סְלוּזְשְׁבַּא“: זַיי זֶענֶען נָאר ווִיא הָאנֶען: אַז ס׳טִיהט זַיי אַ בְּרִיָה אוּנְטֶער דִיא פְּלִיגֶעל — קְרֵייעֶן זַיי . . . וְהַשֵּׁנִית מוּזֶען אַזֶעלְכֶע מֶענְשֶׁען שְׁטֶענְדִיג נָאר לֶעבֶּען מִיט חֶבְרָה, זַיי זָאלֶען הָאבֶּען מִיט ווֶעהְמֶען צוּטְהֵיילֶען זֵייעֶר הִתְפַּעֲלוּת אוּן אויסְלָאזֶען זֵייעֶר בְּרֶענֶן . . . דַארִיבֶּער הָאבֶּען זַיי בֵּיידֶע גֶעפִינֶען דָאס חֲסִידוּת פַּאר׳ן בֶּעסְטֶען דֶרֶךְ, ווַייל — זָאגֶען זַיי — חֲסִידוּת בֶּעשְׁטֶעהט נָאר אִין דֶעם בְּרֶענֶן . . . זַיי זֶענֶען נִיט אויסֶען דַארוֹיף, ווָאס דֶער דֶרֶךְ אִיז פַּאר זִיךְ זֶעלְבְּסְט? פֶּערְקֶעהְרְט, זַיי גֶעפִינֶען דַייקֶע, אַז דָאס חֲסִידוּת פַּאר זִיךְ אַלֵיין, אִיז אַ פִּיתָּ[illegible] מִיהל, אַ דָבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ אַקֶעגֶען יֶענֶע 2 שִׁטוֹת פַּאר זִיךְ זֶעלְבְּסְט . .
זַיי גֶעהט נָאר דֶערְאִינֶען, ווָאס דֶער דֶרֶךְ לָאזְט דֶעם גַייסְט אַ פְרַייעֶן ווֶעג אִין יוּדֶעשְׁקַייט אוּן דַארִיבֶּער זֶענֶען דִיא אַנְהֶענְגֶער דֶערְפִין שְׁטֶענְדִיג פְרֵייליךְ, לֶעבֶּעדִיג אוּן אויפְגֶעלֶעגְט, ווֶעלְכֶעס ס׳מַאכְט אַ שְׁטַארְק אַחְדוּת צְווִישֶׁען אַלֶע חֶבְרָה-לַייט, אַזוֹי אַז אֵיינֶס דָאס אַנְדֶערֶע אִיז מְעוֹרֵר אוּן ווֶערְט מְעוֹרֵר; מַאכְט אַ פְּעוּלָה אוּן ווֶערְט נִתְפָּעֵל, אַז כִּמְעַט אַלֶע פִיהלֶען מִיט אֵיין הַארְץ אוּן אָטְהֶעמֶען מִיט אֵיין נְשָׁמָה! . . . אוּן דֶערְפִין קִימְט אַרוֹיס דָאס הֶעלְפֶען אוּן טְרַייסְטֶען אוּן שְׁטִיטְצֶען בַּיי דִיא חֲסִידִים אֵיינֶס דָאס אַנְדֶערֶע מִיט מְסִירוּת נֶפֶשׁ, ווֶעלְכֶעס בַּיי יֶענֶע
2 אִיז דָאס אַ זֶעלְטֶענְהַייט, אוּן דָאס זֶעלְטֶענְהַייט אִיז אויךְ נָאר עַל פִּי דִין, אָדֶער עַל פִּי יוֹשֶׁר ···· ווָארֶען יֶענֶע זֶענֶען קַאלְטֶע מַלְאָכִים, סְפְּרַאוונֶע לַאקֵייעֶן, עֶרְענְסְטֶע סָאלְדַאטֶען . . . אָהן אַ שׁוּם פִינְק, אַ בְּרֶענֶן, אַ שְׁטִיקֶעל הִתְפַּעֲלוּת, (דִיא הַשְׂכָּלָה — זָאגְט מָרְדְכַי׳לֶע — הָאט אֲפִילוּ יָא אִין זִיךְ אַ שְׁטִיקֶעל הִתְלַהֲבוּת, אַשְׁטֵייגֶער, בַּיי לֶעזֶען אַ גוּט בּוּךְ, שְׁרַייבֶּען אַ גוּטֶען שִׁיר, וְכַדּוֹמֶה, נָאר אָבֶּער אויךְ קֶערְץ, אוּמֶזֶענְדִיג אוּן נָאר אִין זִיךְ . . .) אוּן קֶענֶען זִיךְ דַארִיבֶּער בֶּעגֶעהֶען יֶעדֶער פַּאר זִיךְ, אָהן אַ פִּיטְצֶעל אַחְדוּת אויף אַ הָאאר . . . בַּיי אַ מִתְנַגֵּד אוּן בַּיי אַ מַשְׂכִּיל קְרִיגְסְטוּ נִיט אַיין אָנְבַּייסֶען אָפְּעסֶען, הַיינְט ווֶער שְׁמִיסְט פִּין אַגְעלֶעגֶער, פִין אַ גְמִילוּת-חֶסֶד, פִין אַ טוֹבָה בַּיי אַ פְרֵייד, וּבִפְרַט בַּיי אַ לֵייד! . . .

(חס״א) נאפשיקלאד

נאפשיקלאד ביי דיא חסידים לאזט זיך איינס פאר׳ס אנדערע א פינגער אבשניידען און ביי יעדענס יחיד׳ס א נויטה שטעהט דער גאנצער כלל צו הילף מיט ממון, דמים און מסירת-נפש!... כללו של דבר: זיי געפינען יענע ביידע שבות טויטע, מיט אללע זייערע מעלות און מדות טובות... און דאס חסידות לעבעדיג מיט אללע זיינע פאללער און שווינדעל!... לאז זיין וואס ס׳וויל זיך — אבער א „חי" מיט א „ברענן"— מעהר דארפמען ניט!... היינט אז איך האב יענע ביידע גאר כלל ניט פערזיכט— מאג איך דאך אודאי פארגאטטערן דעם רבי׳ן מיט דיא חסידים! א יא?... און דאך ווארגט מיך עפעס א ביין אין האלז... דאס אללעס, וואס מיינע אויגען האבען איבער-געזעהן ביים רבי׳ן און ביי דיא חסידים לאזט מיך פארט ניט רוהען, און איך קענן עס באין אופן ניט פערדייען!... און אפשר איז דאס אללעס כשר וישר, און דער רבי — א הימעל-מענטש, נאר איך פער-שטעה ניט דיא אמת׳ע כונה, דעם ריכטיגען סוד פון א דעם דרך...? א כלל, איך בין אין א שרעקליכען ספקות און איך ווייסס ניט, אויף וואס זיך צו ענטשליעססען באופן, אז איך וועלל אפשר יא ארוים פינ׳ם אסטראג?... ס׳ווייסט פון יענע ביידע דרכים רעדט מען דאך ניט — ווארען איך קען דאך ניט, ניט דאס, ניט יענץ! — נאר דיא שאלה איז: צי זאל איך מיך דעמעלט האלטען אלץ אין מיין אלטען דרך, ביי אללע זיינע חסרונות, צי זאל איך עס ווארפען מכל וכל און לעבען פראסט אין עניות און דחקות — אביא יוצא זיין פאר מיינע געוויסען...? און מיט א דיא טאטשעשענדיגע געדאנקען בין איך אנטשלאפען געווארען אויף מיין נארע און ס׳האבען זיך מיר געחלומ׳ט 2 חלומות אין איין חלום:

19

מיין ערשטער חלום:

דיא אלטע פעטטע, גראבע שפון געהט קאפוט.
דאס יונגע פליגעל בעקוממט קוראזש און מוטה!

אין שלאף דאכט זיך מיר, אז איך בין טויט קראנק און האלט שוין ביים עק, און פליצעם שטעהט פאר מיר דער מלאך-המות מיט דיא

פאַרווײנטע אויגען, מיט אַ פלעשעלע סם אין איין האַנד און אין דער אַנדערער אַ שעכט־מעסער, און הייסט מיר מתודה זיין פאַר׳ן טויט . . עס האָבען זיך אָנגעהויבען פערמישען די געדאַנקען אין קאָפּ, און איך קען באין אופן ניט קומען אויף דעם ריכטיגען אמת: אויף וואָס האָב איך מתודה צו זיין?: ציא אויף די אַללע מעשים, וואָס איך האָב אָבגעטיהן אין מיין חסיד׳שע לעבען לכבוד דעם רבי׳ן מיט׳ן חסידות . . . צי דאַרויף, וואָס איך האָב אין דער לעטצטער צייט אָנגעהויבען ספק׳ן אינ׳ם דרך החסידות און וואַרפען אַ חשד אויפ׳ן רבי׳ן אַליין . . . אין אַ דער מין מבוכה, אין אַ דעם פינסטערען בלבול־מחשבות האָט זיך פערפּלאָנטעט אַזאַ מין מחשבה־זרה: אפשר איז דער גאַנצער ענין־הבריאה נאָר פאַלש און אחיזת־עינים! אַז איך זעה דאָך, אַז אַ וועלט יודען פערגאַטטערען דעם רבי׳ן מעהר וויא משה רבינו און זיינס אַ וואָרטעלע שטעהט ביי זיי העכער פון תורת־משה .... ווייל דער צדיק — זאָגען זיי — איז בחינת קודשא־בריך־הוא אַליין, און זיין וואָרט איז אַ תורה מן השמים . . . הײנט, אַז איך האָב אַזוי פיעל יאָהרען בעת־אַלץ געזעהן מיט מיינע אויגען און געהערט מיט מיינע אויערען אַלפי אַלפים ורבבות מעשים פונ׳ם רבי׳ן מיט די קינדער פונקט נגד התורה ונגד רצון הבורא־ברוך־הוא . . . מוז דאָך, אַ פנים, זיין איינס פון די צוויי: אָדער קודשא־בריך־הוא ואורייתא מיינען טאַקע נאָר די אַללע מעשים אשר לא יעשו, וואָס דער רבי מיט די חסידים טיהען אָב אויף דער וועלט . . . אָדער ס׳איז גאָר חלילה לית דין ולית דיין וכל איש הישר בעיניו יעשה! . . .“ און אין דער מחשבה־זרה האָט מיר דער מלאך המות אַ שניט געטיהן איבער׳ן האַלז און מיין נשמה איז מיר פונ׳ם גוף אַרויס . . . איז געפלויגען, געפלויגען איבער כמארעס, שטערען, גלגלים און מזלות, דורך אַללע 7 הימלען, און איז אַריין אין אַ זאַאַל, גרויס וויא די וועלט, און איז געבליבען שטעהן דאָרט אין אַ ווינקעלע וויא קיינער, דאַכט זיך, זעהט זיא ניט. . . באַלד בעמערקט זיא, וויא עס קלויבט זיך, הערום אַ טיש, דאָס גאַנצע בית־דין־של־מעלה, און דער וואָס זיטצט אויוועניאָן טיהט אַ געשריי „פיהרט אַריין דעם אַלטען רמאַי, דעם צורר השפלה, דעם גוזל אלמנות און יתומים, פעראַליהיין פון דראַביטשעוו, צום דין וחשבון!“ . . . הערענדיג דעם גרויסען געאַכפּערטען נאָמען פון דעם חסיד׳שען מיללוינער, אַז מע רופט איהם צום משפט, בין איך נבהל ומשתומם געוואָרען! „שטייטש, לא די ער האַלט געביך, וויא מע רעדט, ביי איין אומגליקק און ווערט חלילה, פון אַזאַ גדולה, דאַרפען קומען אויף כבר־לחם — וואָזשע וויל נאָך פון איהם דאָס בית־דין־של־מעלה האָבען . . .?“ נאָר אין דער מינוט איז אַריין אין זאַל אַ שיינער יונגער־מאַנן, דייטשעריש

געקליידעט, און דער משמש ביים טיש האט אויסגעריהפען: „ברוך הבא ר׳ שמחה-קצי הוי-ארץ!“ און נאך דעם יונגענמאנן האבען מלאכים נאכגעטראגען פאק ביכער מיט וועקסלען, סטשאטעס און פאפירען און איינער האט אנידערגעלעגט אויפ׳ן טיש דעם ספר הזכרונות. — באלד האט מען אריינגעפיהרט אונטער א קאנאוואי דעם חיב, פערילהיין, אליין, לייבען איהם א באטאנטע חצופה, בעהאנגען אין גאלד, ברילליאנטען, ... און אונטער איהר א פרוי בליטט-יוגענד, שאן וויא סאמעט און זייד, מיט הימעל-בלויע אויגען און גאלדענע האאר, דער מארגענשטערען, נאר דאס פנים טרויעריג, אין דיא אויגען טרעהרען און דיא הלבשה איהרע ארעם, איינפאך — נאר צעכטיג, זויבער און זעהער געשייט... און מע זעהט, אז זיא איז דער רייכער — חצופה׳ס א פאקאיאווע... פין ווייטענס, אין א זייט, שטעהט איין אלטע, ערענסטע, בכבוד׳ע זקנה, און מיט איהר צו׳חנפה׳נען דער רייכער חצופה, ווייזט אויס, אז זיא איז איהרע א פאטאטשקע פאר׳ן שטיקעל ברויט מיט א מלבוש... דאס דייטשעל האט אנגעהייבען בלאטטערען דיא ביכער, אונטערצייכענען דיא וועקסלען, און אלץ דערוויזען דעם בית-דין, אז פערילהיין איז מעיקרא נאך א רמאי, א שווינדלער און א באנקראט-במזיד! אללע האבען דעם דייטשעלס עדות און ראיות פאוועריעט און זיך אין אללעמען איבערציינגט און פערילהיין האט זיך מודה געוועהן אויף אללע זיינע אונטערשריפטען און באלאנצען און דער ראש-בית-דין האט א געשריי געטיהן: „פערילהיין איז א באנקראט בערמה וזדון-לב און זיין פסק, על פי דינא מלכותא דארעא, איז ער זאל זיטצען תפוס עד יום מותו אינ׳ם דראביטשעווער בית-האסורים! און דאס וואס איהם קוממט פאר זיינע שווערע חטאים נגד התורה און נגד היושר, מיט זיין גזלן׳ען אלמנות און יתומים, קהל׳ש, חברה׳ש און עולמית-געלטען; מיט זיין רודף׳ען עד לחיים דיא השכלה מיט איהרע סופרים און משכילים; מיט זיין שטיטצען, עהרען און שאטצען דאס חסידות מיט איהרע רעדעל-פיהרער, בכדי דורך זיי צו פערגרעסערען זיינע קרעדיטען און מחרים זיין אללעם, וואס שטעהט איהם אין זיין פאלשען מערדערישען וועג, און נאך בלייבען ביי דער וועלט א פרוממער, שאנער, עהרליכער יוד... און פאר נאך שווערע, חטאים, עונות ופשעים, וועלכע ער האט מיט זיין זינדיגער האנד אליין פערשריבען אין א דעם ספר הזכרונות — פאר דעם אללעמען וועט מען איהם אין גיכען משפט׳ן, נאך זיין טויט, על פי דינא דרקיעא!...“ פערילהיין, מיט זיין אכזריות און אבירת-לב, האט נאר ארויסגעלאזט דעם קאפ און פערכמורעט דיא ברייטען און דיא באטאנטע חצופה האט אויסגעפלאצט מיט א איסטערישען קוויטש און איז געפאללען חלשות... דאס יונגע ווייבעלע האט מיט א הימעל-

חן׳עווידיג, געשייטעס שמייכעלע, אויפגעהויבען פריי דעם קאפ... אונ די בכבוד׳ע זקנה האט א פרייען אטהעם געטיהן, וויא נאך אראפווארפען פין זיך א שווערע משא... דאס יונגע דייטשעל, הוי-ארץ, איז צוגע-גאנגען צום יונגען ווייבעלע, האט איהר געגעבען די האנד אונ האט זיא בעגריסט מיט די הארצליכע ווארטער אין גראמם: „ווילקאממען, ליעבע פרוי השכלה!

יעטצט נעהם זיך רייניגען דעם יודישען שמוטץ;
דיין פערפאלגער האט זיין מפלה,
מיט מיטעל, נעהם איך דיך דערווייל, אין מיין שוטץ:
זעה, דיין ווירטהין, דאס פרעכע חסידות
חלוש׳ט, געהט אונטער גלייך מיט איהרען פאטראן!
דאס פראפעצייעט דיר גרויסע עתידות:
גיך וועלען אויך יודען קניען פאר דיין טראהן!..."

„ווארט, הוי-ארץ! — האט א געשריי געטיהן דער ראש-בית-דין — דא שטעהט עפעס עלטערס פין דער יונגער השכלה, וועלכע האט — הגם ניט אזוי געליטען וויא זיא — אויך געמוזט בייגען איהר גרויען קאפ פאר א דער פארשייטער חסידות, נאך שטיפען איהר די קארעטע מיט חנופה אונ בטלות.... דא שטעהט פאר אונז די אלטע רבנות וועלכע די פארשייטע פרוי ריהפט היינט אן מיט׳ן נאמען „מתנגדות“... אונ מיר שווייגען! זיי זשע ניט-קיין דוחק את השעה!... מיר שווייגען דערפאר, ווייל זיא אליין האט נאך ביז אצינד ניט פרא-טעסטירט עפענטליך געגען דעם חסידות, אזוי וויא די ענערגישע השכלה... אונ דאס נעהמט זיך דערפאר, וואס זיא האט נעביך ניט איהרע פארשטעהער אויפ׳ן עולם השפל; „התורה מונחת בקרן זויות“ (די תורה איז נעביך פערשטיפט אין א ווינקעלע). זייט איהר פאר-שטעהער — הגאון ר׳ אליהו ווילנער — איז נפטר געווארען, איז זיא נעביך כצאן בלא רועה, אונ מיז זיך לאזען פיהרען פין די חסידישע רביים, וואס זענען מקים ומעביר רבנים, דינים, שוחטים אונ כלי קודש, נאך זייער פאלשער כוונה נאך... נאר טאקע דערפאר ווידער, וואס די זקנה איז זיך אזוי משפיל געגען דעם חסידות, אונ זיכט זיך גאר קיינע מיטעל ניט, צום בעפרייען, כאטשע זיא זעהט דאך פאר זיך א גיטען ביישפיעל אין דער השכלה... מוז נאך מעכב ווערען די גאולה שלמה אויף א צייט!... יבוא היום, כי קרוב הוא, ווען דאס בית-דין-של-מעלה וועט צוטרייטען צום משפט, וועגען די דעות ואמונות פין דיעזע 3 שטות, בכלל, בזמן הזה... לויט נאך די כוונות פין זייערע לעטצטע 3 מיסדים: מענדעלזאהן, הגאון והבעל-שם. ערשט

דערמעלט וועט דער עולם השפל דערוויסען מה לקרב ומה לרחק . . . ?

לעת עתה זענען מיר מודיע דעם עולם-השפל, אז פון היינט אן שוואכען מיר דיא מאכט מיט'ן חוצפית פינ'ם חסידות, ווייל זיא איז שוין גאר פון דיא האלאבליעס ארוים ! . . . אבער וועגען דער עקסיסטענ'ץ אונ ממשלה פון דיעזע 3 שטות איז נאך ניט דיא רעכטע צייט גע-קימען ! . . . גענינג דערוויל, וואס מיר האבען דער חצופה פארמאכט דאס גרויסע מויל ! אונ צינגענומען ביי איהר איהרען געפאהרליכען פאטראן, פעריליהיין, הרמאי ! — דאס איז שוין איין התחלתא דגאולה ! . . .

אויף דיא ווארטער האבען דיא מלאכים געזונגען דאס ליעד :

דאס חוצפית אונ דעספאט
פון חסידות — פאלש קאפיטאל
האט שוין דער ליעבער גאטט
פארטראכט מכל וכל ! . . .
צינד, נאך דער מפלה
בעקימט שוין אויך מגידות
דיא תורה אונ השכלה
גלייך מיט דעם חסידות ! . .
איהר קענט שוין אייער פאהן,
מתנגדים אונ משכילים,
אויף שטעללען אויוועקן,
אהן מורא פאר בלבולים ! . . .
אין פראנט שטעללט אייער פאלק —
ס'איז יעצט דער שעת הכושר —
אונ ארבייט פאר דעם פאלק ;
דיא הויפט נאר : א מ ת , י ו ש ר ! . . .
געהמט טינט, פעדער, פאפיער
נוטצליכע ספרים דרוקקט !
וויא ווייט מאגליך פריער
ציזווישען פאלק צושיקקט ! . .
אונ אום, ליעבע קינדער,
ניט צו פירכטען פאר קיינעם —
ארבייט נישט בעזונדער . . .
האלט אייך נאר איינאיינעם ! .
דאס חסידות אויך ניט ווייכען ;
מאכט זיא נישט אוועק !
זיא נוטצט צום ערדרייכען
דעם אמת ריכטיגען צוועק ! . . .

זעהענדיג דיא גאנצע קארטינא, אונ הערענדיג דאס דאזיגע ליעד, בין איך נאר וויא עפעס פער'שכור'ט געווארען, אונ בין, טאקע אין חלום, ווייטער אנטשלאפען געווארען, אונ, איך ווייס ניט אין וויפיעל צייט הארום? — האט זיך מיר שוין פארגעשטעללט אין חלום גאר א נייע קארטינא.

20.

מיין צווייטער חלום:

דיא גאנצע צרה אונ אומגליק איז נאר דאס,
וואס ביי יודען איז קיין זאך נישט אין דער מאאס!

שטעללט זיך מיר פאר, אז איך מיט מיינע 2 טיש גבאים שטעהען מיר ערגעץ אין א מדבר, אונטער א הויכען שפיטציגען בארג אונ עט אויווען, אויפ'ן שפיטץ, זעהן מיר, וויא א טאוועל ציגעשלאגען צו'ן א הויכען סטאלב, אונ אויף דעם טאוועל ברענגען פייערינע אותיות דיא ווארטער: „החיים והמות-ובחרת בחיים“ .... מיר האבען זיך אללע 3, שווייגענדיג, אנגעקוקט איינס דאס אנדערע, אונ געבליבען שטעהן אין א שרעקקליכער מבוכה .... אין איינינע מינוט שפעטער האב איך זיי אויסדערצעהלט מיין ערשטען חלום; אללע האבען מיר געצויגען מיט דיא אקסלען, געקנייטשט מיט דיא שטערענס, אונ עפעס וויא געשעהמט זיך איינער פאר'ן אנדערען, אונ טאקע אין חלום, דאכט זיך, טראכט איך מיר אזוי: אא, צינד האבען זיי זיך ביידע אליין אויסגעגעבען פאר מיר!... זיי ספק'ען גלייך מיט מיר אין דעם גאנצען ענין, אונ ווייסען אויך ניט, אויף וואס זיך צו בעשליעסען...? אונ אזוי וויא מיר שטעהען אזוי פערטיעפט — פליצעם וויא עס האט זיך אונטער אונז געעפענט דיא ערד, אונ מיר זינקען אלץ טיעפער טיעפער .... אונ מיר זענען געבליבען שטעהן אין א שרעקקליכען פינסטערען תהום, וועלכעס, אין חלום טאקע, האט זיך מיר נאר געדאכט, אז דאס איז אוודאי דער שאול-תחתיה!... אונ וויא מיר שטעהען אזוי אין איין פלאטערניש — שיכט פליצעם אויס א ווילד געלעכטער פון אפשר ששים-רבוא מיילער, אז ס'האט ממש פערהילעכט אללע וועלטען — אונ וויא מיר

קיקען זיך אום, זעהן מיר: דאס איז א מחנה מלאכי חבלה שדים און רוחות, אללע טייטען אויף אונז מיט דיא פינגער: „אט זענען זיי דיא 3 חברה-לייט, וואס 2 האבען צו דער עלטער אויסגעביטען א שמאטע אויף א שמאטע . . . און איינער איז, פין ספק, גאר געשטארבען אהן ודוי, כמעט א כופר בעיקר!“ . . . מיר האבען געמיינט: אט ווערט פין אונז תל און פראך, נאר אין מיטטען דעם ליארעם האט זיך עפיס א מין פאכען מיט פליעגעל; דיא מחנה האט זיך אנגעהייבען שיטקען צווישען זיך: „א א! ער פליהט שוין, דער מלאך מיכאל א הער, מלמד זכות צו זיין אויף דיא 3 האלעפוזניקעס אויך“ — און דיא רגע איז דער גאנצער תהום בעלייכטעט געווארען וויא מיט 18 תמוזדיגע זיננען, און מיכאל מיט זיינע 6 גאלד-פייעריגע פליעגעל האט זיך אזוי טרייסטליך-זים און ליעב, אראבגעלאזט איבער אונז 3, וויא דיא שטיללע ווייסע טויב איבער איהר טייבעל-גייסט, און האט, מיט א זים, האניג-גיכסענ-דיגער שטימעע, וואס האט געקוואלען, וויא א פריש-קיהלער וואססער-קוואלל אין א רויזען-גארטען, און געצווינגען דיא נשמה עפעס א הין, א הין ··· אין א אייביגער זיססער שטיללער מנוחה תחת כנפי השכינה ···· אויסגעריהפען: „שטילל! לאכט ניט, ליארעמט ניט! דיא 3 פערזאנען לעבען נאך און זענען נאך אונטער זייער אייגענער בחירה, האבען מיר נאך גאר ניט דאס רעכט זיי צו משפט'ן!... איהר זעהט דאך, וויא זיי האלטען נעביך אליין אין אזא שרעקליכער פערצווייפלונג!... קעננען מיר נאך גאר ניט וויסען, מיט וואס זיי וועלען ענדיגען זייער לעבען . . . ? מיר זענען מלאכים, און דאך ווייססען מיר ניט, וועהמעס מארגען פין אונז איז? ···· „הן בקדושיו לא יאמין ובמלאכיו ישים תהלה!“ ובפרט מענשען! . . . דערווייל זעהען מיר, אז זיי זיעכען נעביך דעם וועג — נאר מיר האבען דאס רעכט ניט, זיי אנצייווייזען אויף איהם כל זמן זיי לעבען אין זייער בחירה . . . און הלואי וואללטען זיי זיך געקעננט בענוטצען מיט זייער בחירה פין זייער קינדהייט אן — וואללטען זיי שוין אפשר לאנג געווען אויף א וועג ···· דאס אומגליקק איז אבער, וואס פוילישע יודען טייטען דיא פרייע בחירה אין זייערע קינדער מיום הולדם ביז זיי ווערען אליין טאטעס פין קינדער — און דערנאך, אז זיי בעקיממען זיא שוין, איז זיא שוין אבגעשוואכט, פארשטיממעקט און אונפראקטיש; און דערציא נאך דיא דאגות-פרנסה, דער שוואכער גוף פין א געמיטשעט לעבען און אנדערע צרות — ווייססען זיי שוין נעביך ניט, וויא זיך צובענוטצען מיט איהר? און קאניוטשען אב א לעבען אין חרטה, ספקות, פערצווייפלונג, כעס און מכאובים!... נא, קענן מען זיי בעשילדיגען אין זייער איטצטיגער לאגע?... וויעדער דיא פאטער זייערע זענען אויך ניט שולדיג דערינען, ווייל זיי האבען

עֶרְצוֹיגֶען דִיא קִינְדֶער אוֹיף דֶעם זֶעלְבֶּען אוֹפֶן, וָואס זֵייעֶרֶע עֶלְטֶערֶען הָאבֶּען זֵיי עֶרְצוֹיגֶען, יֶעדֶער נָאךְ דֶער אַלְטֶער שִׁטָה, נָאךְ דֶעם אוֹיסְגֶעטְרִיבֶּענֶעם דֶרֶךְ, וָואס זֵיי הָאבֶּען פוּן אָבוֹת אֲבוֹתִים, בִּיז דִיא עֶרְשְׁטֶע מְיַסְדִים פוּן דִיא שִׁטוֹת, אוּנ וָואלְטֶען דִיא עֶרְשְׁטֶע דוֹרוֹת, וָואס נָאךְ יֶענֶע מְיַסְדִים, גֶעוֶועהן רִיכְטִיג פֶערְשְׁטֶעהן דִיא פְּרִינְצִיפֶּען, וָואס דִיא מְיַסְדִים הָאבֶּען גֶעמֵיינְט בַּיים גְרִינְדֶען זֵייעֶר שִׁטוֹת, אוּנ אוֹיף וֶועלְכֶע דִיא שִׁטוֹת זֶענֶען גֶעגְרִינְדֶעט — וָואלְטֶען דִיא יֶעצְטִיגֶע דוֹרוֹת, בִּפְרָט דֶער הַיינְטִיגֶער דוֹר, גֶעוִויסס נִיט גֶעקִימֶען צוּ דֶער וִויסְטֶער לַאגֶע, וָואס דִיא 3 דָא, אוּנ טוֹיזֶענְטֶער נָאךְ אַזֶעלְכֶע וִויא זֵיי דָארְט, אִינ׳ם עוֹלָם הַשָׁפָל; וָוארֶען יֶעדֶער מְיַסֵד אַ נַייעֶ שִׁטָה, הָאט גֶעוִויסס נִיט גֶעמֵיינְט אוּנ נִיט אוֹיסְגֶעאַרְבֵּייט זַיין פְּלַאן, צוּר נוּטְצֶען אוּנ גְלִיק פוּן זַיין פָאלְק — גֶעוֶועהנְלִיךְ מֵיין אִיךְ דִיא אֶרֶענְטְלִיכֶע מֶענְטְשֶׁען אוּנ הֵייסֶע יוּדִישֶׁע פַּאטְרִיָאטֶען מִיט לַייבּ אוּנ זֶעלֶע — נִיט קַיין שְׁווִינְדְלֶער אוּנ אַפֶּערִיסְטֶען חָלִילָה — אוּנ וֶוען דִיא נַאכְקָאמֶען, נָאךְ יֶעדֶען מְיַסֵד, זָאלֶען טַאקֶע נַאכְפָאלְגֶען זַיינֶע פְּרִינְצִיפֶּען אוּנ כַּוָונָה, וָואס עֶר הָאט גֶעמֵיינְט מִיט זַיין שִׁטָה אוּנ, אַדְרַבָּא דִיא פְּרִינְצִיפֶּען נָאךְ מֶעהר עֶנְטְוִויקֶעלֶען אוּנ פֶערְפָאלְקָאמֶענֶען נָאךְ דֶער צֵייט פוּן יֶעדֶען שְׁפֶּעטֶערֶען דוֹר — וָואלְטֶען, יֶעדֶער כַּת, גֶעוִויסס גְלִיקְלִיךְ גֶעוֶועהן בְּגַשְׁמִיוּת אוּנ בְּרוּחָנִיוּת, אוּנ מִיט דֶער צֵייט וָואלְטֶען זִיךְ נָאךְ דִיא אַלֶע פֶערְשַׁיידֶענֶע שִׁטוֹת גָאר אוֹיסְגֶעאַרְבֵּייט אִין אֵיין אַלְגֶעמֵיינֶער שִׁטָה, אַלְס אֵיינֶע פָאלְקָאמֶענֶע לֶעהרֶע אִינ׳ם גֵייסְטְלִיכֶען לֶעבֶּען, עַל פִּי הַתּוֹרָה-וְהַחַיִים, הַדַעַת וְהַדָת, פַאר אַלֶע יוּדֶען!... צוּם בַּיישְׁפִּיעל לָאמִיר טַאקֶע נֶעהמֶען אַט חָאטְשׁ אַ דִיא 3 שִׁטוֹת פוּן דִיא 3 מֶענְשֶׁען: דָאס מִתְנַגְדוּת, הַשְׂכָּלָה אוּנ חֲסִידוּת!: נָא, דִיא 3 מְיַסְדִים פוּן דִיא 3 שִׁטוֹת: דֶער ווִילְנֶער גָאוֹן, ר׳ מֹשֶׁה מֶענְדֶעלְזָאהְן אוּנ דֶער בַּעַל-שֵׁם, זֶענֶען גֶעוִויסס אַלֶע 3 גֶעוֶועהן פֵיגֶע אֶרֶענְטְלִיכֶע מֶענְשֶׁען אוּנ אֶמֶת׳עֶ יוּדִישֶׁע פַּאטְרִיָאטֶען, אוּנ יֶעדֶער הָאט זַיין שִׁטָה גֶעוִויסס גֶעגְרִינְדֶעט אוֹיף פֶעסְטֶע, גִיטֶע פְּרִינְצִיפֶּען, לְטוֹבַת כְּלָל-יִשְׂרָאֵל אוֹיף דוֹר דוֹרוֹת — דֶער בַּעַל-שֵׁם אִיז חָלִילָה קַיין שְׁווִינְדְלֶער, קַיין שְׁוֶוערְמֶער גֶעוֶועהן, וִויא אַ סַךְ מֵיינֶען, חַס וְשָׁלוֹם! זַיין שִׁטַת-הַחֲסִידוּת אִיז בְּדוֹרוֹ גֶעוֶועהן אַ נֶעמְהִיגֶע, נוּטְצְלִיכֶע רֶעפָארְמֶע אִינ׳ם רֶעלִיגִיאָזֶען לֶעבֶּען, אַקֶעגֶען דֶעם קַאלְטֶען שְׁטְרֶענְגֶען רַאבָּנִיזְמוּס מִקַדְמוּת דְנָא בִּיז אִין זַיין צֵייט, וֶועלְכֶעס ס׳הָאט שׁוֹין גֶעהָאט גֶעבְּרַאכְט דִיא גַאטֶעס-דִינְסְט מִיט אַלֶע מִצְוֹת דְאוֹרַיְיתָא וְדְרַבָּנָן אִין אַזַא מַדְרֵגָה „מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָדִים“, אַז דֶער יוּד הָאט שׁוֹין גָאר לַחֲלוּטִין נִיט גֶעפִיהלְט אִין זֵיי קַיין שׁוּם טַעַם וָרֵיחַ, קַיין שׁוּם אִינֶערְלִיכֶע כַּוָונָה אוּנ תַּכְלִית!... עֶר הָאט גָאר גֶעטִיהן דִיא זַאךְ וִויא אֵיין אוֹיטָאמַאט אַלְס הִתְחַיְיבוּת, וִויא דֶער סָאלְדַאט — טְלוּזְשְׁבַּא

(זעהט מיין מאמר: „מענדעלזאהן און דער בעל-שם“ אין מיין חבור
„כל-בו׳ניק“) אוודאי האט דאס דער בעל-שם פערהאפט מיט זיין נייער
שטה „חסידות“, וואס דער תכלית המכוון זייגער איז געוועהן: „ע ב ו ד ה
מ א ה ב ה“, ס׳הייסט, טיהן דיא זאך אויס אייגענעם ווילען און פיהלען
דעם הויכען ערהאבענעם זינן פון דער מצוה מיט איהרע ווירקליכע
נוטצען אינ׳ם לעבען, ס׳הייסט: זיין אין דער עבודת-הבורא א פריי=
ווילינ ע ר סאלדאט — אוודאי דיא 3 מיסדים זאלען זיך בעססער געוועהן
צוזאממענגעהמען איינאיינעם, און אינאיינעם אויסארבייטען א רעפארמא
פיר דעם יודעש רעליגיאזען און גייסטיגען לעבען, יעדער נאך זיינע
מיינונגען און פרינציפען — וואלטען זיי געוויס געוועהן געגרינדעט איינע
אללגעמיינע פאללקאמענע שטה אויף דור דורות, און עס וואלט גאר
פערשפארט שאפפען סעקטען אונטער יודען... נישמעהר אפילו אזוי — יעדע
שטה פאר זיך — איז הלואי וואלט מען זיא, נאך זיי, געוועהן פינקטליך נאכ=
געפאלגט אין זייער ערשטען זיננען, וואלט אויך דאס יודענטהום גליקזעליג
געוועהן עד היום און ווייטער! — דאס אומגליקק איז אבער, וואס דיא נאכ=
קאמען, נאך יענע 3 מיסדים, זענען טאקע באלד, און וואס ווייטער ערגער,
אראפ פינ׳ם ערשטען תכלית-המכוון, א סך אויס אונוויססענהייט, א סך
אויס איבריגע הוספות, תקונים און שנויים אין דער שטה און א סך
אויס אייגענעם אינטערעס און שווינדעל; אזוי לאנג, אזוי בריט, ביז
דיא אללע 3 שטות זענען לחלוטין אראפ פון דיא אלטע קאליעס, און
זענען גאר ניט אייגליך געווארען אויף יענע, אפילו מיט א רמז דרמיזא!
לאזען יעטצט דיא 3 מיסדים אינמיטטען א קיק טיהן. אט אויף א דיא
3 עקזעמפליארען — וועלען זיי געוויסס ניט דערקענען אין זיי אפילו א
בצוץ דערפון, וואס זיי האבען געמיינט און בעהויפטעט!... הייינט וויא
קענן מען זיי אין עטוואס בעשילדיגען? אדרבא! זיי האבען נאך גאר
בישט-קשה געהאנדעלט געגען צעהנער טויזענטער פוילישע יודען, וואס בלייבען
אייביג פערפאללען אין זייער איינגעוואינטען שמוטץ... און דיא האבען
זיך חאטש געבארעט מיט איינענער בחירה אקעגען זייער פערדארבענער
ערציהינג: דער עלטערער פון דיא 3, נאכ׳ן אנזינדיגען זיך איבער׳ן
מויל אין זיין פערגרייזטער שטה, וועלכע איז שוין אין זיין צייט לחלוטין
ארויס מחוץ לגדר, וואס קיין זכר פון „השכלה“ איז שוין אין איהר ניט
געוועהן צודערקענגען.. האט ער זיך א חאפ געטיהן אין זיין פעהלער
און האט אנגעהייבען זיעבען עפעס א בעססער מזון — הנפש אין זיין
גייסטליכען לעבען און, כפי אינ׳ם לחלוטין פערשלאססענעם שטייגעל
אריין — אינ׳ם רבניזמוס, אין דיא הענגע דישנע ד׳ אמות של הלכה —
קענן שוין אזוינער געוויסס ניט וועלען אריינפליהען... איז ער אריינ=
געפלויגען אין א שטייגעל חאטש מיט ווינטעלאטערם, טיהרלעך און

פענסטערליך — דאס לופטיגע חסידות — דער צווייטער, וואס האט זיך געניעג אנגעליטען אין זיין פערגרייזטער שטה, טראגענדיג אויף זיך א משא פון תרי"ג מאל תרי"ג חומרות, גזרות, תקנות, סיגים און מנהגים . . . און אללעס אווטאמאטיש און אונטער'ן שטרענגסטען דעס־פאטיזם . . . האט זיך נעביך אויך בעצייטענס ארומגעקיקט, און אנגעהייבען, מיט פרייער בחירה, צוזוכען עפעס א פרישע זערגע צום ערנאהרען זיין דורשטיגען גייסט, און כפי אין אזא לחלוטין אפענער שטייג — דיא פערגרייזטע השכ"ה אין פריקת-עול לגמרי — וועט אזא פויגעל געוויסס ניט אריין פליהען . . . ווארען אויסשפאנען זיך פון עול תורה ומצות מיינט ער גאר ניט . . . איז ער אויך אריינגעפליגען אינ'ם חסידות — כאטש א האלב-צוגעמאכט שטייגעל . . . נא, און דער יונגסטע פון א דיא 3, ווייקענדיג זיין גאנצע יוגענד אין זיין פערגרייזטער שטת־החסידות, און דערזעהענדיג דאך דיא מעשים אשר לא יעשו וואס אין דעם מין שטייגעל געהט פאר . . . האט ער זיך אויך נעביך אהאפ געטיהן אויס אייגענע געוויססענביסע, און גאארט ערגעץ איבערצופליהען אין א פיינער שטייגעל . . . ער איז אבער, ראשית, אומגליקליכער פון זיינע חברים: זיי האבען געהאט מיט עפעס צו פליהען און מיט עפעס צוקוממען אין א נייער דירה: דער ערשטער בעזיטצט שפראכען, וויססענ־שאפט און דרך ארץ; דער צווייטער בעזיטצט ש"ס ופוסקים און עול־מלכות-שמים — ער נעביך איז א כלי-ריק מכל וכל: לערהנען אויפ'ן שפיטץ מעססער, יראת-שמים אויף א שמעק-טאבאק און דרך-ארץ אביססעל מעהר פון א ווילדער חיה . . . נא, וויהין זאל ער אריינפליהען . . .? והשנית, האט ער דאך שוין פון זיינע חברים, אז יענע 2 שטות טויגען אויך אויף כפרות . . . היינט וואס קוממט איהם צוטיהן אין אזא קריטישער וויסטער לאגע, ביי אזא פינסטערער ערציהונג וויא זיינע, ביי אזא נידריגען מצב המוסרי והשכלי, ביי אזוינע אויסגעמארכעוועטע ביינער און ביי אזא עניות, דחקות און שפלות — אז ניט אריינפאללען אין יאוש און פערליערען בטחון און אמונה אין אללעס . . .?

אט זעהט איהר, דיא עלטערע צוויי זענען זיך נאך אומשטאנד ארויסצורייסען פון זייער נייעם טעות, פון דעם פאלשען חסידות און זיך נאך עפעס אויסארבייטען א מין דרך-הממוצע צווישען דיא אלטע 3 שטות, ווייל זיי האבען עפעס מאטריאל מיט וואס צו ארבייטען; און הויב זיי וועלען, ביז אין זייער טויט, ניט קוממען אויף א דרך-הישר — זיי קענענ מיר אפשר יא בעשילדיגען נאכ'ן טויט — אי דאס איז אויף זיי אויך, דיא ערציהונג זייערע, א גענוגער למוד-זכות אויף אללעס . . . דער יונגערמאנן אבער קען אפילו נאכ'ן טויט אין גאר ניט בעשילדיגט ווערען! זיין בחירה האט מען שוין לאנג געטייט אין איהם און געטייט אויף אייביג! . . .

איך

איך זאג אייך בפירוש פאראויס, אז ער אונ נאך טויזענטער אזעלכע „פוילישע יונגלעך“ וויא ער וועללען שוין אזוי אבקאניוטשען זייער קויטיג־שטיקעל וועלט אונ וועללען אללע שטארבען אהן ודוי... אונ איך וועלל זיי מיט אלע מיינע מעגליכקייטען פערטיידיגען נאכ׳ן טויט אונ זיך אויסשטארען פאר זיי א ווינקעלע אין גן-עדן וויא א קאפ אנצושפארען!... יא, זייער וויסטע-פאנאטישע ערציהונג, איז א גענוגע כפרה אויף זייערע נארישע מעשים, אונ זייער בידעווען אין דלות, שפלות, קריינק, יסורים אונ אונ כל ענוים קשים, איז א גענוג אבקעמעניש אויף זייער פיסטע זונדיג לעבען!... פאר איין זאך וועלל איך איהם אליין מחיב זיין איבער הונדערט יאהר, אויב ער וועט זיינע קינדער מגדל זיין אויף זיין דרך!... איי ער ווייסט ניט אונ קענן ניט אויספיהרען קיין אנדער דרך? — לאז ער זיך מיט זיי פערלאזען אויף ארענטליכע מענשען, אדער לאזען זיי זיך אליין געהן זייער וועג... אביא ניט דיא פינסטער, וויסטע ערציהונג, פין דיא „פוילישע יונגלעך“!...“

ביי דיא רעד האב איך מיך אויפגעחאפט אין איינע אנקסטען אונ וויא איך מיט מיינע 2 חברים האבען נאר דיא אויגען געעפענט, האבען מיר דערזעהן פאר זיך דעם סמאטריטעל פינ׳ם אסטראג מיט א פאפיער אין דער האנד, אונ האט אונז אביאוועט, אז מיר זענען בעפרייט! — אונ דאס פאפיער איז געוועהן איין קייזערליכער מאניפעסט אויף טויזענטער ארעסטאנטען... אונ דאך האט מרדכי׳לע זיך גאר אוועקגעלעגט צו־בעווייזען אין דעם רבי׳נס א מופת ···· שמואל׳קעל האט ציגעשא־קעלט מיט א באם... אונ איך האב געצויגען מיט דיא פלייצעס...

21.

אזוי וויא דיא טקאטשילנע, אזוי איז דאס וועבען, אזוי וויא דיא ערציהונג, אזוי איז דאס לעבען!

קימענדיג, נאך 6 יאהר אסטראג, אויף דער לעבטיגער וועלט בין איך גאר וויא פער׳שכור׳ט געווארען, אונ האב זיך קיין חשבון ניט געקעננט אבגיבען וועגען מיין לאגע... ובפרט נאך דיא ערשטע פאר טאג, אין וועלכע דיא וציוני׳ר סירעווקער חסידים האבען דא געהאט אזא גילדענע געלעגענהייט צו חאפען א ביססעל משקה לכבוד דעם נייעם רבי׳נס מופת ···· אונ טאקע פשוט, וואס מע האט זיך נאך אזא לאנגער צייט, ווידער דערזעהן מיט 3 אלטע חברה-לייט, גיטע ברידער; א כלל מע

האט געמאכט קערמעשליך מיט נגונים און מיט ריקוד'ליך אזוי אז איך בין פערטערעראמעט געוועהן פין אללע זייטען, ביז דיא גראטשקע איז אביסעל איבערגעגאנגען און אויפ'ן דריטטען-פערטען טאג האב איך מיך ערשט ארומגעקוקט אויף מיין לעבען דאס ערשטע מאל אין מיין לעבען .... א מענטש אריבער שלושים, אויסגעדארט, אויסגעמארכעוועט, אהן א טראפפען בלוט, אהן א גאנץ ביינדעל, אהן א ווינקעל וויא א קאפ אנידערלעגען, אהן א מראה מקום אויף א טריקען שטיקעל ברויט — א חוץ אפשר דאס מעמדות קלויבען, וועלכעס ס'וואלט מיר ליעבער געוועהן דער טויט . . . — אהן א שום מיטטעל צום פערדיענען א שטיקעל ברויט! ווייב און קינדער מיטשען זיך ערגעץ אויפ'ן טויט, און דא טאטשען נאך דיא געוויססען .... און דאס ספקות מאכט מיר א טשעבאטקע! עס פלאנטען זיך אין קאפ מיינע חסיד'ישע מעשים, דעם רבי'נס בלא-ידע . . . מרדכי'לעס חלום, פעריל'היין'ם מפלה, דאס מלאכים-ליעד און דעם מלאך מיכאל'ס נבואה וועגען מיין עתיד . . . און, ועל כלם, ס'איז שוין טאקע ניטא קיין שטיקעל ברויט! . . . גוואלד! — האב איך מיר מיט ביידע הענד א קלאפ געטיהן אין קאפ אריין, און האב זיך, דאס ערשטע מאל אין מיין יונגערמאנן-לעבען, זעהר ביטטער צייוויינט — גוואלד, וואס בין איך? ווער בין איך? וועהמעס בין איך? וואס, ווער איז מיינס . . . ? וואס טויג איך בגשמיות און וואס בין איך ברוחניות?! . . . איך בין אזוי א פאאר שעה אבגעזעסען כמעט וויא פערשטיינט און טייכען טרעהרען האבען זיך געגאססען פין מיינע אויגען ביז איך האב הענדליך אויסגעשריען אין א ווילד פערצווייפלינג: גערעכט דער מלאך מיכאל! . . . איך בין א פערפאלענער אויף אייביג! איך האב מיך ניט מיט וואס צו בארען און קענן מיך ניט בארען! . . . געשטארבען מיין בחירה מיט מיין ערשטער מינוט לעבען און איך מוז בלייבען ביז אין טויט דאס, וואס דער טאטע האט געמאכט פין מיר, וואס דיא יודישע ערציהינג האט געמאכט פין אונז אללע! . . . און באלד איז געבליבען ביי מיר א הסכם, אז איך זאל מיך, לפנים, האלטען אינ'ם חסידות ביז ס'וועט זיך האלטען . . . פיעל-וועניג האב איך שוין א שטיקעל ברויט, אביססעל בראנפען און א קבוץ חסידים, מיט וועהמען איך קענן חאטש א ווארט אויסרעדען . . . און אזוי בין איך דאך גאר עלענד וויא א שטיין: פאר מתנגדים איין עם-הארץ, פאר משכילים א פרא-אדם, פאר בעלי בתים א פיסטעפאסניק און פאר'ן המון העם — איין אסטראזשניק . . . דארף איך דאך מיר נאר בעגראבען לעבעדיגערהייט! . . . ובכן בלייב איך ביים אלטען דרך! ס'הייסט: ניט איך בלייב — נאר איך קענן מיך ניט ארויסרייססען פין איהם . . . איך האב ניט וויהין? סיידען א שטיין אויפ'ן האלז און אין וואססער אריין! . . . איך בלייב צווישען

דיא

דִיא חֲסִידִים, נָאר נִיט בַּיים חֲסִידוּת אוּנ נִיט קֵיין חָסִיד... דָאס אֵיין־אוּנ אֵיינְצִיגֶע שְׁטִיקֶעל גֶעוָואהר מֵיינְס אִיז בַּיי מִיר גֶעבְּלִיבֶּען „שְׁוַוייגֶען"...

אַז ווִיעדֶער לֶעבֶּען פִינ'ס מַעֲמָדוֹת — קְלוֹיבֶּען — מוּז מֶען דָאךְ דֶעם רֶבִּי'נְס הַסְכָּמָה דַארוֹיף! — אוּנ אוֹיף מָארְגֶען בִּין אִיךְ מִיט מַיינֶע 2 טִישׁ־גַבָּאִים אַוֶועקְגֶעפָאהְרֶען צוּם רֶבִּי'ן אוֹיף שַׁבָּת. (גֶע'חָלוֹם'ט הָאט זִיךְ מִיר נָאךְ, אִיבֶּער'ן הוּנְדֶערְטֶען פַאלל, אוּלַי טָאמֶער וֶועט מִיר דֶער רֶבִּי חָאטְשׁ עֶפֶּעס אָבְּגִיבֶּען פוּן מַיינֶע 3000 קֶערְבְּלִיךְ, וָואס אִיךְ הָאבּ מִיר אָנְגֶעקְלוֹיבֶּען בַּיי אִיהם?...) דֶער רֶבִּי הָאט אוּנְז אַללֶע 3 זֶעהר קָאלְט אוֹיפְגֶענֶעהְמֶען אוּנ מִיךְ נָאךְ עֶרְגֶער פוּן אַללֶע... מָאהלְט אַייךְ בַּייא מִיר אִיז דָאס קֵיין נַייעֶס אוּנ קֵיין חִדוּשׁ נִיט גֶעוֶועהן: אִיךְ הָאבּ זִיךְ גֶענוּג אִיבֶּערְגֶעזֶעהֶען פוּן אִיהם אַזֶעלְכֶע פֶערְפֶערְעמְדֶעכְצֶע פוּן מֶענְשֶׁען, וָואס הָאבֶּען אִיהם זַייעֶר מָמוֹן אוּנ דָמִים אַוֶועקְגֶעגִיבֶּען אוּנ בַּיי זַייעֶר דַלוּת הָאט עֶר זַיי נִיט דֶערְקֶענֶנְט, אוּנ אָפְּטמָאל גָאר נִיט גֶעהֵייסֶען אַרַיינְלָאזֶען צוּ זִיךְ... אוּנ דָאס פְלֶעג אוֹיךְ אוֹיסְקוּמֶען בַּיי דִיא חֲסִידִים אַ מוֹפֵת.... הַיינְט, וָואס אִיז דָאס חִדוּשׁ אַז עֶר דֶערְקֶענֶנְט נִיט מַיינֶע 2 חֲבֵרִים נָאכ'ן אָבְּשְׁלָאגֶען כַּפָּרוֹת מִיט זַיי...? וּבִפְרָט מִיךְ, דַלְפָן, אָסְטְרָאזְשְׁנִיק, אוּנ עֶר אִיז נָאךְ מַיינֶער אַ בַּעַל־חוֹב דֶערְצִיא!... וֶוער ווָאללְט עֶס בֶּעסֶער גֶעוֶועהן?... עֶר וָואללְט אוּנְז גָאר בְּפֵרוּשׁ נִיט גֶעוֶועהן אַרַיינְגֶעלָאזְט צוּ זִיךְ; כְּ'לֶעבֶּען, וָואס דַארְף עֶר בְּסַךְ הַכֹּל דִיא 3 אָבְּגֶעשְׁלָאגֶענֶע הוֹשַׁעְנוֹת צוּ זַיין מוֹחִין דְגַדְלוּת... אוּנ צוּ וָואס טוֹיג זִיךְ אִיהם בֶּעגֶעגֶענֶען אוֹיג אוֹיף אוֹיג מִיט אַרֶעסְטַאנְטֶען פוּן אֵיין דִילָא מִיט אִיהם...? נָאר דָאס הָאט עֶר שׁוֹין נִיט גֶעקֶענֶנְט טִיהֶען אַקֶעגֶען דֶער וֶועלְט... הַיינְט שְׁוֶועלְט אַייךְ פָאר זַיין הֵיילִיגֶע מוֹנֶע, בֶּעת אִיךְ הָאבּ אִיהם, צְווִישֶׁען דִיא צֵיין נָאר, גֶעבֶּעטֶען עֶפֶּעס אוֹיף מַיין חוֹב!?... עֶר אִיז מַמָשׁ אָנְגֶעצִינְדֶען גֶעוָוארֶען. נָאר אוֹיף צוּ פֶערְבְּרֶענֶען מִיךְ בְּהֶבֶל פִּיו הַקָדוֹשׁ... נָאר בַּאלְד הָאט עֶר פֶערְגָ'אנְצְט דִיא אוֹיגֶען אוּנ הָאט, מִיט אַ הֵיילִיג, חֵן'עוודִיג שְׁמֵיי־כֶעלֶע אַ זָאג גֶעטְהִיהן: „דַיין חוֹב...? וָואס אִיז שַׁייךְ...? כֻּלָנוּ חַיָבִים, כֻּלָנוּ מְשׁוּעְבָּדִים צוּ עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ! ה' נָתַן וה' לָקַח יְהִי שֵׁם מְבוֹרָךְ!.... אַ בָּשָׂר וָדָם וָואס אִיז בְּכָל רֶגַע וָרֶגַע דֶעם אֵייבֶּערְשְׁטֶען דִיא נְשָׁמָה שׁוּלְדִיג — אִיז וָואס שַׁייךְ צוּזָאגֶען „חוֹב?"... חוּץ לָזֶה הָאבּ אִיךְ דָאךְ דַיין פְלוֹנִית'טֶע גֶעגִיבֶּען אַ יָאהר אוֹיף צוּ לֶעבֶּען. דָאס קוּמְט דָאךְ אִיהר פוּן דִיר עַל פִּי דִין... הַיינְט ווִיפִיעל הָאט מִיךְ אָבְּגֶעקָאסְט דִיא הֲכָנוֹת צוּ דַיין חוּפָּה מִיט מַיין פְלִימֶענִיצָא יִמַח שְׁמָהּ זָאל זִיא וֶוערֶען... נָא, אוּנ ווִיפִיעל הָאבּ אִיךְ גֶעגִיבֶּען פַאר דַיין דִילָא, מֶע זָאל זִיא אַלֶץ אָבְּלֶעגֶען, בִּיז אִיךְ הָאבּ דִיךְ מִיט'ן אֵייבֶּערְשְׁטֶענְס הִילְף אַרוֹיסְגֶענֶעהְמֶען פוּן גוֹיעֶשֶׁע הָאנְד...? מָאהְנְסְטִי מִיךְ נָאךְ חוֹבוֹת...?" אִיז עֶר זְשֶׁע דֶען נִיט פָאללְקָאמֶען גֶערֶעכְט?... מַיין פְלוֹנִית'טֶע

קוּמְט דָאךְ „עַל פִּי דִין“... (נִיט עַל פִּי הַפְּרָאקוּרָאר... אוּן אַ בַּעַל־בְּרָחוֹ־גֵט אָהן כְּתוּבָּה אִיז אִיהר, אַ פָּנִים, גֶעקוּמֶען עַל פִּי יוֹשֶׁר... „מַיין דִילָא“... הָאט אִיהם גֶעקָאסְט... אוּן נָאךְ פוּן גוֹי'עֶשֶׁע הָאנְד הָאט „עֶר“ מִיךְ אוֹיךְ אַרוֹיסְגֶענֶעהמֶען... נָא, אוּן טַאקֶע דִיא הֲכָנוֹת צוּ דֶער חוּפָּה גֶעהן דָאךְ אוֹיךְ נִיט צוּ פִּיס! קַארְג הָאבֶּען גֶעבִּיךְ רֶענְדַארֶעס אָנְגֶעבְּרַאכְט דַארוֹיף זַייעֶר בְּלִיט?... מָאהן אִיךְ נָאךְ חוֹבוֹת בַּיי אַזַא צַדִיק יְסוֹד עוֹלָם! ?... מֵיילָא, אִיךְ הָאבּ דָאךְ אַ קִיק גֶעטְהוּן, אַז דִיא שְׁפִּיעל אִיז פַאר'ן טַייוָועל, הָאבּ אִיךְ מִיר מְיַשֵׁב גֶעוֶועהן: לָאם אִיךְ חָאטְשׁ נִיט אָנְוֶועהרֶען דָאס הִתְמַנּוּת אוֹיפ'ן מַעֲמָדוֹת־קְלוֹיבֶּען... אַז בִּכְדֵי עֶר זָאל מִיר שׁוֹין טַאקֶע נִיט אָבְּזָאגֶען (אִיהר שְׁפִּיעלְט זִיךְ מִיט „הֱוֵי זָהִיר בְּגַחַלְתָּן?“...) הָאבּ אִיךְ אִיהם קוֹדֶם כָּל גֶעוִויזֶען דָאס כְּתָב פוּן אַלֶע וְצִיוֹנִי'ר חֲסִידִים, אוּן דֶערְנָאךְ אִיהם גֶעבֶּעטֶען זַיין הַסְכָּמָה דַארוֹיף, עֶר הָאט זִיךְ אֲפִילוּ גֶעקְוַויינְקֶעלְט... נָאר זַיין גְרוֹיס רַחֲמָנוּת אוֹיף אַ מֶענְשֶׁען הָאט דָאךְ גוֹבֵר גֶעוֶועהן אוֹיף דֶעם פְּחִיתַת הַכָּבוֹד, וָואס עֶר הָאט עֶרְשְׁט גֶעהָאט פוּן מִיר... אוּן הָאט, מִיט אַ פֶערְבִּיסֶען שְׁמַייכֶעלֶע גֶעזָאגְט: „נָא?... „מַעֲשֵׂה אָבוֹת יִרְשׁוּ בָּנִים“ — מְכִי־תֵיתִי, מְכִי תֵיתִי! מִן הַסְּתָם וֶועסְטִי טִיהן דַיין חוֹב בִּשְׁלֵמוּת, אוּן וִויא מֶע דַארְף — טַאקֶע אַבִּיסֶעלֶע מְסִירַת נֶפֶשׁ אוֹיךְ... נָאר דִיא וֵוייסְט דָאךְ, אִיצִיקֶעל, אַז דַיין דִילָא הָאט מִיךְ אוֹיסְגֶעבְּרַאכְט... אוּן דֶער מַעֲמָד מַיינֶער אִיז, בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים, אוֹיךְ פֶערְקְלֶענֶערְט גֶעוָוארֶען, אַיי, אַיי, אַיי! פַּסּוּ אֱמוּנִים, אָפֵס חָסִיד, עוּקְבְתָא דִמְשִׁיחָא! עוּקְבְתָא דִמְשִׁיחָא!... מַיין יָאסְקִי עָלָיו הַשָּׁלוֹם, דֶער טָאטֶע דַיינֶער, הָאט, אִין דִיא גִיטֶע יָאהרֶען, גֶענֶעהמֶען בַּיי מִיר צֶעהן גִילְדֶען אַ וָואךְ; דִיא בִּיסְט דָאךְ אָהן בְּנֵי בַיִת... וֶועלל אִיךְ דִיר גִיבֶּען 7 גִילְדֶען אַ וָואךְ. (צִינְד אַהֶרְט אִיהם שׁוֹין דַייקֶע נִיט „עַל פִּי דִין“...) פָּאהר לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם וְלֵךְ בְּדַרְכֵי אֲבוֹתֶיךָ!“... (צוּם לַייבּ־גַבָּאִי) „שְׁרַייבּ אִיהם אָן אַ בְּרִיעף, בִּפְקוּדָתִי, צוּ וְצִיוֹנִי'ר קָהָל מִכֹּחַ זַיין הִתְמַנּוּת בִּמְקוֹם אֲבוֹתָיו“. — אִיךְ הָאבּ גִיךְ גֶעחָאפְּט דִיא בְּרִיעף אוּן שׁוֹין גֶעמַאכְט אַ פְּלֵיטָה! כְּ'לֶעבֶּען אַ קַשְׁיָא אוֹיף אַ מַעֲשֶׂה: אָט נָאךְ אַ מִינוּט קֶענן עֶר חָלִילָה דֶערְזֶעהן, וָואס בַּיי מִיר אִין הַארְצֶען טְהוּט זִיךְ מִכֹּחַ דֶעם גַאנְצֶען חֲסִידוּת מִיט אִיהם אִינְאַיינֶעם... עֶר קוּקְט דָאךְ פָּארְט מִסּוֹף עוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ... אוּן דֶעמָאלְט אִיז פֶערְפַאלֶען 7 גִילְדֶען אַ וָואךְ, אוּן פוּן מִיר קֶענן דָאךְ שׁוֹין טַאקֶע וֶוערֶען אַ גַל שֶׁל עֲצָמוֹת...

קוּמֶענְדִיג אַ הֵיים, הָאט מֶען וַוייטֶער גֶעחָאפְּט אַבִּיסֶעל בְּרָאנְפֶען אוֹיף חֶשְׁבּוֹן פוּן מַיינֶע שְׂכִירוּת אוּן אִיךְ בִּין גֶעוָוארֶען דֶעם רֶבִּי'נְס מַעֲמָדוֹת־קְלוֹיבֶּער, אִיךְ הָאבּ מִיר גֶעדִינְגֶען אַיין אַלְקֶערֶעל אִין שְׁכֵנוּת פַאר 20 גִילְדֶען אַ יָאהר אוּן הָאבּ גֶענֶעהמֶען מַיין יוּנְגֶעל צוּ זִיךְ, וִויפִיעל

איך האב אויספיעט דעם ערשטען חודש מיט איהם איינצוטענה'ען מכוח עפעס יודעשקייט, בין איך מעהר ניט דערגאנגען פון איהם נאר דאס: אז ער ווייסט ניט, אונ וויל ניט וויססען פון קיין שום שטות, ער איז א יודעש קינד אהן חכמות, אונ וויל זיין א פשוט'ער יוד צו גאטט אונ א שטיקעלע מענטש צווישען לייטען . . . ביים ראבינער האט ער זיך ציגעלעהרענט אביססעל תנ"ך אונ אביססעלע לעזען אונ שרייבען רישעש אונ דער ראבבינער זאגט איהם ניט קיין דעות אין יודעשקייט כי הוא זה! — איך האב מיך דערמאהנט אינ'ם מלאך מיכאל'ס ווארטער: „לאזען זיי זיך אליין געהן זייער וועג — אביא ניט דיא פינסטער, וויסטע ערציהינג פון דיא פוילישע „פוילישע יונגלעך" !"... אונ האב איהם אויף אללע זיינע רעד קיין איינציג ווארט ניט דערווידערט... בר מצוה איז ער נאך צוריק מיט א פאאר חדשים געווארען, אונ טאקע דער ראבבינער האט איהם געקויפט א פאאר תפלין אונ האט זיי איהם אליין אנגעטהאן. איך קען אייך נאר דאס זאגען, אז מיין יונגעל איז מיר עפעס איינגעבאקען געווארען אין הארצען, אונ דאס התקשרות צו איהם האט אין מיר ערוועקקט א רחמנות צו מיין ווייב אונ קינדער... איך האב מיך גיט בערעכענט ביי זיך: וואס, דיא לא יצלח, דיא נאר-נישט-מיט-נישט, דיא איבריגער אויף גאטט'ס וועלט! דיא דארפסט פערבענדיגען מיט דיין פלונית'טע!? דיא סמייעסט צו דענקען אפילו מכח עפעס א נישט-קשה'דיק פנים'ל...? דיא!? — דיא „פויליש יונגעל" קעננסט דען, צי טארסט דען פרעטענדירען מעהר וויא אויף א „פויליש מאדעל"!? דיא צערבראכענער שארבען, אויסגעמארכעוועטער יונגער זקן אונ עובר-בטול'דיג יונגעל!... דיר ליגט נאך אין זינען אזעלכע מעשה נערות?... איז דען דיין פלונית'טע ניט אומגליקקליכער מיט דיר, וויא דיא מיט איהר?... נאר ווייל זיא איז א „פויליש מאדעל"... טאר זיא ניט וויססען פון בעססערס וויא א „פויליש יונגעל" — דאס איז איהר דאליע, איהר זוג מששת ימי בראשית!... וויא זשע דערוועגסטו זיך עס יא צו וועללען וויססען פון בעססערס?... — אונ באלד האב איך אראפגעהאפט פונ'ם מעמדות-געלט 10 גילדען אריבער דיא שכירות, אונ האב געגיבען מיין יונגעל אויף הוצאות הדרך קיין קראקאדאליווקע אונ צוריק, ער זאל ברענגען דיא מאמע מיט דיא קינדער צו מיר קיין וציוני . . . פינקט אויף שבת פרשה כי תבוא — דעם שבת פון דער תוכחה — איז מיין אומגליקליכע מאוס'ניצע געקוממען קיין וציוני; איך האב שוין געדינגען א היבש חדר מיט א קעכעל פאר 40 גילדען א יאהר אונ שבת-צונאכטס האבען מיר איבערניעס חופה געהאט אונ בין געווארען א וציוני'ר בעל-הבית מיט א ווייב אונ 5 קינדער אויף 7 גילדען א וואך, חוץ אביסעל תקוו אין קלייזעל!...

מיילא מיין נחת-רוח אונ הרחבת-הדעת אין מיין פאמיליען-לעבען

ברוחנית . . . פערשטעהט איהר דאך מן הסתם . . . איך האב דאך ניט קיין שפיעגעל אין מיין שטיב, איך זאל זיך אויך קעננען א מאל זעהען . . . — ווארען דאס איינציגע צופאהרענע טישעל מיט א פירבאנק אין שטיב האט דאך מיר אויך דער בעל-הבית פון דער דירה אנטליגען פאר מצוה — אבער אויגען האב איך דאך יא, צו זעהן פאר זיך אויפשטעהענדיג און לעגענדיג איין אלטע, הארבאטע קראנקע, קויטיגע, זאווערע הקדיש'ניצע . . . נא, און מיין ראסקאש פון 7 גילדען א וואך פערשטעהט איהר דאך אודאי! — היינט פערשטעהט, וואס פאר א זיסע שלום-בית איך האב געהאט פון אזעלכע 2 תענוגים שבעולם! ? . . . נישמעהר אללע פוילישע יונגליך האבען דען געסערס פון מיר ? — דאנקען און לויבען דעם וואס לעבט אייביג, וואס איך האב דאמש געהאט א שטיקעלע טרייסט אין מיין עלטער יונגעל זאל לעבען! אנדערע אין מיין גלייכען האבען דאך דאס אויך ניט געהאט, ווארעו זיי האבען דאך דיא זכיה ניט געהאט, צו הארען דעם כלאה מיבעל'ס דרשה, און האבען אליין מגדל געוועהן זייערע קינדער . . . איי מכוח לעבען 7 קראנקע נפשות מיט דירה-געלט, פאדאטק, שכר-למוד, א שיך און — חאטש איין מאל אין חודש — א ווייס העמד אויף 7 גילדען א וואך ? . . . נא, וואס טיהען דיא איבריגע, אז זיי דארפען נאך נעבעך, פון אזא מיז הכנסה, ציהען אויף א פאהר צום רבי'ן מיט א פדיון'דעל, און חאטש עפעס ציישטייער אויף דעם זילבערנעם פאלימעפעק, א מתנה דעם רבי'ן . . . ? און ווייטער וועל איך אייך זאגען דעם גאנצען זמת: ווען איך מאך טאקע ניט א שטיקעל מחק אינ'ם חשבון פונ'ם כבודות-געלט — וואללט איך טאקע אויף קיין שטיקעל פיסנע ברויט מיט ציבעלעס אויך ניט געהאט ! — נישמעהר ביז וואנען קענן מען אלץ שווינדלען אין א חשבון, ובפרט פאר'ן רבי'נס לעכטיגע אויגען . . . ? איך האב אבי געשווינדעלט א יאהר דריי מיט כל מיני פסלנות ביז דער רבי האט זיך פארט געחאפט, אז ס'פעהלט איהם פאר דיא 3 יאהר צום חשבון קארגע מאה זהובים פויליש — נא, א קלייניקייט, נגבה'נען פון אזא הקדש-געלט 15 קארבען מיט א מאל! און נאך ביי וועהמען ? ביים רבי'ן ! ? . . . דאס איז דאך שוין טאקע עק וועלט! . . . קענן זשע נעביך דער רבי צאהלען אזעלכע קאטערזשנע פראצענטען פאר 3000 קערבליך ? . . . נא, נא, מן הסתם האט ער מיר באלד געגיבען א העברה פון מיין התמנות, און איך מיט מיין בני בית זענען מיר, פינקט אויף ראש השנה, געבליבען אהן א שטיקעל ברויט! . . . ערשט ערב ראש השנה פארנאכט האט מיין עלטער יונגעל געבראכט אין שטיב אריין 2 היבשע קוילטשען, א טעלער מיט פיש, (נאך רויע) 2 פונט רוי פלייש, א האלבע אקע וויין מיט א פינעפגילדענשטיק מזומן. איך האב עס ניט פערשטאנען, אז דאס איז פונ'ם ראבינגער, און האב איהם אפילו ניט געוואללט איבערפרעגען .... יום טוב אין קלייזעל האב

איך גיט געזעהן , וויא אזוי מיינע חסידים קוקען אויף מיר פאר מיין גנבה ביים רבי'ן . . . אונ מוצאי יום טוב קוממט מיין יונגעל , אונ זאגט מיר , אז דער ראבינער מיט'ן ווייב בעטטען מיך זעהר צו זיך אויף א שעה ; מיין יונגעל האט דאס אויסגערעדט מיט אזא הארצרייסענדיגער מונגע , אז איך האב איהם שוין גאר ניט געהאט , וואס צו ענטווערען , אונ בין אוועקגעגאנגען צום ראבינער . . .

מיילא , זאגט אייך שוין , וואס איהר ווילט : איך בין א גאר נישט , א נישט , א ניט ווערט , וואס דיא ערד טראגט מיך ! אמת ! איך בין עס אייך אליין מודה — נאר , אז איך האב דערזעהן דיא גיטע , לעבטיגע רבקה'לע , איז מיר עפעס אזא טעהע אויפ'ן הארץ געווארען , אזא נאגען , אזא טיעף ציהען — אז איך בין שיר אויפ'ן ארט צוגאנגען אין עלענד אונ שמערץ ! . . . . וואזשע זאל איך טיהן , אז מיין ביטטער הארץ ווילל ניט וויססען וועד ס'איז . . . אונ שטיפט זיך אויך מיט פרעטענציעס אויף פיין אונ עדעל ? . . . מיילא בקצור : דער ראבינער האט מיך זעהר פיין אויפגענעהמען , רבקה'לע האט מיר אליין דערלאנגט א גלאז טעה : זיי האבען מיט מיר גערעדט וויא מיט עפעס א לייטישען מענשען אונ האבען מיר דערצעהלט , אז זיי וויססען מיין לאנגע פין אלף ביז תי"ו , אונ פערשטעהן אפילו , וואס איך ליידע אוים אין זיך פין מיינע טיעפע געוויססען . . . אונ האבען מיך זעהער הארצליך געטרייסט , אונ דער ראבינער האט מיר פארגעלעגט , אז , הויב איך ווילל , ווט ער מיך מיט פערגניגען צונעהמען פאר א שמש אין אללע שטאדט־שליחות'ן פין זיין קאנצעלאריא , אונ ער וועט מיר צאהלען 10 גילדען א וואך , א חוץ , וואס ס'קענן מיר נאך איינטראגען געוויססע 10 גילדען א חודש אין דער זייט . „א כלל , ר' איציקעל — האט ער מיר מיט אויפגעלעגטקייט געזאגט — זייט ביי אונז א בן בית , וויא ביי זיך אין דער היים , יאקאם וועט זיך גאטט ארימקיקען אויף אייער ביטטערער לאגע ! . . ." איך אליין , פין אייגענער בחירה , ווייסט דער אייבערשטער דעם אמת , אז איך וואללט געליטטען הינגער אונ קעלט אונ כל ענויים קשים , אונ וואללט מיך ניט געווארפען צו קיין צד נאך ראטינק — נאר , אז איך האב געזעהן אזא מין מקרה , וואס איך וואללט עס מיך אין לעבען ניט גערעכט , נאך אזא האנדלען , וויא איך האב געגען איהם געהאנדעלט — האב איך א קלעהר געטיהן ביי זיך „אצבע אלהים הוא !" אונ בין געבליבען שמש ביים ראבינער ! — אבער ! פין מיין אלטער קאליע טרייט איך אלץ ניט ארוים : איך טראג מיך וויא אללע חסידים , איך דאווען אין קלייזעל , איך האפ א מאל א ביסעל תקון , אונ בין בכלל א פשוט עהרליכער יוד אונ לפנים א חסיד ; ס'הייסט איך מיין ניט : א צבוע'ק , חלילה ! פשוט , איך בין א חסיד אהן דיא אללע חסיד'שע מעשים . . . איך האר אונ זעה אונ שווייג ! אפילו מיין יונגעל פיהרט זיך אויך אזוי וויא איך , אז מע קענן זיך באמת צו אונז גאר ניט געפינען . . . מיין

לאנגע אינ'ם שמשית האט זיך אזוי פיעל פערבעסערט אויף וויפיעל דער מאגען האט זיך אונז פערבעסערט פין ברויט מיט ציבעלעס אויף ברויט מיט קאליש . . . ווייטער דער אייגענער דלות אין שטיב, דער הקדש, דאס שפלות די קללות און חרמות און דאס זעלבע נידריגע, קויטיגע, פינסטערע לעבען וויא תמיד, נאר דאנקען דעם אייבערשטען פאר'ן שטיקעל ברויט ! אזוי האב איך אבגע'שמש'ט א יאהר 3 מיין יונגעל האט שוין חתונה געהאט מיט א שיינער בתולה פין עהרליכען בעל-הבית'שען גראד און האט זיך גלעבט פין הויז-מלמדות, דאס צווייטע יונגעל האט דער ראבינגער מיט מיין עלטערען זיהן אריינגעגיבען עפעס אין א מין רעמעסליענע שולע, — אינמיטען איז מיין פלונית'טע געשטארבען — בין איך מיט 2 קליינע קינדער (דער פין דער דארע איז נאך פאר 2 יאהרען געשטארבען) געבליבען אליינע אינאיינעם מיט'ן זיהן, און וואללט מיר שוין אזוי געוועהן אבגעקאיוטשעט דאס פינס־טער שטיקעל וועלטעל ! — נאר די חברה חסידים האבען דאס אללעס . . . ניט געקענט פערדייען . . . און מע האט זיך אלץ געזיכט, וויא זיך מיט מיר אבצורעכנען ! — איך האב בעמערקט זייער קאלטקייט און כמעט וויא שנאה צו מיר — נאר אויף אזוי ווייט האב איך ניט אנגעהייבען רעכטען ! — און ויהי היום, אדער פינקטליכער געזאגט, ויהי בחצי הלילה, אום טויטען פורים ביינאכט וויא איך מיט די חסידים האבען מיר אביססעל אונטערגעלייעט ביי רב אין שטיב, האבען זיי מיך גיט פער'שכור'ט . . . און געהערדיג א חיים האבען זיי מיך גע'הרגה'ט גע'ממית'ט און אונטערגעשלאגען די זייטען און האבען מיך אריינגעווארפען אין יאהר אריין ! — ערשט צום טאג האט איך מיין זיהן געפינען און אהיים געפיהרט און איך בין אבגעלעגען א חודש בין החיים והמות. . . און ערשט, אז איך בין עטוואס צו זיך געקוממען האבען די דאקטוירים פריגעייעט, אז איך האב די אמת'ע טשאכאטקע . . . די גאנצע צייט פין מיין קראנק האט זיך דער ראבינער מיט רבקה'לען גאר אויפגעלעגט מיט לייב און לעבען . . . און נאך צינד ליג איך און טשאכנע אויף זייערע הוצאות און דערווארט פין טאג אויף טאג דעם מלאך הגואל, וואס זאל שוין גיכער אויסלעזען מיין בידנע, קליינע נשמה פין מיין פער'פגר'־טען גוף ארויס . . . מעהר, רבותים, האב איך שוין קיין כוח ניט צורעדען, ווער שמיעסט צו שרייבען ! — אפשר נאך מיין טויט וועט מיין זיהן אייך דאס איבעריגע דערצעהלען. — דערוויל זייט געזונד און ווייסט תמיד ביי זיך, אז חאטשע איך האב דאך מיין וועלט פערשפיעלט נאר דורך אייער פוילישער זיססער קינדער-ערציעהינג — דאך געה איך פרייליך פין דער וועלט, האפפענדיג, אז אפשר וועט איהר שוין, נאך דעם „פוילישען יונגעל“ שוין מעהר ניט מגדל זיין נאך אזא „פויליש יונגעל“ וויא איך, אייער קרבן,

יצחק יואל ליניעצקי.

אינטערעסאנט און בעציהענד.

	קאפ. רו"ב
אנטלאפענער קאסיר, שייקעוויטש	60 —
אידישער פאריץ (אַ דראמא), שייקעוויטש	20 —
באראן און מארקיזה, שייקעוויטש	20 —
בלוטיגע אינקוויזיציע, בוכבינדער	30 —
גאלד הענדלער, שייקעוויטש	15 —
געבוירענער אסטראָושניק, בעקערמאן	15 —
וואהרע ליעבע, בוכבינדער	10 —
חסידיש יונגעל, לינעצקי	— 1
חרם, שייקעוויטש	40 —
טריפניאק, שייקעוויטש (2 טהייל)	55 —
לידער און קופלעטען, פון א[illegible] פאסט[illegible]	20 —
נים טויט נים לעבעדיג, אדער [illegible] פויליש[illegible] יונגעלס אַ זוהן, לינעצקי	35 —
ענתה, שייקעוויטש (2 טהייל)	55 —
פערפלעקטער יחום, שייקעוויטש	35 —
פאלשער הערצאג, שייקעוויטש	20 —
פערשטעלטער פרינץ, בוכבינדער	10 —

קארטע פאלעסטינא

אנייע פיעל פערבעסערטע און פערמעהרטע אויסגאבע קארטע פאלעסטינא, אין דיזער קארטע קומט אריין אללע שטעדט, שטעדטליך, קאלאניעס, מיט די אללע נייעסטע קאלאניען בארץ הקדושה, געצייכענט וויפיל יעדער קאלאניע האט מענשען, און וויפיעל ערד יעדער קאלאניע פערמאגט, די קארטע איז פראכטפאל שעהן געדרוקט אין 8 שעהנע פארבען, און האלט 1 ארשין די לענג און 3 פערטיל ארשין די ברייט.
פרייז 40 קאפ.

עיט צבוע ספור נפלא מהסופר הנודע לשם ולתהלה אברהם מאפו ז"ל
חמשה חלקים, מחירו 1. 50 רובל.

אדרעססע

Книжный магазинъ Бр. Блетницкихъ, Одесса.
улица Скобелева № 37 (бывш. Еврейская).

Buchhandlung Gebrüder Bletnizky in Odessa (Russia).